

การเมืองของการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: ศึกษากรณีโครงการคลองสวยน้ำใส

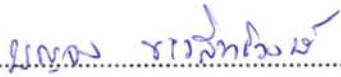
สุทธบท ชี้อมาก

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการสิ่งแวดล้อม)
คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

2554

การเมืองของการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: ศึกษากรณีโครงการคลองสวนน้ำใส
สุทศบาล ซ้อมาก
คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

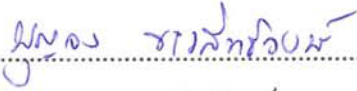
รองศาสตราจารย์..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ดร. จำลอง โพธิ์บุญ)

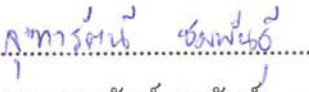
รองศาสตราจารย์..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(ดร. บุญจง ขาวสิทธิวงษ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การจัดการสิ่งแวดล้อม)

รองศาสตราจารย์..... ประธานกรรมการ
(ดร. สมพจน์ วรรณนุช)

รองศาสตราจารย์..... กรรมการ
(ดร. จำลอง โพธิ์บุญ)

รองศาสตราจารย์..... กรรมการ
(ดร. บุญจง ขาวสิทธิวงษ์)

อาจารย์..... กรรมการ
(ดร. จุฑารัตน์ ชมพันธ์)

รองศาสตราจารย์..... คณบดี
(ดร. สุรสิทธิ์ วชิรขจร)

30 กันยายน 2554

บทคัดย่อ

ชื่อวิทยานิพนธ์	การเมืองของการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: ศึกษากรณี โครงการคลองสวยน้ำใส
ชื่อผู้เขียน	สุทธมล ชื่นมาก
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการสิ่งแวดล้อม)
ปีการศึกษา	2554

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในโครงการคลองสวยน้ำใสของเทศบาลแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี 2) เพื่ออธิบายกระบวนการทางการเมืองและผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม และ 3) เพื่อวิเคราะห์ความยั่งยืนของการจัดการสิ่งแวดล้อมของโครงการ โดยใช้วิธีศึกษาเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์ ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใสเป็นเพียงรูปแบบและการคาดหวังผลประโยชน์ทางการเมือง ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการอย่างจำกัดในระดับการให้ข้อมูลความคิดเห็นแต่มีบทบาทในขั้นตอนอื่นๆ น้อยมาก การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นจากการสั่งการโดยภาครัฐและการดำเนินการของเทศบาลเป็นสำคัญตั้งแต่กระบวนการการมีส่วนร่วม ระดับการมีส่วนร่วม และเทคนิคที่ใช้ในการสร้างการมีส่วนร่วม

ในด้านกระบวนการการเมืองนั้น พบว่า 1) นักการเมืองท้องถิ่นยังขาดอุดมการณ์ที่จะสร้างประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริง 2) การแสดงภาวะผู้นำทางการเมืองไม่ชัดเจน และ 3) การปฏิบัติงานยังไม่ได้นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้อย่างครอบคลุม โดยพบว่า คณะผู้บริหารได้รับผลประโยชน์ทางอ้อมหลายประการในการดำเนินโครงการ และพบว่าการจัดการสิ่งแวดล้อมในโครงการคลองสวยน้ำใสยังไม่เหมาะสม และไม่ยั่งยืนเนื่องจากมีจุดอ่อนด้านการบริหารโครงการที่ไม่เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล

ABSTRACT

Title of Thesis	Politics of Participation in Local Authority's Environmental Management: A Case Study of Khlong Suay Nam Sai Project
Author	Suttabot Surmark
Degree	Master of Science (Environmental Management)
Year	2011

This study had three objectives: 1) to study people's participation in environmental management of a municipality's Khlong Suay Nam Sai project in Nonthaburi Province; 2) to explain political process and benefits concerning the participation; and 3) to analyze the sustainability of the environmental management in the project. Data were collected through in-depth interviews, focus groups discussions and observations. The data were analyzed and interpreted by means of qualitative approach. The research found that the participation was only the political pattern and interests. The public were able to present their ideas, but the participation process, participation level and techniques were directed by government sector, especially the municipality's administrators.

In terms of political process it was found that: 1) the local politicians did not have a strong will to contribute the benefits to the public; 2) the administrators could not fully perform their political leaderships; and 3) the performances of the administrators did not adhere to good governance principle as the administrators had conflicts of interest in the project. The research also revealed that the project could not solve the environmental problems in a sustainable way because the management of the project did not conform to the good governance principle.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดีได้ด้วยความช่วยเหลือและกรุณาอย่างสูงจากผู้มีพระคุณหลายท่าน ผู้วิจัยซาบซึ้งและประทับใจในความเมตตาของท่านทั้งหลายเป็นอย่างยิ่ง และเพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้มีพระคุณทุกท่าน ผู้วิจัยจึงขอกถาวนามไว้ในกิตติกรรมประกาศ ดังนี้

ขอขอบพระคุณคณาจารย์หลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมทุกท่านที่ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ของการจัดการสิ่งแวดล้อมมาเป็นอย่างดี ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. จำลอง โพธิ์บุญ ในจิตวิญญาณของความเป็นอาจารย์อย่างยิ่ง ที่กรุณาให้ความเมตตา อุทิศเวลาอันมีค่ารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ผู้วิจัยได้เรียนรู้จากการเป็นลูกศิษย์ของอาจารย์ ตลอดมา รวมทั้งรองศาสตราจารย์ ดร. บุญจง ขาวสิทธิวงษ์ ที่รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม และให้คำแนะนำ ช่วยเหลือในการปรับแก้งานวิจัยด้วยความเอาใจใส่อย่างดีตลอดมา ขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร. วิชชุดา สร้างเอี่ยม ที่ช่วยชี้แนะแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ อันเป็นจุดเริ่มต้นและเป็นแรงบันดาลใจในการเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้ และขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร. จุฑารัตน์ ชมพันธุ์ ที่ได้ให้คำแนะนำที่ดีในการเขียนงานวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ทุกท่านที่กรุณาให้ข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา และเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยอย่างมาก

ผู้วิจัยขอขอบคุณ เพื่อนๆ จากคณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมทั้งภาคปกติและภาคพิเศษ ทุกคน สำหรับน้ำใจที่คอยช่วยเหลือในการทำงาน คอยติดตามความคืบหน้า และเป็นกำลังใจให้เสมอมา

ขอขอบคุณ นางสาว เขมจิรา อุปเทห์ ที่เป็นกำลังใจและเป็นแรงผลักดันให้ผู้เขียนต่อสู้กับปัญหา และอุปสรรคต่างๆ ในการทำงานครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อคุณแม่ ผู้มีพระคุณต่อชีวิตผู้วิจัยที่สุด ผู้ที่สร้างครอบครัวที่อบอุ่น ผู้ที่คอยห่วงใยเป็นกำลังใจทำให้ผู้วิจัยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคต่างๆ รวมทั้งสนับสนุนกำลังทรัพย์ให้กับการศึกษามาโดยตลอด

สุทธมล ชี้อมาก

กันยายน 2554

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(4)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญ	(6)
สารบัญตาราง	(8)
สารบัญภาพ	(9)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ	1
1.2 คำถามการวิจัย	6
1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	6
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	6
1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	8
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ	9
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
2.1 การจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน	10
2.2 การมีส่วนร่วมของประชาชน	16
2.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	31
2.4 การจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชน	36

2.5	การเมืองกับการจัดการสิ่งแวดล้อม	42
2.6	ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา	47
2.7	ข้อมูลโครงการคลองสวยน้ำใส	49
บทที่ 3	กรอบแนวคิดและวิธีการศึกษา	52
3.1	กรอบแนวคิดในการศึกษา	53
3.2	วิธีการวิจัย	55
บทที่ 4	ผลการศึกษา	73
4.1	การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน	73
4.2	กระบวนการทางการเมือง	88
4.3	ความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมและผลในการจัดการสิ่งแวดล้อม โครงการคลองสวยน้ำใส	114
บทที่ 5	สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	124
5.1	สรุปและอภิปรายผลการศึกษา	124
5.2	ข้อเสนอแนะ	141
	บรรณานุกรม	146
	ประวัติผู้เขียน	155

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 รายละเอียดของการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิโดยวิธีการสนทนากลุ่ม	59
3.2 รายละเอียดของการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก	62

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 องค์ประกอบของการจัดการสิ่งแวดล้อม	11
2.2 แนวคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืน	14
2.3 แสดงระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน	21
2.4 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนสิ่งแวดล้อมขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น	32
2.5 แนวคิดการบริหารจัดการเมืองที่ดี	38
2.6 แสดงความขัดแย้งระหว่างผู้ที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเสียหายกับผู้ที่ถูกสิ่งแวดล้อม เสียหายทำให้เสียประโยชน์	43
3.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา	54
5.1 ภาพรวมของผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	145

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

เพียงช่วงทศวรรษที่ผ่านมา หลายครั้งหลายคราที่สังคมได้รับรู้ถึงเหตุการณ์การรวมตัวของประชาชนหรือชาวบ้าน เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาค่าความไม่เป็นธรรมที่ได้รับจากการดำเนินการในหลายโครงการหรือกิจการที่มีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ขยายพื้นที่สร้างนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง (สมฤดี นิโครวัฒน์ยิ่งยง และ วรากร น้อยพันธ์, 2552: 127-133) โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล จังหวัดอุบลราชธานี โรงไฟฟ้าถ่านหินแม่เมาะ จังหวัดลำปาง (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และคณะ, 2552: 35-38, 41-43) และอื่นๆ อีกหลายโครงการ

การสลายมวลชนที่รวมตัวกันเหล่านั้นจะปรากฏให้เห็นหลากหลายรูปแบบ บ้างก็ยุติลงได้โดยสันติวิธี บ้างก็ไม่อาจยุติปัญหาลงได้จนกลายเป็นความขัดแย้งและนำไปสู่ความรุนแรงส่งผลเสียหายต่อประเทศชาติในที่สุด และในท่ามกลางข้อเรียกร้องต่างๆ ดังกล่าว หรือเหตุที่มาประท้วงประเด็นว่าด้วยเรื่อง “ขอให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเปิดเผยข้อมูล และให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ” จะเป็นประเด็นที่ถูกหยิบยื่นให้แก่รัฐบาลมาโดยตลอดไม่ว่ายุคสมัยใด ประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่เคยล้าสมัยจากกลุ่มมวลชนเหล่านั้นได้เลย แต่ประเด็นเหล่านั้นได้รับการตอบสนองมาน้อยเพียงใดและทำไมการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นประเด็นที่สำคัญในการประท้วง

เมื่อมองย้อนไปสู่ทิศทางการจัดการสิ่งแวดล้อมในอดีตที่ผ่านมา ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหลายฉบับนับตั้งแต่ช่วงเวลาของ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2505-2509) เป็นต้นมา การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น เพิ่งจะปรากฏให้เห็นชัดในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ซึ่งกำหนดแนวทางปฏิบัติแก่หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องมุ่งเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐ ในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มากขึ้นโดยเฉพาะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) รัฐได้ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างและสนับสนุนประชาชนและชุมชนในท้องถิ่น ให้เข้ามามีส่วนร่วม และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเป็นขั้นตอนที่ชัดเจน โดยเริ่มต้นจากการปรับทัศนคติและปรับปรุงขีดความสามารถของหน่วยงานของรัฐให้สามารถร่วมมือและเกื้อหนุนชุมชนในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างโอกาสให้ชุมชนและประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการและกิจกรรมการพัฒนาเป็น 2 ระบบ ควบคู่กันไปคือ ระบบการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการพัฒนา ร่วมกับภาครัฐและระบบการจัดกิจกรรมการพัฒนาใหม่ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์และให้ภาครัฐเป็นฝ่ายสนับสนุนทาง นโยบาย มาตรการ และงบประมาณ (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี, 2539: 12, 135-142)

เหตุที่ประเทศไทยมีความตื่นตัวในเรื่องหลักการมีส่วนร่วมเหตุผลหนึ่งเนื่องมาจาก แนวคิดอันเป็นฉันทามติในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development) ที่นครริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อปี พ.ศ. 2535 เกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อมโลก ทำให้เกิด Agenda 21 หรือแผนปฏิบัติการ 21 โดยประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทยได้ร่วมลงนามรับรองเอกสารปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา และแผนปฏิบัติการ 21 ซึ่งถือได้ว่าเป็นแผนแม่บทของโลกเรื่องแผนปฏิบัติการสิ่งแวดล้อมโดยให้ชุมชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (สมพร แสงชัย, 2550: 338) ดังนั้น เป็นผลให้ประเทศไทยต้องปรับตัวในหลายๆ มิติให้สอดคล้องกับกระแสโลก

เมื่อก้าวเข้าสู่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) รัฐได้เน้นให้มีการพัฒนากลไกและกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเชิงบูรณาการที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดย ปรับปรุงกฎหมายเพื่อสนับสนุนท้องถิ่นและประชาชนให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ รับรองสิทธิชุมชน และให้มีส่วนร่วมในการพัฒนา อาทิ การออกพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พระราชบัญญัติป่าชุมชน (กองทัพ เคลือบพนิชกุล และ ปริญญา อรจิราพงศ์, 2545: 106-126)

เมื่อก้าวเข้าสู่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) แนวทางการพัฒนาในเชิงยุทธศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ พื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติและควบคุมดูแลคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ก็ยังคงเป็นไปในทิศทางเดียวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ดังกล่าวข้างต้น (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี, 2549: 14-18) โดยเฉพาะ ภาครัฐทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นจะต้องปรับบทบาทจากผู้ควบคุมมาเป็นผู้ประสานงานและอำนวยความสะดวก

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ยังได้ให้ความสำคัญในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนดังปรากฏในหลายมาตรา อาทิ มาตรา 58 มาตรา 66 มาตรา 67 มาตรา 67 มาตรา 282 เป็นต้น

เหตุผลที่หลักการมีส่วนร่วมจำเป็นต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเนื่องจากปัญหาการลดลงของทรัพยากรและความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมเป็นปัญหาในลักษณะที่มีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ทั้งสาเหตุและผลกระทบของปัญหา การตัดสินใจของเจ้าหน้าที่รัฐที่นอกจากจะปฏิเสธการรับรู้ถึงสิทธิของประชาชนในการมีส่วนร่วมแล้ว ยังก่อให้เกิดข้อผิดพลาดและสุดท้ายแล้วผลกระทบทั้งหลายก็จะตกแก่ ประชาชน เพราะฉะนั้นการที่จะตัดสินใจดำเนินการในเรื่องที่จะมีผลกระทบต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่ายไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการขับเคลื่อนการพัฒนาหรือการจัดการสิ่งแวดล้อม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชนในการปฏิบัติงาน เพราะประชาชนในท้องถิ่นคือ ผู้ที่รู้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นตนเองดีกว่าผู้อื่นและเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง (อรทัย ก๊กผล, 2552: 15) ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทั้ง การรับรู้การเปลี่ยนแปลง สาเหตุของปัญหาและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหาล้อม จึงเป็นแนวทางที่ได้รับการยอมรับและผลักดันว่าน่าจะเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดและเป็นการเพิ่มสมรรถนะในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศโดยรวมได้อย่างยั่งยืน (ถวิลวดี บุรีกุล, 2548: 4-6)

อย่างไรก็ตามนโยบายดังกล่าวเป็นเพียงแนวทางการเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาคปฏิบัติ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐภายใต้การบริหารปกครองของผู้บริหารแต่ละ กระทรวง ทบวง กรม ท้องถิ่น ที่จะบัญชาให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่องเพียงใด โดยไม่ขัดแย้งกับนโยบายอื่นของรัฐบาล การนำเอาหลักการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมลงสู่ภาคปฏิบัติยังเป็นดุลพินิจของผู้บริหารที่ปรับเปลี่ยนให้มีความยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมและวิสัยทัศน์ของตนเอง มิใช่เป็นพันธกรณีที่ต้องยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด จึงส่งผลให้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจถูกนำมาใช้ผิดเจตนารมณ์ที่แท้จริงเพื่อผลประโยชน์บางประการของกลุ่มคนบางกลุ่ม

แต่ไม่ว่าหลักการของการมีส่วนร่วมจะถูกนำมาใช้อย่างถูกต้องเคร่งครัดและเป็นไปตามเจตนารมณ์หรือไม่ในปัจจุบันการมีส่วนร่วมก็ได้กลายเป็นหลักการที่ได้รับความนิยมกันอย่างแพร่หลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งในองค์กรของรัฐและเอกชน และเป็นส่วนหนึ่งของหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงาน (สมฤดี นิโครวัฒน์ยิ่งยง และ วรากรน้อยพันธ์, 2552: 3-7) นอกจากนี้การมีส่วนร่วมได้มีการพัฒนารูปแบบในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนขึ้นอย่างหลากหลาย ที่ประกอบไปด้วยเทคนิควิธีการของการมีส่วนร่วม อาทิ การจัดตั้งคณะกรรมการภาคประชาชน การประชุมเพื่อหาฉันทามติ การอภิปรายกลุ่ม การประชุมกลุ่ม การ

สำรวจความคิดเห็น และการทำประชาพิจารณ์ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2553: 155-166) และในขั้นตอนการมีส่วนร่วมต่างๆ กัน ได้แก่ มีส่วนร่วมในการระบุปัญหาและสาเหตุ มีส่วนร่วมในการวางแผน มีส่วนร่วมในการดำเนินการ มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล (คะเน็งนิจ ศรีบัวเอี่ยม, 2545: 3) แต่ละเทคนิคและขั้นตอนมีนัยของการกระจายอำนาจของภาครัฐและต่อระดับการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่แตกต่างกัน

ถึงแม้ว่าในทางทฤษฎี การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนจะมีความหลากหลายทั้งในเทคนิควิธีการและในขั้นตอนการมีส่วนร่วมแต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า โครงการโดยส่วนใหญ่ที่มีความคล้ายคลึงกันมักจะมีเทคนิคในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมและมีขั้นตอนการมีส่วนร่วมที่เหมือนกัน อาทิ โครงการขยะมูลฝอยส่วนมากใช้เทคนิคการให้ข้อมูลข่าวสารในการสร้างการมีส่วนร่วมและประชาชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับขั้นรับทราบข้อมูลข่าวสาร ตัวอย่างเช่น โครงการรณรงค์นำมูลฝอยกลับมาใช้ใหม่ เทศบาลเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี (เทศบาลเมืองปทุมธานี, 2551) โครงการจัดการขยะมูลฝอย จังหวัดพิษณุโลก (สมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย, 2540) ในด้านของโครงการจัดการมลพิษทางน้ำส่วนมากมักใช้เทคนิคการให้ข้อมูลข่าวสารในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมและสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนอนุรักษ์แม่น้ำลำคลอง ตัวอย่างเช่น โครงการฟื้นฟูคุณภาพน้ำคลองพร้อมศรี 2 โครงการคลองสวยน้ำใสคลองบ้านป่า โครงการคลองสวยน้ำใสคลองเจ้าเจ็ด-บางยี่หน (กรมควบคุมมลพิษ, 2553) และในด้านของโครงการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ใช้เทคนิคการให้ข้อมูลข่าวสารรวมถึงรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและว่าจ้างประชาชนให้ดำเนินการปลูกป่า ตัวอย่างเช่น โครงการรณรงค์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เทศบาลตำบลท่าทองใหม่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี (เทศบาลตำบลท่าทองใหม่, 2552) โครงการป่าชุมชนแม่แฝก จังหวัดเชียงใหม่ (สมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย, 2547)

จากตัวอย่างที่หยิบยกมา การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติและบริบทของการมีส่วนร่วมอาจไม่มีความเป็นอิสระต่อกัน กล่าวคือ การตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐต่อการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนอาจไม่ได้ขึ้นอยู่กับนัยของการกระจายอำนาจเพียงอย่างเดียว การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของภาครัฐอาจเป็นไปตามปัจจัยแวดล้อม ทางเศรษฐกิจ-สังคม-การเมือง หรือกลไกเชิงสถาบันอื่นในบริบทของการมีส่วนร่วม ดังนั้นการศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนอย่างเป็นอิสระจากบริบท การมีส่วนร่วมจึงไม่สะท้อนภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น อีกทั้งผลการศึกษาดังกล่าวอาจนำมาซึ่งข้อเสนอแนะรูปแบบการมีส่วนร่วมที่ไม่เหมาะสมสำหรับบริบทการมีส่วนร่วมที่ต่างกัน

การศึกษาในครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพถึงการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่เกิดขึ้นในบริบทเฉพาะของการจัดการสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการคลองสวยน้ำใส ในเทศบาลแห่งหนึ่ง ในจังหวัดนนทบุรี ที่ดำเนินการในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2553 ผู้วิจัยสนใจศึกษาโครงการดังกล่าว เนื่องจากเป็นโครงการทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เทศบาลตำบลหรือภาครัฐได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการและสามารถดำเนินโครงการจนสำเร็จบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ของโครงการและดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน ความสำเร็จดังกล่าวนี้อาจเนื่องมาจากการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่เหมาะสมกับประชาชนและสอดคล้องกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น

นอกจากนั้นพื้นที่ในการดำเนินโครงการมีความน่าสนใจคือ เป็นตำบลซึ่งอยู่ติดกับกรุงเทพมหานครและได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของชุมชนเมืองเนื่องจากพื้นที่เป็นเขตปริมณฑล การคมนาคมสะดวกสบายและมีความอุดมสมบูรณ์ ส่งผลให้ในตำบล มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จะเห็นได้จาก การขยายตัวของหมู่บ้านจัดสรรและสถานประกอบการที่เกิดขึ้นจากชุมชนที่มีการเพาะปลูกเป็นหลัก เช่น นาข้าว สวนทุเรียน สวนชมพู กลายเป็นชุมชนเมือง ผลกระทบจากประชากรที่เพิ่มขึ้นนอกจากในมุมมองด้านความเจริญแล้วอีกมุมมองหนึ่งก็คือการก่อเกิดของเสีย มลภาวะ อันเนื่องจากการอุปโภค-บริโภค ที่ขาดจิตสำนึกและวินัยในการดำเนินชีวิต ย่อมก่อให้เกิดปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามมา เช่น น้ำในคลองเน่าเสียทั้งจากน้ำทิ้งและปฏิกูลมูลฝอย ถ้าคลองตื้นเขิน มีวัชพืชและขยะกีดขวางการไหลของน้ำ ทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ริมฝั่งคลอง และทัศนียภาพที่สวยงามถูกทำลาย

ปัจจุบันมีเทศบาลอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับเทศบาลแห่งนี้เพิ่มขึ้น กล่าวคือมีพื้นที่ติดกับชุมชนเมืองและได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของเมืองจนทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และเหตุที่เลือกศึกษาในโครงการคลองสวยน้ำใสเนื่องจาก เทศบาลตำบลแห่งนี้มีพื้นที่ที่ติดริมแม่น้ำเจ้าพระยาทำให้มีคลองซอยจำนวนมาก ซึ่งที่พักอาศัยของชุมชนอยู่ติดกับลำคลองจึงทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม และเห็นว่าโครงการในลักษณะนี้เป็นโครงการทั่วไปที่ทุกเทศบาลที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันสามารถจัดทำได้ไม่ยาก เป็นประโยชน์ต่อประชาชนและเป็นโครงการที่สามารถส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยไม่มีความซับซ้อนมาก

การศึกษาในครั้งนี้เพื่ออธิบายมูลเหตุต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องต่อการมีส่วนร่วมของโครงการคลองสวยน้ำใสของเทศบาล ตามความเข้าใจในเรื่องความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างปัจจัยต่างๆ ในบริบทการจัดการสิ่งแวดล้อมกับการมีส่วนร่วม จะนำไปสู่การพัฒนากรอบทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในบริบทการมีส่วนร่วมต่างๆ กัน ตลอดจนข้อเสนอแนะ

ในการกำหนดเทคนิคการส่งเสริมการมีส่วนร่วมสำหรับการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงการสิ่งแวดล้อมขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

1.2 คำถามในการวิจัย

1.2.1 มีกระบวนการการเมืองที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมหรือไม่อย่างไร

1.2.2 ผลการจัดการสิ่งแวดล้อมโครงการคลองสวายน้ำใสในประเด็นของการมีส่วนร่วมของประชาชนจะยั่งยืนหรือไม่อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.3.1 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของภาคประชาชนในโครงการคลองสวายน้ำใสของเทศบาลในจังหวัดนนทบุรี ได้แก่ การมีส่วนร่วมในโครงการ กระบวนการของการมีส่วนร่วม และเทคนิควิธีการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม

1.3.2 เพื่ออธิบายกระบวนการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม และศึกษาถึงผลประโยชน์ในกระบวนการการเมืองในการดำเนินงานโครงการคลองสวายน้ำใส

1.3.3 เพื่อวิเคราะห์ความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมและผลผลิตการจัดการสิ่งแวดล้อมของโครงการคลองสวายน้ำใส

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตการศึกษาประกอบด้วย 4 หัวข้อ ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย

1.4.1.1 โครงการคลองสวายน้ำใส

- 1) ที่มาของโครงการและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน
- 2) รายละเอียดการดำเนินงานของโครงการ
- 3) กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการ

- เสร็จสิ้นลง
- 4) เทคนิควิธีการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการ
 - 5) ผลของการดำเนินโครงการที่มีต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการทุกฝ่าย
 - 6) ผลการดำเนินโครงการภายหลังจากการดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใส
- ผลการดำเนินงาน
- 7) ความเหมาะสมของโครงการต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนของ
 - 8) ความเหมาะสมของการมีส่วนร่วมและความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมใน
- การดำเนินโครงการ

1.4.1.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- 1) ภาคการเมือง
 - (1) บทบาทของภาคการเมืองต่อโครงการ
 - (2) ผลประโยชน์ที่ภาคการเมืองได้รับจากการดำเนินโครงการ
 - (3) วิธีการที่นักการเมืองท้องถิ่นใช้กลไกในทางการเมืองต่างๆ ในการแสวงหาผลประโยชน์
 - (4) แรงจูงใจของภาคการเมืองในการจัดทำโครงการ
 - (5) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วม
 - (6) ความคิดเห็นและความคาดหวังต่อคะแนนเสียงการเลือกตั้งที่ได้จากการดำเนินโครงการ

2) ข้าราชการประจำ

- (1) บทบาทของข้าราชการประจำต่อโครงการ
- (2) แรงจูงใจของข้าราชการประจำในการดำเนินโครงการ
- (3) ผลประโยชน์ที่ข้าราชการประจำได้รับจากการดำเนินโครงการ

1.4.1.3 ภาคประชาชน

- 1) ผู้ที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในโครงการ
- 2) แรงจูงใจของภาคประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ
- 3) ผลประโยชน์ที่ภาคประชาชนได้รับจากโครงการ
- 4) บทบาทของภาคประชาชนในโครงการ

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้ ใช้พื้นที่ศึกษาในเทศบาลในจังหวัดนนทบุรีซึ่งมีพื้นที่ติดริมแม่น้ำเจ้าพระยา

1.4.3 ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษาใช้ระยะเวลาระหว่าง มกราคม พ.ศ. 2554 ถึง กันยายน พ.ศ. 2554 และใช้ข้อมูลโครงการ “คลองสวยน้ำใส” ในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ.2553

1.4.4 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการ “คลองสวยน้ำใส” ได้แก่ ภาครัฐการเมือง ภาครัฐราชการ และภาคประชาชน

1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 มีการประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดนิเวศวิทยาการเมืองในบริบทการจัดการสิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมของประชาชนในท้องถิ่น

1.5.2 มีระเบียบวิธีการศึกษามีส่วนร่วมของภาคประชาชน และปัจจัยด้านการเมืองที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น

1.5.3 มีข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในระดับท้องถิ่น รวมถึงผลผลิตที่ได้จากการดำเนินงาน ปัจจัยทางการเมืองที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการศึกษาการเมืองของการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : ศึกษากรณีโครงการคลองสวนน้ำใส่นั้น มีนิยามศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาดังนี้

1.6.1 การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน หมายถึง การที่หน่วยงานของรัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในกระบวนการนโยบายสาธารณะทั้งในด้านการให้และรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การให้ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ การร่วมตัดสินใจ ทั้งในขั้นตอนการริเริ่มนโยบาย การจัดทำแผนงานโครงการหรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการติดตามและประเมินผลตามนโยบายแผนงานโครงการหรือกิจกรรมนั้น

1.6.2 กระบวนการของการมีส่วนร่วม หมายถึง ลำดับขั้นตอนในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้ประชาชน เช่น มีส่วนร่วมในการวางแผน มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ/ดำเนินการ มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

1.6.3 เทคนิคการมีส่วนร่วม หมายถึง เทคนิคหรือวิธีการใดๆ ที่ใช้เป็นเครื่องมือในกระบวนการของการมีส่วนร่วม เทคนิควิธีการเหล่านี้ มีวัตถุประสงค์แตกต่างกันไป อาทิ จัดหมายข่าว หอกระจายข่าวชุมชนเป็นเทคนิคการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข่าวสาร การสนทนากลุ่มย่อย การสัมภาษณ์รายบุคคลเป็นเทคนิคการมีส่วนร่วมในการรับฟังความคิดเห็น และการจัดเวทีสาธารณะเป็นเทคนิคการมีส่วนร่วมแบบปรึกษาหารือ เป็นต้น

1.6.4 การเมืองของการมีส่วนร่วม หมายถึง การใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อแสวงหาอำนาจทางการเมือง หรือสร้างโอกาสให้ได้รับอำนาจจากสาธารณชน หรือปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งโดยใช้หลักการมีส่วนร่วมในการแสวงหาผลประโยชน์ หาเสียงสนับสนุนเพื่อให้ได้อำนาจมาโดยชอบธรรม

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปประกอบการสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย และใช้ร่วมกับการอภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า โดยมีรายละเอียดแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. การจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน
2. การมีส่วนร่วมของประชาชน
3. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. การจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชน
5. การเมืองกับการจัดการสิ่งแวดล้อม
6. ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา
7. ข้อมูลโครงการคลองสวนน้ำใส

2.1 การจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

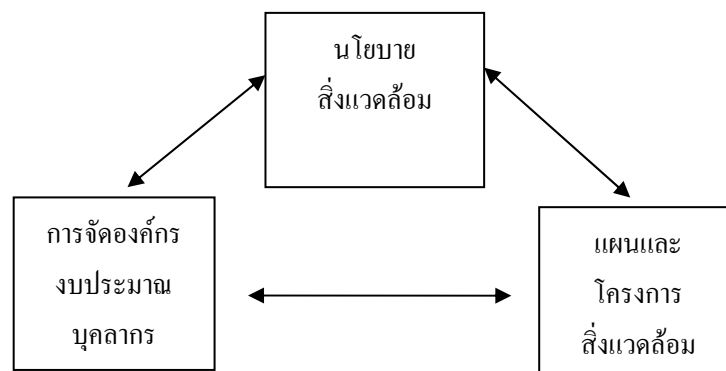
การจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยเนื้อหาที่สำคัญสองประเด็นคือ การจัดการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อที่จะเข้าใจความหมายของการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยได้ลำดับเนื้อหาที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจ โดยเริ่มต้นด้วยการอธิบายความหมายของการจัดการสิ่งแวดล้อมว่าคืออะไร ทำไมต้องมีการจัดการสิ่งแวดล้อม องค์ประกอบและกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม จากนั้นจึงทำความเข้าใจกับ การพัฒนาที่ยั่งยืนว่ามีที่มาอย่างไร ความหมายว่าอะไร วัตถุประสงค์เพื่ออะไร และสรุปความหมายของคำว่าจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนรวมถึงแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

2.1.1 การจัดการสิ่งแวดล้อม

“การจัดการสิ่งแวดล้อม” มีผู้ให้ความหมายไว้มากมายซึ่งผู้วิจัยสรุปความว่า การจัดการสิ่งแวดล้อม คือ การดำเนินการอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง ในการสร้างสภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีทำให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน และมีการควบคุมป้องกันไม่ให้เกิดมลพิษหรือลดมลพิษให้เหลือน้อยที่สุดซึ่งสอดคล้องกับ (จำลอง โพธิ์บุญ, 2550: 2; สุกาญจน์ รัตนเลิศสุรณ, 2550: 303) สาเหตุที่ต้องมีการจัดการสิ่งแวดล้อมนั้นเนื่องจากว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างๆเกิดจากการพัฒนาในอดีตที่ผ่านมา ที่มุ่งเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ จึงผลาญทรัพยากรที่ดีให้หมดไป ระบายของเสียใส่โลก และประชากรโลกที่เพิ่มมากขึ้นปัญหาจึงยิ่งทวีความรุนแรง (พระพรหมคุณาภรณ์, 2549: 18-19, 39-46) โดยมีตัวชี้วัดการพัฒนาที่สำคัญคือ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศเป็นหลักทำให้เกิดปัญหาหลายประการ ได้แก่ (สมพจน์ วรรณนุช, 2551: 63-78)

- 1) ช่องว่างระหว่างคนจน/คนรวย เช่น การขาดแคลนอาหาร สุขภาพเสื่อมโทรม การศึกษาต่ำ
- 2) ทรัพยากรลดลง เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า ดิน พลังงาน ทรัพยากรประมง แร่ธาตุ
- 3) มลพิษ เช่น มลพิษทางอากาศและเสียง มลพิษทางน้ำ มลพิษทางดิน การจราจรคับคั่ง ขยะอันตราย ทัศนียภาพที่ไม่ดี อาหารปนเปื้อน
- 4) ปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับโลก เช่น ปัญหาโลกร้อนขึ้น (Global warming) และการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศของโลก (Climate Change) ชั้นโอโซนถูกทำลาย (Ozone Depletion)

จากสาเหตุที่ได้กล่าวมาในข้างต้นจึงทำให้เราต้องมีการจัดการสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นโดยการจัดการสิ่งแวดล้อมให้บรรลุตามวัตถุประสงค์นั้น จำเป็นต้องมีองค์ประกอบสำคัญอย่างน้อย 3 ส่วน คือ นโยบายสิ่งแวดล้อม แผนและโครงการสิ่งแวดล้อม และการจัดองค์กร งบประมาณ และบุคลากร (จำลอง โพธิ์บุญ, 2550: 3; สุกาญจน์ รัตนเลิศสุรณ, 2550: 303-305)

ภาพที่ 2.1 องค์ประกอบของการจัดการสิ่งแวดล้อม

การจัดการสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องมีการดำเนินการเป็นกระบวนการเช่นเดียวกับการจัดการในเรื่องอื่นๆ เช่นกัน โดยเริ่มจาก 1) การตรวจสอบและระบุปัญหาและความต้องการด้านสิ่งแวดล้อม 2) การกำหนดนโยบายสิ่งแวดล้อมเพื่อให้มีแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน 3) การกำหนดแผนและโครงการด้านสิ่งแวดล้อม 4) การนำแผนและโครงการไปปฏิบัติ และ 5) การติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนและโครงการต่างๆ

เมื่อผู้วิจัยได้อธิบายถึงความหมาย ที่มา องค์ประกอบ และกระบวนการของการจัดการสิ่งแวดล้อมแล้ว ต่อมาก็จะอธิบายถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมเนื่องจากการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เป็นแนวทางที่ทำให้มั่นใจได้ว่าจะสร้างสภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีในอนาคต ซึ่งจะต้องเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้รอบคอบในจุดประสงค์การพัฒนา การวางแผนการพัฒนา และผลกระทบจากการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นโดยจะอธิบายถึง ที่มา ความหมายและวัตถุประสงค์ตามลำดับ

2.1.2 การพัฒนาอย่างยั่งยืน

เมื่อมีคำว่าพัฒนาที่ยั่งยืนก็ย่อมมีการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน การพัฒนาที่ผ่านมานั้นมุ่งแต่การพัฒนาเพียงมิติเดียวคือเศรษฐกิจ จนทำให้เกิดผลร้ายต่อธรรมชาติแวดล้อมเป็นการพัฒนาที่ไม่สมดุล ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอและเกิดมลภาวะ ประกอบกับจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นยิ่งเป็นตัวเร่งให้ปัญหาทวีความรุนแรงและส่งผลกระทบต่อเป็นวงกว้างไปทั่วโลก เพราะฉะนั้นจะต้องพัฒนาให้เกิดความสมดุล มีผลยั่งยืน กล่าวคือ เป็นการพัฒนาที่เศรษฐกิจก็ดี ธรรมชาติก็อยู่ได้ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2549: 57) สอดคล้องกับ จำลอง โพธิ์บุญ (2550: 9-10) ให้ความเห็นว่า กิจกรรมของมนุษย์ที่เรียกว่า “การพัฒนา” นั้น ได้ก่อให้เกิดผลในทางลบอย่างมาก การพัฒนามักนำไปสู่การทำลายทรัพยากรธรรมชาติมากมาย ทำให้เกิดมลพิษอย่างกว้างขวาง ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ การเคลื่อนไหวเพื่อตอบสนองต่อผลของการพัฒนาทำให้เกิดสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมและส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ นี้ เรียกว่า การเคลื่อนไหวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนมีจุดเริ่มต้นที่สำคัญคือ ปี 1972 ประเทศต่างๆ 113 ประเทศ มาเข้าร่วมการประชุมของสหประชาชาติ ที่ชื่อว่าการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสภาพแวดล้อมของมนุษย์ (United Nations Conference on the Human Environment) ที่กรุงสตอกโฮล์ม (Stockholm) ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเริ่มยุคสภาพแวดล้อมนานาชาติ (สมพร แสงชัย, 2550: 334-344) และในปี 1983 เลขาธิการองค์การสหประชาชาติได้มอบหมายให้ Mrs. Gro Harlem Brundtland อดีตนายกรัฐมนตรีของนอร์เวย์เป็นผู้นำในการจัดตั้งคณะกรรมการที่เป็นอิสระเพื่อพิจารณาปัญหาวิกฤตการณ์ทาง

สิ่งแวดล้อมที่เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา และเสนอแนวทางการพัฒนาและการจัดการปัญหาดังกล่าว ในปี 1987 คณะกรรมาธิการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาได้ตีพิมพ์รายงาน “Our Common Future” (The Brundtland Report) เสนอที่ประชุมองค์การสหประชาชาติเพื่อพิจารณา และในสมัยการประชุมครั้งที่ 42 ได้มีมติเห็นชอบรายงานและสนับสนุนแนวทาง “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” ให้เป็นหลักการในการดำเนินงานขององค์การสหประชาชาติรัฐบาลทุกประเทศและภาคเอกชน ต่อมาเมื่อครบ 20 ปี ในเดือน มิถุนายน 1992 ก็ได้มีการประชุมสุดยอดในเรื่องของโลก (Earth Summit) ณ กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล มี 178 ประเทศเข้าร่วม เป็นการประชุมครั้งที่ 2 เรียกชื่อว่า การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา และได้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการสำหรับศตวรรษที่ 21 หรือ (Agenda 21) (พระพรหมคุณาภรณ์, 2549: 53-57)

การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ไปขัดขวางความสามารถคนในรุ่นต่อไป ในการที่จะได้รับสิ่งที่สนองความจำเป็นพื้นฐานของเขาเหล่านั้น “Sustainable Development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs” (จำลอง โพรธิบุญ, 2550: 10) แนวคิดพื้นฐาน 2 ประการของการพัฒนาอย่างยั่งยืนคือ 1) การพัฒนาต้องสามารถตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ได้ ซึ่งความจำเป็นพื้นฐาน ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และการมีงานทำ และต้องให้ความสำคัญกับผู้ที่ยากจนขาดแคลนเป็นอันดับแรก 2) การพัฒนาไม่ได้มีขีดจำกัดที่ตายตัวตั้งแต่ขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีที่เราใช้ องค์กรทางสังคม และผลกระทบของทั้ง 2 ส่วนนี้ที่มีต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความสามารถจัดการและปรับปรุงได้ทั้งเทคโนโลยีและองค์กรทางสังคมให้เหมาะสมกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแนวทางใหม่ได้

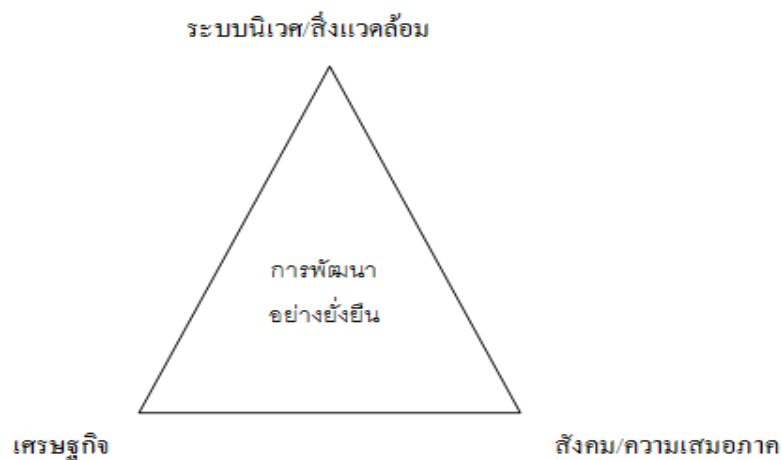
วัตถุประสงค์ของนโยบายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (จำลอง โพรธิบุญ, 2550: 11-12)

- 1) คงไว้ซึ่งความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ
- 2) การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจควรเป็นไปอย่างมีคุณภาพ
- 3) สามารถสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานด้านการมีงานทำ อาหาร พลังงาน น้ำ และการสุขภาพ
- 4) มีจำนวนประชากรในระดับที่เหมาะสม
- 5) อนุรักษ์และเพิ่มฐานทรัพยากร
- 6) เลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและการจัดการความเสี่ยงของเทคโนโลยีที่นำมาใช้
- 7) ในการตัดสินใจต้องพิจารณาทั้งด้านสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจควบคู่กัน

การพัฒนาอย่างยั่งยืนจะบรรลุผลสำเร็จได้นั้นต้องมีระบบสำคัญช่วยสนับสนุน ดังนี้

- 1) ระบบการเมืองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนพลเมืองมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (ถวิลวดี บุรีกุล, 2548: 1-14)
- 2) ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงและยั่งยืน อยู่บนหลักการพึ่งตนเอง ซึ่งสามารถสร้างผลประโยชน์และความรู้ (สมพจน์ วรรณนุช, 2551: 3-9)
- 3) ระบบสังคมที่สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากการพัฒนาได้
- 4) ระบบการผลิตซึ่งคำนึงถึงความยั่งยืนของระบบนิเวศ
- 5) ระบบเทคโนโลยีที่มีการวิธีการแก้ไข/ปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง
- 6) ระบบนานาชาติที่ช่วยส่งเสริมรูปแบบการค้า การเงิน และการคลังอย่างยั่งยืน
- 7) ระบบบริหารที่มีความยืดหยุ่นและมีศักยภาพที่จะแก้ไขปรับปรุงตัวเอง เช่น หลักธรรมาภิบาล (สมฤดี นิโครวัฒน์ยังยง และ สุจิตรา วาสนาดำรงดี, 2550: 13-15)

โดยสรุป การพัฒนาอย่างยั่งยืนจะต้องพิจารณาองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ด้าน พร้อมกันไป คือ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคมและความเสมอภาค และ 3) ด้านระบบนิเวศหรือสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 2.2 แนวคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

แหล่งที่มา: จำลอง โพธิ์บุญ, 2550: 12.

จากภาพที่ 2.2 จะเห็นได้ว่าการพัฒนาทั้ง 3 ด้านนี้ควรมีความสมดุลกัน ถ้าหากการพัฒนาใดไม่คำนึงถึงองค์ประกอบทั้ง 3 ด้าน ดังกล่าวมานี้หรือเน้นเพียงการพัฒนาด้านใดด้านหนึ่งก็จะก่อให้เกิดปัญหาหลายประการตามมา เช่น ถ้าหากเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวเป็นหลัก ก็จะทำให้เกิดปัญหาสังคม เช่น คนจนอพยพหลังไหลเข้ามาอยู่ในเมืองหรือแหล่ง

อุตสาหกรรมเพื่อหางานทำ ทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ความแออัดและปัญหาอื่นๆ ในด้านสิ่งแวดล้อมก็ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรต่างๆ ในปริมาณสูงเพื่อสนองกิจกรรมการผลิต เกิดปัญหามลพิษต่างๆ ในปริมาณสูงเพื่อสนองกิจกรรมการผลิต เกิดปัญหามลพิษต่างๆ ในเขตชุมชน เนื่องจากมีประชากรอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก เป็นต้น

2.1.3 การจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

การจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน คือ การจัดการระบบนิเวศที่อยู่ในสภาพอื่นๆ นอกเหนือจากสถานภาพสมดุลของธรรมชาติให้กลายเป็นระบบนิเวศที่อยู่ในสภาพสมดุลธรรมชาติ โดยอาศัยความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมระดับพื้นฐานผสมผสานกับความรู้ในระดับประยุกต์อย่างบูรณาการเพื่อที่มนุษย์จะได้รับปัจจัยจากระบบนิเวศที่ได้รับการจัดการอย่างเพียงพอและตลอดไป (สุกาญจน์ รัตนเลิศสุธรรม, 2550: 303) สอดคล้องกับ ธวัชชัย ศุกดิษฐ์ (2552: 28) ที่ได้ให้ความเห็นว่า การจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนคือ การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่บนโลกเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนต่อคุณภาพชีวิต โดยนำมาใช้อย่างชาญฉลาด ซึ่งความยั่งยืนของชีวิตนั้นเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ได้รับในสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ของสิ่งมีชีวิต โดยการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้มั่นใจว่าจะสามารถสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในอนาคตได้อย่างยาวนาน

แนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดความยั่งยืน คือ 1) การบูรณะฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม 2) การถนอมรักษาเพื่อให้มีไว้ใช้อย่างยาวนาน 3) ส่งเสริม โดยการให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการป้องกัน และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สุริชัย หวันแก้ว, 2553: 19) และเข้าใจในหลักการของผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย 4) การนำสิ่งอื่นมาใช้ทดแทน เช่น นำก๊าซโซลฮอลล์ หรือไบโอดีเซลมาใช้แทนน้ำมัน 5) ลดปริมาณของเสีย เช่น Waste minimize หรือ Zero Waste (ธวัชชัย ศุกดิษฐ์, 2552: 17-18)

ซึ่งแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมดังกล่าวจะมีความสำเร็จ หรือมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้นขึ้นอยู่กับเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยต้องใช้เครื่องมือในการบริหารจัดการแบบผสมผสาน (Intergration Management) คือ

1) Command and Control (End-pipe resolution) (สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2545: 8-21)

(1) ออกกฎหมาย/มาตรฐานบังคับใช้ (Law and Standard) เช่น Ambient Standard, Emission Standard, Exposure Standard, Product Standard, Process Standard เป็นต้น ซึ่งกฎหมายต้องมีคุณภาพ และการบังคับใช้กฎหมายต้องเข้มงวดและเป็นธรรม (บุญจง ขาวสิทธิวิงษ์, 2549: 1-22)

- (2) การติดตามตรวจสอบ (Monitoring) อย่างสม่ำเสมอ
- (3) ความร่วมมือและข้อตกลงด้านสิ่งแวดล้อมในทุกภาคส่วน รัฐ เอกชน ประชาชน องค์กรต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ (จำลอง โพธิ์บุญ, 2551: 1-23-1-25)
- (4) การใช้เทคโนโลยีเข้ามาแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม. เช่น เลือกลงใช้เทคโนโลยีที่ดีที่สุดเท่าที่หาได้ (Best Available Technology; BAT) โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง

2) Pollution Prevention

- (1) การควบคุมความต้องการบริโภคทรัพยากร (สมพจน์ วรรณนุช, 2550: 83-99)
- (2) ใช้หลักเศรษฐศาสตร์เข้ามาช่วย เช่น Carbon credit, Tax Emission, PPP, Emission Permit (สมพจน์ วรรณนุช, 2550: 148-163)
- (3) การจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น ISO14001, EIA, SEA, CT, Waste Minimize เป็นต้น (จำลอง โพธิ์บุญ, 2550: 120-149; สยาม อรุณศรีมรกต, 2543: 72-82)
- (4) การพัฒนาอย่างยั่งยืน

2.2 การมีส่วนร่วมของประชาชน

2.2.1 ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน

ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนได้มีการกำหนดที่แตกต่างกัน ตามบริบททางสังคมและการเมือง คะเน็งนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ (2545) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) หมายถึง การกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้ง การจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ รวมตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน

ส่วนถวิลวดี บุรีกุล และคณะ (2551) ให้ความหมายว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น กระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือ เป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้เสียและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม

จากการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยขอสรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในกระบวนการนโยบายสาธารณะทั้งในด้านการให้และรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การให้ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ การร่วมตัดสินใจ ทั้งในขั้นตอนการริเริ่มนโยบาย การจัดทำแผนงาน โครงการหรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการปฏิบัติ การติดตามและประเมินผลตามนโยบายแผนงาน โครงการหรือกิจกรรมนั้น (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล, 2548; อรทัย ก๊กผล, 2552)

2.2.2 กระบวนการมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน ซึ่งเป้าหมายของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ก็คือ การให้ข้อมูลต่อสาธารณชนและให้สาธารณชนแสดงความคิดเห็นต่อโครงการที่นำเสนอหรือ นโยบายรัฐ และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุดสำหรับทุกคน (Creighton, 2005 อ้างถึงใน วันชัย วัฒนศัพท์, 2543:19) การมีส่วนร่วมของประชาชนยังจัดเป็นรูปแบบหนึ่งของแนวความคิดในการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ส่วนท้องถิ่น เพราะประชาชนในท้องถิ่นคือผู้ที่รู้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นตนเองดีกว่าผู้อื่น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นเปิดกว้างในความคิดเห็น โดยการสื่อสารสองทางในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ซึ่งในแต่ละประเด็นนั้นไม่สามารถใช้เกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งมาตัดสินใจได้เหมือนกัน

กระบวนการมีส่วนร่วม มี 4 ขั้นตอน คือ (ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ, 2551)

- 1) มีส่วนร่วมในการวางแผน ประกอบด้วยการรับรู้ เข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผนและร่วมวางแผนกิจกรรม
- 2) มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ/ดำเนินการ ประกอบด้วยการเกี่ยวข้องกับการดำเนินการในกิจกรรมต่างๆและการตัดสินใจ
- 3) มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ เป็นการมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ หรือผลของกิจกรรมหรือผลของการตัดสินใจที่เกิดขึ้น
- 4) มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

2.2.3 การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีประสิทธิผล

2.2.3.1 การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีประสิทธิผลจะต้องประกอบด้วยปัจจัยดังต่อไปนี้ (ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ, 2551)

- 1) ข้อมูลจากประชาชนส่งผ่านไปยังผู้เสนอนโยบาย หรือ โครงการต่างๆ เพื่อให้ผู้ที่กำหนดนโยบาย หรือผู้ที่เสนอโครงการนั้นๆ ได้ทราบถึงธรรมชาติและแนวคิดของสังคม
- 2) ข้อมูลทางเทคนิคเกี่ยวกับเรื่องที่เป็นประเด็นสนใจจากผู้เสนอโครงการส่งผ่านไปยังประชาชน
- 3) การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและความเชื่อระหว่างประชาชนกับผู้กำหนดนโยบายหรือผู้เสนอโครงการ หรือระหว่างประชาชนด้วยกันเอง
- 4) ข้อมูลจากผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนผู้สนใจจะต้องได้รับการนำเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจ

2.2.3.2 เงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 3 ประการคือ (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2527: 186)

- 1) ต้องมีอิสรภาพ หมายถึง มีอิสระที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าก็ได้ การเข้าร่วมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ การถูกบังคับให้ร่วมไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม
- 2) ต้องมีความเสมอภาค ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมใดจะต้องมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้เข้าร่วมคนอื่นๆ
- 3) ต้องมีความสามารถ ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมนั้นๆ หมายความว่า ในบางกิจกรรมแม้จะกำหนดว่าผู้เข้าร่วมมีเสรีภาพและความเสมอภาคแต่กิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย การมีส่วนร่วมย่อมเกิดขึ้นไม่ได้

2.2.3.3 ประเด็นที่ควรใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน

โดยแท้จริงนั้นกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจจะไม่สามารถกระทำได้ในทุกๆ ประเด็น ดังนั้นจึงมีแนวทางเกี่ยวกับประเด็นที่ควรใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนได้แก่ (วันชัย วัฒนศัพท์, 2543: 43-45)

- 1) การตัดสินใจและผลกระทบที่สำคัญ
- 2) การตัดสินใจจะมีผลกระทบต่อบางคนมากกว่าคนอื่น

- 3) การตัดสินใจที่จะมีผลกระทบต่อผลประโยชน์บางคนหรือกลุ่มคนที่มีอยู่เดิม
- 4) การตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความขัดแย้งอยู่ก่อนแล้ว
- 5) ความจำเป็นเพื่อให้มีการสนับสนุนต่อผลการตัดสินใจ

2.2.4 ระดับขั้นการมีส่วนร่วม

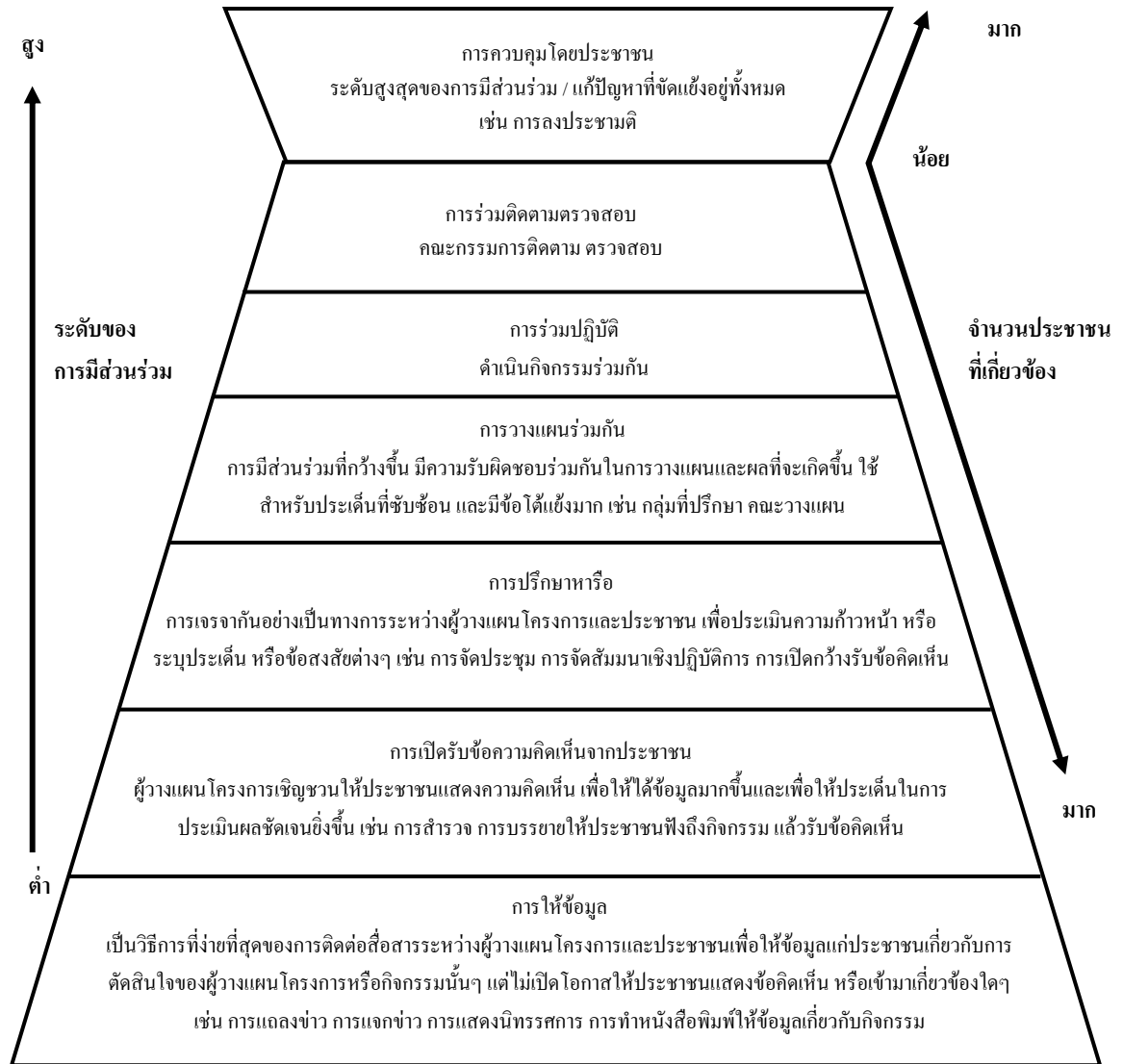
จากการทบทวนวรรณกรรมต่างๆ พบว่า นักวิชาการต่างๆ ได้มีการกำหนดระดับการมีส่วนร่วมไว้หลากหลาย แต่ในสาระสำคัญมีความคล้ายกันซึ่งจะขอนำเสนอโดยสังเขปดังนี้ ระดับการมีส่วนร่วมสามารถแบ่งเป็นสองมิติ คือ 1) ระดับการมีส่วนร่วมในมิติของประชาชน และ 2) ระดับการมีส่วนร่วมในมิติของการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยรัฐ

2.2.4.1 ระดับการมีส่วนร่วมในมิติของประชาชน ในด้านของระดับการมีส่วนร่วมในมิติประชาชนนั้น งานวิจัยส่วนมากมักแบ่งระดับการมีส่วนร่วมตาม แนวคิดของ Cohen และ Uphoff (1980: 219-222) ซึ่งได้จำแนกการมีส่วนร่วมเป็น 4 ระดับคือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เช่น งานของ สุขเมธ ทราษแก้ว (2536) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จังหวัดอุดรธานี ได้ใช้รูปแบบนี้ในการแบ่งระดับการมีส่วนร่วม

อย่างไรก็ตามการแบ่งระดับการมีส่วนร่วมในมิตินี้ยังสามารถแบ่งได้อีก เช่นการแบ่งระดับการมีส่วนร่วมแบบ 4 ขั้นตอนคือ 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุ 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เช่นงานของ พงษ์ศักดิ์ ฉัตรเดชะ (2540) ศิริวรรณ พรเลิศวิวัฒน์ (2541) และ ศลิษา พึ่งแสงแก้ว (2537)

2.2.4.2 ระดับการมีส่วนร่วมในมิติของการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยภาครัฐ ระดับการมีส่วนร่วมในมิติของการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยรัฐนั้นมีหลายรูปแบบแต่ส่วนใหญ่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เช่น พัชรี สิโรต และคณะ (2546: 1-5) ได้แบ่งระดับของการมีส่วนร่วมของชุมชนออกเป็น 4 ระดับ ดังนี้ 1) การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้รับทราบข้อมูล ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชน 2) การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการนำเสนอความคิดเห็นหรือให้ข้อมูล 3) การร่วมมือปรึกษาหารือ 4) การให้อำนาจแก่ประชาชนในการตัดสินใจ ซึ่งในระดับนี้คือระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วม

การศึกษาของพัชรี สิโรตและคณะ นั้นได้คล้ายคลึงกับการแบ่งระดับการมีส่วนร่วมของ ถวิลวดี บุรีกุล (2552: 28-29) ที่ได้แบ่งระดับขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนจากต่ำสุดไปหาระดับสูงสุด 7 ระดับ และจำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละระดับจะเป็นปฏิภาคกับระดับของการมีส่วนร่วม กล่าวคือ ถ้าระดับการมีส่วนร่วมต่ำ จำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมจะมาก และยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงขึ้นเพียงใด จำนวนประชากรที่เข้ามามีส่วนร่วมก็จะลดลงตามลำดับ ซึ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเรียงตามลำดับจากต่ำสุดไปหาสูงสุด ได้แก่ 1) ระดับการให้ข้อมูล 2) ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้เสีย 3) ระดับการปรึกษาหารือ 4) ระดับการวางแผนร่วมกัน 5) ระดับการร่วมปฏิบัติ 6) การร่วมติดตามตรวจสอบ 7) ระดับการควบคุมโดยประชาชน สรุประดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ ดังปรากฏในภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 แสดงระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน

แหล่งที่มา: ถวิลวดี บุรีกุล, 2552: 28.

นอกจากนี้ การแบ่งระดับการมีส่วนร่วมในมิตินี้ยังสามารถแบ่งได้อีกเช่น การแบ่งระดับการมีส่วนร่วมของพลเมืองแบบขั้นบันไดของ Arnstein (1969) ซึ่งได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมจากน้อยไปมากคือ 1) ขั้นการควบคุม 2) ขั้นการรักษา 3) ขั้นการให้ข้อมูล 4) ขั้นการรับฟังความคิดเห็น 5) ขั้นการปรึกษาหารือ 6) ขั้นการเป็นหุ้นส่วน 7) ขั้นมอบหมายอำนาจ 8) ขั้นอำนาจพลเมือง

จะสังเกตได้ว่าการแบ่งระดับการมีส่วนร่วมนั้นในแต่ละระดับมีนัยของการกระจายอำนาจของภาครัฐที่มีต่อภาคประชาชน บทบาทของประชาชนจะเพิ่มขึ้นตามระดับการมีส่วนร่วมที่สูงขึ้น

2.2.5 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม

ในเนื้อหาของปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมนั้นถือได้ว่าเป็นคำถามการวิจัยที่ได้รับความนิยมอย่างมากในอดีต จากการศึกษางานวิจัยส่วนมากมีตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยเหมือนกันและให้ผลการศึกษาที่สอดคล้องกัน แต่ที่พบงานวิจัยบางงานที่ได้ผลการศึกษาที่ขัดแย้ง ซึ่งสามารถสรุปตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม และจัดแบ่งออกเป็น 3 ด้านหลัก คือ 1) ด้านบุคคล/ชุมชน 2) ด้านความเกี่ยวข้องกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่จะมีผลต่อการมีส่วนร่วม 3) ด้านการจัดการ ซึ่งปัจจัยในแต่ละด้านได้มีผู้ศึกษาไว้ดังนี้

2.2.5.1 ด้านส่วนบุคคล/ชุมชน ปัจจัยในด้านนี้เป็นปัจจัยของแต่ละบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม แบ่งเป็น 3 กลุ่มปัจจัยหลักได้แก่

1) กลุ่มปัจจัยพื้นฐาน เป็นกลุ่มปัจจัยที่งานวิจัยในอดีตทำการศึกษากันเป็นจำนวนมาก เกี่ยวข้องกับสถานะของตัวบุคคล ซึ่งมีอยู่มาก แต่ได้หยิบยกมา 3 ปัจจัยได้แก่ เพศ อายุ และระดับการศึกษา

(1) เพศ เป็นปัจจัยที่งานวิจัยหลายชิ้นทำการศึกษาว่าเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมหรือไม่ โดยพบว่า เพศเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม (ศุภราภรณ์ ธรรมชาติ, 2541: 113; ปราณนา ปรีชาลัย, 2545: บทคัดย่อ) และในบริบทการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน ปัจจัยเพศอาจส่งผลกระทบต่อระดับและขั้นตอนการมีส่วนร่วมได้ ตัวอย่างเช่น ในกิจกรรมการมีส่วนร่วมที่มีความเสี่ยงต่ออันตราย ต้องใช้กำลังแรงงานมาก ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานทำให้จำเป็นต้องอาศัยสภาพร่างกายที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติการกิจ เพศชายจะมีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิง (วรรัตน์ ตรีชนวัต:118, 2544; ชัยยันต์ กาวิวน, 2544: 112) แต่ ในกิจกรรมมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึก หรือในกิจกรรมที่มีความละเอียดอ่อน มีลักษณะงานที่เป็นขั้นตอน และเกี่ยวกับครัวเรือน เพศหญิงจะมีส่วนร่วมมากกว่าเพศชาย (นงเยาว์ หลีพันธ์, 2537: 197; วิรัช ชื่นชม, 2536: 170) แต่ในบางงานวิจัยก็ได้ผลที่ขัดแย้งว่า เพศไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม เช่น (ศิริวรรณ พรเลิศวิวัฒน์, 2541: บทคัดย่อ) ในบริบทการมีส่วนร่วมของป่าชุมชนซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างเป็นสมาชิกองค์กรป่าชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน

(2) อายุ เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงควมมีประสบการณ์ของมนุษย์ การเรียนรู้ การสั่งสมประสบการณ์ อายุที่แตกต่างกันจะก่อให้เกิดความแตกต่างกันในการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้ที่มีอายุมากกว่าจะมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่มีอายุน้อย กลุ่มตัวอย่างที่อายุระหว่าง 41-50 ปี และมีอายุ 60 ปีขึ้นไปมีส่วนร่วมมากกว่าประชาชนที่มีอายุ 20-30 ปี ในการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะพื้นที่ชายฝั่งทะเล (วรรัตน์ ตรีชนวัต, 2544) ซึ่งสอดคล้องกับ ศุภราภรณ์ ธรรมชาติ (2543) กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุมากกว่า 51ปีมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งสูงสุด เนื่องจากบุคคลที่มีอายุ

มากย่อมมีวุฒิภาวะหรือมีความพร้อมมากกว่าคนที่อายุน้อย รวมทั้งได้พบเห็นตัวอย่างการทำงาน และมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมมาก่อนผู้ที่มีอายุน้อย นอกจากนี้ในบริบทการมีส่วนร่วมของสังคมชนบทมักให้ความเชื่อถือผู้อาวุโสหรือบุคคลที่สูงวัย (ดำรง พิเดช, 2548) ผู้ที่มีอายุมากจึงเป็นตัวอย่างที่ดีหรือเป็นผู้นำในการเข้าร่วมในการอนุรักษ์ชายฝั่งแก่คนที่อายุน้อย

(3) ระดับการศึกษา เป็นปัจจัยที่งานวิจัยในอดีตส่วนมากให้ความสำคัญในการศึกษาเพื่อหาความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วม โดยแบ่งระดับการศึกษาเป็นระดับประถม ระดับมัธยมต้น ระดับมัธยมปลาย และระดับอุดมศึกษา ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม (กฤษณา เพ็ชรเจริญ, 2543: 117) ในกิจกรรมการมีส่วนร่วมการอุปโภคผลิตภัณฑ์ผลึกกล้วย ระดับการศึกษาที่ต่างกันจะก่อให้เกิดความแตกต่างของระดับการมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมคือ 1 ร่วมซื้อผลิตภัณฑ์ผลึกกล้วย 2 ร่วมใช้ผลิตภัณฑ์ผลึกกล้วย 3 ร่วมเสนอแนะและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผลึกกล้วย 4 ร่วมชักชวน ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผลึกกล้วย กลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร โดยได้อธิบายว่าประชาชนที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าจะมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า เนื่องจากผู้ที่มีความรู้สูงย่อมมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและมีความตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันมากกว่าผู้ที่มีความรู้ต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับ ชัยยันต์ กาวิวัน (2544: 112) การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการควบคุมไฟฟ้า วรรณฯ ยังเจริญ (2542: 220) ในกิจกรรมการจัดการมูลฝอยและน้ำเสียและ เพ็ญพิ ฝูงกลิ่น (2543: 105) ในกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อปัญหามลพิษทางอากาศจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะ นอกจากนี้ระดับการศึกษายังมีผลต่อบทบาทของรัฐบาลท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีระดับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไปจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากกว่าสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับประถมศึกษา (พนิดา วิมานรัตน์, 2543: 98)

อย่างไรก็ดี อิทธิพลของปัจจัยการศึกษาต่อการมีส่วนร่วมนั้นขึ้นอยู่กับบริบทของการมีส่วนร่วมเป็นสำคัญ พงษ์ศักดิ์ นัทรเดชะ (2540) ได้ผลการวิจัยที่ขัดแย้งว่าระดับการศึกษาเป็นปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในบริบทการมีส่วนร่วมในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากกลุ่มตัวอย่างเป็นสมาชิกในโครงการอนุรักษ์ป่า ได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆด้านสิ่งแวดล้อมของโครงการทำให้มีความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและมีทัศนคติที่ดีจึงเป็นสาเหตุให้ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

2) กลุ่มปัจจัยทางเศรษฐกิจ เป็นกลุ่มปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับ ตัวเงินและผลประโยชน์ทางการเงินฉะนั้น อาชีพจึงไม่ได้จัดอยู่ในปัจจัยทางเศรษฐกิจ เนื่องจากอาชีพในบริบท

การมีส่วนร่วมนั้นสะท้อนถึงสถานะภาพทางสังคมมิได้สะท้อนออกมาเป็นตัวเลขรายได้ จากการทบทวนงานวิจัยในอดีตได้หยิบยกมา 3 ปัจจัย ได้แก่ รายได้ ความต้องการมีงานทำ และ การได้รับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม

(1) รายได้ เป็นปัจจัยที่มีผลการศึกษาสวนทางกัน จากการทบทวนงานวิจัยได้ข้อสังเกตว่า ปัจจัยด้านรายได้จะมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในบริบทของพื้นที่เมืองเช่นงานของ สัญชัย สุนทรวิวัฒน์ (2539) วารุณี พิมพา (2545) และ ปรรธนา ปรีชาลัย (2545) แต่หากเป็นบริบทพื้นที่ป่าปัจจัยทางด้านรายได้จะไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมเช่น วีระวุฒิ เสี่ยงใส (2546: 98) ศิริวรรณ พรเลิศวิวัฒน์ (2541) และสุทัศน์ กีฬาแพง (2544) สาเหตุที่มีความขัดแย้งกันเนื่องจากในพื้นที่เมืองนั้นปัจจัยรายได้ถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตในสถานะที่ค่าของชีพสุงการได้มาซึ่งปัจจัย4 จำเป็นต้องใช้เงินเป็นตัวแลกเปลี่ยน แต่ในพื้นที่ชนบทปัจจัยรายได้มีความสำคัญในการดำรงชีวิตน้อยกว่าพื้นที่เมืองจึงส่งผลให้ปัจจัยด้านรายได้ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

(2) ความต้องการมีงานทำและมีรายได้ เป็นปัจจัยเชิงลบต่อการมีส่วนร่วม (อรนุช ฤทธิ์จิตเพียร, 2540) โดยเฉพาะ กิจกรรมการมีส่วนร่วมในพื้นที่เมือง เนื่องจากประชาชนมีความจำเป็นในการหาเลี้ยงปากท้อง ต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานด้านปัจจัย4 ให้เพียงพอต่อความต้องการในสถานะที่ค่าครองชีพสูง จึงเป็นสาเหตุที่ไม่ให้ความสนใจในการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม

(3) การได้รับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม อาจกล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อการมีส่วนร่วมและเป็นปัจจัยเชิงบวก สะท้อนให้เห็นได้จาก ผลการศึกษาที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันจากงานในหลายพื้นที่ เช่น (ปรรธนา ปรีชาลัย, 2545; พงษ์ศักดิ์ จัตรเดชะ, 2540) ในบริบทการมีส่วนร่วมของพื้นที่เมืองและพื้นที่ป่า และในกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน (ศิริวรรณพรเลิศวิวัฒน์, 2541; สุทัศน์ กีฬาแพง, 2544) ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองทำให้มีส่วนได้รับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม ประชาชนก็จะต้องการมีส่วนร่วมในสิ่งที่ตนเองจะได้รับประโยชน์ การได้รับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมจึงเป็นแรงจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

3) กลุ่มปัจจัยทางสังคม เป็นกลุ่มปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานะภาพทางสังคม ความมีหน้ามีตาได้รับการยอมรับและเชื่อมั่นจากสังคม ซึ่งได้หยิบยกมา 5 ปัจจัยได้แก่ อาชีพ การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม การมีตำแหน่งทางสังคม ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ และการเห็นแบบอย่างจากการมีส่วนร่วมในพื้นที่อื่น

(1) อาชีพ ในบริบทการมีส่วนร่วมถือเป็นปัจจัยทางสังคม เนื่องจากไม่ได้ศึกษาในกรณีที่ว่าแต่ละอาชีพมีรายได้มากน้อยเท่าไร แต่ศึกษาอาชีพเพื่อดูสถานะภาพทางสังคม จากการทบทวนวรรณกรรม กล่าวได้ว่า อาชีพเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกันจะมีส่วนร่วมต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน (วารุณี วัชรเสวี, 2544: 75-78) เนื่องจากอาชีพเป็นสิ่งที่แสดงถึงโอกาสในการที่จะได้รับข้อมูลข่าวสาร หรือการเข้ารับการอบรม การพบปะกับบุคคลอื่นบางที่อาจจะแสดงถึงการยอมรับทางสังคมด้วย ศุภรাত্র ธรรมชาติ (2541: 116) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง กรณีศึกษาอำเภอละงู จังหวัดสตูล พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งสูงสุด จะเห็นได้ว่าอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจเป็นอาชีพที่ประชาชนท้องถิ่นเชื่อถือศรัทธาให้ความไว้วางใจ จะเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับประชาชนในท้องถิ่น ได้ปฏิบัติตาม รวมทั้งสามารถเป็นผู้นำและชักชวนประชาชนในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งให้มากกว่าที่ผ่านมาซึ่งสอดคล้องกับ (สัญชัย สุดิพันธ์วิหาร, 2539) ในบริบทการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อปัญหามลพิษทางน้ำ

(2) การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการมีส่วนร่วม กล่าวคือผู้ที่เป็สมาชิกกลุ่มทางสังคมจะมีส่วนร่วมและความต้องการมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม เช่น (วารุณี พิมพ์า, 2545) บริบทการมีส่วนร่วมในพื้นที่เมือง และ (ศิริวรรณ พรเลิศวิวัฒน์, 2541) บริบทการมีส่วนร่วมในพื้นที่ป่าชุมชน

(3) การมีตำแหน่งทางสังคม เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ผลการวิจัยส่วนมากได้ผลสอดคล้องกันว่า เป็นปัจจัยเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วม คือบุคคลที่มีตำแหน่งในกลุ่มองค์กรในชุมชนจะมีส่วนร่วมและต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมมากกว่าผู้ที่ไม่มีตำแหน่งในกลุ่มองค์กรในชุมชน เนื่องจากผู้ที่มีตำแหน่งในกลุ่มองค์กรนั้นเป็นผู้ที่บุคคลส่วนใหญ่ยอมรับและชุมชนทำการเลือกขึ้นมาเพื่อเป็นผู้นำในการพัฒนาต่างๆ และผู้ที่มีตำแหน่งในกลุ่มองค์กรในชุมชนยังแสดงถึงความเสียสละพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น ในกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการควบคุมไฟฟ้า กลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งทางสังคมจะมีส่วนร่วมในการควบคุมไฟฟ้ามากกว่าผู้ที่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม (ชัยยันต์ กาวิวน, 2544: 112) เนื่องจากผู้ที่มีตำแหน่งทางสังคมมีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องพัฒนาแก้ไขปัญหาของชุมชน เป็นผู้นำในการดำเนินกิจกรรมต่างๆตลอดจนประสานงานทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และผู้ที่มีตำแหน่งในชุมชนเป็นผู้ที่ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความเคารพนับถือและเป็นผู้ที่มืบทบาทสำคัญในการนำประโยชน์มาสู่ชุมชน (สมชาย วิริภกรชัยกุล, 2543: 115) และในบริบทการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่เมือง ผู้ที่มีตำแหน่งเป็นกรรมการชุมชนมีระดับการมีส่วนร่วมและความต้องการมีส่วนร่วมสูงสุด (นิสภัทร์ นวลคำแหง,

2542: 87) ซึ่งอาจเป็นเพราะผู้ที่เป็นคณะกรรมการชุมชนที่ถูกประชาชนคัดเลือกมานั้นเป็นผู้ที่มีความตั้งใจในงานพัฒนาชุมชนมาโดยตลอดและมีความกระตือรือร้นในการที่จะพัฒนาสูง และกรรมการฝ่ายต่างๆของชุมชนนั้นมีโอกาสเข้าร่วมรับการอบรมหรือกิจกรรมกับกลุ่มองค์กรภายนอกมากกว่าชาวบ้านที่ไม่ได้เป็นกรรมการชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ (ปรารธนา ปรีชาลัย, 2545; วรรณรัตน์ ตรีชนวัต, 2544) ซึ่งได้ผลการศึกษาว่า ตำแหน่งทางสังคมเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมผู้ที่ดำรงตำแหน่งผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมมากกว่าประชาชนกลุ่มอื่น

(4) ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ เป็นปัจจัยที่มีการศึกษากันมากมาย และผลการวิจัยเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่แตกต่างกันมีผลให้การมีส่วนร่วมของประชาชนแตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงคาดว่าบุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชนมาเป็นระยะเวลานานจะมีส่วนร่วมและต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมมากกว่าผู้ที่เข้าอยู่อาศัยได้ไม่นาน เนื่องจากประชาชนที่อยู่มานานจะมีความรักและความผูกพันกับพื้นที่มากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ได้ไม่นาน ตัวอย่างเช่น (อำนาจ สุวรรณรักษ์, 2544: 119) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของพยาบาลในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในโรงพยาบาลศิริราช โดยพบว่า พยาบาลที่มีระยะเวลาในการปฏิบัติงานที่โรงพยาบาลศิริราชนานจะมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมสูงกว่ากลุ่มที่มีระยะเวลาในการปฏิบัติงานน้อยกว่า ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ (อุดม เข้มชื่นพงศ์, 2537: 127) ในกิจกรรมการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์แหล่งน้ำแม่ น้ำท่าเงิน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานการมีส่วนร่วมในพื้นที่เมือง (จิตติ รอดบางยาง, 2539: 142)

(5) การเห็นแบบอย่างจากการมีส่วนร่วมในพื้นที่อื่น จากการศึกษา งานวิจัยในอดีตพบว่าเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการมีส่วนร่วม เนื่องจากเมื่อประชาชนเห็นตัวอย่างจากพื้นที่อื่นที่มีการมีส่วนร่วม และประสบความสำเร็จ สามารถแก้ปัญหาในพื้นที่ได้ หรือจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างเป็นธรรม ก็ย่อมเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับพื้นที่ชุมชนอื่น เมื่อประชาชนเห็นว่าการมีส่วนร่วมนั้นเป็นประโยชน์ มีตัวอย่างชุมชนที่ประสบความสำเร็จจากการมีส่วนร่วม ก็จะทำให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติตาม (อรนุช ฤทธิจิตเพียร, 2540) ในกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการจัดการมลพิษ ซึ่งได้แบบอย่างจาก การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหามลพิษจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะ

2.2.5.2 ด้านความเกี่ยวข้องกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่จะมีผลต่อการมีส่วนร่วม ปัจจัยในด้านนี้เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับความรู้ ทักษะคติต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วมได้เสียจากการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มปัจจัยหลักได้แก่

1) กลุ่มปัจจัยด้านความรู้และการรับรู้ เป็นกลุ่มปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม การรับรู้ข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม ทักษะคติด้านสิ่งแวดล้อม และการเข้าร่วมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม

(1) ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการมีส่วนร่วม ความรู้ก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องระดับการมีส่วนร่วม เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการมีส่วนร่วม (ดวงนภา สิทธิธรรม, 2544: 79) ผู้วิจัยคาดว่าบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมสูงกว่าจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมมากกว่าผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมต่ำกว่า เนื่องจากผู้ที่มีความรู้ในเรื่องใดก็ตาม ย่อมจะส่งผลให้เห็นถึงความสำคัญของสิ่งนั้น และในกรณีปัญหาสิ่งแวดล้อมถ้าบุคคลมีความรู้หรือมีความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ย่อมจะเห็นความสำคัญในการที่จะแก้ปัญหา และเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างเช่น สมชาย วิริกรมย์กุล (2543: 117) การมีส่วนร่วมในบริบทของป่าชุมชน ดวงจันทร์ สุทธาโรจน์ (2539: บทคัดย่อ) ในบริบทการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าและ ความรู้ทำให้มีความคิดเห็นที่ดีต่อผลิตภัณฑ์ลวกเขี้ยวซึ่งความคิดเห็นที่ดีมีผลต่อการมีส่วนร่วมในเชิงบวก (ปริญ เคลือบทอง, 2540: บทคัดย่อ)

(2) การรับรู้ข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม การได้รับข่าวสารที่แตกต่างกันจะก่อให้เกิดความแตกต่างกันในระดับการมีส่วนร่วม (สุภราภรณ์ ธรรมชาติ, 2541: 120) ในกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง การเปิดรับข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมบุคคลที่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากกว่าจะมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (พิมพ์พรณ พันธุ์ศรี, 2542: 79) เนื่องจากผู้ที่ได้รับข้อมูลข่าวสารนั้นจะเป็นผู้ที่ได้รับการกระตุ้นทำให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นจากการทำลายสิ่งแวดล้อม

(3) ทักษะคติด้านสิ่งแวดล้อม ทักษะคติที่แตกต่างกันย่อมทำให้การมีส่วนร่วมแตกต่างกัน สมชาย วิริกรมย์กุล (2543: 118) พบว่า ทักษะคติเกี่ยวกับป่าชุมชนแตกต่างกัน ทำให้การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนแตกต่างกัน อธิบายได้ว่า ทักษะคตินั้นเป็นความเชื่อของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งไม่เหมือนกัน บางครั้งอาจเกิดจากการประเมิณสิ่งใดสิ่งหนึ่งจากสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ เมื่อบุคคลได้รับประสบการณ์ที่ดีจากสิ่งนั้นก็จะมีทักษะคติที่ดี ตรงกันข้ามหากได้รับประสบการณ์ที่ไม่ดีจากสิ่งนั้น ก็จะมีทักษะคติที่ไม่ดี จึงทำให้เกิดความแตกต่างกันในการ

จัดการป่าชุมชน ผู้ที่มีทัศนคติที่ดีย่อมที่จะมองเห็นความสำคัญของปัญหาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นแล้วและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการแก้ไขและป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น ผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมจะมีการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมสูงกว่าผู้ที่มีทัศนคติที่ไม่ดี เช่น กฤษณา เพ็ชรเจริญ (2543: 125) ในบริบทการมีส่วนร่วมในการอุปโภคผลิตภัณฑ์จากเขี้ยวและ สอดคล้องกับ จิตติ รอดบางยาง (2539: 145) ในบริบทการมีส่วนร่วมในการแยกขยะมูลฝอย

(4) การเข้าร่วมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการมีส่วนร่วม เนื่องจากการเข้าร่วมกิจกรรมนั้นจะทำให้ได้รับความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้เห็นความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความตระหนักว่าตนเองต้องมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา (วารุณี พิมพ์, 2545)

2) กลุ่มปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมได้เสีย เป็นกลุ่มปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์และผลกระทบโดยตรงต่อประชาชน ได้แก่ การประสบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม สิทธิของการเป็นผู้อยู่ในพื้นที่ ขนาดพื้นที่ถือครอง และเขตที่อยู่อาศัย

(1) การประสบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยที่มีผลการศึกษาไปในทิศทางเดียวกันว่า การประสบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการมีส่วนร่วม ตัวอย่างเช่น วรารัตน์ ตรีชนวัต (2544) บริบทการมีส่วนร่วมในพื้นที่ชายฝั่งทะเล ซึ่งสอดคล้องกับ อรนุช ฤทธิจิตเพียร (2540) บริบทการมีส่วนร่วมในพื้นที่เมือง และสุเมธ ทราญแก้ว (2536) บริบทการมีส่วนร่วมในพื้นที่ชนบท อาจเนื่องมาจากเมื่อประชาชนเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยตรงย่อมทำให้เกิดความเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริงและส่งผลให้เกิดแรงจูงใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม

(2) สิทธิของการเป็นผู้อยู่ในพื้นที่ อรนุช ฤทธิจิตเพียร (2540) พบว่าหากประชาชนมีสิทธิของการเป็นผู้อยู่ในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจะเป็นปัจจัยเชิงบวกที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วม

(3) ขนาดพื้นที่ถือครอง ขนาดพื้นที่ถือครองเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการมีส่วนร่วม เนื่องจากผู้ที่มีขนาดพื้นที่ถือครองมากย่อมได้รับผลกระทบและผลประโยชน์มากตามขนาดของพื้นที่ ผู้มีส่วนได้เสียมากย่อมมีแรงกระตุ้นในการมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่มีส่วนได้เสียน้อย (ปรารธนา ปรัชาลัย, 2545; พงษ์ศักดิ์ ฉัตรเตชะ, 2540)

(4) เขตที่อยู่อาศัย ปรีชา ศรีเพชร (2547) ได้กล่าวว่าเขตที่อยู่อาศัยเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมเชิงบวก เนื่องจากประชาชนที่มีเขตที่อยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งได้รับผลกระทบ หรืออยู่ในเขตที่จะได้รับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมก็จะทำให้เกิดแรงจูงใจในการเข้ามามีส่วนร่วมซึ่งส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วม

2.2.5.3 ด้านการจัดการ ปัจจัยในด้านนี้เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมรวมถึงศักยภาพของผู้จัดให้เกิดการมีส่วนร่วม แบ่งเป็น 2 กลุ่มปัจจัยหลัก ได้แก่

1) กลุ่มปัจจัยด้านความสามารถของผู้นำ จากการทบทวนงานวิจัยพบว่า เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่งานวิจัยให้ความสนใจในการศึกษาแต่ยังคงมีงานวิจัยน้อยกว่ากลุ่มปัจจัยในด้านอื่นๆ ได้หยิบยกมา 2 ปัจจัยได้แก่ ศักยภาพของผู้นำชุมชน และความศรัทธาต่อผู้นำชุมชน

(1) ศักยภาพของผู้นำชุมชน เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม จากการศึกษาของ วรรัตน์ ตรีชนวัต (2544: บทคัดย่อ) เรื่อง ศักยภาพกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลตั้งแต่ปากแม่น้ำเพชรบุรี จ.เพชรบุรี ถึงปากแม่น้ำปราณบุรี จ.ประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งพบว่า ศักยภาพของผู้นำชุมชนตามทัศนะของประชาชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเล และ เอกฉรงค์ ขวดแก้ว (2549: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม บ้านสันทรายพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าแกนนำที่เข้มแข็งมีความสามารถมีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน

(2) ความศรัทธาต่อผู้นำชุมชน เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมโดยเฉพาะในบริบทการมีส่วนร่วมในพื้นที่ต่างจังหวัด จากการศึกษาของ ปรีชา ศรีเพชร (2547: บทคัดย่อ) เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษากรณี พื้นที่รอบกว๊านพะเยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พบว่า ความศรัทธาต่อผู้นำชุมชนเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะ

2) กลุ่มปัจจัยด้านเทคนิควิธีการ จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม ปัจจัยทางด้านเทคนิควิธีการถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่มีการศึกษาน้อยเมื่อเทียบกับปัจจัยในด้านอื่นๆ ปัจจัยในด้านนี้ที่หยิบยกมา ได้แก่ ความสะดวกสบายในกระบวนการมีส่วนร่วม การติดต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐ และการสนับสนุนทางสังคม

(1) ความสะดวกในกระบวนการมีส่วนร่วม เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมเนื่องจาก หากกิจกรรมการมีส่วนร่วมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อน ยุ่งยาก และไม่มีความสะดวกสบายก็จะส่งผลให้ประชาชนไม่ต้องการที่จะเข้ามามีส่วนร่วม จากการศึกษาของ สุเมธ ทรายแก้ว (2536) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการการมี ส่วนร่วมของ

ประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จังหวัดอุดรธานี พบว่า เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลในเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วม

(2) การติดต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐ จากการศึกษาของ วีระวุฒิ เสียงใส (2546: บทคัดย่อ) เรื่องการมีส่วนร่วมของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ในการป้องกันและปราบปรามการทำลายทรัพยากรป่าไม้ พบว่า การติดต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการมีส่วนร่วม นอกจากนี้ สุทัศน์ กีฬาแปง (2544: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการ พัฒนาป่าชุมชน อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้ผลการศึกษาที่สอดคล้องกัน ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า การติดต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐจะช่วยให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้อง

(3) การสนับสนุนทางสังคม เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วม (ศิริวรรณ พรเลิศวิวัฒน์, 2541: บทคัดย่อ; สุเมธ ทราชแก้ว, 2536: บทคัดย่อ) เนื่องจากทำให้ประชาชนได้รับการพัฒนาความคิด ให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ปฏิบัติงาน สร้างความตระหนักต่อปัญหาและส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม

2.2.6 เทคนิคในการมีส่วนร่วมของประชาชน

ในการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนพบว่า มีหลากหลายเทคนิคที่ใช้ในการสร้างการมีส่วนร่วมให้แก่ประชาชนซึ่งสรุปได้ดังนี้ (วันชัย วัฒนศัพท์, 2543: 169-189)

1) เทคนิคการให้ข้อมูลข่าวสาร ประกอบด้วย การบรรยายสรุป การปิดประกาศ นิทรรศการ สารคดีต่างๆ การส่งรายงานด้านเทคนิคที่สำคัญหรือเอกสาร การแถลงข่าว ใบแทรก หนังสือ ข่าวแจก การนำเสนอต่อประชาคม และกลุ่มทำงานทางเทคนิค จัดแถลงข่าว การประกาศ การบริการสาธารณะต่างๆ เป็นต้น

2) เทคนิคการมีส่วนร่วม เมื่อประชาชนได้รับข่าวสารในขั้นตอนต่อไปคือ จัดเวทีหรือมาตรการเพื่อให้สมาชิกของสาธารณชนสามารถแสดงความรู้สึกรู้สึกของเขา แสดงความคิดเห็นหรือความห่วงกังวลกับเรา ซึ่งมีเทคนิคหลายๆ อย่างที่สามารถทำได้ คือ กลุ่มที่ปรึกษา คณะทำงาน สนทนากลุ่ม สายด่วน สัมภาษณ์ การประชุมการรับฟังความคิดเห็น และการประชุมเชิงปฏิบัติการ เช่น การประชาพิจารณ์ การประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นต้น

นอกจากนี้พัชรี สิโรต และคณะ (2546: 3-1, 4-1, 5-1) ได้เสนอเทคนิคในการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

1) เทคนิคการให้ข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ เอกสารข้อเท็จจริง จดหมายข่าว รายงาน การศึกษา การจัดทำวิดิทัศน์ การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสาร การแถลงข่าว เวทีนำเสนอข้อมูล การ

สื่อสารผ่านวิทยุกระจายเสียง การจัดสัมมนาวิชาการให้แก่สื่อมวลชน หอกระจายข่าวชุมชน ทักษะศึกษาเยี่ยมชม โครงการ การนำเสนอ การชี้แจงให้ประชาชนทราบในการประชุมของทางการ

2) เทคนิคการมีส่วนร่วมในการรับฟังความคิดเห็น ได้แก่ การสัมภาษณ์รายบุคคล การสนทนากลุ่มย่อย การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ การสำรวจความคิดเห็น สายด่วน-สายตรง การทำประชาพิจารณ์

3) เทคนิคการมีส่วนร่วมแบบปรึกษาหารือ ได้แก่ เวทีสาธารณะ การพบปะแบบไม่เป็นทางการ คณะทำงานเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล การประชุมเชิงปฏิบัติการ

2.2.7 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ (ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ, 2551)

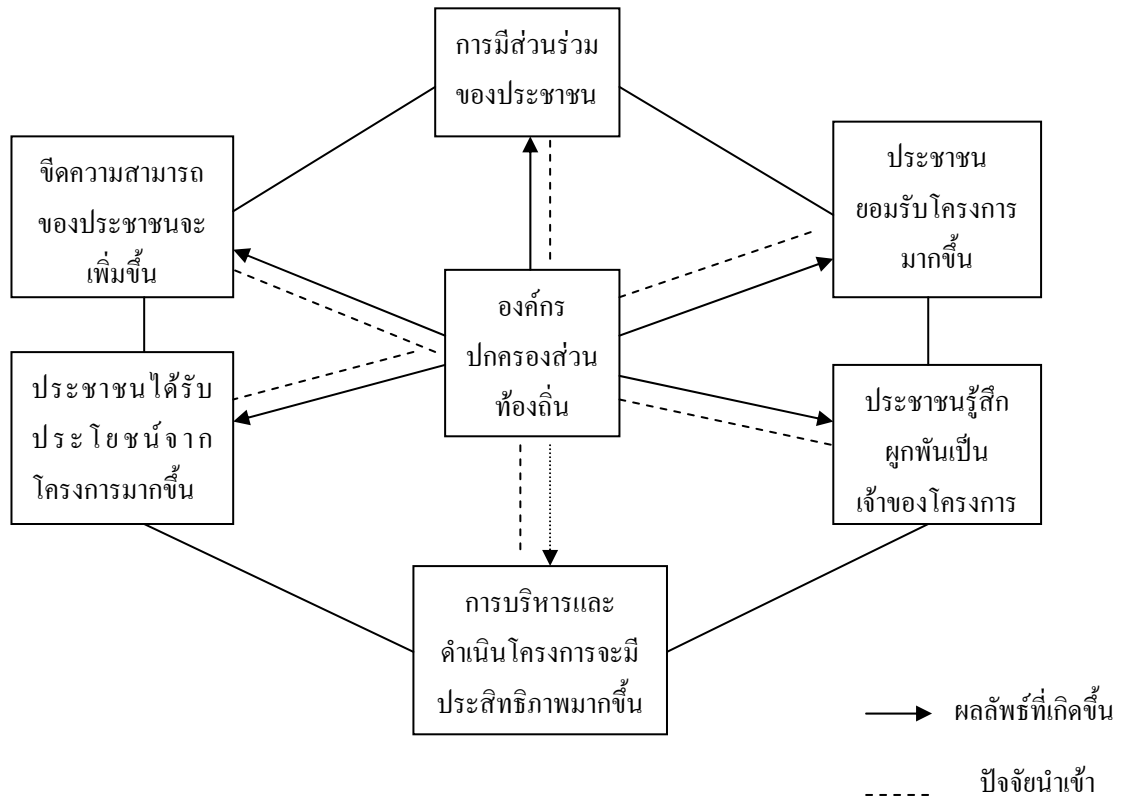
- 1) คุณภาพของการตัดสินใจดีขึ้น
- 2) ใช้ต้นทุนน้อยและลดความล่าช้าลง
- 3) การสร้างฉันทามติ
- 4) การนำไปปฏิบัติง่ายขึ้น
- 5) การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าที่เลวร้ายที่สุด
- 6) การคงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม
- 7) การคาดการณ์ความหวังกังวลและทัศนคติของสาธารณชน
- 8) การพัฒนาภาคประชาสังคม

2.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น จำลอง โปธิบุญ (2544: 7) ได้สรุปไว้ดังนี้ หมายถึงการที่ประชาชนในสังคมมีความร่วมมือร่วมใจกัน พัฒนาความสามารถของตนในการควบคุม การใช้ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน โดยมีส่วนร่วมตั้งแต่การกำหนดประเด็นปัญหา หาสาเหตุของปัญหา รวมทั้งการดำเนินการแก้ไขปัญหาสังแวดล้อมของชุมชนด้วย

นอกจากนี้ยังพบว่า ถ้าสมาชิกขององค์กรชุมชนมีความกระตือรือร้นให้ความสนใจและร่วมมือในการจัดทำแผนสิ่งแวดล้อม แต่ไม่ได้รับการสนองตอบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก็จะทำให้ความสนใจในความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาสังแวดล้อมน้อยลงไป การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามา

มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์มากมาย เช่น เกิดการยอมรับโครงการมากขึ้น ประชาชนรู้สึกผูกพันเป็นเจ้าของโครงการ การบริหารและการดำเนินโครงการมีประสิทธิภาพ ประชาชนได้รับประโยชน์จากโครงการมากขึ้น และเป็นการเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนอีกด้วย สรุปได้ดัง ภาพที่ 2.4

ภาพที่ 2.4 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แหล่งที่มา: ปรับปรุงจากกรมการปกครองและสำนักงานความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแห่งประเทศไทย, 2541: 7.

2.3.1 แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมและสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

จำลอง โปธิบุญญ (2550: 21-23) ได้ศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และได้สรุปและได้เสนอแนะไว้ดังนี้ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อตอบสนองความต้องการทั้งในปัจจุบันและอนาคตของประชาชนได้อย่างต่อเนื่อง ภาครัฐที่มีหน้าที่ดูแลและรับผิดชอบในการจัดให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม จะต้องติดตาม เฝ้าระวัง ป้องกันและแก้ไขปัญหาของความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และให้มีการใช้ทรัพยากรใน

อัตราที่จะไม่ทำให้เกิดการเสื่อมโทรมของแหล่งทรัพยากรทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ในหลายกรณีแม้ว่าการฟื้นตัวตามธรรมชาติของแหล่งทรัพยากรในภูมิภาคต่างๆ จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วแต่ก็ยังไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของแหล่งทรัพยากรอันเนื่องมาจากการนำเอาเทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัยมาใช้เพื่อการแข่งขันทางธุรกิจ ดังนั้นความรับผิดชอบต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพียงแค่ว่าแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพเท่านั้นไม่เพียงพอ แต่ควรที่จะสามารถป้องกันมิให้เกิดปัญหานี้ด้วย แต่การจัดการปัญหาทางสิ่งแวดล้อมทั้งหมดจะปล่อยไว้ให้หน่วยงานทางราชการและเจ้าหน้าที่เป็นผู้ติดตามดูแลอย่างในอดีตที่ผ่านมาไม่ได้อีกแล้ว เพราะปัญหาการลดลงของทรัพยากรและความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมมีหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องและสุดท้ายแล้วผลกระทบทั้งหลายจะตกอยู่กับประชาชนนั่นเอง ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทั้งรับรู้การเปลี่ยนแปลง น่าจะเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดและเป็นการเพิ่มสมรรถนะในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศโดยรวมอย่างยิ่ง กลยุทธ์สำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนคือ

- 1) การศึกษาทำความเข้าใจถึงวัฒนธรรม แนวคิด และวิถีชีวิตของคนไทย
- 2) การสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนในประเด็น ปัญหาและแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 3) การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน และกำหนดแนวทางการพัฒนา
- 4) การกระจายทรัพยากรอำนาจและความรับผิดชอบในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ชุมชน

นอกจากนี้ จำลอง โพรธิบุญ (2545: 4-36) ได้ศึกษาถึงการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยได้นำแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเทศบาลแหลมฉบังมาศึกษา พบว่า การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมทางเทศบาลมีบทบาทดังนี้

- 1) มีนโยบาย/แผน ด้านการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม
- 2) มีผู้รับผิดชอบในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
- 3) มีการจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอเพื่อใช้ในการดำเนินการด้านการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน
- 4) ผู้บริหารของเทศบาลเอาใจใส่และให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างสูง

5) ผู้ปฏิบัติงานด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็ง/ส่งเสริมบทบาทของชุมชนมีความรับผิดชอบมุ่งมั่นในการดำเนินงาน

6) มีกิจกรรมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

7) ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของเทศบาลรับฟังความคิดเห็นและเปิดโอกาสให้ชุมชน/กลุ่มต่างๆมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม

แนวทางเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยั่งยืน สามารถแบ่งออกเป็น แนวทางของภาครัฐและแนวทางสำหรับประชาชน ดังนี้

2.3.1.1 แนวทางเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยั่งยืนของภาครัฐ

1) ให้ประชาชนในชุมชนที่จะได้รับผลกระทบโดยตรงจากโครงการพัฒนาต่างๆของรัฐได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยการเปิดเผยนโยบายและวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานที่ชัดเจน ตลอดจนเผยแพร่ข้อมูลทุกแง่มุมที่ได้จากการศึกษาโครงการดังกล่าวต่อสาธารณชนอย่างต่อเนื่อง

2) เปิดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนต่อโครงการขนาดใหญ่ที่มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม และประชาชนโดยส่วนรวม ก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด ทั้งยังจะช่วยลดความขัดแย้งในสังคมลงด้วย

3) สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกระจายอำนาจให้แก่ชุมชน เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน สภาองค์กรการบริหารส่วนตำบล หรือองค์กรที่มีส่วนได้เสียต่อทรัพยากรนั้นๆ โดยตรง ให้การรับรองสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนยอมรับกฎกติกาต่างๆที่ชุมชนเป็นผู้กำหนด ขึ้นตราบทที่กฎและกติกาเหล่านั้นไม่ขัดต่อกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี และศีลธรรมอันดีของประชาชน ตลอดจนให้การสนับสนุนด้านการเงินตามความจำเป็นของประชาชนที่ทำการอนุรักษ์ดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น

4) ในการปฏิรูปที่ดิน ภาครัฐควรจะดำเนินการบนหลักการที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและดำเนินการ รวมทั้งให้มีการออกเอกสารรับรองสิทธิในที่ทำกินทั่วประเทศ โดยเร็วพร้อมกับการจำแนกที่ทำกินและเขตป่าออกจากกันอย่างชัดเจน

5) เร่งรัดพิจารณาพระราชบัญญัติป่าชุมชนที่รับรองสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยชุมชนและยอมรับความหลากหลายในแบบแผนตลอดจนจารีตประเพณีที่ชุมชนยึดถือและปฏิบัติ ทั้งในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์

6) จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อความร่วมมือทางด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างรัฐบาล องค์กรเอกชน และประชาชนเพื่อเป็นสื่อในการนำเสนอปัญหาสิ่งแวดล้อม และกำหนดโครงการและแผนปฏิบัติการสิ่งแวดล้อมเพื่อทำโครงการร่วมกันระหว่างรัฐบาล องค์กรเอกชน และประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม

7) สร้างจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่าด้วยการบรรจุเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไว้ในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ

8) การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการประชาสัมพันธ์เป็นจุดอ่อนสำคัญของภาครัฐ ดังนั้นจึงควรประสานความร่วมมือให้ความสนับสนุนและส่งเสริมภาคเอกชน สื่อมวลชน สถาบันการศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชนด้านต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อให้เกิดความเข้าใจหาทางปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและมีให้เป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

9) หากจะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ก็ต้องมีการทบทวนกระบวนการออกกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายให้มีความเหมาะสมควบคู่ไปกับการปฏิรูปกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันให้มีสัมพันธกันมากขึ้น ในขณะเดียวกัน ระบบกฎหมายไทยเองอาจปรับแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทั้งในระดับราชการฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารด้วยก็ได้ แต่สิ่งเหล่านี้จะพึงบังเกิดได้ก็ต่อเมื่อกลุ่มพลังประชาชนต้องร่วมมือร่วมใจผลักดันความต้องการในการมีส่วนร่วมนี้ให้เป็นจริง โดยกระบวนการทางรัฐสภาและรัฐบาลต่อไป

2.3.1.2 แนวทางเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยั่งยืนสำหรับประชาชน

1) สร้างจิตสำนึกให้ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยการหาพันธมิตรเพิ่มเติม ลดการเผชิญหน้า

2) สร้างองค์กรชาวบ้านให้เข้มแข็ง เร่งพัฒนาความสามารถในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรอย่างจริงจัง ขยายเครือข่ายของการอนุรักษ์ไปทั่วทุกภาคและทุกประเทศ

3) จัดตั้งสมัชชาสิ่งแวดล้อมในระดับต่างๆ ทำที่มีศักยภาพที่เป็นจริง ตั้งแต่ระดับอำเภอ จังหวัด และภาค เป็นต้น ให้มีบทบาทหน้าที่ในการกำหนดมาตรการติดตามการแก้ไขปัญหาของรัฐบาลและกรณีที่มีปัญหาเร่งด่วน มีบทบาทในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการศึกษาเคราะห์ตลอดทั้งการเจรจาเพื่อคลี่คลายปัญหา

4) ช่วยกันติดตามการดำเนินการสิ่งแวดล้อมของผู้แทนราษฎร(สส.) และพรรคการเมือง เพื่อจะทราบว่า สส. และพรรคการเมืองใดใส่ใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง

2.4 การจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชน

ในส่วนของการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชนถือได้ว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเพราะเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนโดยตรง ผู้วิจัยได้ทบทวนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องโดยเรียงลำดับดังนี้ ความหมายของการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชน สถานการณ์สิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชนในปัจจุบัน แนวทางการบริหารจัดการเมืองที่ดี และแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชน

2.4.1 ความหมายของการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชน การจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชน” (Urban Environmental Management) หมายถึงกระบวนการในการสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สภาพแวดล้อมภายในเมืองและชุมชนดีขึ้นเป็นที่น่าพอใจ มีการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด เหมาะสม และยั่งยืน ตลอดจนพยายามที่จะลดหรือกำจัดมลพิษต่างๆ ให้หมดไปหรือน้อยลง (จำลอง โพธิ์บุญ, 2544: 5-1-5-29) นอกจากนี้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชนจะต้องมีการนำหลักการและกลยุทธ์ต่างๆ ไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมและให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ของปัญหา ตลอดจนความต้องการของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเมืองและชุมชน โดยอาศัยความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในระดับพื้นฐานผสมผสานกับความรู้ในระดับยุคต่ออย่างบูรณาการ (สุกาญจน์ รัตนเลิศสุธรรม, 2550: 303) ซึ่งกลยุทธ์หนึ่งที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อให้การจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ได้แก่ กลยุทธ์การพัฒนาที่ยั่งยืน (จิราภรณ์ คชเสนี และ นันทนา คชเสนี, 2552: 1-7)

2.4.2 สถานการณ์สิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบรรยายสถานการณ์การจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชนในปัจจุบันไว้ดังนี้ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2553)

การขยายตัวของเมืองที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และประชากรที่เพิ่มขึ้น ประกอบกับระบบการจัดการเมือง ที่ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ได้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเมือง จึงได้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการสิ่งแวดล้อมเมืองแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีการจัดทำตัวชี้วัดสิ่งแวดล้อมเมือง 2 หมวด คือหมวดสีน้ำตลที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน และหมวดสีเขียวที่เน้นการป้องกันมากกว่าการแก้ไข พื้นที่ในหลายจังหวัดได้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการ

สิ่งแวดลอมเมือง แต่ยังคงขาดการติดตามและประเมินผล สำหรับสภาวะแวดลอมของเมืองใหญ่เต็มไปด้วยปัญหา จำนวนชุมชนแออัดที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากการกูดืมเงินเพื่อการสร้างบ้าน ติดตั้งไฟฟ้า และน้ำประปา

การจัดลำดับเมืองที่น่าอยู่ 40 เมือง ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ที่พิจารณาจากการถ่วงน้ำหนักตัวชี้วัดในด้านต่างๆ ดังนี้ เศรษฐกิจ การศึกษา กฎหมายและกฎระเบียบ ราคา/ค่าเช่าที่อยู่อาศัย การสาธารณสุขและสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อมการคมนาคมและการสื่อสาร และนันทนาการ กรณีของประเทศไทย กรุงเทพมหานคร และเชียงใหม่ ได้รับการคัดเลือกเป็นเมืองน่าอยู่ของปี พ.ศ.2543 อยู่ในลำดับที่ 17 และ 13

2.4.3 แนวทางการบริหารจัดการเมืองที่ดี

ในการบริหารจัดการเมืองที่ดีนั้นฝ่ายบริหารต้องทำงานเป็นทีม มีความเป็นประชาธิปไตย มีการรับฟังความคิดเห็นกันและกัน ถือนโยบายไปสู่การปฏิบัติในแนวเดียวกัน สร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน นอกจากนี้ยังสร้างสัญลักษณ์ของการสื่อสาร เพื่อกระตุ้นสำนึกและเป็นเครื่องมือการบริหารงาน เช่น (เซวาทูธี่ สาสาย, 2545: 27)

1) สร้างคุณค่าความหมายของต้นไม้ขึ้นมาสื่อสาร กับประชาชน กับชุมชนในการร่วมกันจัดการสิ่งแวดล้อม อาทิ เน้นย้ำว่า ต้นไม้เป็นตัวกรองอากาศ เป็นตัวดูดสารพิษ เป็นตัวสร้างความร่มรื่น ลดปริมาณของคาร์บอนมอนอกไซด์ ต้นไม้ใหญ่ๆ หนึ่งต้นสำหรับความเย็นเท่ากับแอร์ 5 ตัน เป็นต้น

2) สร้างความหมาย ขยะใหม่ ให้มองเห็นว่าคือทรัพยากรที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจและคือตัวทำลายระบบสุขภาพที่แท้จริง

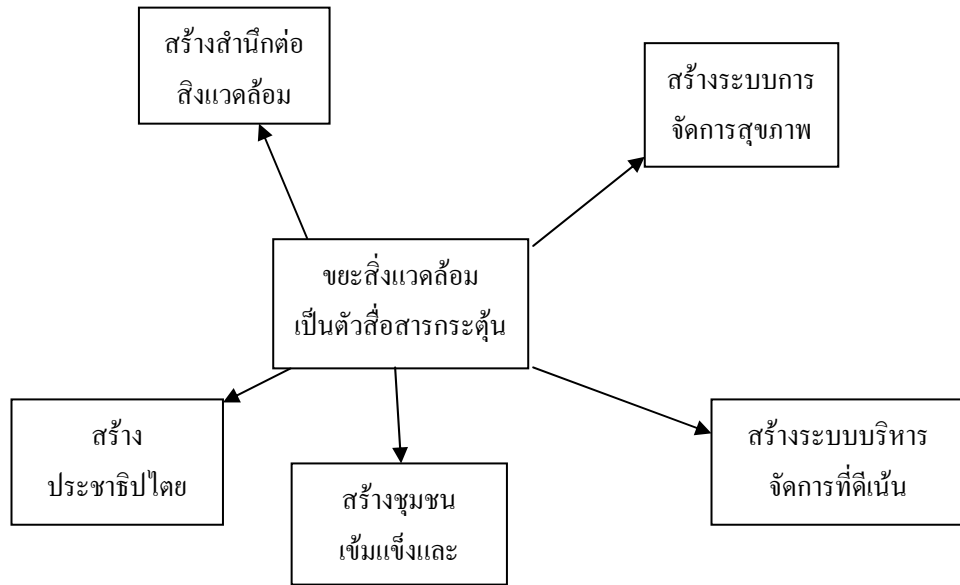
3) สร้างกระบวนการเรียนรู้และมีส่วนร่วม ผ่านเวทีประชาสังคมในชุมชนต่างๆ เพื่อให้ตระหนักในการจัดการปัญหาและร่วมกันเสนอทางออก

4) แน่วแน่ที่จะบริหารงานโดยเน้นประโยชน์ประชาชนเป็นจุดมุ่งหมาย เพราะอะไรก็ตามที่ทำแล้วประชาชนได้ประโยชน์ หรือทำแล้วช่วยแก้ปัญหาเดือดร้อน ต้องทำทันที แม้ว่าติดขัดกับระเบียบกฎเกณฑ์บางเรื่องก็ตาม

5) ทำลายหรือมองข้ามเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคการบริหารจัดการ ซึ่งหมายถึงเทศบาลต้องยืดหยุ่นได้

6) บริหารโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง ระเบียบกฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือ ดังนั้นโครงการแต่ละโครงการ เทศบาลไม่ได้มองว่ามั่นคงต้องหรือไม่ในระเบียบกฎเกณฑ์ แต่มองว่าทำแล้วประชาชนได้ประโยชน์อย่างไร ถ้าทำแล้วได้ประโยชน์เทศบาลต้องหาช่องทางทำให้สำเร็จ

7) เทศบาลต้องลงมาทำงานอย่างใกล้ชิดกับปัญหา ยิ่งเทศบาลมองเห็น ยิ่งเข้าใจว่าอะไรแก้ได้ อะไรแก้ไม่ได้ และต้องทำอะไร อะไรต้องพยายามที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม สรุปแนวทางการบริหารจัดการเมืองที่ดีได้ ดังปรากฏในภาพที่ 2.5

ภาพที่ 2.5 แนวคิดการบริหารจัดการเมืองที่ดี

แหล่งที่มา: สมบัติ เทศกุล และคณะ, 2547: 66.

ในมิติการบริหารจัดการเมืองมีกระบวนการผลิตทั้งในเชิงแผนงาน นโยบาย เครื่องมือการบริหารออกมามากมาย ที่สำคัญสามารถนำความรู้ด้านเทคโนโลยีมาค้นหาความรู้ใหม่ และมาเป็นเครื่องมือในการบริหารงานในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วย เช่น

1) เข้าใจสภาพโครงสร้างทางภูมิศาสตร์ของเมือง ต้องพึ่งพา ปกป้องรักษาและต้องเกื้อกูลเพื่อให้อยู่กับสิ่งแวดล้อมนั้น ได้อย่างยั่งยืนในท่ามกลางการเจริญเติบโตของเมือง

2) กระบวนการบริหารงานที่เน้นงานวิจัย หรือนำองค์ความรู้จากงานวิจัยมาเป็นเครื่องมือในการบริหารงาน นอกจากสร้างวัฒนธรรมการบริหารงานอย่างมืออาชีพแล้ว ยังเป็นกระบวนการลดทอน หรือแก้ปัญหาความขัดแย้งภายใน สร้างการยอมรับองค์ความรู้ที่ศึกษาออกมาอย่างเป็นระบบ เป็นวิทยาศาสตร์ได้

3) มองเห็นพลังจากกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งภาคธุรกิจ ภาครัฐ และภาคประชาสังคม และสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วม อาทิ ให้เจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นกลไกบริหารร่วมทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อไปสู่ความร่วมมือแก้ไขปัญหาผลกระทบจากการเติบโตเป็นเมือง

4) การบริหารภาพลักษณ์การจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ซึ่งเป็นปัญหาที่สร้างความวิตกแก่ชุมชนมาเชื่่อมร้อยสร้างกระบวนการร่วมกัน ทั้งพลังภายในชุมชนและองค์กรพันธมิตรอื่นๆ

5) ความกล้าของฝ่ายบริหารที่จะริเริ่มนำโครงการใหม่ๆเข้ามาสู่ชุมชนที่ซึ่งมีวิถีชีวิตที่หลากหลายอย่างเด่นชัด

6) การจัดสรรงบประมาณจำนวนหนึ่งสร้างงานวิจัยร่วมกับชุมชน โดยเป็นการว่าจ้างองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาและสร้างกระบวนการทางสังคม ขับเคลื่อนกระบวนการชุมชนไปพร้อมกับพัฒนาบุคลากรของเทศบาลและชุมชนให้มีความรู้และเข้าใจการพัฒนา

7) ปัญหาในเชิงการบริหารจัดการ ได้แก่ ปัญหาในการจัดการในเชิงกลไก อาทิ การผลักดันเจ้าหน้าที่เทศบาลไปรับรู้ข้อมูลปัญหาและสร้างกระบวนการตื่นตัวพร้อมเข้าไปแก้ปัญหาอย่างมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนใน โครงการวิจัย ซึ่งหมายความว่า กลไกที่เข้าไปจัดการปัญหาจะต้องมีองค์ความรู้ก่อนนั่นเอง

8) แหล่งความรู้มีหลายแห่ง ได้แก่ การศึกษาดูงาน ประสบการณ์ส่วนบุคคลในความสนใจต่อสิ่งแวดล้อม การค้นหาข้อมูลจากระบบเครือข่ายข้อมูลข่าวสาร (Internet)

9) การใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมและการสื่อสาร

10) ฝ่ายบริหารเทศบาลต้องมีความรู้ มีความชำนาญเฉพาะด้าน ซึ่งก่อให้เกิดวิสัยทัศน์ที่ยาวไกลตลอดจนการคิดกลไกแก้ปัญหาทั้งในทางเทคนิคและในทางการบริหารได้ดีมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในด้านการบริหารจัดการเมืองในเชิงวิทยาศาสตร์ อาทิ การแก้ปัญหาขยะโดยวิธีชีวเคมี ในการสร้างส่วนเพื่ออากาศหรือลดมลพิษทางอากาศ

11) มีความรู้ในข้อกำหนด ซึ่งต้องนำความรู้ด้านนี้มาประกอบกับการบริหารจัดการเมืองที่เด่นชัดมาก สุดท้ายคือตระหนักถึงยุคสมัยที่โลกกำลังสื่อสารถึงกัน โดยนำระบบ ICT (Information Communication Technology) มาเป็นกลไกการบริหารอีกด้วย ทำให้เกิดกระบวนการสื่อสารสองทางและทั่วถึงภาคประชาชนมากขึ้น

นอกจากนี้ แนวทางการจัดการเมืองให้เกิดผลสำเร็จและมีความยั่งยืนควรดำเนินการดังนี้

1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เน้นที่จะสร้างเป้าหมายการทำงานจากผลลัพธ์ที่ต้องการภายใต้การใช้ทรัพยากรขององค์กรและการพัฒนาบุคลากรขององค์กรให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด ตอบสนองความต้องการของประชาชนท้องถิ่น ได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้จากการปรับเป้าประสงค์และเป้าหมายของการทำงาน จากกิจกรรมที่มีจำนวนมากไปสู่กิจกรรมที่ตอบสนองเป้าหมาย มียุทธศาสตร์ร่วมกันหลายกิจกรรม และใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เน้นการใช้

เงื่อนไขข้อจำกัดและบริบททางสังคมเป็นความรู้ในการพัฒนา ผู้เป่าประสังข์การมีส่วนร่วมตัดสินใจเพื่อการพัฒนาที่ดีที่สุด

2) การเพิ่มประสิทธิภาพอย่างแรกขององค์กร คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรเกิดความรู้มากขึ้นและนำความรู้นั้นมาใช้ในการพัฒนาการทำงานและถ่ายทอดสู่สังคมโดยรวม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้ใช้กระบวนการเรียนรู้จากการทำงาน ประกอบกับการสร้างการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนในกระบวนการเรียนรู้เดียวกัน และการนำเอาความรู้จากบุคคลของสถาบันวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศเข้ามาผสมผสานกับการทำงาน โดยเฉพาะการขอความช่วยเหลือทางวิชาการที่มีนักวิชาการมาทำงานร่วมกันกับองค์กรระยะยาว อยู่ร่วมกับกระบวนการสร้างความรู้เดียวกัน

3) การพัฒนาช่องทางการทำงานใหม่ๆจากโอกาสของการกระจายอำนาจทางการเงินการคลังจากรัฐบาลกลาง และการถ่ายโอนอำนาจการดำเนินกิจกรรมภายในพื้นที่การปกครอง ด้วยการสร้างการบริหารจัดการงบประมาณ อย่างมีส่วนร่วมภายในองค์กรเดียวกัน

4) สุดท้าย คือ การสร้างแหล่งความรู้อย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากฐานความต้องการที่จะได้ความรู้สู่การนำไปใช้และการประยุกต์และสามารถปรับใช้กับสถานการณ์ต่างๆ

2.4.4 แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชน

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2553) ได้เสนอแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชนว่า ควรมีการควบคุมการเจริญเติบโตทางกายภาพที่เหมาะสม สะท้อนเอกลักษณ์เมือง และสอดคล้องกับศักยภาพ ในการรับรองของเสียของสิ่งแวดล้อม โดยผ่านการออกแบบผังเมือง กฎระเบียบการใช้ที่ดิน ประกาศพื้นที่คุ้มครอง ซึ่งต้องอาศัยการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้การจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชน เป็นไปอย่างน่าอยู่และยั่งยืน

จำลอง โพธิ์บุญ (2544: 5-1, 5-29) กล่าวว่าในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชนให้เกิดประสิทธิผลอย่างมีประสิทธิภาพคือ ทำให้เมืองและชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดี ปราศจากปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือมีปัญหาสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด มีการใช้ทรัพยากรต่างๆอย่างเหมาะสม และยั่งยืน ประชากรมีคุณภาพชีวิตที่ดี จะต้องมีกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองที่เป็นระบบ ครบวงจรการจัดการ ดังนี้

1) ตรวจสอบและกำหนดประเด็นปัญหาความต้องการด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจทำได้หลายวิธี เช่น การศึกษาจากรายงานและเอกสารต่างๆ การรับฟังจากสมาชิกชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

2) จัดลำดับความสำคัญของประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะต้องมีการกำหนดเกณฑ์พิจารณาให้เหมาะสมเพื่อให้ได้ลำดับความสำคัญที่ถูกต้องและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายและหลังจากลำดับความสำคัญของปัญหาแล้วควรประชุมหรือตกลงร่วมกันว่า จะเลือกปัญหา/ความต้องการจำนวนกี่ประเด็น เพื่อนำไปดำเนินการวิเคราะห์และดำเนินการแก้ไข/พัฒนาต่อไป

3) การวิเคราะห์ปัญหา/ความต้องการ โดยการวิเคราะห์ปัญหาจะพิจารณาจากสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหา และผลกระทบจากปัญหา ส่วนการวิเคราะห์ความต้องการจะพิจารณาจากเหตุผลและประโยชน์

4) กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา/การพัฒนา ซึ่งจะพิจารณาจากสาเหตุ ผลกระทบ เหตุผล และ ประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก รวมทั้งควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึงกว้างขวาง

5) จัดทำแผน/โครงการ โดยแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองที่ดีควรมีการกำหนดองค์ประกอบของแผน ซึ่งได้แก่ วิสัยทัศน์ (Visions) เป้าประสงค์ (Goals) กลยุทธ์ (Strategies) มาตรการ(Measures) และโครงการ(Projects) ไว้อย่างชัดเจนและครอบคลุม

6) การพิจารณาตัดสินใจแผน/โครงการ อาจทำได้โดยการศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแผน/โครงการที่จะดำเนินการว่า สามารถช่วยแก้ไขปัญหาหรือสนองความต้องการได้หรือไม่ ประชาชนในชุมชนให้การยอมรับ/สนับสนุนหรือไม่ แผน/โครงการนั้นมีจุดแข็งจุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดใดบ้างที่จะเป็นส่วนสนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคของการดำเนินงานตามแผนหรือโครงการนั้น ตลอดจนผลประโยชน์ต่อส่วนรวมมีมากน้อยเพียงใด

7) การนำแผน/โครงการไปปฏิบัติ จะต้องมีการกำหนดหน่วยงาน กลุ่มบุคคลหรือบุคคลผู้รับผิดชอบโครงการด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการประสานงานที่ต่อเนื่อง มีการควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

8) การติดตามตรวจสอบและประเมินผลแผน/โครงการ โดยการติดตามตรวจสอบจะทำให้ทราบว่าแผน/โครงการมีความก้าวหน้าอย่างไร เป็นไปตามแผนที่วางไว้หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอย่างไรบ้าง ส่วนการประเมินผลโครงการเป็นการวิเคราะห์การดำเนินงานตามแผน/โครงการว่าบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด

2.5 การเมืองกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

การเมืองเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยิ่งผู้วิจัยได้ ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในประเด็นการเมืองกับการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยทำความเข้าใจ ตั้งแต่ ความหมายของการเมือง การเมืองของสิ่งแวดล้อม การเมืองของสิ่งแวดล้อมในยุคใหม่และ การเมืองสีเขียว

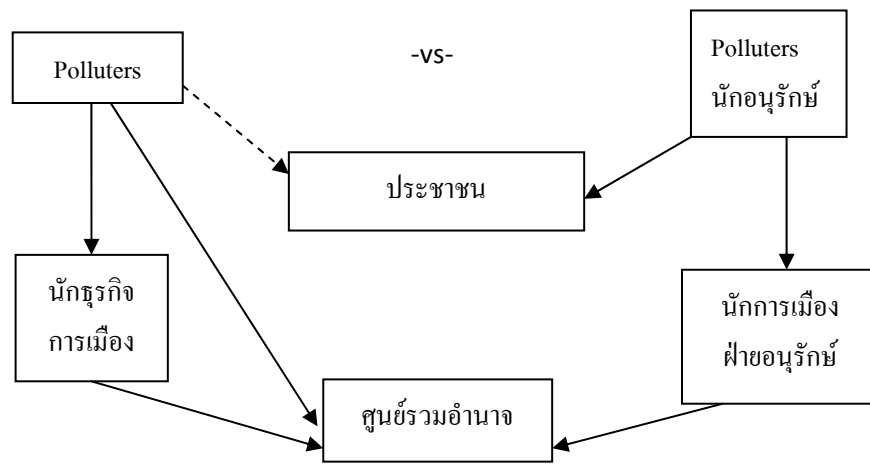
2.5.1 ความหมายของการเมือง

อริสโตเติล (Aristotle) บิดาของสาขาวิชารัฐศาสตร์ ให้ความเห็นว่า การเมืองเป็นเรื่องของ สาธารณะ (Public) เป็นเรื่องเกี่ยวกับสังคมระดับรัฐ ซึ่งสัมพันธ์กับบุคคลในทุกระดับ อ้างถึงใน (จิร โขศ วีระชัย และคณะ, 2538: 22) การเมือง คืออำนาจและอิทธิพลซึ่งสามารถทำให้ผู้อื่นกระทำ ในสิ่งที่เราต้องการ (สมพร แสงชัย 2534: 1-3) โดยที่ผู้อื่นอาจต้องการกระทำหรือไม่ต้องการกระทำ ก็ตามก็ได้ ประเด็นสำคัญคือการตอบสนองความต้องการของเรา ก็ถือว่าเป็นชัยชนะทางการเมือง ถ้าผู้อื่นมีความต้องการจะกระทำอยู่แล้วคือ มีความต้องการตรงกับเรา ความต้องการของเราได้รับการตอบสนองเช่นกัน แต่ถ้าผู้อื่นไม่ต้องการจะกระทำเราก็อาจจะขัดความรู้สึกของเขา ซึ่งเป็นสิ่งที่ เราจะไม่นิ่งถึงมากนักในด้านการเมือง เราจะคำนึงถึงแต่การตอบสนองความต้องการของเรา มากกว่า

การเมืองเกิดขึ้นได้ทุกระดับ ระดับบุคคลก็ได้แก่การแข่งขันชิงดีชิงเด่นหรือการแข่งขัน เพื่อให้ได้ 2 ขั้ว ซึ่งเป็นผลประโยชน์ของแต่ละฝ่าย การแข่งขันเพื่อให้ฝ่ายใดก็ถือว่าเป็นการเมือง เช่นกัน ในระดับองค์กรก็ได้แก่การแข่งขันระหว่างหน่วยงานเพื่อให้ได้งบประมาณมากขึ้น เพื่อให้ ประชาชนศรัทธาในหน่วยงาน มากขึ้นหรือเพื่อให้หน่วยงานนั้นมีอำนาจมากขึ้น ในระดับประเทศ ก็คือการแข่งขันเอาเปรียบทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เป็นต้น ตัวอย่างที่กล่าวมาเป็นตัวอย่าง ของการแข่งขัน แต่ตัวอย่างทางด้านความร่วมมือของบุคคลในกลุ่มเพื่อแข่งขันกับกลุ่มอื่นก็มี เช่น การทำงานร่วมกันเพื่อประโยชน์ของหน่วยงาน ความร่วมมือของหน่วยงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ของชาติต่างๆร่วมมือกันในภาคีทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการทหาร เป็นต้น การเมืองใน ทั้งสองลักษณะจึงเกิดขึ้นในทุกระดับตั้งแต่ต่ำไปจนสูง (สมพร แสงชัย, 2534: 3)

2.5.2 การเมืองของสิ่งแวดล้อม

สมพร แสงชัย (2534) กล่าวว่าการเมืองของสิ่งแวดล้อมก็มีลักษณะเหมือนการเมืองที่กล่าวมา คือมีเรื่องของอำนาจ อิทธิพลซึ่งรวมอยู่ที่ศูนย์กลางอำนาจ มีผู้ได้ประโยชน์และผู้เสียประโยชน์ มีการขัดแย้งและมีการร่วมมือกัน มีการพยายามเข้าหาศูนย์กลางอำนาจซึ่งสามารถจะให้ทุนให้โทษฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ และมีการต่อสู้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมขึ้นในสังคม เพื่อให้เห็นได้ชัดเจน ภาพที่ 2.6

ภาพที่ 2.6 แสดงความขัดแย้งระหว่างผู้ที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเสียหายกับผู้ที่ถูกสิ่งแวดล้อมเสียหายทำให้เสียประโยชน์

แหล่งที่มา: สมพร แสงชัย, 2534: 5.

จากภาพที่ 2.6 จะแสดงให้เห็นว่าความขัดแย้งระหว่างผู้ที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเสียหาย (Polluters) และผู้ที่ถูกสิ่งแวดล้อมเสียหายกระทำให้เสียประโยชน์ (Pollutees) ผู้ที่ทำให้เสียหายอาจเป็นนักอุตสาหกรรม หน่วยงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจ หรือประชาชนทั่วไปที่มีกิจกรรมบางอย่างที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ชวนาที่ใช้สารเคมีที่มีพิษกำจัดศัตรูพืช เกษตรกรเลี้ยงหมู โรงกลั่นน้ำมัน โรงไฟฟ้าถ่านหิน เป็นต้น สำหรับผู้เสียหายคงเป็นผู้ที่ได้รับการกระทบกระเทือนจากสิ่งแวดล้อมทั่วไป

แต่ในปัจจุบันปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษเป็นสิ่งที่ทุกคนในสังคมโลกทั่วโลกเป็นห่วงและให้ความสนใจ จึงมีกลุ่มนักสิ่งแวดล้อมหรือนักนิเวศวิทยารวมอยู่ในกลุ่มที่ได้รับความเสียหายด้วย ทั้งๆที่บุคคลเหล่านั้นอาจไม่ใช่บุคคลที่ได้รับความเสียหายโดยตรงก็ได้ ผู้ได้รับผลกระทบร้องเรียนเข้าไปยังรัฐบาล หรือหน่วยงานของรัฐซึ่งเป็นศูนย์กลาง แต่ฝ่ายที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเสียหายก็วิ่งเข้าหาศูนย์กลางเช่นกัน เพื่อมิให้รัฐบาลลงโทษหรือตนเองเสียผลประโยชน์ และปรากฏว่าผู้ที่ทำให้

สิ่งแวดล้อมเสียหายส่วนใหญ่จะมีอิทธิพลมากกว่าประชาชนทั่วไป ผู้ที่เสียหายจึงเข้าหาประชาชนทั่วไปซึ่งมีโอกาสจะเสียหายเหมือนตน เพื่อให้ประชาชนบีบบังคับรัฐบาลให้กระทำการบางอย่างตามที่ผู้เสียหายต้องการหรือแก้ไขปัญหาล้างแควล้อมให้แก่ประชาชน

เป็นสิ่งที่น่าสังเกตว่า ผู้ทำให้สิ่งแวดล้อมเสียหายปกติจะไม่เข้าหาประชาชน จะไม่ค่อยมีการประชาสัมพันธ์แจ้งข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนหายข้องใจ และจะไม่สามารถรวบรวมพลังประชาชนเหมือนผู้ที่ได้รับความเสียหาย ในปัจจุบันนักอุตสาหกรรม และหน่วยราชการได้พยายามประชาสัมพันธ์และทำความเข้าใจกับประชาชนมากขึ้น แต่ก็ไม่ค่อยประสบผลสำเร็จเท่าใด ผู้ที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเสียหายจึงเข้าหานักการเมือง หรือนักการเมืองผู้มีผลประโยชน์ทางการค้าหรือทางอุตสาหกรรม นักการเมืองเหล่านี้จะช่วยเหลือผู้ที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเป็นพิษให้ได้ประโยชน์ได้มาก แต่บุคคลเหล่านี้จะใช้อิทธิพลและอำนาจเข้าหารัฐบาลหรือศูนย์อำนาจอย่างเงิบๆ คือชอบบีบบังคับหน่วยงานของรัฐ โดยคนภายนอกไม่รู้ หากข่าวเปิดเผยออกมา นักธุรกิจการเมืองเหล่านี้ก็มักจะถอยฉาก และไม่ออกมาเผชิญหน้ากับผู้เสียหายหรือกับประชาชนซึ่งอาจจะเป็นผู้ลงคะแนนเสียงให้พวกตน เข้าไปสู่ตำแหน่งหน้าที่ทางการเมือง (สมพร แสงชัย, 2534: 5) นักสิ่งแวดล้อมจึงต้องถ่วงดุลย์ของอีกฝ่ายโดยการเข้าสู่เวทีการเมืองเช่นกันเพื่อให้นักการเมืองฝ่ายอนุรักษ์ธรรมชาติได้มีเส้นทางเข้าสู่ศูนย์อำนาจและต่อต้านการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บางประเทศถึงขนาดตั้งพรรคเขียว (Green Party) ขึ้นมาและสามารถเข้าไปมีบทบาทในเวทีการเมืองเป็นอย่างมาก เช่นประเทศสวีเดน ประเทศเยอรมัน เป็นต้น พรรคการเมืองในหลายประเทศก็กำหนดให้นโยบายของพรรคมีมาตรการอนุรักษ์และฟื้นฟูธรรมชาติ เช่น สวีเดน นิวซีแลนด์ซึ่งนายกรัฐมนตรีมาจากพรรคการเมืองซึ่งต่อต้านระเบิดนิวเคลียร์ (ประชา หุตานวัตร, 2541: 5) เป็นต้น ฝ่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจึงพอจะถ่วงดุลย์ของอีกฝ่ายหนึ่งได้ อย่างไรก็ตามประชาชนจะมีน้ำหนักมากที่สุด ในการพิจารณาของศูนย์อำนาจที่เป็นประชาธิปไตย เช่น ในกรณีของเขื่อนน้ำโจน แทนทาลัม กระจายอยู่สุเทพ และนิคมอุตสาหกรรมมาตาพุด ประชาชนสามารถบีบบังคับให้รัฐบาลยอมจำนนทั้งๆที่รัฐบาลอยากจะสนับสนุน โครงการเหล่านั้น เพราะผู้ทำให้สิ่งแวดล้อมเสียหายและนักธุรกิจการเมืองสามารถเข้าหาศูนย์อำนาจได้สะดวกกว่าประชาชนและผู้เสียหาย และเมื่อฝ่ายทำให้สิ่งแวดล้อมเสียหายเข้าหาประชาชนทุกอย่างก็สายเกินไปแล้ว หากผู้ทำให้สิ่งแวดล้อมเสียหายพยายามชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจสามารถทำให้เห็นความจำเป็นของโครงการดังกล่าว และสามารถทำให้ประชาชนเห็นผลประโยชน์ของประเทศชาติ รวมทั้งชี้แจงให้เห็นมาตรการแก้ไขหรือป้องกันมิให้สิ่งแวดล้อมเสียหาย ประชาชนจะเป็นแรงสนับสนุนอันทรงพลังของฝ่ายนี้อย่างแน่นอน การเมืองของสิ่งแวดล้อมจึงมีประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้เกี่ยวข้องต้องเอามาอยู่ฝ่ายตนให้ได้

การเมืองของสิ่งแวดล้อมในยุคใหม่เน้นการใช้พลังกลุ่มเป็นหลักในการชักจูงให้รัฐบาลเห็นคล้อยและทำตามที่นักนิเวศน์วิทยาต้องการ กลุ่มจะพยายามทำให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมกลายเป็นปัญหาทางการเมือง มีเหตุและผลทางการเมืองมากกว่าจะเป็นปัญหาการอนุรักษ์ธรรมชาติธรรมดา เป็นการขัดแย้งทางการเมืองซึ่งกลุ่มมีพลังทางการเมืองสนับสนุน และเข้าหาศูนย์อำนาจทางการเมืองเพื่อให้การตัดสินใจของรัฐคำนึงถึงน้ำหนักและพลังของกลุ่ม และคำนึงถึงผลได้ผลเสียทางการเมืองในการตัดสินใจปัญหาสิ่งแวดล้อม กลุ่มพลังทางการเมืองมีกลยุทธ์มากมาย ทั้งสันติวิธี เช่น การเข้าหาผู้มีอำนาจ (Lobby) การให้การศึกษาแก่ประชาชน การวิจัยปัญหาสิ่งแวดล้อม และวิธีการรุนแรง (Radicalism) หรือวิธีการเคลื่อนไหวทางการเมือง (Political activism) ซึ่งได้แก่ 1) การเข้าร่วมในกิจการเลือกตั้ง ร่วมในการเมืองภายในและระหว่างพรรค การเสนอกฎหมายเข้าสภา สมัครรับเลือกตั้ง ตั้งพรรคการเมือง เช่น พรรคเขียว ซึ่งจะทำให้นโยบายสิ่งแวดล้อมเป็นที่ยอมรับของรัฐบาล (ประชา หุตานุวัตร, 2541: 2) 2) การประท้วงต่างๆ เช่น การเดินขบวนประท้วง การชุมนุมประท้วง การประท้วงแบบอหิงสา เป็นต้น นั่นคือการต่อต้านอย่างรุนแรง การประท้วงเช่นนี้นับว่าได้ผลกว่าวิธีอื่นๆ เพราะรัฐบาลไม่ต้องการให้เกิดความไม่สงบขึ้นในประเทศ 3) การใช้กลยุทธ์ทางกฎหมาย เช่น ขอให้ศาลออกคำสั่งห้ามดำเนินการ ฟ้องร้องเรียกค่าเสียหาย ตัวอย่างเช่น กรณีนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2552: 34) 4) การให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยการใช้วิธีการสมัยใหม่ผ่านสื่อสารมวลชนแขนงต่างๆ วิธีการโฆษณาชวนเชื่อด้วยเทคนิคใหม่ๆ สามารถทำให้ประชาชนเกิดความสำนึกทางสิ่งแวดล้อมได้ (สมบัติ ชำรงธัญวงศ์, 2541: 9)

กลยุทธ์ต่างๆที่นักนิเวศวิทยาได้นำมาใช้ ได้นำผลสำเร็จมาสู่กลุ่มนักสิ่งแวดล้อมทั่วโลก ทำให้นักธุรกิจต้องหันมาสนใจกับเรื่องการเมืองของสิ่งแวดล้อมเช่นกัน ผู้ที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเสียหายเริ่มมีความรู้สึกว่ นักนิเวศวิทยา มีบทบาททางการเมืองมากขึ้น ใช้วิธีการรุนแรงมากขึ้น และมีขบวนการและวิธีการที่สมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น กรณีการเผาโรงงานแทนทาลัมที่ภูเก็ต ก็คือพลังมวลชนในลักษณะของการเมืองของสิ่งแวดล้อม การต่อต้านกระเช้าลอยฟ้าที่เชียงใหม่ก็เป็นพลังมวลชนใจจากประชาชน การต่อต้านเขื่อนน้ำโจนก็เช่นกัน (สมพร แสงชัย, 2534: 37, 87, 225)

2.5.3 การเมืองสีเขียว

สมรืทเน็คและคปรา(2528)อ้างถึงใน(ประชาหุตานุวัตร, 2541: 1)กล่าวไว้ว่าการเมืองสีเขียวก็คือการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมสู่กระบวนทัศน์ใหม่ที่แสดงออกทางการเมืองและกล่าวอีกว่า การเมืองสีเขียวเริ่มต้นเมื่อเราตระหนักว่าเกือบทุกด้านของชีวิต ถูกกระทบด้วยวิกฤตการณ์โลกที่มีความ

ซับซ้อนหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขภาพ การเลี้ยงชีวิต คุณภาพสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และการเมือง

ภาวะสิ่งแวดล้อมวิกฤตที่เราเผชิญอยู่ในปัจจุบัน มีสาเหตุหลักลงไปกว่าการจัดการไม่ถูกต้อง และการใช้เทคโนโลยีไม่เหมาะสม เพราะยังแก้ไม่ถึงต้นเหตุของปัญหา อันได้แก่ การมองโลกที่ผิด คือถือเอามนุษย์เป็นศูนย์กลาง สำคัญเหนือสิ่งอื่นทั้งหมด ทั้งยังเชื่อกันว่ามนุษย์เป็นนายเหนือธรรมชาติ และเอาธรรมชาติมาใช้สนองความต้องการของมนุษย์ได้อย่างไม่สิ้นสุด การมองโลกเช่นนี้คือ ต้นเหตุที่ส่งผลให้ ระบบสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม มุ่งเน้นที่การเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจและการบริโภคอย่างไม่มีขีดจำกัด จึงทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ถ้าจะแก้ไขปัญหา สิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง ต้องเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ดังกล่าว กล่าวคือ ต้องหันมามองว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ฉะนั้นมนุษย์จะถือเอาสิ่งต่างๆ รอบตัวมาใช้สนองความต้องการตาม อำนาจใจไม่ได้ (ประชา หุตานุวัตร, 2541: 1-24)

แนวคิดนี้ถือได้ว่าเสนออุดมการณ์อย่างใหม่ ที่เรียกว่านิเวศวิทยาการเมือง (Political Ecology) หรือ การเมืองสีเขียว (Green Politics) โดยมีความคิดนิเวศวิทยา (Ecologism) เป็นพื้นฐาน การเมืองสีเขียวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่ปฏิเสธพื้นฐานทางปรัชญา ที่ถือเอามนุษย์เป็นศูนย์กลางของจักรวาล ไม่เชื่อว่าทุกสิ่งในโลกนี้สร้างขึ้นมาเพื่อมนุษย์ แต่เชื่อว่ามนุษย์เป็นเพียง สมาชิกหนึ่งของธรรมชาติโลก ธรรมชาติมีคุณค่าในตัวของมันเองไม่ขึ้นอยู่กับว่าจะเป็นประโยชน์ ของมนุษย์หรือไม่ซึ่งแนวคิดนิเวศวิทยาการเมืองชี้ให้เห็นเหตุผล 4 ประการที่ฝ่ายเขียวและคน จำนวนไม่น้อย เห็นว่า GNP/GDP ไม่ใช่เครื่องชี้วัดที่ดีพอสำหรับสภาพเศรษฐกิจที่พึงปรารถนา กล่าวคือ ประการแรก GNP/GDP ไม่ได้รวมการผลิตที่อยู่นอกระบบเงินตราเช่น งานบ้าน งานสังคม การดูแลคนแก่และคนเจ็บป่วยในครอบครัว การผลิตในระดับครอบครัว การผลิตและการ แลกเปลี่ยนในตลาดมืด มีการประเมินค่าการผลิตอย่างไม่เป็นทางการที่ว่ามี ในบางประเทศสูงถึง ร้อยละ 60 ของ GNP/GDP ไม่ได้แสดงให้เห็นว่าการผลิตหรือผลผลิตนั้นกระจายอย่างไรใน สังคม ประการที่สอง GNP/GDP ไม่ได้แสดงให้เห็นถึงว่าปฏิบัติการทางเศรษฐกิจอันเป็นที่มาของ การผลิตนั้นมีลักษณะยั่งยืนหรือไม่ ยกตัวอย่างเช่น ระบบเกษตรกรรมของสหรัฐนำกำไรมหาศาลมา ให้แก่ผู้ประกอบการบางราย แต่เมื่อมองจากแง่มุมของอัตราส่วนระหว่างพลังงานที่ป้อนเข้าไปกับ คุณค่าทางแคลอรีของอาหารที่ผลิตออกมาแล้ว ต้องถือว่าเป็นอัตราส่วนที่ไร้ประสิทธิภาพอย่างยิ่ง ฝ่ายเขียวจะตั้งคำถามกับตัวบ่งชี้ทางเศรษฐกิจที่ไม่ได้คำนึงถึงความอยู่รอดในอนาคตของระบบที่ตัว บ่งชี้วัดนั้นวัดอยู่ ประการสุดท้าย GNP ไม่ได้รวมค่าหลายอย่างทางการผลิต โดยเฉพาะค่าทาง สิ่งแวดล้อม

Lovelock (1988) อ้างถึงใน (สมพจน์ วรรณุช, 2551: 18-24) กล่าวว่า เมื่อมองจากมุมของ กายา มนุษย์ก็เป็นเพียงชนิดพันธุ์หนึ่งในหลายล้านชนิดพันธุ์ เราไม่ได้เป็นเจ้าของ อนาคตมนุษย์ ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ที่ถูกต้องกับกายา ไม่ได้ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ของมนุษย์ที่ไม่สิ้นสุด เราเห็น โลกเป็นองคาพยพที่มีชีวิตและเราเป็นส่วนหนึ่งของโลก ชนิดพันธุ์ของเราอ่อนมีอนาคตยืนยาวได้ สรุปรว่า ทฤษฎีกายานี้เกิดจากการมองโลกจากอวกาศอันห่างไกล โดยไม่ให้ความสนใจกับมนุษย์ มากนัก แต่ทัศนคติการมองโลกจากทฤษฎีนี้กลับใกล้เคียงกับคุณค่าของมนุษย์ คือเมตตากรุณา และช่วย ให้เราไม่ไว้วางใจเรื่องความเจ็บและความตาย ฝ่ายเขียวถือว่าทฤษฎีกายาคือทฤษฎีที่ดีที่สุดตอนนี้ที่ อธิบายให้เห็นพลวัตของชีวิตโลก มนุษย์จะต้องยอมรับข้อจำกัดของพลวัตเหล่านี้และขอบเขตจำกัด ของทรัพยากรของโลก

2.6 ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา

ผู้วิจัยได้ดำเนินศึกษาข้อมูลพื้นฐานของเทศบาลแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี เนื่องจากการ ทราบข้อมูลของพื้นที่การศึกษาถือเป็นส่วนสำคัญที่ใช้ประกอบในการวิเคราะห์ผลการวิจัยเนื่องจาก ในแต่ละพื้นที่ย่อมมีบริบททางด้าน ที่ตั้ง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมที่แตกต่างกันซึ่ง ส่งผลโดยตรงต่อผลการวิจัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องศึกษาข้อมูลของพื้นที่ศึกษาโดยมีข้อมูล ดังนี้

2.6.1 ที่ตั้ง

มีอาณาบริเวณอยู่ในพื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอ เมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี แบ่งเขตการปกครองเป็น 6 หมู่บ้าน ครอบคลุมพื้นที่จำนวนทั้งสิ้น 8.14 ตารางกิโลเมตร หรือ 5090 ไร่

2.6.2 ประชากร

ประชากรจำนวนทั้งสิ้น 19269 คน

จำนวนครัวเรือน 9102 ครัวเรือน (ข้อมูล ณ เดือน สิงหาคม 2553)

2.6.3 สภาพโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ รายได้และอาชีพของประชากร

ประชากรมีรายได้เฉลี่ยคนละ 50,000 บาท/ปี โดยประมาณการความหลากหลาย เป็นกลุ่ม อาชีพต่างๆ ดังนี้

- 1) ผู้ใช้แรงงานรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 30 ของประชากรทั้งตำบล ได้แก่ แรงงานรับจ้างทั่วไป แรงงานก่อสร้างและลูกจ้างโรงงานอุตสาหกรรมนอกเขตตำบล
- 2) เกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 30 ของประชากรทั้งตำบล ได้แก่ การทำสวน การประมง การเลี้ยงสัตว์
- 3) การค้าขาย คิดเป็นร้อยละ 8 ของประชากรทั้งตำบล
- 4) พนักงานธุรกิจเอกชน รับราชการ และพนักงานรัฐวิสาหกิจ ทั้งในเขตและนอกเขตตำบล คิดเป็นร้อยละ 32 ของประชากรทั้งตำบล

2.6.4 หน่วยธุรกิจในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล

- 1) ธนาคาร 2 แห่ง
- 2) สถานีบริการน้ำมัน 3 แห่ง
- 3) โรงงานอุตสาหกรรมจำพวก 2 จำนวน 5 แห่ง
- 4) โรงงานอุตสาหกรรมจำพวก 3 จำนวน 12 แห่ง
- 5) โชว์รูมและศูนย์บริการรถยนต์ 2 แห่ง
- 6) สถานบริการประกันภัย 2 แห่ง
- 7) สถานบริการพยาบาลสัตว์เลี้ยง 2 แห่ง
- 8) ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ 12 โครงการ
- 9) ร้านอาหารขนาดใหญ่ 4 แห่ง

2.6.5 สถานศึกษา

- 1) โรงเรียนอนุบาล 3 แห่ง
- 2) โรงเรียนประถมศึกษา (รวมโรงเรียนขยายโอกาส) 2 แห่ง
- 3) โรงเรียนมัธยมศึกษา 1 แห่ง
- 4) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง 2 สาขา
- 5) ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร 1 แห่ง

2.6.6 สถาบันและองค์กรศาสนา

- 1) วัดในพุทธศาสนา 5 แห่ง
- 2) ศาลเจ้า 1 แห่ง
- 3) มุลินธิไทหน่า 1 แห่ง

4) ศูนย์อนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม 1 แห่ง

2.6.7 แหล่งน้ำธรรมชาติ

แม่น้ำเจ้าพระยา โดยพื้นที่หมู่บ้านที่ 1, 2,3,4,5 จะมีบางส่วนเลียบบแม่น้ำเจ้าพระยา และหมู่ที่ 6 มีบางส่วนติดคลองอ้อมคลองเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยา จำนวน 18 สาย

2.6.8 ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

ลักษณะพื้นที่ทั้งตำบลมีสภาพราบลุ่ม ติดแม่น้ำเจ้าพระยาและมีลำคลองเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยา มีพืชผลทางการเกษตร ทรัพยากรสัตว์น้ำ และความสวยงามทางธรรมชาติริมฝั่งแม่น้ำซึ่งเหมาะต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

2.7 ข้อมูลโครงการคลองสวนน้ำใส

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลของโครงการที่ใช้เป็นกรณีศึกษาซึ่งเป็นโครงการที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางน้ำ และเป็นโครงการที่มีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ ชื่อโครงการ คลองสวนน้ำใสถวายเป็นหลวง โดยใช้ลำคลองซึ่งอยู่ในพื้นที่เทศบาลตำบลแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรีเป็นคลองต้นแบบและขยายไปยังคลองอื่นๆในพื้นที่ ดำเนินโครงการในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ.2553 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.7.1 หลักการและเหตุผล

ตามวิสัยทัศน์ของจังหวัดนนทบุรีมุ่งเป็นที่อยู่อาศัยชั้นดีของคนทุกระดับ ภายใต้กลยุทธ์การพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและพลังงาน โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนเป็นผู้ร่วมรับผิดชอบบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและขยะ รวมทั้งการสร้างเสริมจิตสำนึกผู้ประกอบการและชุมชนให้ตระหนักถึงผลกระทบของมลพิษจากสิ่งแวดล้อม ดังนั้นเทศบาลขอน้อมนำพระราชดำริในด้านการพัฒนาแหล่งน้ำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงให้ความสำคัญในลักษณะ “น้ำคือชีวิต” เพื่อเป็นการสนองนโยบายจังหวัด โดยตระหนักและให้ความสำคัญในการดูแลและพัฒนาแหล่งน้ำ เนื่องจากสภาพพื้นที่โดยทั่วไปของตำบลเป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำเจ้าพระยา มีเส้นทางคมนาคมทั้งทางบกและทางน้ำ โดยเส้นทางน้ำจะอาศัยแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นหลักแตกแขนงเป็นคลองต่างๆ ในพื้นที่ที่เชื่อมต่อมาจกแม่น้ำเจ้าพระยา

ซึ่งเป็นประโยชน์และมีบทบาทต่อวิถีชีวิตชาวไทพม่าทั้งในด้านการเกษตรและการคมนาคมในอดีต แต่ปัจจุบันสภาพลำคลองโดยทั่วไปเต็มไปด้วยวัชพืช อีกทั้งสิ่งปฏิกูลมูลฝอยและน้ำทิ้งจากบ้านเรือนประชาชน รวมไปถึงหมู่บ้านจัดสรรที่ขยายตัวเข้ามาในพื้นที่ มีผลทำให้คูคลองตื้นเขินสกปรก น้ำเน่าเสีย มีสีดำ บ่งบอกถึงระดับคุณภาพแหล่งน้ำที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานอย่างเห็นได้ชัด สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อวิถีชีวิตของชาวไทพม่า และการดำรงชีวิตของสัตว์น้ำ ซึ่งส่งผลให้ระบบนิเวศน์เสียสมดุลและส่งผลกระทบต่อโลกในระยะยาว ดังเช่น ปრაกฏการณ์โลกร้อนในปัจจุบันจึงมีแนวคิดจัดทำโครงการ “คลองสวยน้ำใสถวายเป็นหลวง” โดยใช้คลองบางอ้อ 1 เป็นคลองนำร่องและขยายผลให้ครอบคลุมคลองต่าง ๆ ในเขตพื้นที่เพื่ออนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ให้เอื้อต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนสืบไป

2.7.2 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสนองนโยบายจังหวัดนนทบุรีในการร่วมรับผิดชอบบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
- 2) เพื่อฟื้นฟูและปรับปรุงคุณภาพน้ำในคู คลองในเขตเทศบาลตำบลแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี
- 3) เพื่อให้ชุมชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูคู คลองให้สะอาดเป็นชุมชนน่าอยู่
- 4) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณริมคู คลอง ให้มีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพอนามัยที่ดี
- 5) เพื่อฟื้นฟูนำร่อง 1 คลองให้ใสสะอาด เป็นต้นแบบให้ชุมชนอื่น ๆ ถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

2.7.3 ขั้นตอนและวิธีดำเนินการ

- 1) ประชุมหารือร่วมกัน และคัดเลือกคลองนำร่อง
- 2) สำรวจสภาพคลองนำร่อง
- 3) จัดทำโครงการเสนอผู้บริหาร
- 4) ประชุมชี้แจงและติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 5) รณรงค์ให้ประชาชนรักษาความสะอาดและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางน้ำ
- 6) ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ
- 7) ติดตามและประเมินผลโครงการ

2.7.4 งบประมาณ

เทศบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ 2552 หมวดค่าใช้สอย ตั้งไว้ 350,000 บาท เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายโครงการคลองสวนน้ำใส เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำ สร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม และเป็นค่าอาหาร ค่าวัสดุอุปกรณ์ และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ฯลฯ ตั้งจ่ายจากรายได้ ปรากฏในแผนงานการเกษตร 00320 งานอนุรักษ์แหล่งน้ำและป่าไม้ 00322

2.7.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ได้สนองนโยบายจังหวัดนนทบุรีในการร่วมรับผิดชอบบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
- 2) น้ำในคู คลองในเขตเทศบาลตำบลมีคุณภาพดีตามเกณฑ์มาตรฐาน
- 3) ชุมชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูคูคลองให้สะอาด เป็นชุมชนน่าอยู่
- 4) ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณริมคูคลองให้มีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิตที่ดี
- 5) ได้ทำกิจกรรมที่ ถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

2.7.6 ผู้รับผิดชอบและปฏิบัติงานตามโครงการ

กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม

บทที่ 3

กรอบแนวคิดและวิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของภาคประชาชนในโครงการคลองสวยน้ำใส และเพื่ออธิบายกระบวนการทางการเมืองที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมตลอดจนวิเคราะห์ความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมและผลจากการจัดการสิ่งแวดล้อมตามโครงการคลองสวยน้ำใส การศึกษานี้จึงมีคำถามหลักว่า การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมในทางปฏิบัติจริงมีลักษณะอย่างไร กิจกรรมอะไรที่เรียกว่ามีส่วนร่วม ใครคือผู้มีส่วนได้เสียในกระบวนการมีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วม และผู้มีส่วนได้เสียมีบทบาทในกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างไร รวมถึงความสนใจ ผลประโยชน์ที่ได้รับหรือแรงจูงใจในการเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่เข้ามามีส่วนร่วม โดยเน้นบทบาทในภาคการเมืองท้องถิ่น และกระบวนการทางการเมืองว่ามีผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมอย่างไร

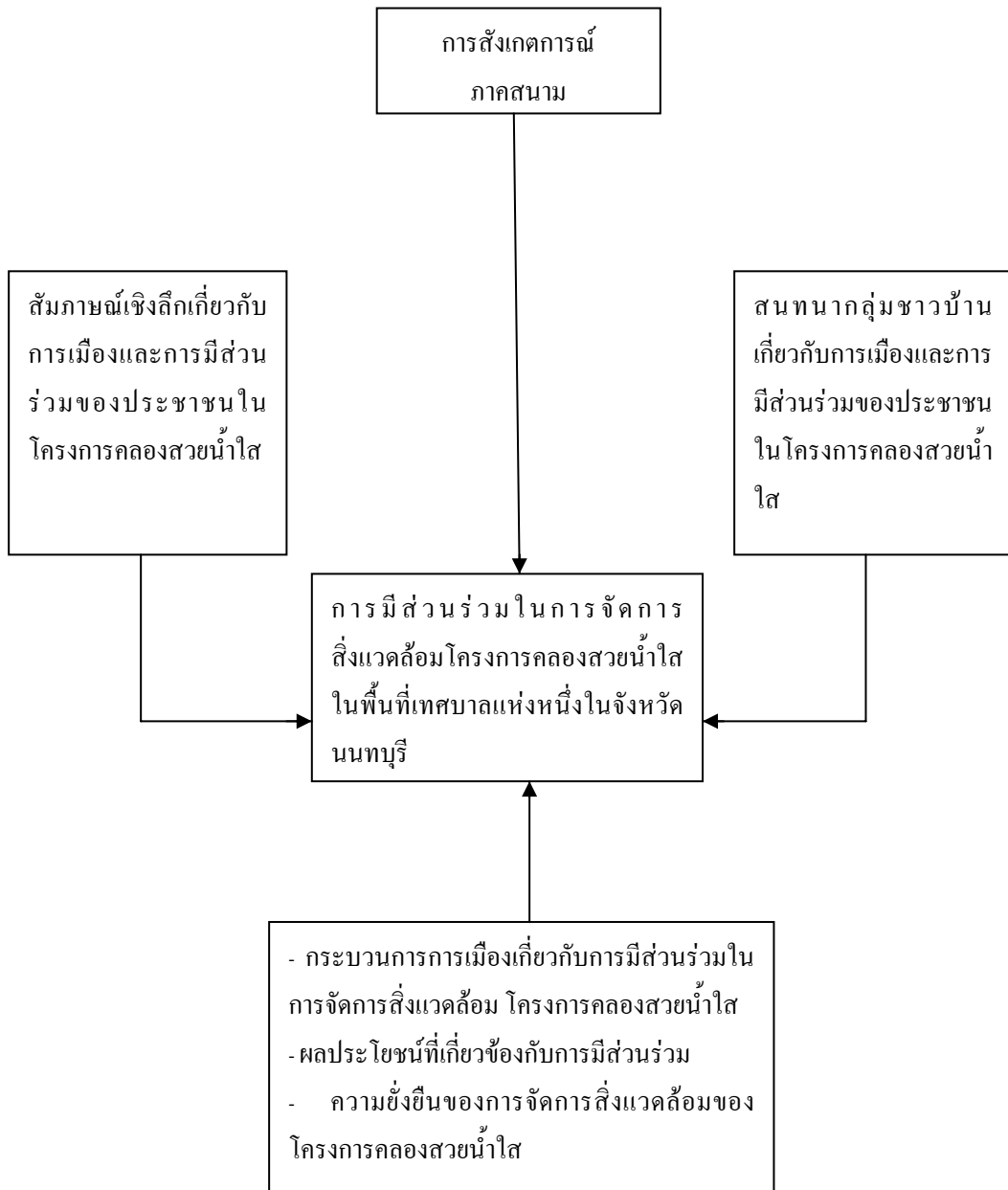
งานวิจัยนี้จะจําลองเลือกพื้นที่ศึกษา ที่เทศบาลแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี เนื่องจากเห็นว่าเป็นเทศบาลที่ได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของชุมชนเมืองส่งผลให้พื้นที่ที่มีความเจริญอย่างรวดเร็วจากชุมชนที่มีการเพาะปลูกเป็นหลัก เช่น นาข้าว สวนทุเรียน สวนชมพู กลายเป็นชุมชนเมือง ประชากรเริ่มหนาแน่นขึ้น มีหมู่บ้านจัดสรรสร้าง คอนโด และหอพักเพิ่มขึ้นมาก ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมมากขึ้นตามไปด้วย ในปัจจุบันเทศบาลอื่นๆ ที่มีลักษณะเช่นเดียวกับเทศบาลนี้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น กล่าวคือมีพื้นที่ติดกับชุมชนเมืองและได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของเมืองมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และเหตุที่เลือกศึกษาในโครงการคลองสวยน้ำใสเนื่องจาก เทศบาลตำบลแห่งนี้มีพื้นที่ติดริมแม่น้ำเจ้าพระยาทำให้มีคลองซอยจำนวนมาก ซึ่งที่พักอาศัยของชุมชนอยู่ติดกับลำคลอง และเห็นว่าโครงการในลักษณะดังกล่าวเป็นโครงการทั่วไปที่ทุกเทศบาลที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน สามารถจัดทำได้ไม่ยาก เป็นประโยชน์ต่อประชาชนและเป็นโครงการที่สามารถส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยไม่มีความซับซ้อนมาก สาเหตุที่ต้องใช้วิธีการนี้เนื่องจากการศึกษาเชิงคุณภาพจะช่วยให้ทราบข้อมูลทั้งในด้านความรู้สึกนึกคิด ความเป็นมา

สภาพแวดล้อมและปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาโครงการคลองสวยน้ำใส ได้อย่างครบถ้วน

3.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ในปัจจุบันการมีส่วนร่วมเป็นหลักการที่ได้รับความนิยมกันอย่างแพร่หลาย ทั้งในองค์การของรัฐและเอกชนเนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงาน (สมฤดี นิโควัฒน์ยิ่งยง, 2552: 3-6) นอกจากนั้นการมีส่วนร่วมได้มีการพัฒนารูปแบบในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนขึ้นอย่างหลากหลาย ที่ประกอบไปด้วยเทคนิควิธีการของการมีส่วนร่วม อาทิ การจัดตั้งคณะกรรมการภาคประชาชน การประชุมเพื่อหาฉันทามติ การอภิปรายกลุ่ม การประชุมกลุ่ม การทำการสำรวจความคิดเห็น และการทำประชาพิจารณ์ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2553) และในขั้นตอนการมีส่วนร่วมต่างๆ กัน ได้แก่ มีส่วนร่วมในการระบุปัญหาและสาเหตุ มีส่วนร่วมในการวางแผน มีส่วนร่วมในการดำเนินการ มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล (คะเนิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม, 2545: 3) แต่ละรูปแบบมีนัยของการกระจายอำนาจของภาครัฐและต่อระดับการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่แตกต่างกัน

ถึงแม้ว่าในทางทฤษฎี รูปแบบในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมจะมีความหลากหลายทั้งในเทคนิควิธีการและในขั้นตอนการมีส่วนร่วมแต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า โครงการโดยส่วนใหญ่ที่มีความคล้ายคลึงกันมักจะมีรูปแบบในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมที่เหมือนกันด้วยข้อสังเกตนี้จึงอาจตั้งสมมุติฐานได้ว่า การตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมอาจไม่ได้ขึ้นอยู่กับนัยของการกระจายอำนาจเพียงอย่างเดียว ดังนั้นกรอบแนวคิดในการศึกษาจึงมุ่งเน้นไปที่กระบวนการทางการเมืองซึ่งเป็นตัวกำหนดรูปแบบและระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ รูปแบบและระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นผลของการประสานประโยชน์ระหว่างภาครัฐ หรือฝ่ายที่จัดให้เกิดกระบวนการด้านหนึ่ง กับภาคประชาชน หรือฝ่ายที่เข้าร่วมในกระบวนการอีกด้านหนึ่ง สำหรับการศึกษานี้ได้มีกรอบแนวคิดแสดงในภาพที่ 3.1

ภาพที่ 3.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

3.2 วิธีการวิจัย

สิ่งที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการศึกษารั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ต้องการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน และอธิบายกระบวนการทางการเมืองที่มีผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในโครงการ ตลอดจนวิเคราะห์ความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมและผลจากการจัดการสิ่งแวดล้อมตามโครงการคลองสวยน้ำใส โดยเน้นศึกษาบทบาทของภาคการเมืองท้องถิ่น ดังนั้นวิธีการศึกษาจึงใช้วิธีวิจัยโดย การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์ภาคสนาม รวมทั้งการทดสอบแบบสามเส้า (Triangulation) คือ การหาข้อมูลจากแหล่งที่มาหลายแหล่ง (Data Triangulation) วิธีวิจัยหลายวิธี (Methodological Triangulation) เพื่อให้ได้คำอธิบายหลาย ๆ สภาพการ หลายๆ ช่วงเวลา และมิติต่างๆ กันจากผู้สืบสวนหลายๆ คน หลายๆ กลุ่ม (Investigation Triangulation) การสังเกตสนามหลายๆ ครั้งจะทำให้ลดความลำเอียงส่วนตัวลงได้

3.2.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้สำหรับการศึกษาประกอบด้วยข้อมูลที่สำคัญ 2 ประเภท คือ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ในการรวบรวมข้อมูลสำหรับการศึกษารั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือหลักร่วมกับการสังเกตการณ์ภาคสนามมาประกอบสำหรับเก็บข้อมูลอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ ภาคการเมือง ภาคข้าราชการ และ ภาคประชาชน ซึ่งลักษณะของข้อมูลจะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมในทางปฏิบัติจริง ผู้มีส่วนได้เสียในกระบวนการมีส่วนร่วม รวมถึงความสนใจ ผลประโยชน์หรือแรงจูงใจในการเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่เข้ามามีส่วนร่วม ตลอดจนบทบาทของผู้มีส่วนได้เสียในกระบวนการมีส่วนร่วม โดยเน้นบทบาทในภาคการเมืองท้องถิ่น และความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวกับความเหมาะสมของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน และความยั่งยืนในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมสำหรับคำถามของการสัมภาษณ์กลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก ขั้นตอนจัดทำขึ้น โดยลักษณะคำถามแบบกว้างๆ และนำไปทดสอบกับผู้ให้ข้อมูลหลักบางท่าน และอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อทำการปรับปรุงแนวคำถามให้มีความชัดเจนและเจาะจงว่าควรครอบคลุมประเด็นเนื้อหาอะไรบ้าง แล้วจึงนำมาจัดทำเป็นแนวคำถามการสนทนากลุ่ม (Focus Groups Discussions) และคำถามการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) โดยแนวคำถามในการศึกษานี้จะมีด้วยกัน 3 ลักษณะคือ แนว

คำถามสำหรับภาคการเมือง แนวคำถามสำหรับภาคข้าราชการ และแนวคำถามสำหรับภาคประชาชน ได้แก่ ผู้มีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม

ส่วนข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ได้แก่ ข้อมูลอื่นใดที่ไม่ได้เก็บรวบรวมเองโดยตรง หรือเป็นข้อมูลที่ได้มีผู้เก็บรวบรวมไว้แล้ว ศึกษาจากเอกสารรายงานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนการดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบ และผลการดำเนินงาน ของโครงการคลองสวยน้ำใส นอกจากนี้จะศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลอื่นๆ เช่น ข้อมูลจากเอกสาร งานวิชาการ งานวิจัย บทความ วารสาร สิ่งพิมพ์ และสื่ออื่นๆ ที่มีการนำเสนอข่าวสารข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

3.2.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key Informant)

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม โดยทำการศึกษาจุดสนใจ หลักคิดและวิธีปฏิบัติ ของแต่ละกลุ่ม คือ

3.2.2.1) ภาคการเมือง ได้แก่ นักการเมืองท้องถิ่นทั้งผู้บริหารและสมาชิกเทศบาล

- 1) นายกเทศมนตรี จำนวน 1 คน
- 2) รองนายกมนตรี จำนวน 1 คน
- 3) สมาชิกสภาเทศบาล จำนวน 2 คน
- 4) เลขานุการนายกเทศมนตรี จำนวน 1 คน

3.2.2.2) ภาคข้าราชการ ได้แก่ ปลัดเทศบาล ผู้อำนวยการกองและเจ้าหน้าที่ ของกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม กองช่างและบริการ

- 1) สำนักงานปลัดเทศบาล
 - (1) ปลัดเทศบาล จำนวน 1 คน
- 2) กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม
 - (1) ผู้อำนวยการกอง จำนวน 1 คน
 - (2) พนักงานเทศบาล จำนวน 1 คน
- 3) กองช่างและบริการ
 - (1) ผู้อำนวยการกอง จำนวน 1 คน

3.2.2.3) ภาคประชาชน ได้แก่ผู้มีส่วนร่วม และผู้ไม่มีส่วนร่วม

- 1) ผู้ที่มีส่วนร่วมในโครงการ จำนวน 3 คน
- 2) ผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมในโครงการ จำนวน 2 คน

3.2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ได้ใช้การสนทนากลุ่ม(Focus Group Discussions) และวิธีการการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล และใช้การสังเกตภาคสนามประกอบสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

3.2.3.1 การสนทนากลุ่ม (Focus Groups Discussions)

การสนทนากลุ่ม หมายถึง การสัมภาษณ์ที่กระทำกับคนกลุ่มเล็กประมาณ 6-8 คน เกี่ยวกับเรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะโดยใช้เวลาสั้นๆ ประมาณ 1 ชั่วโมง 30 นาที ถึง 2 ชั่วโมง การสนทนากลุ่มเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพนี้สามารถจัดกระทำได้ เช่น การสัมภาษณ์ที่มุ่งในประเด็นปัญหาวิจัยเพื่อได้ข้อมูลจากกลุ่ม โดยจัดกลุ่มเล็กๆ ของกลุ่มคนที่คล้ายคลึงกัน (Homogeneous) และมีผู้ดำเนินการ (Moderator) ป้อนคำถามเกี่ยวกับหัวข้อวิจัย 2-3 ประเด็น ให้กลุ่มตอบ ฉะนั้นคนในกลุ่มจะได้ยินคำตอบของคนอื่น ๆ แล้วจะทำให้ได้คำตอบที่เห็นด้วยเพิ่มเติมหรือขัดแย้งก็ได้ ในขณะที่ผู้ดำเนินการจะเป็นผู้สัมภาษณ์ซักไซ้และตะล่อมกล่อมเวลาให้มุมมองของทุก ๆ คนมีโอกาสสะท้อนออก พร้อมกับมีผู้ช่วยวิจัยจดบันทึกปฏิกิริยาโต้ตอบและปฏิสัมพันธ์กับคนในกลุ่มไว้ นอกเหนือจากบันทึกเสียงและบันทึกวีดิทัศน์

ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มจะเป็นข้อมูลที่ลุ่มลึกด้วยแง่มุมต่าง ๆ ของความคิดและประสบการณ์ของคนในกลุ่ม (Emic) ขณะที่ผู้ดำเนินการสัมภาษณ์ต้องพยายามให้คำถามที่ใช้ป้อนหรือซักไซ้ได้เพียง กระตุ้น นั้นสะท้อนความคิดเห็นแบบของคนนอก (Etic) น้อยที่สุด และถ้าผู้ดำเนินการสัมภาษณ์เห็นว่าข้อมูลที่ได้ยังไม่สมบูรณ์ ก็สามารถสัมภาษณ์กลุ่มซ้ำได้อีกในโอกาสต่อไป

เทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Groups Discussions) จะช่วยประหยัดเวลาว่าการสัมภาษณ์รายบุคคล นอกจากนี้ยังมีโอกาสได้พูดคุยสนทนาซักถาม ถกประเด็นต่างๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้นได้เรียนรู้แง่มุมของคนภายในด้วยกัน เกิดสถานะการร่วมรู้สึก รับรู้ประเด็นต่างๆ ซึ่งสภาพการณ์นี้จะไม่เกิดขึ้นในการสัมภาษณ์รายบุคคล

คุณภาพของข้อมูลขึ้นอยู่กับกลุ่มว่ามี ความเป็นกันเอง ความอยากพูดจากัน อยากร่วมแสดงความคิดเห็น และไม่มีผู้ใดผูกขาดการพูดหรือมีท่าทางใช้อำนาจเหนือความคิดผู้ใด และที่สำคัญที่สุดคือ ความสามารถและประสบการณ์ของผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มว่าสามารถในการจัดการให้ทุกคนในกลุ่มเกิดกระตือรือร้น อยากพูดคุยและดำเนินไปอย่างราบรื่น สนุกสนาน เวลาผ่านไปอย่างไม่เบื่อหน่าย รวมทั้งเนื้อหาข้อมูลครบถ้วนตามที่ต้องการ การทำสนทนากลุ่มผู้วิจัยได้

จัดกลุ่มสนทนาโดยได้จัดกลุ่มประชาชนที่มีส่วนร่วมในโครงการจำนวน 5-6 คน ประเด็นในการสนทนากลุ่มปรากฏในตารางที่ 3.1 ซึ่งประกอบด้วยประเด็นหลัก 3 ประเด็นดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน
 - (1) ความเกี่ยวข้องกับโครงการคลองสวยน้ำใส
 - (2) กระบวนการของการมีส่วนร่วม
 - (3) เทคนิควิธีการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม
- 2) กระบวนการและกลไกในเชิงการเมือง
- 3) ความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมและผลจากการจัดการสิ่งแวดล้อมตาม

โครงการคลองสวยน้ำใส

ตารางที่ 3.1 รายละเอียดของการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิโดยวิธีการสนทนากลุ่ม
กลุ่มเป้าหมาย: ประชาชนที่มีส่วนร่วมในโครงการ จำนวน 5-6 คน

ประเด็นที่ศึกษา	ประเด็นสำหรับสนทนากลุ่ม
1 การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน	
1.1 ความเกี่ยวข้องกับโครงการคลองสวายน้ำใส	<ul style="list-style-type: none"> - ท่านคือใคร ที่อยู่อาศัยติดคลองหรือไม่ ได้ประโยชน์หรือผลกระทบอะไรจากคลองบ้าง - ท่านมีส่วนร่วมในโครงการคลองสวายน้ำใสหรือไม่ - ท่านเกี่ยวข้องกับโครงการอย่างไร - เหตุผลที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการหรือไม่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ
1.2 กระบวนการของการมีส่วนร่วม	<ul style="list-style-type: none"> - ท่านมีบทบาทอย่างไรในโครงการ - ใครคือผู้กำหนดบทบาทให้ท่าน - กิจกรรมอะไรที่ท่านมีส่วนร่วมในโครงการ
1.3 เทคนิควิธีการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม	<ul style="list-style-type: none"> - ท่านรับทราบข้อมูลจากแหล่งใดและวิธีการใดว่ามีโครงการ - แรงจูงใจของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ - ท่านคาดหวังหรือต้องการอะไรในการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ - ผลประโยชน์ที่ท่านได้รับจากการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	ประเด็นสำหรับสนทนากลุ่ม
2 กระบวนการทางการเมือง	<ul style="list-style-type: none"> - จากการที่ท่านได้มีส่วนร่วมในโครงการ ท่านคิดว่าส่งผลกระทบต่อทัศนใจลงคะแนนเลือกนายกเทศบาลหรือไม่อย่างไร - หากเทศบาลดำเนินการจัดทำโครงการ โดยลำพังและไม่เปิดโอกาสให้ท่านเข้าไปมีส่วนร่วมท่านมีความคิดเห็นอย่างไร - หากกล่าวว่าการดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใสโดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้นมีวาระซ่อนเร้นคือการหาเสียงเลือกตั้งอีกวิธีการหนึ่งท่านมีความคิดเห็นอย่างไร
3 ความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมและผลจากการจัดการสิ่งแวดล้อมโครงการคลองสวยน้ำใส	<ul style="list-style-type: none"> - ท่านคิดว่าผลของการดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใสสามารถแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมภายในลำคลองได้อย่างยั่งยืนหรือไม่ เพราะเหตุใด - ท่านคิดว่าการมีส่วนร่วมที่เป็นอยู่มีความเหมาะสมและสามารถแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนหรือไม่ เพราะเหตุใด - รูปแบบ/วิธีการที่ประชาชนมีส่วนร่วม ที่คิดว่ามีความเหมาะสมและเกิดความยั่งยืนควรเป็นอย่างไร

3.2.3.2 การสัมภาษณ์ระดับลึก (In-depth interview)

เป็นวิธีพูดคุยซักถามแบบตัวต่อตัวระหว่างผู้บริหารเทศบาล ได้แก่ นายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี เลขานุการนายกเทศมนตรี ปลัดเทศบาล และชาวบ้านที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในโครงการกับผู้วิจัยซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง ทั้งนี้โดยผู้วิจัยมีแนวคำถาม (Guideline) ที่ได้กำหนดขึ้นอย่างครอบคลุมรอบด้านต่อประเด็นปัญหาวิจัย ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในทางปฏิบัติจริงในโครงการคลองสวยน้ำใส ใครคือผู้มีส่วนได้เสียในกระบวนการมีส่วนร่วมในโครงการ และมีบทบาทในกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างไร รวมถึงความสนใจ ผลประโยชน์และแรงจูงใจอะไรที่ทำให้ผู้มีส่วนได้เสียเข้ามามีส่วนร่วมตลอดจนกระบวนการทางการเมือง สำหรับใช้เป็นแนวสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลุ่มลึก ละเอียดยิ่งขึ้น และสามารถสะท้อนข้อมูลความจริงที่หลากหลายเพียงพอต่อการนำมาวิเคราะห์เพื่อตอบต่อ

ประเด็นปัญหาการวิจัยต่อไปการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบรายบุคคลนี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์จำนวนทั้งสิ้น 14 ราย ได้แก่

- 1) นายกเทศมนตรี จำนวน 1 คน
- 2) รองนายกเทศมนตรี จำนวน 1 คน
- 3) เลขานุการนายกเทศมนตรี จำนวน 1 คน
- 4) สมาชิกเทศบาล จำนวน 2 คน
- 5) ปลัดเทศบาล จำนวน 1 คน
- 6) ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 คน
- 7) ผู้อำนวยการกองช่างและบริการ จำนวน 1 คน
- 8) เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 คน
- 9) ชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในโครงการ จำนวน 3 คน
- 10) ชาวบ้านที่ไม่มีส่วนร่วมในโครงการ จำนวน 2 คน

ประเด็นในการสัมภาษณ์เชิงลึก ปรากฏในตารางที่ 3.2 ซึ่งประกอบด้วยประเด็นหลัก 3 ประเด็นด้วยกันดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน
 - (1) ที่มาของโครงการและการมีส่วนร่วมในโครงการคลองสวนน้ำใส
 - (2) กระบวนการของการมีส่วนร่วม
 - (3) เทคนิควิธีการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม
- 2) กระบวนการการเมือง
- 3) ความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมและผลจากการจัดการสิ่งแวดล้อมตามโครงการคลองสวนน้ำใส

ตารางที่ 3.2 รายละเอียดของการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก
การกำหนดคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก

ประเด็นที่ศึกษา	กลุ่มเป้าหมาย	คำถามการสัมภาษณ์
1 การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน		
1.1 ที่มาของโครงการคลอง สายน้ำใสและการมีส่วนร่วม	นายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี เลขาธิการนายกเทศมนตรี	<ul style="list-style-type: none"> - โครงการคลองสายน้ำใสเริ่มต้นขึ้นได้อย่างไร สาเหตุใดถึงต้องมีโครงการ - วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการคืออะไร - ใครคือผู้ริเริ่มโครงการ - ระยะเวลาในการดำเนินโครงการ - ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการคือใครบ้าง - ก่อนหน้าที่จะมีโครงการท่านมีการบริหารจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในคลองอย่างไร - มีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่ - ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมมีจำนวนเท่าไรและเป็นใคร
	ปลัดเทศบาล ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมจำนวน 1 คน ผู้อำนวยการกองการช่างและบริการ	
	สมาชิกเทศบาล จำนวน 2 คน	<ul style="list-style-type: none"> - ท่านทราบหรือไม่ว่ามีการดำเนินการโครงการดังกล่าว - โครงการดังกล่าวจัดทำขึ้นมานานเพียงใด - ก่อนหน้าที่จะมีโครงการเทศบาลมีการบริหารจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในคลองอย่างไร - งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานมากน้อยเพียงใด - เหตุผลที่ท่านสนับสนุนโครงการดังกล่าว

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	กลุ่มเป้าหมาย	คำถามการสัมภาษณ์
	<p>ชาวบ้านที่มีส่วนร่วมใน โครงการ จำนวน 3 คน</p> <p>ชาวบ้านที่ไม่มีส่วนร่วมในโครงการ จำนวน 2 คน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ท่านคือใคร ที่อยู่อาศัยติดคลองหรือไม่ได้ประโยชน์หรือผลกระทบต่ออะไรจากคลองบ้าง - ท่านมีส่วนร่วมในโครงการคลองสายน้ำใสหรือไม่ - เหตุผลที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการหรือไม่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ
<p>1.2 กระบวนการของการมีส่วนร่วม</p>	<p>นายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี เลขาธิการนายกเทศมนตรี</p> <p>ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมจำนวน 1 คน</p> <p>ผู้อำนวยการกองการช่างและบริการ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การมีส่วนร่วมของโครงการคลองสายน้ำใสในทางปฏิบัติจริงเป็นอย่างไร - ท่านเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไร - ลำดับขั้นใดที่ท่านเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม - ทำไมท่านถึงเลือกที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ - กิจกรรมอะไรที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม
	<p>ชาวบ้านที่มีส่วนร่วมใน โครงการจำนวน 3 คน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ท่านมีบทบาทอย่างไร ทำอะไรบ้างในโครงการ - บทบาทที่ท่านได้ทำในโครงการ ใครเป็นผู้กำหนดหรือท่านตัดสินใจเลือกเอง - การมีส่วนร่วมในความหมายของท่านคืออะไร

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	กลุ่มเป้าหมาย	คำถามการสัมภาษณ์
1.3 เทคนิควิธีการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม	<p data-bbox="810 495 1107 618">นายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี เลขาธิการนายกเทศมนตรี</p> <p data-bbox="687 663 1070 831">ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมจำนวน 1 คน ผู้อำนวยการกองการช่างและบริการ</p> <p data-bbox="687 875 1070 954">ชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในโครงการจำนวน 3 คน</p> <p data-bbox="687 1267 1070 1346">ชาวบ้านที่ไม่มีส่วนร่วมในโครงการจำนวน 2 คน</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li data-bbox="1134 495 1578 573">- ท่านใช้เทคนิควิธีการอะไรในการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ <li data-bbox="1134 573 1578 629">- เหตุใดท่านถึงเลือกใช้เทคนิควิธีการนั้น <li data-bbox="1134 629 1578 707">- ท่านมีวิธีการแจ้งข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนทราบอย่างไร <li data-bbox="1134 707 1578 786">- ท่านให้ผลตอบแทนอะไรกับประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วม <li data-bbox="1134 786 1578 864">- อุปสรรคในการดำเนินโครงการมีอะไรบ้าง <li data-bbox="1134 887 1578 965">- ท่านมีบทบาทอย่างไรในกระบวนการการมีส่วนร่วม <li data-bbox="1134 965 1578 1043">- ท่านรับทราบข้อมูลจากแหล่งใดว่ามีโครงการคลองสวยน้ำใส <li data-bbox="1134 1043 1578 1122">- ใครให้ข้อมูลท่านเกี่ยวกับโครงการและแจ้งว่าอย่างไร <li data-bbox="1134 1122 1578 1200">- ผลประโยชน์ที่ท่านได้รับจากการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการคืออะไร <li data-bbox="1134 1267 1578 1346">- ท่านทราบหรือไม่ว่ามีโครงการคลองสวยน้ำใสและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม <li data-bbox="1134 1346 1578 1424">- สาเหตุที่ท่านไม่มีส่วนร่วมในโครงการ <li data-bbox="1134 1424 1578 1503">- ท่านได้รับประโยชน์หรือได้รับผลกระทบอะไรจากการดำเนินโครงการนี้ <li data-bbox="1134 1503 1578 1648">- หากมีการจัดทำโครงการคลองสวยน้ำใสอีกหรือโครงการในลักษณะคล้ายคลึงท่านจะเข้าร่วมโครงการหรือไม่เพราะเหตุใด

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	กลุ่มเป้าหมาย	คำถามการสัมภาษณ์
2 กระบวนการทางการเมือง	<p>นายกเทศมนตรี รองนายกเทศบาล เลขาธิการนายกเทศมนตรี</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ตัวท่านได้รับประโยชน์อะไรบ้างจากการดำเนินโครงการนี้ - เหตุผลที่แท้จริงที่ท่านต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการคลองสวยน้ำใส - ท่านมีบทบาทอย่างไรในกระบวนการของการมีส่วนร่วมในโครงการ - มูลเหตุ หรือแรงจูงใจอะไรที่ทำให้ท่านจัดทำโครงการ - งบประมาณที่ท่านใช้ในการดำเนินโครงการได้มาจากแหล่งใดและเป็นจำนวนเท่าไร - โครงการคลองสวยน้ำใสมีผลต่อคะแนนเสียงและภาพลักษณ์ในทางการเมืองของท่านหรือไม่ - ปัจจัยอะไรคือตัวกำหนดรูปแบบในการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการนี้ - เหตุใดท่านจึงเลือกใช้เทคนิควิธีการนี้ในการสร้างการมีส่วนร่วม - ท่านคิดว่ากลไกในทางการเมืองเป็นตัวกำหนดรูปแบบในการมีส่วนร่วมหรือไม่ - หากมีผู้กล่าวว่าการดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใสโดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้นมีวาระซ่อนเร้นคือการหาเสียงเลือกตั้งอีกวิธีการหนึ่งท่านมีความคิดเห็นอย่างไร

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	กลุ่มเป้าหมาย	คำถามการสัมภาษณ์
	<p>ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานกองสาธารณสุขและ สิ่งแวดล้อมจำนวน 1 คน ผู้อำนวยการกองการช่างและบริการ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ท่านมีหน้าที่ความรับผิดชอบอะไรในโครงการ และใครคือผู้มีอำนาจสั่งการและมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้แก่ท่าน - ผลตอบแทนที่ท่านได้รับจากการจัดทำโครงการคลองสวยน้ำใส นอกเหนือจากสิ่งแวดล้อมที่ดีคืออะไร - อะไรคือจุดสนใจที่ทำให้ท่านสนับสนุนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในโครงการ - ท่านมีความรู้สึกอย่างไรต่อโครงการ อยากทำโครงการหรือไม่ หรือทำเพราะต้องปฏิบัติตามหน้าที่ - ท่านคิดว่ามูลเหตุหรือเงื่อนไขอะไรเป็นตัวกำหนดรูปแบบของการมีส่วนร่วม - ท่านคิดว่ากลไกทางการเมืองมีผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมหรือไม่ อย่างไร
	<p>สมาชิกเทศบาล จำนวน 3 คน ปลัดเทศบาล</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ท่านมีหน้าที่ความรับผิดชอบอะไรในโครงการ - ท่านคิดว่ามูลเหตุหรือเงื่อนไขอะไรเป็นตัวกำหนดรูปแบบของการมีส่วนร่วม - ท่านคิดว่ากลไกทางการเมืองมีผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมหรือไม่ อย่างไร - ท่านคิดว่าโครงการดังกล่าวจัดทำขึ้นเพื่อแก้ปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมหรือเพื่อประโยชน์ทางการเมือง - ผลตอบแทนที่ท่านได้รับจากการจัดทำโครงการ นอกเหนือจากสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น - อะไรคือจุดสนใจที่ทำให้ท่านสนับสนุนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในโครงการ

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	กลุ่มเป้าหมาย	คำถามการสัมภาษณ์
	ชาวบ้านที่มีส่วนร่วมใน โครงการ จำนวน 3 คน	<ul style="list-style-type: none"> - ท่านเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการชั้นคอน ไทน์ - สาเหตุที่ท่านเข้ามามีส่วนร่วมในชั้นคอนนี้ เพราะอะไร และในชั้นคอนอื่นๆทำไมถึง ไม่เข้ามามีส่วนร่วม - ท่านมีความคาดหวังหรือต้องการอะไรจาก การเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ - จากการทำท่าน ได้มีส่วนร่วมในโครงการ ท่านคิดว่าโครงการดังกล่าวส่งผลต่อการ ตัดสินใจเลือกนายกเทศมนตรีหรือไม่ อย่างไร - หากเทศบาลดำเนินการจัดทำโครงการโดย ลำพังและไม่เปิดโอกาสให้ท่านเข้าไปมี ส่วนร่วม ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร และมี ผลต่อการตัดสินใจลงคะแนนเลือก นายกเทศมนตรีหรือไม่ อย่างไร - หากมีโครงการในลักษณะนี้เกิดขึ้น หลากหลายโครงการท่านคิดว่าจะเป็นผลดี ต่อตัวท่าน และส่งผลต่อคะแนนเสียงของ คณะผู้บริหารเทศบาลหรือไม่ อย่างไร - หากกล่าวว่าการดำเนินโครงการคลองสวย น้ำใสโดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น มีวาระซ่อนเร้นคือ การหาเสียงเลือกตั้งอีก วิธีการหนึ่ง ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร - การมีส่วนร่วมในความหมายของท่านคือ อะไร

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	กลุ่มเป้าหมาย	คำถามการสัมภาษณ์
	ชาวบ้านที่ไม่มีส่วนร่วมในโครงการจำนวน 2 คน	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดทำโครงการ คลองสวยน้ำใสของเทศบาล โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการ มีผลต่อตัวท่านในการตัดสินใจเลือกนายกเทศมนตรีหรือไม่อย่างไร - หากกล่าวว่าการดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใสโดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้นมีวาระซ่อนเร้นคือ การหาเสียงเลือกตั้งอีกวิธีการหนึ่ง ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร - หากมีโครงการในลักษณะนี้เกิดขึ้น หลากหลายโครงการท่านคิดว่าจะเป็นผลดีต่อตัวท่าน และส่งผลกระทบต่อคะแนนเสียงของคณะผู้บริหารเทศบาลหรือไม่ อย่างไร - การมีส่วนร่วมในความหมายของท่านคืออะไร

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	กลุ่มเป้าหมาย	คำถามการสัมภาษณ์
<p>3 ความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมและผลจากการจัดการสิ่งแวดล้อมตามโครงการคลองสวายน้ำใส</p>	<p>นายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี เลขาธิการนายกเทศมนตรี สมาชิกเทศบาล ปลัดเทศบาล ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ผู้อำนวยการกองช่างและบริการ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมจำนวน 1 คน</p> <p>ชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในโครงการ จำนวน 3 คน ชาวบ้านที่ไม่มีส่วนร่วมในโครงการจำนวน 2 คน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ภายหลังจากดำเนินโครงการสภาพแวดล้อมภายในลำคลองดีขึ้นหรือไม่ - ระยะเวลาในการดำเนินโครงการ - ภายหลังจากโครงการเสร็จสิ้นเทศบาลมีวิธีการดูแลลำคลองอย่างไร - ภายหลังจากโครงการเสร็จสิ้นสภาพลำคลองสามารถอยู่ในสภาพที่ดีได้ในระยะเวลาประมาณเท่าใด - ท่านคิดว่าโครงการคลองสวายน้ำใสสามารถแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนหรือไม่ เพราะเหตุใด - ท่านคิดว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมที่ท่านใช้อยู่เหมาะสมและสามารถแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนหรือไม่ - ถ้าไม่เหมาะสมท่านคิดว่าควรมีรูปแบบอย่างไร - ปัญหาสิ่งแวดล้อมภายในลำคลองลดลงหรือไม่ภายหลังจากดำเนินโครงการ - ท่านคิดว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมนี้มีความเหมาะสมและสามารถแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนหรือไม่ - ถ้าไม่เหมาะสมควรมีรูปแบบอย่างไร

3.2.4 การประมวลและตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการบันทึกไว้จะถูกนำมาทบทวนและตรวจสอบความสมบูรณ์ทุกครั้งทีกลับมากจากการลงพื้นที่ และถ้าพบว่าข้อมูลส่วนใดไม่ครบถ้วนหรือยังมีส่วนใดขาดตกบกพร่องไปก็จะมีกรลงพื้นที่ซ้ำอีกครั้งหนึ่งเพื่อทำการซ่อมแซมข้อมูลให้สมบูรณ์ แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาทำการเรียบเรียงและสรุปแยกเป็นประเด็นต่างๆ เพื่อเตรียมไว้สำหรับทำการศึกษาวิเคราะห์ในขั้นตอนต่อไป

3.2.5 การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล

ความเชื่อถือได้ (Reliability) คือ (Bryman, 2004) การตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลและการตีความของผู้วิจัยเกี่ยวกับความจริงระดับต่าง ๆ กับความคิดของผู้ให้ข้อมูลว่าสอดคล้องต้องกันหรือไม่ ซึ่งนักวิจัยพึงกระทำเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยการอยู่ในสนามเป็นช่วงระยะเวลาที่นานจนสามารถซักคอดีและตรวจสอบความเข้าใจในประเด็นสำคัญได้ถูกต้อง และการสังเกตอย่างจริงจังเพื่อให้เข้าใจถึงคุณลักษณะที่สำคัญๆ ที่เกิดขึ้นพร้อมทั้งทำความเข้าใจความหมายของเหตุการณ์นั้นๆ การวิจัยนี้ใช้การตรวจแบบสามเส้า (Triangulation) คือ (Denzin 1987) การตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งที่มาต่างๆ กันคือ จากข้อมูลหลายแหล่ง (Data Triangulation) เพื่อได้คำอธิบายหลาย ๆ สภาพการณ์ หลายๆ ช่วงเวลา และมีติต่างๆ กันจากผู้สืบสวนหลายๆคน หลายๆกลุ่ม(Investigation Triangulation) การสังเกตสนามหลายๆ ครั้งและประชุมปรึกษาหารือกันที่จะทำให้อลดความลำเอียงส่วนตัวลงได้ การใช้มุมมองจากหลายๆ ทฤษฎี (Theory Triangulation) ซึ่งหมายถึงนักวิจัยมองข้อมูลด้วยสมมติฐานจากหลายทฤษฎี ด้วยความยุติธรรมว่าควรสรุปเป็นทฤษฎีใดจากข้อมูลรูปธรรมนั้นๆ และประการสุดท้ายคือ การตรวจสอบจากหลายวิธีวิจัย (Methodological Triangulation) เช่น การใช้วิธีการสังเกตร่วมกับวิธีการสัมภาษณ์ เป็นต้นในการตรวจสอบแบบสามเส้าอาจมีจุดตรงสอง สาม สี่ ห้า แหล่งก็ได้ การตรวจสอบสามเส้าเป็นการเรียกชื่อที่ถ่ายทอดจากแนวคิดของการสำรวจหรือการวิจัยที่ศึกษาที่เสมือนตรงความเป็นจริง ณ จุดหนึ่ง แล้วก็จะรู้ถึงความจริงทางสังคมด้วย

3.2.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นการวางระบบข้อมูลโดยการจัดประเภท (Categories) ของคำและข้อความที่จะวิเคราะห์ตรงตามปัญหาการวิจัย ในขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นเป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยได้ทำการตีความ และให้ความหมายแก่ข้อมูล (Making interpretation) ที่ได้จากการถอด

ถ้อยคำสัมภาษณ์จากแถบบันทึกเสียง หรือจากข้อมูลที่จัดบันทึกและรวมทั้งจากการสังเกตผู้ให้ข้อมูลหลัก แล้วนำมาอ่านทบทวนทั้งหมดอีกครั้งเพื่อวิเคราะห์ ตีความในแต่ละบรรทัดและนำมาเรียบเรียง เขียนบรรยายในลำดับต่อไป การวิเคราะห์ข้อมูลนี้ ผู้วิจัยได้กระทำโดยใช้กระบวนการกำหนดมโนทัศน์ (Coding process) โดยการเริ่มให้มโนทัศน์ (Open coding) ด้วยกระบวนการแยกแยะข้อมูล ศึกษาเปรียบเทียบ ให้ความหมาย (Conceptualizing) และจัดหมวดหมู่ (Categorizing) ให้กับข้อมูลในการกำหนดมโนทัศน์ให้แก่ข้อมูลนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดมโนทัศน์ (Concepts) ขึ้นมาจากคุณสมบัติ (Property) ของข้อมูลแต่ละหมวดหมู่ ซึ่งคุณสมบัตินี้จะมีความผันแปรไปในมิติระดับต่างๆ ได้ (Dimensional range) และเมื่อผู้วิจัยสามารถแยกแยะข้อมูลเป็นหมวดหมู่โดยผ่านกระบวนการกำหนดมโนทัศน์ดังกล่าวนี้แล้ว ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดมโนทัศน์หลัก (Axial coding) ซึ่งเป็นกระบวนการนำข้อมูลกลับมารวมกันอีกครั้ง โดยการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างประเภท Categories เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อเสนอ (Proposition) เชิงทฤษฎีต่อไป ทั้งนี้ผู้วิจัยได้คำนึงถึงความเที่ยงตรงและความเชื่อถือได้ของข้อมูลอย่างมีความรับผิดชอบ และข้อสัจย์ในจรรยาบรรณของการวิจัย

3.2.7 ขั้นตอนในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) ขั้นการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น โดยการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน การมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น การเมืองกับการจัดการสิ่งแวดล้อม และรายละเอียดโครงการคลองสวยน้ำใส ของเทศบาลตำบลแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี
- 2) ขั้นเตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยกำหนดหัวข้อใหญ่ที่ต้องการศึกษาไว้ก่อนแล้วจึงเขียนหัวข้อย่อยและคำถามในแต่ละข้อ คำถามเป็นคำถามที่มีลักษณะเป็นปลายเปิด โดยใช้เวลาในการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มประมาณ 1 – 2 ชั่วโมง
- 3) ขั้นก่อนการลงสนาม ผู้วิจัยจะขอหนังสือแนะนำตัวจากสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์และนำไปติดต่อประสานในพื้นที่เพื่อนัดวัน เวลา สถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับกลุ่มตัวอย่างกลุ่มต่าง ๆ
- 4) ขั้นการลงสนาม หลังจากนัดวันเวลาและสถานที่ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลตามที่ได้วางแผนการเก็บข้อมูลไว้

5) ขั้นประมวลและตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล หลังจากได้ข้อมูลจากการลงสนามแล้ว นำข้อมูลมาทบทวนและตรวจสอบความสมบูรณ์ และถ้าพบว่าไม่สมบูรณ์จะมีการลงพื้นที่ซ้ำเพื่อเก็บข้อมูลให้สมบูรณ์

6) ขั้นการตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล ใช้การตรวจแบบสามเส้า (Triangulation) คือ การตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งที่มาต่างๆ กัน (Data Triangulation) เพื่อได้คำอธิบายหลายๆ สภาพการณ์ หลายๆ ช่วงเวลา และมีมติต่างๆ กันจากผู้สืบสวนหลายๆ คนหลายๆ กลุ่ม (Investigation Triangulation)

7) ขั้นการวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นการวางระบบข้อมูลโดยการจัดประเภท (Categories) ของคำและข้อความที่จะวิเคราะห์ตรงตามปัญหาการวิจัย

8) นำเสนอผลงานวิจัยเชิงพรรณนา และอภิปรายผลการศึกษาด้วยหลักทฤษฎีแนวคิดและผลการวิจัยอื่นๆ

9) สรุปและเสนอแนะ

บทที่ 4

ผลการศึกษา

จากการศึกษาโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก สัมภาษณ์กลุ่มและสังเกตการณ์กับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1 ภาคการเมือง ได้แก่ นักการเมืองท้องถิ่นทั้งคณะผู้บริหารเทศบาลและสมาชิกสภาเทศบาล 2 ภาคข้าราชการประจำ ได้แก่ ปลัดเทศบาล ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ผู้อำนวยการกองการช่างและบริการ เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติงานเทศบาลกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม 3 ภาคประชาชน ได้แก่ ชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในโครงการและที่ไม่มีส่วนร่วมในโครงการ โดยศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน กระบวนการทางการเมือง และความเหมาะสมและความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมโครงการคลองสวายน้ำใสได้ผลการศึกษาดังนี้

4.1 การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

การศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนประกอบด้วยข้อมูลสามส่วนคือ ที่มาของโครงการคลองสวายน้ำใสและการมีส่วนร่วม กระบวนการของการมีส่วนร่วม และเทคนิควิธีการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม

4.1.1 ที่มาของโครงการคลองสวายน้ำใสและการมีส่วนร่วม ผลจากการสัมภาษณ์ภาคการเมืองและภาคข้าราชการประจำให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันโดยสรุปได้ว่าโครงการคลองสวายน้ำใสจัดทำขึ้นจากหลายสาเหตุประกอบกันจึงทำให้เกิดโครงการ ได้แก่ 1) เป็นนโยบายจากกระทรวงมหาดไทยผ่านทางกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น สั่งการมาที่จังหวัดนนทบุรี ให้น้อมนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ว่า น้ำคือชีวิต นำมาสู่ภาคปฏิบัติ ทางจังหวัดนนทบุรีจึงได้มีหนังสือสั่งการให้เทศบาลต่างๆ ในพื้นที่จังหวัดนนทบุรีที่มีพื้นที่ติดริมแม่น้ำเจ้าพระยาหรือมีแม่น้ำลำคลองอยู่ภายในพื้นที่ ให้คิดและจัดทำโครงการขึ้นมาเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่ในหลวง โดยทางกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทยได้เน้นย้ำในหนังสือ

ตั้งการว่า การดำเนินโครงการจะต้องให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการด้วย 2) เทศบาลที่ทำการศึกษามีพื้นที่ติดริมแม่น้ำเจ้าพระยาและมีคลองซอยจำนวนมาก ประกอบกับการขยายตัวของชุมชนเมือง มีการสร้างหมู่บ้านจัดสรรและร้านค้าบริการจำนวนมากส่งผลให้เกิดปัญหาน้ำเน่าเสียในลำคลองภายในพื้นที่ เมื่อประชุมประชาคมประจำปีเพื่อจัดทำแผนการดำเนินงานของทางเทศบาล ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจึงร้องเรียนให้เทศบาลช่วยแก้ไขปัญหาน้ำเน่าเสียทางเทศบาลจึงเห็นสมควรจัดทำโครงการคลองสวยน้ำใสขึ้น 3) การจัดทำโครงการคลองสวยน้ำใสเป็นผลประโยชน์ในทางการเมืองต่อคณะผู้บริหารเทศบาล นักการเมืองท้องถิ่น

โครงการคลองสวยน้ำใสมีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ

- 1) เพื่อสนองนโยบายจังหวัดนนทบุรีในการร่วมรับผิดชอบบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
- 2) เพื่อฟื้นฟูและปรับปรุงคุณภาพน้ำในคลองในเขตเทศบาลตำบลแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี
- 3) เพื่อให้ชุมชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟู คลองให้สะอาดเป็นชุมชนน่าอยู่
- 4) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณริมคู คลอง ให้มีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพอนามัยที่ดี
- 5) เพื่อฟื้นฟูร่อง 1 คลองให้ใสสะอาด เป็นต้นแบบให้ชุมชนอื่น ๆ ถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ผู้ริเริ่มโครงการคือ กรมส่งเสริมปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย โดยผ่านทางจังหวัดนนทบุรีแต่จากการทำการศึกษาพบว่าภาคการเมืองและภาคข้าราชการประจำให้ข้อมูลที่ไม่ตรงกับภาคประชาชนทั้งกลุ่มที่มีส่วนร่วมในโครงการและไม่มีส่วนร่วมในโครงการ กล่าวคือ ภาคประชาชนมีความเข้าใจว่าผู้ริเริ่มโครงการคือ นายกเทศมนตรีและคณะผู้บริหารเทศบาลจัดทำขึ้นเพื่อแก้ปัญหาน้ำเน่าเสียให้ชาวบ้านแต่ไม่ทราบข้อเท็จจริงว่าเป็นโครงการที่กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย เป็นหน่วยงานคิดริเริ่ม ดังที่ ชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในโครงการคนที่ 1 กล่าวว่า “ผู้ริเริ่มโครงการก็คือ นายก นายกเขาเป็นคนคิด” และชาวบ้านคนที่ 2 กล่าวว่า “เป็นโครงการของเทศบาล เทศบาลเขาเป็นคนริเริ่ม นายก นายก”

โครงการคลองสวยน้ำใสใช้ระยะเวลาตลอดโครงการทั้งสิ้น 1 ปี โดยทำทั้งหมด 16 คลองต่อคลองใช้ระยะเวลาประมาณ 1 เดือน ขึ้นอยู่กับขนาดของคลอง ข้อมูลดังกล่าวได้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมซึ่งรับผิดชอบโครงการดังกล่าวโดยตรงแต่จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายอื่นในประเด็นเรื่องระยะเวลาในการดำเนินโครงการให้ข้อมูลที่ไม่

ตรงกัน ภาคการเมือง เช่น นายกเทศมนตรีให้ข้อมูลว่า “ใช้ระยะเวลา 30 วัน ในการดำเนินโครงการ” ส่วนรองนายกเทศมนตรีให้ข้อมูลว่า “ใช้ระยะเวลา 7 วัน” ภาคข้าราชการประจำ เช่น ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมให้ข้อมูลว่า “ใช้ระยะเวลา 2 เดือน” แต่ผู้อำนวยการกองช่างและบริการให้ข้อมูลว่า “ใช้ระยะเวลา 7 วัน” เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารไม่ทราบในรายละเอียดของโครงการและผู้ให้ข้อมูลจะให้ข้อมูลตามระยะเวลาของโครงการเพียงช่วงที่ตนเองเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานแต่ไม่ทราบถึงระยะเวลาทั้งหมดตั้งแต่ต้นจนเสร็จสิ้นโครงการ ซึ่งจากการศึกษาเอกสารรายงานโครงการพบว่า โครงการคลองสวยน้ำใสใช้ระยะเวลาในการดำเนินโครงการ 11 เดือนเริ่มตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 - กันยายน พ.ศ. 2554 โดยมีพิธีเปิดโครงการในเดือน พฤศจิกายน และหลังจากนั้นจะเป็นการขุดลอกคลองอื่นจนครบ 16 คลอง

ภาคการเมืองและภาคข้าราชการให้ข้อมูลที่ตรงกันว่าโครงการคลองสวยน้ำใสมีผู้เกี่ยวข้องในโครงการหลายกลุ่ม ได้แก่

1) กระทรวงมหาดไทยในฐานะองค์กรปกครองท้องถิ่นที่มีหน้าที่โดยตรงในการรับผิดชอบบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สร้างจิตสำนึกของประชาชนให้มีความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย คณะผู้บริหาร สมาชิกสภาเทศบาล หัวหน้าส่วนราชการ พนักงานเทศบาล

2) ภาคส่วนชุมชนประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน กลุ่มอาสาสมัคร กลุ่มสตรี กลุ่มสวัสดิการชุมชน และประชาชนในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงจากปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมและมีบทบาทสำคัญในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อมในฐานะเจ้าของร่วมกัน ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการประมาณ 300 คน ส่วนใหญ่เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ริมคลองเกือบทั้งหมด

3) สถาบันการศึกษา กลุ่มเยาวชนในเขตพื้นที่เทศบาล ซึ่งมีบทบาทในการปลูกฝังจิตสำนึกสาธารณะ และค่านิยมร่วมในการอนุรักษ์และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ เพื่ออนาคตของคนรุ่นหลัง ประกอบด้วยนักเรียนโรงเรียนจากโรงเรียนในระดับประถม 2 แห่งในเขตเทศบาล

ในส่วนของงบประมาณในการดำเนินโครงการจากการสัมภาษณ์คณะผู้บริหารเทศบาล ได้แก่ นายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี และ เลขานุการนายกเทศมนตรีให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่าใช้งบประมาณต่อคลองประมาณ 1 แสนบาท และเมื่อรวมทุกคลองตลอดโครงการจะตกประมาณ 1 ล้านกว่าบาท แต่เมื่อสอบถามจากสมาชิกสภาเทศบาลทั้งสองท่านซึ่งมีหน้าที่เป็นฝ่ายตรวจสอบการทำงานของฝ่ายบริหารแต่กลับไม่ทราบรายละเอียดข้อมูลของโครงการ ดังที่สมาชิกเทศบาลท่านที่ 1 กล่าวว่า “ไม่ทราบว่าใช้งบประมาณตลอดทั้งโครงการเป็นจำนวนเท่าไรแต่ทราบว่าใช้งบประมาณลอกคลองประมาณ 5หมื่นบาทต่อคลอง” และสมาชิกสภาเทศบาลท่านที่สองกล่าวว่า

“จำไม่ได้ว่าใช้งบประมาณเท่าไรในการดำเนินโครงการ” โดยให้เหตุผลว่ามีงบประมาณหลายโครงการและงบประมาณโครงการคลองสวยน้ำใสเป็นจำนวนเงินไม่มากจึงจำไม่ได้ แต่ทั้งสองท่านยกมือสนับสนุนโครงการดังกล่าวเนื่องจากทราบดีว่าเป็นโครงการที่ทางจังหวัดนนทบุรีมีนโยบายลงมาให้ทางเทศบาล

เมื่อศึกษาหาข้อมูลจากหนังสือเทศบัญญัติเรื่อง งบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ 2554 พบว่าในหมวดค่าใช้จ่าย ตั้งไว้ 350,000 บาท เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายโครงการคลองสวยน้ำใส เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำ สร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม และเป็นค่าอาหาร ค่าวัสดุอุปกรณ์ และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น โดยตั้งจ่ายจากรายได้ ปรากฏในแผนงานการเกษตร 00320 งานอนุรักษ์แหล่งน้ำและป่าไม้ 00322 ซึ่งไม่ได้รวมงบประมาณของการขุดลอกคลองแสดงให้เห็นว่า คณะผู้บริหารให้ข้อมูลของงบประมาณผิดพลาดไม่ถูกต้อง โดยนำงบประมาณของการขุดลอกประจำปีมาตอบแต่เพียงอย่างเดียวแต่ไม่รวมงบประมาณของการจัดพิธีเปิดโครงการคลองสวยน้ำใส ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารเกิดความสับสนเนื่องจากโครงการคลองสวยน้ำใสเป็นโครงการที่ดัดแปลงมาจากโครงการขุดลอกคลองประจำปีโดยเพิ่มในส่วนของการจัดพิธีเปิดและรณรงค์ให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการ โดยใช้งบประมาณ 350,000 บาทเฉพาะขั้นตอนของการจัดงาน จึงทำให้คณะผู้บริหารให้ข้อมูลเพียงงบประมาณในการขุดลอกซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ

ก่อนหน้าที่จะมีการดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใสทั้งภาคการเมืองและภาคข้าราชการให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่า เทศบาลไม่ได้ให้ความสำคัญในการดูแลรักษาลำคลองเนื่องจากชุมชนยังไม่มีความเจริญมากยังไม่เกิดปัญหาน้ำเน่าเสีย ในอดีตหน้าที่การดูแลรักษาลำคลองเป็นของชาวบ้านที่อยู่อาศัยติดคลองจะดูแลขุดลอกบริเวณลำคลองที่ผ่านบ้านหรือสวนของตนเพื่อให้น้ำไหลผ่านได้สะดวก ต่อมาเมื่อเริ่มเกิดปัญหาน้ำเน่าเสียในพื้นที่และชาวบ้านเริ่มไม่ใช้ประโยชน์จากลำคลองจึงไม่มีใครดูแลทางเทศบาลจึงจ้างเหมาเอกชนมาขุดลอกคลองปีละ 1 ครั้ง

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนทุกฝ่ายในประเด็นคำถามที่มาและลักษณะของโครงการคลองสวยน้ำใสนอกจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับภาคการเมืองและภาคข้าราชการประจำแล้วยังทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับภาคประชาชนทั้งชาวบ้านที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมนอกจากนั้นยังทำกลุ่มสนทนากับชาวบ้านที่มีส่วนร่วม ได้ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในโครงการคลองสวยน้ำใสทุกคนที่ทำการสัมภาษณ์มีที่อยู่อาศัยติดริมคลอง ส่วนมากเป็นผู้สูงอายุ ประกอบอาชีพทำสวนทุเรียนใช้น้ำจากคลองในการเกษตรและใช้เป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำจากบ้านไปสวน เมื่อน้ำในคลองเน่าเสียชาวบ้านทุกคนให้ข้อมูลว่าได้รับผลกระทบจากกลิ่นของน้ำเน่า เป็นแหล่งเพาะพันธุ์

ยุง และในรายที่ทำการเกษตรได้รับผลกระทบไม่สามารถใช้น้ำในการเกษตรและคมนาคมได้ ดังที่ชาวบ้านที่มีส่วนร่วมท่านหนึ่งกล่าวว่า

ชาวบ้านชาวสวนเงาะ ส่วนมากจะสูงอายุแล้ว อย่างต่ำก็ 40 กว่า น้ำมันเผาใช้ไม่ได้ เหม็นมาก มียุงมีปลิงชุมด้วย สมัยก่อนเคยใช้ได้สมัยนี้ใช้ไม่ได้แล้ว บ้านจัดสรรมันเยอะ เรือก็พายไม่ได้จะไปได้อย่างไร สวะมันแน่นไปหมดเลย เพราะว่าเวลาน้ำขึ้น สวะมันจะเข้ามาในนี้ เวลาเข้ามาแล้วมันออกไม่ได้

ชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในโครงการให้เหตุผลในการเข้าร่วมโครงการที่คล้ายคลึงกัน คืออยากให้น้ำคลองมีสภาพที่ดี สะอาดสวยงาม ทั้งนี้ก็เพื่อสภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ที่ดีของพวกเขาเหล่านั้นเอง แต่ชาวบ้านที่เป็นผู้สูงอายุนั้นมีเหตุผลในการเข้าร่วมโครงการเพิ่มเติมว่าต้องการได้ออกจากบ้านไปพบปะเพื่อนฝูง และต้องการถึงหมักอีเอ็มที่ทางเทศบาลแจกให้ ดังที่ชาวบ้านท่านหนึ่งกล่าวว่า “ไม่ซีเกียจเราอยากไป อยากจะไปได้ของแจก เขาให้ถึงหมักและก็แจกอีเอ็มเราไปคุยไปไม้กับเพื่อนๆดีไม่เหงาชอบๆชอบไป”

ส่วนชาวบ้านที่ไม่มีส่วนร่วมในโครงการทั้งหมดไม่ได้มีที่อยู่อาศัยอยู่ติดริมคลองชาวบ้านให้เหตุผลที่ไม่เข้าร่วมโครงการเนื่องจากไม่ได้ประโยชน์หรือผลกระทบจากน้ำในคลอง ไม่มีเวลาและไม่รู้จะเข้าไปร่วมทำกิจกรรมอะไรเนื่องจากมีความรู้สึกว่าคุณไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคลอง

4.1.2 กระบวนการของการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชนในทางปฏิบัติจริงของโครงการคลองสวยน้ำ ภายหลังจากสัมภาษณ์คณะผู้บริหารเทศบาลทั้งสามท่านได้ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกับภาคข้าราชการว่า เทศบาลได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ช่วงต้นของโครงการคือ ขั้นตอนการนำเสนอปัญหาและความต้องการ กล่าวคือ ในการปฏิบัติงานของเทศบาลจะต้องจัดทำแผนสามปีและแผนประจำปีซึ่งในแผนนั้นจะประกอบด้วยโครงการต่างๆ ทุกโครงการที่อยู่ในแผนจะต้องมาจากการนำปัญหาและความต้องการของประชาชนที่ได้จากการประชุมประชาคมนำมาจัดทำ ในขั้นตอนของการจัดทำแผนคณะกรรมการในการจัดทำแผนก็มีประชาชนร่วมอยู่ด้วย คณะกรรมการในการจัดทำงบประมาณก็มีประชาชนร่วมอยู่ด้วยแต่เป็นการมีส่วนร่วมเพียงแค่การรับทราบรายละเอียดของแผนและงบประมาณเท่านั้นไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดทำใดๆ

เมื่อพิจารณาบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอนของการคิดริเริ่มโครงการ คลองสวยน้ำใสนั้นพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมเพียงแค่เสนอปัญหาและความต้องการในการ ประชุมประชาคมเท่านั้นบทบาทในส่วนอื่นนั้นมีน้อยมาก

ขั้นตอนในการประชุมประชาคมนั้นเป็นระเบียบข้อบังคับในการจัดทำแผนสามปีและแผน ประจำปีของทางเทศบาลซึ่งกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้กำหนดและเทศบาลจำเป็นต้องปฏิบัติตาม ประชาชนที่เข้ามาส่วนในการประชุมประชาคมนั้นจะเป็นผู้นำชุมชนทั้ง 6 ชุมชนคณะกรรมการ ชุมชน ซึ่งผู้นำแต่ละชุมชนจะประชุมกันมาภายในชุมชนของตนแล้วความต้องการให้แก้ไขปัญหาก็ มีความต้องการอะไรที่อยากให้เทศบาลจัดทำให้ ผู้นำชุมชนในแต่ละชุมชนก็จะนำเรื่องเสนอต่อ เทศบาล ภายหลังจากการประชุมประชาคมเทศบาลก็จะมีหน้าที่คิด โครงการต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหา และตอบสนองความต้องการให้กับประชาชน ซึ่งในช่วงคิดโครงการ คณะผู้บริหารเป็นฝ่ายวางแผน ว่าควรจัดให้มีโครงการอะไร ใช้งบเท่าไร ใครเป็นผู้เกี่ยวข้อง สถานที่และวันเวลาใด ชาวบ้านไม่ได้ มีส่วนร่วมในการคิด โครงการมีเพียงแต่การเสนอปัญหาและความต้องการในช่วงที่มีการจัดทำ ประชาคมเท่านั้น

โครงการคลองสวยน้ำใสเป็น โครงการหนึ่งในแผนทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตาม กระบวนการข้างต้น คือ มีประชาชนร้องเรียนผ่านผู้นำชุมชนว่าต้องการให้เทศบาลแก้ไขปัญหาน้ำ เน่าเสีย เทศบาลจึงได้จัดทำโครงการเพื่อบรรเทาปัญหาให้แก่ประชาชน เมื่อเทศบาลออกแบบ โครงการเสร็จสิ้นและสภาพเทศบาลเห็นชอบอนุมัติงบประมาณให้ดำเนินโครงการ ส่วนในขั้นตอน การดำเนินโครงการประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในพิธีเปิดโครงการและเข้าร่วมประกอบกิจกรรม ต่างๆ ในวันงานตามที่เทศบาลกำหนดไว้ ดังที่นายกเทศมนตรีกล่าวไว้ว่า

วางแผน คือชาวบ้านเนีย ถ้าพูดถึงเรื่องของการวางแผนในระดับที่เราจะ ปฏิบัติการแล้ว แผนเนียต้องเริ่มตั้งแต่ว่ายังไม่ทำอะไร ต้องเริ่มเลยว่าคลองนี้จะ ไปทำอะไร อันนั้นคือ ถ้าขอแผนมาในลักษณะของแผน 3 ปี แผนปี ทำ ประชาคม ว่าคลองที่เขาใช้สอยอยู่เนียให้เทศบาลช่วยบำรุงรักษาอะไรอย่างนี้ แล้วเราก็มาคิดโครงการ เราคิดให้แต่เค้าเสนอมาว่าอยากให้ช่วยอะไร เด็ดคร้อนอะไร และก็ให้มาร่วมในขั้นตอนสุดท้ายคือ จำพวก ชีวภาพอีเอ็มที เราจะโยนลงไปคลองให้เขามาช่วยโยนและก็เก็บขยะเล็กน้อยๆ

ซึ่งสอดคล้องกับรองนายกเทศมนตรีที่ให้ข้อมูลว่า

ร่วมคิดคือ การประชุมประชาคมให้รู้ความต้องการของประชาชน นั้นเป็นวิธีการจัดทำแผนของเทศบาล ก็เอาความต้องการของประชาชนในชุมชนนั้นๆมาทำแผน ชุมชนนั้นๆหมายความว่า ชุมชนนั้นๆมีความต้องการอะไรบ้าง เออ ความเดือดร้อนด้านน้ำ ด้านเกษตร ด้านขุดลอกคูคลอง ด้านน้ำเน่าเสีย นี่ก็ด้านสิ่งแวดล้อม ไข้มี ก็คือจะอยู่ในด้านสิ่งแวดล้อมแล้วเราจึงมาคิดโครงการตอบสนอง แล้วให้เขามาร่วมดำเนินการ มาเทอเอ็ม

จากการสัมภาษณ์คณะผู้บริหารและภาคข้าราชการประจำรวมถึงข้อมูลจากเอกสารโครงการได้ข้อมูลที่สอดคล้องกันในเรื่องขั้นตอนและวิธีดำเนินการ โครงการคลองสวยน้ำใสมีดังนี้

- 1) ประชุมหารือร่วมกันของคณะกรรมการโครงการ และคัดเลือกคลองนำร่อง
- 2) สำรวจสภาพคลองนำร่อง จัดทำโครงการเสนอผู้บริหาร
- 3) ประชุมชี้แจงและติดต่อบริษัทงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รมณรงค์ให้ประชาชนรักษาความสะอาดและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางน้ำ

- 4) ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ
- 5) ติดตามและประเมินผลโครงการ

กิจกรรมที่ 1 ระยะที่ 1 นำร่องคลองบางอ้อ1 กิจกรรม“คืนชีวิตให้สายน้ำ”

- 1) สำรวจคลองบางอ้อ1 เพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์
- 2) กองช่างประเมินค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงภูมิทัศน์ เช่น การตัดหญ้า ตัดกิ่งไม้ เก็บขยะมูลฝอย และกำจัดวัชพืช

3) จัดพิธีเปิดโครงการคลองสวยน้ำใสและเชิญชวนประชาชนเข้าร่วมเปิดโครงการพร้อมทั้งเทน้ำจุลินทรีย์ชีวภาพ และก้อนจุลินทรีย์ (ดั่ง โงะ) และปรับปรุงภูมิทัศน์

- 4) ลอกวัชพืชและตัดกิ่งไม้ เก็บขยะในคลอง ติดตั้งป้ายประชาสัมพันธ์โครงการ
- 5) ติดตามผลโครงการ โดยการบำบัดด้วยน้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพ และก้อนจุลินทรีย์ (ดั่ง โงะ) เป็นระยะอย่างต่อเนื่อง และตรวจวัดค่าปริมาณออกซิเจนที่ละลายในน้ำเพื่อประเมินคุณภาพน้ำ (ค่าDO)

กิจกรรมที่ 2 ระยะที่ 2 ขยายผลในคลองอื่นๆในพื้นที่ตำบล

จากขั้นตอนการดำเนินงานและกิจกรรมของโครงการคลองสวยน้ำใสตลอดโครงการ จะเห็นได้ว่าประชาชนมีส่วนร่วมในช่วงดำเนินงานโครงการน้อยมากเมื่อพิจารณาจากขั้นตอนและกิจกรรมทั้งหมด มีเพียงขั้นตอนการประชุมประชาคมร่วมเสนอปัญหาและความต้องการแต่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการคิดโครงการ และในช่วงดำเนินโครงการประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในพิธีเปิด

โครงการในกิจกรรม มาร่วมเท้าน้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพ และก้อนจุลินทรีย์ (ดั่งโงะ) และปรับปรุงภูมิทัศน์เพียงเท่านั้น ดังที่ผู้อำนวยการกองช่างและบริการกล่าวว่า “ก็คือ สมมุติเราจัดงานวันนี้ เราก็จะให้ชาวบ้านมาโยนลูก ดั่งโงะ น้ำอีเอ็ม เนี่ยก็ให้เค้ากระจายตามจุดตามคลอง ให้ประชาชนเค้าช่วยเอาน้ำอีเอ็มเท แต่ช่วงสาดเลน เก็บวัชพืชน้ำ ลอกคลองอะไรต่างๆ เราจะจ้างแรงงาน”

และจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านก็ให้การสอดคล้องกันว่า ประชาชนไม่ได้ร่วมดำเนินการใด นอกจาก ร่วมเข้าพิธีและทำกิจกรรมในวันเปิดโครงการ ในช่วงของการประเมินผลโครงการ ชาวบ้านก็ไม่ได้มีส่วนร่วมโดยบทบาทหน้าที่ทั้งหมดเทศบาลเป็นผู้กำหนดให้ปฏิบัติตาม ดังที่ชาวบ้านท่านหนึ่งกล่าวว่า “ไม่ได้ลงไป ไม่ได้ลงไปลอก เค้ามีเจ้าหน้าที่มาทำ ทำให้หมดแหละ เรายังแค่ช่วยเสิร์ฟน้ำ ช่วยล้างจานชามหน่อยๆ และก็เทน้ำอีเอ็ม แค่นั้น เอาให้เขาถ่ายรูป”

เหตุผลที่เทศบาลเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนดังกล่าว จากการสัมภาษณ์คณะผู้บริหารเทศบาลได้ให้ข้อมูลไว้หลายสาเหตุได้แก่

1) เนื่องจากเทศบาลต้องการที่จะทำงาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาความทุกข์ยากและตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ดังนั้นวิธีการที่จะทราบปัญหาและความต้องการของประชาชนได้โดยตรงคือ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการทำงานของทางเทศบาล โดยเป็นผู้แจ้งว่าในชุมชนของตนมีปัญหาและความต้องการในเรื่องใดที่อยากให้เทศบาลจัดทำผ่านการประชุมประชาคม ดังที่รองนายกเทศมนตรีกล่าวว่า

ให้เค้าบอกเราว่าเค้าต้องการอะไร อยากได้อะไร อยากให้ช่วยอะไร เขาจะทราบดีที่สุด เราเนี่ยเป็นผู้บริหารก็จริงแต่ทำตามประชาชนต้องการนะ ส่วนหนึ่งทำตามที่ผู้บริหารให้นโยบายตอนหาเสียง จะต้องเอามาผสมผสานกันในการที่จะให้ประชาชนนั้นเกิดประโยชน์มากที่สุด ก็คือต้องทำตามประชาชน ยังไม่รู้มีขลุ่ยสโกลแกนของที่นี่คือ ประชาชนเป็นใหญ่ คือพอจริงๆแล้วประชาชนเป็นใหญ่สั่งนักการเมืองได้ใช่ เพราะถ้าประชาชนไม่เอาเรานะ เราอยู่ไม่ได้ คือหนึ่ง เหมือนเค้าเนี่ยมีความต้องการแล้ว แล้วเราตอบสนองเค้าได้เนี่ย เหมือนเค้าขอแล้วเราให้เค้าได้ เค้ามองว่าเราทำงานให้เขาได้ เรายังต้องเลือกเรากลับเข้ามาในลักษณะนั้น แต่สิ่งที่จะให้เขาเนี่ยจะต้องเป็นอำนาจหน้าที่นะ ถ้าให้ไม่ได้ด้วยเหตุผล เหตุผลก็ต้องประกอบไปด้วยอำนาจหน้าที่

2) เนื่องจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทย มีหนังสือสั่งการในเรื่องว่า ขั้นตอนการจัดทำแผน ขั้นตอนการจัดทำงบประมาณ เทศบาลจะต้องยึดถือตามหนังสือสั่งการ ซึ่งจะเน้นมากกว่าต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วม เป็นกฎระเบียบทางราชการ เช่น การ

ทำประชาคมต้องทำอะไร จะมีขั้นตอนมาให้ปฏิบัติตาม และในเรื่องของการจัดทำแผนมีขั้นตอน กำหนดมาให้ปฏิบัติตาม คณะกรรมการในการจัดทำแผนก็ต้องมีประชาชนร่วมอยู่ด้วย คณะกรรมการในการจัดทำงบประมาณก็ต้องมีคณะกรรมการชุมชนร่วมอยู่ด้วย ต้องมีประชาชนทุกขั้นตอนถ้าไม่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม แสดงว่าเทศบาลทำงานไม่โปร่งใส ตรวจสอบไม่ได้ นโยบายจากภาครัฐที่สั่งให้ท้องถิ่นปฏิบัติตามนอกจากนั้นทางเทศบาลต้องทำรายงานส่งให้ กระทรวงมหาดไทย แต่โครงการคลองสวยน้ำใสเป็นโครงการที่ตัดแปลงมาจากโครงการขุดลอก คลองประจำปีจึงไม่มีขั้นตอนใดที่จะสามารถให้ประชาชนเข้าร่วมได้ เนื่องจากลักษณะงานเป็นงาน ที่เทศบาลจ้างเหมาเอกชนให้ดำเนินการทั้งหมด ทางเทศบาลจึงจัดให้มีพิธีเปิดงานเชิญชวนให้ ประชาชนมาร่วมเปิดงานและเทน้ำจูลินทรีย์ (อีเอ็ม) และก้อนจูลินทรีย์ (ดั่งโงะ) และปรับปรุงภูมิทัศน์ จึงเป็นช่องที่เหมาะสมที่สุดในการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการ ดังที่ท่าน ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมกล่าวว่า

มันจะมาจากกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย มันจะเป็นหนังสือสั่งการในเรื่องว่า ขั้นตอนการจัดทำแผน ขั้นตอนการจัดทำ งบประมาณ เราก็จะต้องยึดถือตามนั้นอะคะ ในหนังสือสั่งการเขาจะเน้นเต็มทีเลยว่าต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วม ถ้าเราไม่เอาประชาชนเข้ามาละ ก็กลายเป็นว่าเราไม่โปร่งใส ตรวจสอบไม่ได้ แม้กระทั่งการติดตามประเมินผลก็ต้อง ประเมินจากประชาชน

3) เนื่องจากฝ่ายการเมืองมองว่าหากให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนอื่น จะเป็นการสร้างปัญหามากกว่าเป็นประโยชน์ เช่นในขั้นตอนการคิด โครงการประชาชนยังขาด ความรู้ความเข้าใจในระบบงานของทางราชการและอาจสร้างความยุ่งยากให้แก่ทางเทศบาล และ หากให้มีส่วนร่วมในการขุดลอกคลองหรือสาธิตเล่นประชาชนอาจไม่เข้าร่วมเนื่องจากไม่มีเวลาและ เป็นงานที่ต้องใช้กำลังอาจส่งผลกระทบต่อโครงการก็ไม่ประสบผลสำเร็จจึงคิดว่าขั้นตอน ดังกล่าวเหมาะสมที่สุด ดังที่นายกเทศมนตรีให้ความเห็นว่า

คือโครงการทั้งหมดเทศบาลจ้างเหมาเอกชนก็ทำอยู่แล้ว แต่ยังไม่ได้อำนาจให้ ประชาชนเข้ามาร่วม พอประชาชนมาร่วมเราก็ไม่รู้จะให้เข้ามาทำอะไรจะให้ เขามานั่งคิดโครงการเขาก็ทำไม่เป็น จะให้ไปขุดลอกก็กลัวจะทำกันไม่ไหว ก็เหลือวิธีเดียวก็คือ เทอีเอ็ม และก็เก็บขยะแล้วกัน

4) เพื่อให้ประชาชนเห็นว่าเทศบาลทำงานแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชน เนื่องจากประชาชนมาร้องเรียนว่าน้ำเน่าเสียแล้วเทศบาลไม่ให้ความสนใจ การให้ประชาชนเข้าร่วมในขั้นตอนการฟังบรรยายก็เป็นโอกาสที่เทศบาลจะชี้แจงกับประชาชนว่าเทศบาลไม่ได้ละเลยได้จัดทำโครงการดังกล่าวขึ้นเพื่อบรรเทาปัญหาให้ประชาชนและชี้แจงว่าสาเหตุที่แท้จริงของน้ำเน่าเสียเกิดจากหมู่บ้านจัดสรร ดังนั้นขั้นตอนการเปิดโครงการและให้ประชาชนร่วมฟังบรรยายเป็นขั้นตอนที่เทศบาลเห็นว่าเหมาะสมที่สุด

5) ต้องการให้เกิดความยั่งยืนในการแก้ไขปัญหา โดยทำให้ประชาชนรู้สึกว่าเขามีส่วนทำให้คลองใสสะอาดขึ้น และปลูกจิตสำนึกให้หวงแหนเหมือนเป็นเจ้าของโครงการ หากเทศบาลดำเนินการเพียงฝ่ายเดียวจะไม่ประสบความสำเร็จ เพราะถ้าชุมชนไม่ร่วมมือประชาชนก็จะทิ้งขยะลงคลองเช่นเดิม เทศบาลก็จ้างเอกชนขุดลอกคลองไม่ไหวเนื่องจากมีงบประมาณปีละครั้ง เมื่อทางเทศบาลจัดทำให้สวยงามแล้วชุมชนก็ต้องรักษาใครจะไปทิ้งอะไรก็ช่วยกันเตือนช่วยกันดูแล เพราะโครงการจะประสบความสำเร็จได้ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมช่วยกันดูแลรักษาคลอง ดังที่รองนายกเทศมนตรีได้ให้ข้อมูลว่า “ในส่วนของภาคปฏิบัติ ประชาชนจะเข้ามาในภาคปฏิบัติมาช่วยเก็บขยะ มาช่วยเทอีเอ็ม และก็จะได้รับรู้ถึงตรงนั้น คือ ให้เขาเข้ามามีส่วนร่วมในการที่จะทำให้คลองนี้สะอาดไม่ให้เขาทิ้งขยะลงคลอง ไม่ให้ทิ้งสิ่งเน่าเสียลงคลอง ปลูกจิตสำนึก”

ในประเด็นเรื่องเหตุผลที่เลือกให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนดังกล่าวนอกจากจะสัมภาษณ์คณะผู้บริหารเทศบาลแล้ว เมื่อสัมภาษณ์กลุ่มข้าราชการประจำได้ให้เหตุผลเช่นเดียวกันกับคณะผู้บริหารเทศบาลทุกประการและให้ข้อเหตุผลเพิ่มเติมว่าเป็นการปฏิบัติตามคำสั่งของนายกเทศมนตรี ดังที่ ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมได้ให้ข้อมูลว่า “เราเป็นฝ่ายราชการต้องทำงานตอบสนองนโยบายของฝ่ายบริหาร ท่านนายกว่าอย่างไรเราก็มีหน้าที่ปฏิบัติตามนโยบายของท่าน”

ประเด็นเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมนอกจากการสัมภาษณ์คณะผู้บริหารเทศบาลและฝ่ายข้าราชการแล้ว เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนทุกฝ่ายและเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ทางเทศบาลให้ว่าสอดคล้องกับชาวบ้านหรือไม่จึงทำการสัมภาษณ์ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการซึ่งได้ผลดังนี้

เมื่อทำการสัมภาษณ์ชาวบ้านกลุ่มที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการให้ข้อมูลสอดคล้องกับทางเทศบาลในเรื่องของ ขั้นตอนที่ประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมโครงการ บทบาทหน้าที่ และกิจกรรมที่ร่วมดำเนินการ ชาวบ้านที่มีส่วนร่วมทุกคนมีส่วนร่วมโดยความสมัครใจ ไม่มีใครถูกบังคับหรือจ้างให้เข้าร่วม แต่ชาวบ้านจะเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนใด ทำกิจกรรมอะไร มีบทบาทอย่างไร เทศบาลเป็นผู้กำหนดให้ทั้งหมด

4.1.3 เทคนิควิธีการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์ ภาคการเมืองได้แก่ คณะผู้บริหารและ ภาคข้าราชการประจำได้แก่ ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม และ ผู้อำนวยการกองช่างและบริกรรวมถึงเจ้าหน้าที่เทศบาลที่เกี่ยวข้องกับโครงการให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันคือ เทศบาลใช้เทคนิคการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนที่หลากหลายเทคนิค และแตกต่างกันในแต่ละขั้นตอนกล่าวคือ ในขั้นตอนการเริ่มต้นจัดทำโครงการเทศบาลใช้เทคนิคการประชุมประชาคมโดยจะเปิดโอกาสให้ประชาชนมาเสนอความต้องการและปัญหาต่อเทศบาล เพื่อนำไปจัดทำแผนงานของเทศบาล โครงการคลองสวยน้ำใสเป็นส่วนหนึ่งในแผนงานด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งมาจากการรับทราบปัญหาและความต้องการโดยตรงจากประชาชนผ่านช่องทางการประชุมประชาคม และเทศบาลนำปัญหาและความต้องการของประชาชนไปคิดและวางแผนให้ ออกมาในรูปของโครงการ

ในขั้นตอนของการเชิญชวนให้ประชาชนเข้าร่วมปฏิบัติงานในโครงการคลองสวยน้ำใส เทศบาลต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานเทศบาลจึงใช้เทคนิคในการประชาสัมพันธ์โครงการโดย ส่งนักการเมืองท้องถิ่นลงพื้นที่และใช้เทคนิคการพบปะแบบไม่เป็นทางการ เข้าไปคุยสร้างความคุ้นเคยพยายามโน้มน้าวให้เห็นความสำคัญของโครงการและประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับหากร่วมดำเนินโครงการ เชิญชวนชาวบ้านเข้าร่วมโครงการ การจัดทำเอกสารจดหมายข่าวโดยให้เจ้าหน้าที่เทศบาลแจกจ่ายประชาชนที่อยู่อาศัยริมคลอง รถโฆษณาติดวิทยุกระจายเสียง หอกระจายข่าว ป้ายโฆษณาโครงการ แต่ช่องทางหลักที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ประหยัดงบประมาณและใช้เวลาน้อยที่สุดคือ ทางเทศบาลจะจัดทำหนังสือเชิญประชาชนชุมชนต่างๆ ในพื้นที่ซึ่งมีด้วยกันทั้งหมด 6 ชุมชน และประธานกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มอสม. กลุ่มสตรี กลุ่มสวัสดิการชุมชน สถานศึกษาในชุมชน ให้มาเข้าร่วมประชุมโครงการและมอบหมายให้ผู้นำชุมชน แต่ละชุมชนและประธานแต่ละกลุ่มไปชี้แจงกระจายข่าวต่อคณะกรรมการชุมชน สมาชิกในแต่ละกลุ่ม และ ชาวบ้านในชุมชนของตน

ในส่วนของขั้นตอนการปฏิบัติงานทางเทศบาลได้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการให้เข้าร่วมในพิธีเปิดโครงการ ได้แก่ จัดวิดิทัศน์บรรยายความสำคัญของโครงการ ร่วมเก็บขยะวัชพืชและเทน้ำสกัดชีวภาพลงในลำคลอง และเมื่อโครงการเสร็จสิ้นทางเทศบาลจะแจกน้ำสกัดชีวภาพให้ชาวบ้านท่านละ 2 ขวดเพื่อมีส่วนร่วมในการนำไปใช้ภายในบ้านในการเทลงท่อระบายน้ำและเทลงคลองภายหลังจากพิธีเปิดโครงการ

จากการสัมภาษณ์ข้าราชการประจำและเจ้าหน้าที่เทศบาลได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า นอกจากเทคนิคต่างๆ ที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้อำนวยการกองช่างยังใช้เครื่องมือทางกฎหมายกล่าวคือ เมื่อประชาชนขอใบอนุญาตก่อสร้างบ้านเรือน ทางกองช่างจะบังคับให้ติดตั้งบ่อดักไขมันทุกๆบ้าน

ตามที่กฎหมายบังคับไว้ เหตุที่ต้องบังคับเนื่องจากประชาชนยังขาดจิตสำนึกดังนั้นการบังคับประชาชนโดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือจึงมีประสิทธิภาพสูงที่สามารถทำให้ประชาชนร่วมมือได้ ดังที่ผู้อำนวยการกองช่างและบริกรกล่าวว่า “เทคนิคนี้ จริงๆแล้ว มันโดยตรงกับสาธารณสุขนะ แต่ว่ากองช่างก็จะมีบ้าง อย่างเวลาขอใบอนุญาตก่อสร้างบ้านเรือน ก็ต้องบังคับให้เขาติดตั้งบ่อดักไขมันทุกๆหลัง ตามที่กฎหมายบังคับไว้”

แต่เทคนิคที่สำคัญที่สุดคือ การที่ผู้บริหารมีส่วนในการผลักดัน สนับสนุนและเห็นความสำคัญในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการหากผู้บริหารไม่ให้การสนับสนุน เทคนิคต่างๆ ทั้งหมดก็ไม่สามารถดำเนินการได้ ดังที่ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมให้ความเห็นว่า

มันเริ่มตั้งแต่ผู้บริหารของเราเนี่ย มีส่วนผลักดันมากๆ เห็นความสำคัญในเรื่องนี้ เหมือนว่าเปิดไฟเขียวให้เราดำเนินการเต็มที่ เราก็จะเริ่มจากผู้นำชุมชนก่อนเลย เนื่องจากคณะกรรมการชุมชนเป็นกลุ่มที่ได้รับการแต่งตั้งจากเทศบาล และในส่วนของคณะกรรมการชุมชนมันจะมีอยู่คนที่ดูแลด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เชิญเขามาประชุมแล้วเขาจะไปกระจายข่าวให้ชาวบ้านในชุมชน เขาทราบเอง วันเดียวก็รู้กันหมดแล้ว

สาเหตุที่เทศบาลเลือกใช้เทคนิคต่างๆ ในแต่ละขั้นตอนที่กล่าวมานั้นจากการสัมภาษณ์ทั้งคณะผู้บริหารเทศบาล ข้าราชการประจำและเจ้าหน้าที่เทศบาลได้ผลที่สอดคล้องกันคือ ในขั้นตอนของการเริ่มคิดโครงการเหตุที่ใช้เทคนิคการประชุมประชาคมในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนเนื่องมาจาก 1) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทย มีหนังสือสั่งการในเรื่องขั้นตอนการจัดทำแผน ขั้นตอนการจัดทำงบประมาณ โดยเน้นว่าต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วม โดยการทำประชาคมซึ่งกระทรวงมหาดไทยจะกำหนดขั้นตอนมาให้ปฏิบัติตาม คณะกรรมการในการจัดทำแผนต้องมีประชาชนร่วมอยู่ด้วย คณะกรรมการในการจัดทำงบประมาณต้องมีคณะกรรมการชุมชนร่วมอยู่ด้วย ดังนั้นการจัดประชุมประชาคมจึงเป็นการปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของทางราชการ 2) เนื่องจากการประชุมประชาคมทำให้เทศบาลทราบถึงความต้องการและปัญหาของประชาชนในชุมชนได้โดยตรงทำให้ทางเทศบาลสามารถจัดทำนโยบายที่สามารถแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างตรงจุด

ในขั้นตอนของการประชาสัมพันธ์เหตุที่เทศบาลใช้เครื่องมือในการประชาสัมพันธ์ที่ประชาชนเข้าถึงได้หลากหลายช่องทาง หลากหลายชนิดเพราะต้องการให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้

ทั่วถึงและสะดวกแต่ช่องทางที่สำคัญที่สุดและเทศบาลใช้เป็นช่องทางหลักคือ เทศบาลจะจัดทำหนังสือเชิญประชาชนชุมชนซึ่งมีด้วยกันทั้งหมด 6 ชุมชน และประชาชนกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่ม อสม. กลุ่มสตรี กลุ่มสวัสดิการชุมชน สถานศึกษาในชุมชน ให้มาเข้าร่วมประชุมโครงการและมอบหมายให้ผู้นำชุมชนแต่ละชุมชนและประชาชนแต่ละกลุ่มไปชี้แจงกระจายข่าวต่อคณะกรรมการชุมชน ชาวบ้านในชุมชนของตน และสมาชิกในแต่ละกลุ่ม สาเหตุที่ใช้วิธีนี้เป็นช่องทางหลักในการแจ้งข่าวสารแก่ประชาชนเนื่องจาก หนังสือเชิญประชาชนชุมชนและประชาชนสามารถเก็บไว้เป็นหลักฐานในการประเมินผลงานเทศบาลในทุกๆ ปี และเป็นหลักฐานให้แก่กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน นอกจากนี้ช่องทางดังกล่าวยังประหยัดงบประมาณ และเวลาแต่ประสิทธิภาพสูง เนื่องจากประชาชนชุมชนต่างๆ มีความสนิทสนมกับนายกเทศมนตรี กล่าวคือ เป็นหัวคะแนนในการหาเสียงเลือกตั้ง เมื่อนายกสั่งการหรือขอร้องให้ดำเนินการในเรื่องใดๆ ประชาชนชุมชนจะรีบดำเนินการให้ ภายในเวลา 1 วันประชาชนชุมชนสามารถแจ้งข่าวให้ชาวบ้านทั้งหมดในชุมชนของตนทราบและมีประชาชนเข้าร่วม โครงการจำนวนมากเนื่องจากชาวบ้านจะให้ความเคารพประชาชนชุมชนหากช่วยเหลือในเรื่องใดได้ก็จะยินยอมปฏิบัติแต่โดยดี ดังที่ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมกล่าวว่า “เราก็จะทำหนังสือเชิญ เขาก็จะให้ความร่วมมือมาเอง โดยเฉพาะคณะกรรมการชุมชนเนี่ย อยู่ในมือของคณะผู้แทน เพราะว่าเขาได้คะแนนเสียงเข้ามาที่ประชาชนกลุ่มพวกนี้แหละ เพราะฉะนั้นแค่เห็นลายเซ็นนายกเขาก็มาแล้ว พอเราชี้แจงเสร็จเขาก็จะเอากลับไปแจ้งชาวบ้าน”

ซึ่งเรื่องนี้สอดคล้องกับเจ้าหน้าที่กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมที่เล่าว่า “ต้องทำเป็นหนังสือ ใ้หนังสือราชการเนี่ยเราต้องเก็บไว้เป็นหลักฐานเวลาทำประเมินผลการปฏิบัติงานประจำปี 4 มิติเคยได้ยินไหม”

ส่วนในขั้นตอนการปฏิบัติงานเหตุที่เลือกใช้เทคนิคส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยจัดกิจกรรมต่างๆ เพราะทางเทศบาลเห็นว่าเหมาะสมต่อลักษณะงานและความรู้ความสามารถของประชาชน

นอกจากเทคนิคในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทั้งหมดที่กล่าวมาจากการสัมภาษณ์ ทั้งฝ่ายการเมืองและข้าราชการยังให้ข้อมูลสอดคล้องกันว่าในการดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใสโดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางเทศบาลไม่ได้มีการจ้างด้วยเงินหรือให้ผลประโยชน์ในรูปแบบอื่นแก่ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วม มีเพียงการเลี้ยงอาหารและให้น้ำหมักชีวภาพน้ำสกัดชีวภาพในวันเปิดงานเท่านั้น ดังที่ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมกล่าวว่า “ตัดขยะ ตักวัชพืชเนี่ยไม่ได้ให้ค่าจ้างคะ เขามาร่วมงาน เราก็เลี้ยงอาหารว่างและเครื่องดื่ม แต่จะไม่ให้ค่าจ้างให้ เพราะเขามาด้วยใจมากกว่า และก็จะมีการให้ความรู้ชาวบ้านเกี่ยวกับการหมักจุลินทรีย์เพื่อที่ชาวบ้านจะได้ไปทำขยายต่อได้”

ในเรื่องของเทคนิควิธีการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ทางเทศบาลใช้นั้น นอกจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับคณะผู้บริหารและข้าราชการแล้วยังได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับชาวบ้านที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในโครงการ และจัดกลุ่มสนทนาชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในโครงการอีกกลุ่มหนึ่งเพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ทางเทศบาลให้ว่าสอดคล้องกับชาวบ้านหรือไม่

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกชาวบ้านที่มีส่วนร่วมจำนวนสามคนและจากการจัดกลุ่มสนทนาของชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในโครงการได้ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่า ชาวบ้านรับทราบข้อมูลโครงการจากผู้ใหญ่บ้านมาแจ้งให้ทราบโดยแจ้งว่าเทศบาลจะจัดทำโครงการคลองสวยน้ำใสโดยต้องการให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการ และเข้าร่วมฟังบรรยาย ร่วมแนะนำสัปดาห์ภาพในวันเปิดงานตามวันเวลาและสถานที่ ดังที่ชาวบ้านท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “ เขาก็มีเจ้าหน้าที่เอาของมาแจก หรือไม่ก็เป็นผู้ใหญ่บ้านมาบอกที่บ้าน” นอกจากนั้นชาวบ้านยังให้ข้อมูลว่าเขาไม่ได้รับผลตอบแทนใดๆ ทั้งสิ้นจากการเข้าร่วมโครงการดังกล่าวมีเพียงเลี้ยงอาหารและเครื่องดื่มในช่วงทำกิจกรรมผลประโยชน์จากการเข้าร่วมโครงการคือ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นไม่ต้องทนกลิ่นเหม็นเน่า สามารถใช้ประโยชน์จากน้ำในการเกษตรและอุปโภคได้บ้าง ดังที่ชาวบ้านท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “เทศบาลเขาไม่ได้ให้อะไรฉันหรอก ฉันไปเพราะอยากไปสนุกดี อยู่บ้านมันก็เบื่อมีอะไรเราก็อากไปร่วมกับเขา เขาก็มีเลี้ยงอาหาร ก้วยเตี๋ย ขนมจีนน้ำยา ขนมชนิดหน้อย”

แต่จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่ไม่มีส่วนร่วมในโครงการทั้งสองคน ได้ข้อมูลว่าชาวบ้านไม่ทราบว่ามีโครงการคลองสวยน้ำใสและไม่ทราบรายละเอียดโครงการ ไม่มีเจ้าหน้าที่ทางเทศบาลหรือผู้นำชุมชนมาแจ้งข่าวสาร โดยชาวบ้านทั้งสองคนมีความเข้าใจว่าเป็นการขุดลอกคลองประจำปีของทางเทศบาล นอกจากนั้นยังให้เหตุผลที่ไม่เข้าร่วมโครงการว่า ตนเองไม่ได้รับผลประโยชน์หรือผลกระทบใดๆ จากคลองเนื่องจากไม่ได้อาศัยอยู่ริมคลอง และหากมีการจัดทำโครงการคลองสวยน้ำใสอีกหรือมีโครงการในลักษณะคล้ายคลึง ชาวบ้านที่ไม่มีส่วนร่วมคนที่ 1 ยืนยันที่จะไม่เข้าร่วมเนื่องจากอายุมาก แต่ชาวบ้านที่ไม่มีส่วนร่วมในโครงการคนที่ 2 จะไม่ร่วมในโครงการคลองสวยน้ำใสเช่นเดิมแต่หากเป็นโครงการอื่นจะพิจารณาจากขั้นตอนที่เทศบาลเปิดโอกาสให้เข้าร่วมและรายละเอียดของกิจกรรมที่เข้าร่วมในการตัดสินใจร่วมโครงการ ดังที่กล่าวว่า “ผมไม่ได้อยู่ติดคลอง และจะไปเอาเวลาที่ไหนไปร่วมแต่ถ้าเขาให้ช่วยอะไรแบบโครงการอื่นๆ ที่พอทำได้ก็ยินดีนะ ยินดี ก็มันก็ต้องดูกันว่าให้ร่วมอะไร ตอนไหน”

ในส่วนของปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใสนั้นมีปัญหาอุปสรรคใดบ้าง จากการสัมภาษณ์คณะผู้บริหาร ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ผู้อำนวยการกองช่างและบริการ และเจ้าหน้าที่เทศบาลได้ให้ข้อมูลในลักษณะที่คล้ายคลึงกันสรุปความได้

ว่า โครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่จัดทำถวายเป็นพระราชกุศลแต่ในหลวงชาวบ้านจึงให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีแต่เป็นเพียงชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมคลองซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบแต่ชาวบ้านที่สร้างปัญหาคือชาวบ้านที่อยู่ในหมู่บ้านจัดสรรไม่ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมโครงการและหมู่บ้านต่างๆ ไม่มีผู้นำชุมชนซึ่งเป็นช่องทางหลักของเทศบาลในการสื่อสารกับชาวบ้านแต่หมู่บ้านจะถูกบริหารจัดการโดยนิติบุคคลซึ่งไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับทางเทศบาล ดังที่นายกเทศมนตรีกล่าวว่า “ค่อนข้างไม่มีนะ คือมันเป็นโครงการที่เราทำถวายในหลวงเนี่ย มันจะไม่มีอุปสรรคชาวบ้านให้ความร่วมมือดีมาก แต่มันจะเป็นชาวบ้านดั้งเดิมในพื้นที่และบ้านเขาอยู่ติดคลองแต่ไอ้พวกหมู่บ้านนี้ไม่เอาเลย ไม่รวมไม่อะไรทั้งสิ้น” ซึ่งสอดคล้องกับรองนายกเทศมนตรีที่เล่าว่า

อุปสรรคด้านที่ทำให้เราต้องทำอยู่ตลอด ก็เพราะหมู่บ้าน เพราะว่าหมู่บ้านขาดความร่วมมือ มันไม่เอาอะไรเลย หมู่บ้านเนี่ยพวกใหญ่ๆ โตะๆ ทั้งนั้นไม่ว่าจะเป็นข้าราชการระดับสูง นายตำรวจ ทหาร อยู่กันอย่างสุขสบายมันไม่รู้อะไรทั้งนั้น พวกนี้มันจะโดนบริหารจัดการไปโดยบริษัท หรือนิติบุคคลก็จะประกอบไปด้วยคณะกรรมการหมู่บ้าน มันจะเป็นในลักษณะนั้น พอเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน เขาจะมีเงินก้อนหนึ่งที่ใช้ในการบริหารจัดการ แต่เขาก็จะไปประหยัดใช้ในนั้น พูด่างๆอะไรที่จะเสียเนี่ย ยังกรณีเช่นบ่อบัดน้ำเสีย เปลืองค่าไฟ ก็ไม่บ่อบัดซะอย่างงั้น บ่อบัดบ้างไม่บ่อบัดบ้างอะ พูด่างๆถึงเวลาปล่อยไปเลยทิ้งภาระปัญหาให้ท้องถิ่น ที่อื่นนะถ้ายังมีโรงงาน ถ้ามีโรงงานนะยิ่งบรรลัย

นอกจากนั้นผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ผู้อำนวยการกองช่างและบริการ และเจ้าหน้าที่เทศบาลกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าปัญหาอุปสรรคของการดำเนินโครงการนอกเหนือจากที่ฝ่ายบริหารให้ข้อมูลคือ เรื่องของช่องว่างของกฎหมาย ที่ไม่สามารถไปบังคับใช้กับกลุ่มที่เป็นสาเหตุของปัญหาน้ำเสียได้ และขาดแคลนบุคลากรและเครื่องมือในการตรวจวัดมาตรฐานน้ำ ต้องขอความช่วยเหลือจากกรมควบคุมมลพิษ ซึ่งใช้เวลานานมาก ประกอบกับเทศบาลไม่มีบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านกฎหมายอย่างแท้จริงที่จะสามารถเอาผิดเจ้าของโครงการหมู่บ้านจัดสรรได้ ดังที่เจ้าหน้าที่เทศบาลกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมกล่าวว่า

ก็อย่างที่บอกแหละ เรื่องของช่องว่างของกฎหมาย ที่ไม่สามารถไปบังคับใช้กับกลุ่มที่เป็นสาเหตุของปัญหาน้ำเสียได้ก็ 23 หมู่บ้านส่วนใหญ่มันก็เก็บได้แค่ 10 หมู่บ้าน เพราะว่ามันเป็นหมู่บ้านเก่าหมดเลยไง มันจะมีพระราชบัญญัติที่เพิ่งออกมาในปี 39 เรื่องของมาตรฐานคุณภาพน้ำทิ้งเมื่อก่อนมันจะเป็นของกระทรวงวิทยาศาสตร์ แต่เดี๋ยวนี้มันมาเป็นของกรมทรัพยากรเองแล้วแต่หมู่บ้านส่วนใหญ่มันสร้างเสร็จก่อนก็เอาผิดเขาไม่ได้และก็มีหมู่บ้านขนาดใหญ่เยอะ มณีขาง มณีขางด้วย เขาก็จะเลี่ยงกฎหมายซะส่วนใหญ่ละ อย่างเช่นกฎหมายกำหนดไว้ว่า 100 หลังคาเรือนหรือว่า 100 แปลงจะต้องมีระบบบำบัดน้ำเสีย ก็เลี่ยงเป็น 90 ก็เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ กลายเป็น 1,000 หลังคาเรือนแต่ระบบบำบัดไม่มี แล้วผลกระทบก็เลยมาที่ชุมชนน้ำเสียนั้นไม่ได้รับการบำบัดมาเลย มันก็ลงมาที่คลอง ซึ่งเราแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ต่อให้เราซื้อจุลินทรีย์มาแค่ไหน มันก็แบบแค่ปลายเหตุ”

4.2 กระบวนการทางการเมือง

หลังจากที่ได้ทำความเข้าใจผลการศึกษาในประเด็นของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในโครงการคลองสวยน้ำใสแล้วประเด็นต่อไปที่ทำการศึกษาคือ ประเด็นการเมืองเพื่อที่จะเข้าใจกระบวนการทางการเมืองได้อย่างชัดเจน จึงศึกษาถึงข้อมูลที่มาของตำแหน่งต่างๆ ในเทศบาล จุดสนใจของผู้ดำรงตำแหน่งต่างๆ เหล่านั้น ผู้ที่สามารถให้คุณให้โทษในแต่ละตำแหน่ง ซึ่งหาข้อมูลโดยการสังเกตการณ์และเอกสารที่เกี่ยวข้องซึ่งได้ผลดังนี้

ตำแหน่งงานในเทศบาลตำบลสามารถจำแนกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ได้แก่

1) ภาคการเมือง หมายถึง คณะผู้บริหารเทศบาลตำบล สมาชิกสภาเทศบาล ในภาคการเมืองนั้นสามารถแบ่งตามที่มาของตำแหน่งได้สองประเภท คือ มาจากการเลือกตั้งโดยตรง และมาจากการแต่งตั้งของนายกเทศมนตรี

1.1) ตำแหน่งทางการเมืองที่มาจากเลือกตั้งโดยตรง ที่มาของตำแหน่งขึ้นตรงกับคะแนนเสียงการเลือกตั้งท้องถิ่นของประชาชน เป็นตำแหน่งทางการเมือง มีวาระ 4 ปี คะแนนเสียงของประชาชนมีความสำคัญมากต่อตำแหน่งจุดสนใจจึงอยู่ที่คะแนนเสียงของประชาชนมากที่สุด ทำอย่างไรให้ประชาชนเลือกให้เข้ามาดำรงตำแหน่ง

(1) นายกเทศมนตรี จำนวน 1 คน

(2) สมาชิกสภาเทศบาล จำนวน 12 คน สภาเทศบาลมี

ประธานสภาและรองประธานสภา มีหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของฝ่ายบริหาร

1.2) ตำแหน่งทางการเมืองที่มาจากแต่งตั้งของนายกเทศมนตรี ที่มาของตำแหน่งที่ขึ้นตรงกับนายก เป็นตำแหน่งทางการเมือง จุดสนใจจะอยู่ที่ตัวนายกและประชาชน เพราะหากประชาชนไม่เลือกนายกก็ส่งผลให้ไม่มีอำนาจในการแต่งตั้ง

(1) รองนายกมนตรี แต่งตั้งจากนายกเทศมนตรี จำนวน 2 คน

(2) เลขานุการนายกเทศมนตรี แต่งตั้งจากนายกเทศมนตรี

จำนวน 1 คน

(3) ที่ปรึกษานายกเทศมนตรี แต่งตั้งจากนายกเทศมนตรี จำนวน

1 คน

คณะผู้บริหารเทศบาลตำบลมีอำนาจในการกำหนดนโยบายแผนยุทธศาสตร์ หนึ่งในยุทธศาสตร์คือการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นและมีอำนาจในการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินโครงการด้านสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

2) ภาคข้าราชการประจำ หมายถึง ข้าราชการที่อยู่ภายในเทศบาล ที่มาของตำแหน่งต่างๆมาจากการแต่งตั้งจากกระทรวงมหาดไทย กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น มีอายุราชการ 60 ปี สามารถโยกย้ายเปลี่ยนเทศบาลได้ มีปลัดเทศบาลเป็นหัวหน้า ปฏิบัติงานตามนโยบายของฝ่ายบริหาร ผู้ที่ให้คุณให้โทษได้ คือนายกเทศมนตรี และการพิจารณาความดีความชอบของข้าราชการประจำภายในเทศบาลปลัดเทศบาลจะเป็นผู้เสนอและนายกเทศมนตรีเป็นผู้อนุมัติ จุดสนใจจึงอยู่ที่สร้างความพึงพอใจให้นายกเทศมนตรีและปลัดเทศบาล

2.1) ปลัดเทศบาล ที่มาของตำแหน่งคือ มาจากการแต่งตั้งจากกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่บริหารงบประมาณให้เป็นไปตามนโยบาย จำนวน 1 คน

กลุ่มที่ขึ้นตรงต่อปลัดเทศบาล

(1) รองปลัด จำนวน 2 คน

(2) หัวหน้าสำนักงานปลัด จำนวน 1 คน

(3) หัวหน้ากองต่างๆ 6 กอง จำนวน 6 คน

ผู้อำนวยการกองที่มีหน้าที่รับผิดชอบในส่วน of โครงการด้านสิ่งแวดล้อม โครงการคลองสวนน้ำไสมี 2 กอง ได้แก่ ผู้อำนวยการกองกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมและผู้อำนวยการกองการช่างและบริการ ที่มาของตำแหน่งคือ มาจากการแต่งตั้งจาก

กรมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่บริหารมีหน้าที่ปฏิบัติตามนโยบายจากฝ่ายบริหาร

กลุ่มข้าราชการที่ขึ้นตรงต่อ ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม

(1) เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม จำนวน

3 คน

กลุ่มข้าราชการที่ขึ้นตรงต่อ ผู้อำนวยการกองช่างและบริการ

(1) เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานกองช่างและบริการ จำนวน 3 คน

ผลการศึกษาในประเด็นเรื่องกระบวนการการเมือง ประกอบด้วย ผลประโยชน์ทางการเมืองที่ภาคการเมืองและภาคข้าราชการประจำได้รับการจัดทำโครงการคลองสวยน้ำใส การใช้กระบวนการทางการเมืองเพื่อเอื้อประโยชน์ทางการเมืองต่อตนเอง รวมถึงปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนตลอดจนกระบวนการการเมืองที่มีผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยนำเสนอผลการวิจัยออกเป็นสามส่วนหลัก คือ ภาคการเมือง ภาคข้าราชการ และภาคประชาชนได้ผลดังนี้

4.2.1 ภาคการเมือง ผลประโยชน์ที่ภาคการเมืองได้รับ โดยเฉพาะคณะผู้บริหาร จากการจัดทำโครงการคลองสวยน้ำใส นั้น เมื่อทำการสัมภาษณ์ผู้บริหารเทศบาลได้ข้อมูลที่น่าสนใจดังนี้

โครงการคลองสวยน้ำใสเป็นโครงการที่จัดทำขึ้นมาโดยมีนัยของผลประโยชน์ทางการเมืองในหลายประเด็น จากการวิจัยโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า นักการเมือง ข้าราชการระดับสูงรวมถึงเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติงาน และประชาชนทั้งที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมทราบดีว่าโครงการดังกล่าวเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ การดำเนินโครงการในลักษณะนี้แท้จริงแล้วไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในลำคลองได้อย่างยั่งยืน ผลของโครงการในด้านสิ่งแวดล้อมช่วยได้เพียงให้สภาพน้ำในลำคลองดีขึ้นได้ไม่เกิน 2 เดือน แต่ทุกกลุ่มก็มองว่ายังพอจะเป็นประโยชน์บ้างดีกว่าเทศบาลไม่ดำเนินการใดๆ เลย ในด้านการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในลำคลอง โครงการคลองสวยน้ำใสอาจดูเหมือนไม่มีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม แต่ในมิติทางการเมืองนั้น โครงการนี้ก่อให้เกิดผลประโยชน์มากมายต่อตัวนักการเมืองท้องถิ่น โดยเฉพาะคณะผู้บริหารเทศบาล ได้แก่ นายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี เลขานุการนายกเทศมนตรี และที่ปรึกษานายกเทศมนตรี ดังที่รองนายกเทศมนตรีกล่าวว่า

ทำ การทำ ก็บอกตรงๆ ว่าการทำมันไม่ได้มีความจริงจิงอะไรหรือกับการทำ ทำ เหมือนว่ามันเป็นนโยบายขึ้นมา แล้วก็ส่วนท้องถิ่นก็ทำไป น้อยที่ที่จะทำแบบ จริงจิง ทำเหมือนทำมันตามนโยบายแบบขอไปที ถึงเวลาแล้ว แต่เราก็จะมาพูดถึง เบื้องลึกภายในว่าเราทำไม่ได้ไม่ได้ ทุกอย่างมันก็ต้องเป็นระบบขั้นตอน มันซ่อน ลึก ซ่อนลึกที่เราจะได้อะไรจริงๆ ทุกอย่าง อย่างกรณีไปถามคนอื่น เขาก็คงไม่พูด อย่างนี้จริงๆ ประโยชน์มันมี มันมีแน่แต่ไม่ใช่สิ่งแฉกแฉก

จากการวิจัยพบว่า การดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใส โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามา มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาลำคลองร่วมกับทางเทศบาลโดยเข้าร่วมในกิจกรรม พิธีเปิด รับประทานอาหาร ชุมนอกคลอง กำจัดวัชพืช เก็บน้ำสกปรกชีวภาพ และอนุรักษ์ลำคลอง ในมิติด้านผลประโยชน์ ทางการเมืองนั้น ผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วมของประชาชนและผลการดำเนินงานจากการจัดทำ โครงการนั้น หากมองผลประโยชน์ทางตรงมีน้อยมาก จากการสอบถามคณะผู้บริหารและสมาชิก สภาเทศบาลมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันไปในทิศทางเดียวกันคือ โครงการคลองสวยน้ำใสไม่ใช่ โครงการที่ส่งผลต่อคะแนนเสียงประชาชนมากนักในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรี ไม่ใช่โครงการที่ สามารถใช้หาเสียงได้ อาจได้บ้างแต่เป็นส่วนน้อยมาก โดยนักการเมืองท้องถิ่นได้ให้เหตุผลที่กล่าว เช่นนี้ว่า

1) โครงการในลักษณะดังกล่าวเป็นโครงการที่เป็นปัญหา เป็นโครงการในการ แก้ปัญหาน้ำเน่าเสียในลำคลองแต่ไม่สามารถแก้ปัญหาน้ำเสียให้หายขาดได้ ไม่ใช่โครงการพัฒนา สร้างสิ่งใหม่ซึ่งชาวบ้านจะไม่ให้ความสนใจมากนัก

2) โครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่ดำเนินการต่อเนื่องมาตลอดไม่สามารถสร้างความ แปลกใหม่ให้กับชาวบ้านได้ แต่หากไม่ดำเนินโครงการต่อเนื่อง หยุดทำโครงการก็จะเป็น ผลเสียต่อคะแนนเสียง กล่าวคือ มีแต่เสมอตัวกับขาดทุนไม่มีกำไร

3) ประชาชนที่เกี่ยวข้องในโครงการมีจำนวนไม่มากหากเทียบกับประชากรทั้ง เทศบาล เป็นเพียงชาวบ้านที่อยู่ติดริมคลอง

ดังที่นายกเทศมนตรีให้ความเห็นว่า “ก็เป็นภาพเชิงบวกอะนะ แต่ไม่ได้ผลอะไรหรือเขาก็ แค่เห็นเราทำงาน ไม่มีอะไรที่มันโดดเด่น เพราะมันเป็นเรื่องที่เราต้องทำเป็นปกติอะ ถ้าเราไม่ทำชิ แยก

ซึ่งสอดคล้องกับรองนายกเทศมนตรีที่ให้ความเห็นว่า

โครงการเนี่ยนะถ้าพูดถึงมันหาเสียงยากนะ เพราะว่ามันเป็นโครงการที่เป็นปัญหา คือเป็นปัญหาต่อประชาชน มันเป็นแบบเราไปแก้ปัญหาและแก้ไม่ได้ตลอดด้วย ถ้าหาเสียงแบบนี้เอาความแน่นไม่ได้ มันไม่ยั่งยืน ก็มีบางคนที่พอใจ ก็เป็นบางส่วนก็มีโอกาสได้บ้าง แต่ไม่ใช่หลักเลย ไม่ใช่เลยจริงๆ เชื่อผม ทำตามความเหมาะสมถึงเวลาแล้วชื่อเสียงอย่างเดียว อย่าไปเขียนไม่ต้องไปจดแต่อยากให้เห็นว่านี่แหละความจริง ถ้าโครงการที่จะหาเสียง ประชาชนชอบอะไรรู้มั๊ย ให้ไปไหว้พระ พาไปศึกษาดูงาน พาไปเที่ยว จัดงานประเพณีใหญ่ๆ เนี่ยสิ่งที่เค้าจะชอบคือลักษณะแบบนั้น

หากเป็นเช่นนั้นแล้วอะไรคือผลประโยชน์ทางการเมืองที่กลุ่มนักการเมืองได้จากการจัดทำโครงการนี้จากการสอบถามคณะผู้บริหารได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจมากเกี่ยวกับผลประโยชน์ทางการเมืองที่ได้รับอย่างแท้จริงจากการจัดทำโครงการนอกจากนั้นยังให้ข้อมูลถึงวิธีการการใช้กลไกทางการเมืองในการเอื้อผลประโยชน์ให้ตนและพวกพ้องสามารถดำรงตำแหน่งต่อเนื่องติดต่อกัน 4 สมัย เป็นเวลาสิบกว่าปี รวมถึงกลยุทธ์ทางการเมืองต่างๆ ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คณะผู้บริหารชุดปัจจุบันได้รับความไว้วางใจให้อยู่ในอำนาจจากคนในพื้นที่เทศบาล

จากการสัมภาษณ์จากหลายๆ ฝ่าย และสังเกตการณ์ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า รองนายกเทศมนตรีเป็นผู้วางกลยุทธ์ทางการเมืองทั้งหมดให้กับนายกเทศมนตรี เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกมากที่สุด ผู้วิจัยจึงพยายามตีสนิทโดยการเข้าหาหลายครั้งและซักชวนพูดคุยในเรื่องต่างๆ แต่จะไม่ใช้วิธีสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ จากการพูดคุยได้ข้อมูลที่น่าสนใจว่า การตัดสินใจเลือกนักการเมืองท้องถิ่นให้เข้ามาดำรงตำแหน่งของชาวบ้านในพื้นที่การศึกษานั้น ปัจจัยทางด้านผลงานของคณะผู้บริหารเทศบาลเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญน้อยมาก ไม่ว่าจะทำงานดี มีผลงานมากสามารถแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการให้ประชาชนมากเพียงใดก็แพ้ต่อการชื่อเสียงที่ผู้วิจัยคิดว่าที่จะสรุปดังนี้เพราะ เทศบาลที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษานั้นมีผู้บริหารที่ได้รับเลือกตั้งให้เข้ามาบริหารติดต่อกันสี่สมัยรวมระยะเวลาสิบกว่าปี ซึ่งจากการสอบถามผู้บริหารยืนยันอย่างหนักแน่นว่าตัวเขาและคณะผู้บริหารเคยเกือบแพ้การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีต่างๆ ที่เขาทำงานดีมีผลงานมาโดยตลอดระยะเวลาที่อยู่ในตำแหน่ง ทำงานตอบสนองทุกอย่างที่ชาวบ้านต้องการ และไม่มีนโยบายในการชื่อเสียง แต่เมื่อถึงวันเลือกตั้งกลับชนะคู่แข่งมาเพียงคะแนนเดียวแล้วยังถูกกรรมการการเลือกตั้งจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ รองนายกเทศมนตรีให้ข้อมูลว่าฝั่งตรงข้ามใช้เงินซื้อ กกต. ให้ล้มเลือกตั้ง ซึ่งเขาอมรับว่าในการเลือกตั้งซ่อมเขาได้ใช้เงินในการชื่อเสียงทำให้เขาได้รับเลือกเขามาดำรงตำแหน่งต่อไป ดังที่รองนายกเทศมนตรีกล่าวว่า

มันเป็นแบบนี้และมันต้องถือปฏิบัติตามน้ำกัน เคย เคยมีอุดมการณ์ ทุกคนมีอุดมการณ์ ทุกคนเป็นคนดีทั้งนั้นแหละ ว่ามาเป็นนักการเมืองนะจะไม่โกง ไม่กิน ใช้นั้นคืออุดมการณ์ จะทำผลงาน จะทำให้ได้ จะต้องทำให้คลองสวยตลอด ประชาชนเห็น แต่จริงๆ แล้วมันไม่ใช่ เคยคิดแบบนั้น แต่จริงๆ แล้วมันไม่ใช่ นี้เราจะบอกให้ เราเคยทำงาน ทำงานมามากเราคิดว่าต้องทำงานมากพอเลือกตั้ง แล้วเราจะชนะเขาแต่มัน ไม่ใช่เลยเราเกือบแพ้เขาชนะมาคะแนนเดียวคิดดูซิ เราทำงานมาตลอด4ปี เนี่ยนะทำทุกอย่าง ถนน คลอง ไฟฟ้า ประปา สะพาน ทางเดินเท้า ขยะทำหมดครบ แต่สรุปแล้วถึงเวลาเลือกตั้งแล้วอย่างจัญไร้ม้ย เรามั่นใจ เรามั่นใจว่าสิ่งที่เราทำมามันน่าจะเป็นผลงานที่ประชาชนพอใจแล้ว สังคมการเมืองมันไม่ดี มันใช้ไม่ได้ ถึงเวลาเลือกตั้งดูม สรุปวันสุดท้ายเราเป็นรองเขา 5ต่อ1 เพราะว่าเขาซื้อเนี่ยปูพรมเลยเขาหมด 5-6 ล้าน นะถามว่าเราหมดก็ตั้งเราหมดแค่ค่าป้าย ค่าสื่อ โฆษณาเราไม่ซื้อเสียง

เมื่ออธิบายถึงกระบวนการที่จะเข้าสู่อำนาจทางการเมืองท้องถิ่น ตรงนี้เป็นประเด็นสำคัญที่จะเชื่อมโยงให้เข้าใจว่าผลประโยชน์ทางการเมืองของ โครงการคลองสวยน้ำใส นั้นแท้จริงคือสิ่งใด ผลประโยชน์ทางการเมืองไม่ได้เกิดขึ้นจากผลของการจัดทำโครงการคือ การแก้ปัญหาหน้าน้ำเสียได้เพียงระยะเวลาประมาณ 2 เดือน เพราะไม่มีอิทธิพลมากพอต่อการตัดสินใจของประชาชนเมื่อลงคะแนนเลือกตั้ง หรือการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมแล้วจะทำให้ประชาชนเห็นว่านักการเมืองมีผลงาน สร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับตนเองก็อาจจะมีส่วนบ้างแต่จากการสัมภาษณ์รองนายกเทศมนตรีและคณะผู้บริหารทุกท่านยืนยันตรงกันว่าไม่ใช่วิธีการที่จะทำให้ชนะเลือกตั้ง

นักการเมืองท้องถิ่นมีวิธีการและกลยุทธ์ในการได้รับประโยชน์ทางการเมืองจากโครงการดังกล่าวซึ่งเขาจะได้รับประโยชน์จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อผลการเลือกตั้งมากกว่าการแก้ไขปัญหาหน้าน้ำเสียหรือการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการและโฆษณาว่าผู้บริหารมีผลงาน ประโยชน์ทางการเมืองที่คณะผู้บริหารได้รับได้แก่

ประโยชน์ทางการเมืองอันดับแรกที่ได้จากการจัดทำโครงการคลองสวยน้ำใสคือ เป็นการอธิบายปัญหาหน้าน้ำเสียต่อประชาชนว่า เทศบาลไม่ได้เพิกเฉยเป็นปัญหาที่หมู่บ้านจัดสรรที่อยู่ในพื้นที่เป็นผู้สร้างปัญหาโดยอาศัยช่วงของการฟังบรรยายในพิธีเปิดโครงการชี้แจงข้อมูลต่างๆ ซึ่งเดิมทีประชาชนจะต่อว่าเทศบาลว่าปล่อยให้น้ำเน่าเสียแล้วไม่แก้ไข แต่พอเอาประชาชนมาร่วมโครงการประชาชนจะเข้าใจว่าเทศบาลไม่ได้นิ่งเฉย จึงจัดทำโครงการขึ้นมาแสดงให้ประชาชนเห็นว่าเทศบาลพยายามดำเนินการแก้ไขปัญหา แต่สาเหตุที่แท้จริงคือหมู่บ้านจัดสรรปล่อยน้ำเสียซึ่งทาง

เทศบาลไม่มีอำนาจในการจัดการอย่างเด็ดขาด คล้ายๆ กับเป็นการปิดปัญหาและความรับผิดชอบแต่ก็แสดงออกถึงความพยายามแก้ไขปัญหา โดยใช้โครงการดังกล่าวเป็นช่องทางในการดำเนินการแก้ปัญหาต่างๆ ที่รู้ว่าไม่สามารถแก้ไขได้ แต่ก็ดีกว่าไม่ทำอะไรเลย วิธีการดังกล่าวจะทำให้พนักงานเมืองท้องถิ่นหลุดพ้นจากการตกเป็นจำเลยทางสังคมจากปัญหาดังกล่าว และเป็นการแสดงให้เห็นถึงผลงานและความพยายามในการแก้ไขปัญหาซึ่งมีผลต่อคะแนนเสียงในการเลือกตั้ง ดังที่รองนายกเทศมนตรีกล่าวว่า “ทำให้ประชาชนเข้าใจเรา เพราะเดิมนี่ ก่อนเนี่ยเค้าจะต้องค่าเทศบาล ค่าค่าเราตลอดคือมีความรู้สึกที่ว่าทำไมไม่ทำ ทำไมทำไมไม่สำเร็จสักทีแต่พอเอาเข้ามาแล้ว เค้าเข้าใจว่าปัญหาเนี่ยว่ามันเกิดที่หมู่บ้าน เค้าก็เข้าใจแล้วว่าไม่ใช่เรา ที่แรกโทษเราทำไมไม่ดูแล ”

ประโยชน์ทางการเมืองที่นักการเมืองท้องถิ่นได้รับอย่างที่สอง คือ เป็นช่องทางในการจัดสรรงบประมาณ เมื่อมีโครงการที่ย่อมมีการใช้จ่ายงบประมาณ โดยใช้กลวิธีในการซื้อเสียงทางอ้อมผ่านหัวคะแนนต่างๆ ที่เข้ามารับงานในการขุดลอกคลอง ปรับภูมิทัศน์ เนื่องจากการดำเนินการดังกล่าวจำเป็นต้องใช้งบประมาณ นักการเมืองท้องถิ่นจะจัดสรรงบประมาณในการดำเนินโครงการดังกล่าว โดยประมาณคลองละ หนึ่งแสนบาท ทำทั้งหมด 16 คลอง ก็เป็นเงินจำนวนหนึ่งล้านหกแสนบาท แต่ละคลองนั้นก็แบ่งงานให้กับหัวคะแนนในพื้นที่ซึ่งมีความสนิทสนมกับผู้บริหารเทศบาลและสมาชิกเทศบาลเป็นอย่างดี ถือเป็น การซื้อเสียงโดยไม่ต้องออกทุนตัวเองเนื่องจากเป็นงบประมาณของรัฐเท่ากับเป็นการซื้อเสียง ทุกวัน ทุกเดือน ทุกปี เมื่อถึงเวลาเลือกตั้งกลุ่มคนที่ได้รับงานก็จะสนับสนุนให้พวกพวกคนตนในพื้นที่ทะเลาะเนี่ยให้ นักการเมืองท้องถิ่นจะได้ประโยชน์จากการใช้งบประมาณซื้อเสียงและเป็นช่องทางในการทุจริตงบประมาณเพื่อเก็บเงินเอาไว้ลงทุนในการเลือกตั้งครั้งต่อไป ดังที่รองนายกเทศมนตรีให้ข้อมูลว่า “โครงการแสนหนึ่งเหลือห้าหมื่นมึงเก็บไว้ พูดย่างๆ คือซื้อทุกวัน ซื้อทุกปี มันจะอยู่ในเทศบาลบัญชีงบประมาณ สมมุติคลอง 6 คลองก็แบ่งกันไป ให้พวกเรารับไปทำ เราก็มีพวกเรายูที่นี้ มันก็ได้งานเงินส่วนที่เหลือก็ให้มัน มันเป็นงบประมาณเราไม่ต้องออกทุน”

ประโยชน์ทางการเมืองอย่างที่สองคือ นักการเมืองท้องถิ่น โดยเฉพาะคณะผู้บริหารเทศบาล มีความสนิทสนมโดยตรงกับผู้ที่เป็ต้นเหตุของปัญหาน้ำเสียคือ เจ้าของหมู่บ้านจัดสรรหลายแห่งในเทศบาล เนื่องจากมีผลประโยชน์ในเรื่องที่ดินในเทศบาล ส่งผลให้การดำเนินการในการเอาผิดเจ้าของโครงการไม่สามารถดำเนินการได้ เมื่อถึงเวลาที่มีเรื่องร้องเรียนจากชาวบ้านเทศบาลก็จะส่งเจ้าหน้าที่ลงไปดูพื้นที่และแจ้งเตือนให้ปรับปรุงแต่จะไม่ดำเนินการทางกฎหมายหากไม่จำเป็น เนื่องจากกลัวกระทบต่อคะแนนเสียงของคนในหมู่บ้านและผลประโยชน์เนื่องจากเจ้าของหมู่บ้านจัดสรรต่างๆ เหล่านั้นเป็นนักการเมืองระดับประเทศ เป็นนักธุรกิจที่รวยและมีอิทธิพลมาก

นักการเมืองท้องถิ่นจึงหลีกเลี่ยงการปะทะโดยใช้โครงการคลองสวยน้ำใสนี้เป็นช่องทางในการหลบหลีกการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ

ไม่เพียงแต่จะทราบถึงประโยชน์ทางการเมืองที่แท้จริงของภาคการเมืองโดยเฉพาะคณะผู้บริหารจากการจัดทำโครงการดังกล่าวนี้แต่จากการสัมภาษณ์คณะผู้บริหารเทศบาลและข้าราชการทำให้ทราบถึงวิธีการที่นักการเมืองท้องถิ่นใช้กลไกในทางการเมืองต่างๆ ในการเอื้อประโยชน์ต่อการชนะเลิศเลือกตั้งและดำรงตำแหน่งได้ติดต่อกัน 4 สมัยโดยปัจจุบันไม่มีคู่แข่งทางการเมือง การใช้กระบวนการทางการเมืองในโครงการคลองสวยน้ำใสเพื่อสร้างผลประโยชน์ทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นคือ

1) ใช้กระบวนการทางการเมืองเพื่อหาเงิน การเมืองในระดับท้องถิ่นนั้นการได้มาซึ่งอำนาจในการเป็นรัฐบาล ปัจจัยที่สำคัญที่สุดอันดับแรกคือเงิน ผลงานเป็นเรื่องรองแต่จะต้องมีเงินซึ่งเงินนั้นจะถูกใช้ในการซื้อเสียง การซื้อเสียงจะมีหลายรูปแบบไม่ใช่เพียงนำเงินไปให้หัวคะแนนแจกชาวบ้านตอนใกล้เลือกตั้งการซื้อเสียงจะต้องซื้อทุกส่วนที่เกี่ยวข้องตามกระบวนการเข้าสู่อำนาจซื้อตั้งแต่ ข้าราชการประจำในเทศบาล หัวคะแนน ผู้นำชุมชนต่างๆ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้าน รวมไปถึงกรรมการควบคุมการเลือกตั้ง และในเมื่อเงินเป็นปัจจัยที่จะนำไปสู่อำนาจนักการเมืองท้องถิ่นจึงจะต้องมีวิธีการหาแหล่งเงินทุนที่ใช้ในการเลือกตั้ง มีกลไกในการหาแหล่งเงินทุนจากการทุจริตในโครงการต่างๆ รวมถึงแหล่งเงินทุนจากนักธุรกิจและผู้ประกอบการในพื้นที่ซึ่งเป็นผลประโยชน์ต่างตอบแทน

การซื้อเสียงนั้นมิได้กระทำแต่เพียงช่วงเลือกตั้ง แต่จะต้องกระทำล่วงหน้าเป็นระยะเวลานานและต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอ โดยที่มาของเงินในการซื้อเสียงจะมาจากเงินที่ทุจริตโครงการต่างๆเป็นการซื้อเสียงโดยไม่ต้องใช้เงินส่วนตัวแต่เป็นการใช้เงินงบประมาณจากรัฐและเงินภาษีที่เก็บได้ในพื้นที่ในการซื้อ เงินที่ได้จากการทุจริตในโครงการส่วนหนึ่งจะถูกเก็บไว้ที่ตัวนักการเมืองท้องถิ่นเองเพื่อเตรียมไว้ใช้ในการเลือกตั้งและอีกส่วนหนึ่งจะเป็นการซื้อเสียงล่วงหน้า กล่าวคือ โครงการคลองสวยน้ำใสซึ่งงบประมาณในการจัดทำโครงการ คลองละประมาณ 1 แสนบาท แต่ใช้งบประมาณในการปฏิบัติจริงเพียง 5 หมื่นบาท นักการเมืองท้องถิ่นจะเลือกผู้รับเหมาในพื้นที่ซึ่งมีความสนิทสนมกับตัวนักการเมืองท้องถิ่นและเป็นผู้กว้างขวางในพื้นที่ เป็นที่รู้จักของประชาชนมาก มารับงานจากทางเทศบาลไปทำและเงินส่วนที่เหลือจะให้กับผู้รับเหมาที่เป็นคนของนักการเมืองท้องถิ่น ซึ่งในอีกสถานะก็คือหัวคะแนนในพื้นที่ หัวคะแนนเหล่านี้จะมีทีมงานในการรับเหมางานต่างๆ จากเทศบาลในทุกๆ ด้านไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นงานลอกคลองแต่ทุกๆ โครงการนักการเมืองท้องถิ่นจะมีการจัดสรรผลประโยชน์กัน โดยตกลงกันว่าโครงการไหนใครเป็นคนได้ไปทำ เพื่อนำงบประมาณไปหล่อเลี้ยงหัวคะแนนในสายของตนเอง และยิ่งนักการเมืองท้องถิ่นได้รับ

จนกระทั่งผลออกมาคะแนนยังชนะคะแนนเดียว เงินมันยังใช้ประโยชน์ได้อีกจริงๆ คะแนนเดียวมันก็ต้องชนะ จริงมั๊ยมันจะอย่างไรเสียนับออกมาสามครั้งก็ชนะคะแนนเดียว มันก็ไม่ให้เราชนะ เพราะว่าแม่มีระบบควบคุมจากภาครัฐคือ กกด. มันเอาตั้งไปจ่ายกกด.อีก คูติ เราต้องมาถูกเลือกตั้งใหม่อีก แล้วถามว่าสิ่งที่เราทำมาผลงานอะไรต่างๆ มันช่วยอะไรเรา มันช่วยอะไรเรา สุดท้ายยังยั้งรู้มั๊ย บอกนายกรอบนี้ชนะแน่ กูซื้อ พุดอย่างนี้เลยกูซื้อไม่ต้องอะไรเลยพอเลือกตั้งรอบสองนะจากที่ชนะคะแนนเดียว เขาหมดไปแล้วประมาณแปดล้านรวมค่า กกด.นะ เราตอนหลังใช้ประมาณสามแสน ซื่อ ซื่อๆ ซื่ออย่างเดียว คะแนนมาชนะมันต้อง 50 คะแนน คูซิ คูซิ บอกแล้วมันเป็นแบบนี้ ถามกลับว่าถ้าเราหยุดเราไม่ทำมันไปไหนเสร็จ เสร็จเขา การเมืองมันทำให้สกปรก มันทำให้สกปรกแบบนี้ เมื่อมันเป็นแบบนี้ทุกคนมันก็คิดว่าเมื่อกูเข้ามาแล้วนะตรงไหนที่กูตามน้ำได้ ตรงไหนที่กูเลี้ยงกูกูหมายได้ คูอย่างคลองสวยน้ำใส แทนที่จะซุกซกแสนึง กูซุกซกห้ำหั่นมันก็เป็นแบบนี้ตั้งคมการเมือง มันก็ทำปะหน้า ปะหน้า ปะหน้า แล้วห้ำหั่นเก็บไว้ถึงเวลาเอาไป เอาไป

2) ใช้กระบวนการทางการเมืองสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนายกเทศมนตรีและคณะผู้บริหารเทศบาลกับผู้ประกอบการรายใหญ่ในพื้นที่โดยเฉพาะ เจ้าของหมู่บ้านจัดสรรและคอนโดมิเนียม เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะต่างตอบแทนเป็นกลไกการหาเงินของนักการเมืองท้องถิ่นเพื่อเป็นทุนในการเลือกตั้ง โดยนักการเมืองท้องถิ่นจะมีความสนิทสนมกับเจ้าของโครงการหมู่บ้านจัดสรรเนื่องจาก ผู้ที่จะสามารถสร้างหมู่บ้านจัดสรรได้นั้นย่อมเป็นผู้ที่มีบารมีและมีเงินทุนมาก ซึ่งเจ้าของโครงการต่างๆ เหล่านี้ส่วนมากล้วนแต่เป็นเครือญาติของนักการเมืองในระดับประเทศและมีความสนิทสนมกับนักการเมืองและข้าราชการระดับสูงจึงทำให้นายกเทศมนตรีต้องการที่จะสนิทเพื่อผูกมิตรและไม่ต้องการขัดผลประโยชน์กับผู้มีอิทธิพลเหล่านั้น โดยใช้อำนาจหน้าที่ในการเอื้อประโยชน์ให้ เช่น การจัดสรรที่ดินเพื่อใช้ในการก่อสร้างหมู่บ้าน และมีผลประโยชน์ในเรื่องของการซื้อขายที่ดินร่วมกัน เจ้าของโครงการต่างๆ เหล่านี้ก็มีความต้องการที่จะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับนายกเทศมนตรีในพื้นที่เช่นกัน เพื่อที่จะเอื้อประโยชน์ต่อธุรกิจของตนและความสะดวกเร็วในการขออนุญาตในระดับพื้นที่ในเรื่องต่างๆ ส่วนนายกเทศมนตรีก็จะได้เงินสนับสนุนในการเลือกตั้ง ตัวเจ้าของหมู่บ้านก็ยินดีที่จะช่วยเหลือเพื่อให้ได้นายกเทศมนตรีคนเดิมที่ตัวเองสามารถตกลงด้วยได้ เมื่อมีเรื่องร้องเรียนจากชาวบ้าน เช่น เรื่องการก่อสร้างต่างๆ ปล่อยน้ำเสียดคลอง ฟุ้งควัน และ เสียงรบกวน ที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมความเป็นอยู่ของประชาชน นายกก็จะสั่งการให้ผู้ที่มิอำนาจหน้าที่รับผิดชอบกระทำต่อเจ้าของโครงการอย่าง

อะลุ่มอล่วย ไม่ให้ดำเนินการโดยเด็ดขาดเนื่องจากไม่ต้องการที่จะขัดผลประโยชน์กับเจ้าของโครงการโดยไม่จำเป็นนอกเสียจากว่าจะเป็นเรื่องใหญ่จริงๆที่หากนายกเทศมนตรีไม่ดำเนินการแก้ไขแล้วตัวเองจะมีความผิด ดังนั้นโครงการคลองสวยน้ำใสจึงถือเป็นหนึ่งของตัวอย่างที่คณะผู้บริหารเทศบาลใช้กลไกในทางการเมืองเพื่อเอื้อผลประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้อง ดังที่รองนายกเทศมนตรีกล่าวว่า “ก็หมู่บ้านที่สร้างถามว่าใครจะสร้างได้ มันคนใหญ่คนโตทั้งนั้น โครงการเป็นพันๆ ล้าน หุ่นส่วนที่รัฐมนตรี คอนโดเป็นพันๆ ห้องนักการเมืองสร้างทั้งนั้นจะให้บอกมัยละว่าใคร แล้วเวลาเขามาคุยกับเรา เราจะกล้ำมัย นายก็จะกล้ำมัยก็ไปสนิทกับเขากอีก ถามว่าไปปีดมันได้หรือ สู้เขาไม่ได้แล้วจะไปสู้ทำไม สู้ไม่ได้ก็เป็นพวกมันดีกว่า”

ซึ่งสอดคล้องกับผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมกล่าวว่า “เรื่องร้องเรียนบางครั้งเราก็ทำอะไรไม่ได้เลย พอเราส่งหนังสือไป พี่ที่เป็นเจ้าของโครงการขนาดใหญ่ เพอร์เฟกต์รอบพาดใหญ่มากโครงการใหญ่มาก สนิทกับนายกสนิทมาก ในชุมชนนี้โครงการพวกนี้สนิทกับนายกทั้งนั้น เขามีอะไรร่วมกันอยู่ อย่างเช่นการซื้อขายที่ดิน”

3) ใช้กระบวนการทางการเมืองในการแต่งตั้งบุคคลใกล้ชิด เครือญาติและเพื่อนฝูงเข้ามาดำรงตำแหน่งต่างๆ ในเทศบาลโครงการต่างๆ ที่ฝ่ายผู้บริหารต้องการจัดทำขึ้นนั้นเมื่อนำเข้าสู่การพิจารณาอนุมัติงบประมาณในสภาเทศบาลก็จะได้รับการเห็นชอบโดยง่ายเนื่องจาก การแต่งตั้งบุคคลใกล้ชิดเข้ามาดำรงตำแหน่งในเทศบาล มีทั้งในระดับล่างถึงระดับสูง ตั้งแต่ลูกจ้างเทศบาลจนถึงระดับประธานสภาเทศบาล โดยการคัดเลือกลูกจ้างในเทศบาลส่วนใหญ่จะเลือกคนในพื้นที่ เป็นลูกหลานของบุคคลที่สนิทกับนักการเมืองท้องถิ่นฝากเข้ามาทำงาน นักการเมืองก็จะช่วยเหลือรับเข้าทำงาน เพื่อที่จะได้เป็นบุญคุณกับตัวลูกจ้างและครอบครัวของลูกจ้างเหล่านั้น ดังนั้นเมื่อนักการเมืองท้องถิ่นสั่งการให้ปฏิบัติงานในเรื่องใดๆลูกจ้างก็จะปฏิบัติงานเต็มที่และหากมีความไม่ถูกต้องก็ไม่กล้าขัดคำสั่งเนื่องจากเป็นผู้มีพระคุณ ฝากให้เข้ามาทำงานทำ นอกจากนั้นยังส่งผลต่อคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยตรงเป็นผลประโยชน์ต่างตอบแทน ดังที่ปลัดเทศบาลกล่าวว่า “นักการเมืองท้องถิ่นรู้หมดว่า ในพื้นที่ของเขามีใครบ้าง ใครเป็นใครอยู่หมู่ไหนลูกใครหลานใคร เรื่องงานการใครเรียนจบมาไม่มีงานทำเขาก็ช่วยรับมาเป็นลูกจ้างซะ ช่วงปิดเทอมลูกหลานในพื้นที่เราก็จ้างมาทำงาน ให้เขามีรายได้ให้เขาไม่ตกงานแล้วถามว่าถึงตัวมัย ได้มัย แบบนี้ได้คะแนนเสียง”

ส่วนในระดับข้าราชการประจำ ตั้งแต่เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานจนถึงผู้อำนวยการกองนักการเมืองท้องถิ่นจะพยายามคัดเลือกลูกจ้างเทศบาลที่มีคุณสมบัติและตัวนักการเมืองเองสามารถควบคุมสั่งการได้เป็นอย่างดีเนื่องจากมีความสัมพันธ์ที่สนิทกันเป็นการส่วนตัว หรือเรียกว่า “เด็กเส้น” โดยจะพยายามหาช่องทางเปิดตำแหน่งให้ได้รับการบรรจุเป็นข้าราชการประจำผ่านทางปลัดเทศบาลซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการประจำทั้งหมดในเทศบาล จากการสัมภาษณ์รอง

นายกเทศมนตรีได้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปลัดเทศบาลว่ามีความสนิทสนมกับกลุ่มผู้บริหารของเทศบาลมาก เนื่องจากนักการเมืองกลุ่มปัจจุบัน ได้รับการเลือกตั้งมาหลายสมัยครองอำนาจมาเป็นเวลานานรู้จักข้าราชการระดับสูงและนักการเมืองในระดับประเทศมากมายจะคอยช่วยเหลือวิ่งเต้นเรื่องตำแหน่งไม่ให้ถูกย้ายออกจากพื้นที่หรือได้ย้ายไปในพื้นที่ที่ดีกว่าเดิม นอกจากนี้ปลัดเทศบาลกับรองนายกเทศมนตรียังมีธุรกิจร่วมกันในพื้นที่เทศบาล เพราะฉะนั้นเมื่อนักการเมืองท้องถิ่นมีความต้องการในเรื่องใด ปลัดจะรีบดำเนินการตอบสนองทันที การแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการทุกระดับในเทศบาลเพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของนักการเมืองท้องถิ่นได้และส่วนใหญ่จะเลือกกลุ่มเครือข่ายของตัวเองหรือบุคคลที่ตัวนักการเมืองท้องถิ่นมีความสนิทสนมเป็นการส่วนตัวเพื่อให้เป็นบุญคุณเป็นระบบอุปถัมภ์ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการเลือกตั้ง ดังที่รองนายกเทศมนตรีเล่าว่า “ปลัด เหนออยู่กันมานานแล้ว สนิทๆ กับปลัดเนี่ยสนิทกันมาก ช่วยเขามาเยอะวิ่งให้ไม่รู้กี่รอบแล้ว เขาไม่อยากจะไปไหนหรืออยู่ที่เนี่ยมันสบาย เห็นตึกแถวตรงทางเข้ามัยอันนั้นก็หุนกับปลัดทำนะคนละครั้ง”

ในระดับสมาชิกเทศบาล นักการเมืองท้องถิ่นทั้งหมดเป็นคนที่มีอาชีพอยู่ในพื้นที่มาเป็นระยะเวลายาวนาน ต่างก็มีเครือข่ายและมีเพื่อนฝูงอาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ซึ่งเครือข่ายเหล่านี้ถือเป็นฐานเสียงที่สำคัญในการเลือกตั้ง เนื่องจากผู้สูงอายุในตระกูลก็จะขอให้เพื่อนบ้านช่วยกันเลือกลูกหลานของตนเข้าดำรงตำแหน่ง เมื่อชาวบ้านทราบว่าตนเป็นลูกหลานของใครก็จะช่วยกันลงคะแนนเสียงให้ นักการเมืองท้องถิ่นจึงให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุในพื้นที่มากเป็นพิเศษ และเมื่อนักการเมืองท้องถิ่นเหล่านี้ได้รับเลือกเข้ามาเป็นคณะผู้บริหารของเทศบาลก็จะพยายามที่จะดึงเครือข่ายและเพื่อนฝูงของตนเองเข้ามาเป็นสมาชิกสภาเทศบาล จากการศึกษาเทศบาลตำบลดังกล่าวซึ่งอยู่ในจังหวัดนนทบุรีพบว่า คณะผู้บริหารและสมาชิกสภาเทศบาลทั้งหมดทุกคนล้วนเป็นฝ่ายการเมืองเดียวกันทั้งสิ้นทุกคนมีความสัมพันธ์กันในระบบเครือข่าย และมีตระกูลที่ผูกขาดอำนาจเพียงไม่กี่ตระกูล ยกตัวอย่างเช่น พี่ชายของนายกเทศมนตรีได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลและดำรงตำแหน่งเป็นประธานสภาเทศบาล รองนายกเทศมนตรีส่งหลานชายลงสมัครและได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลซึ่งเป็นฝ่ายตรวจสอบการทำงานของฝ่ายบริหาร เพื่อนสนิทของนายกเทศมนตรีและรองนายกเทศมนตรีเป็นสมาชิกเทศบาลทุกคน สามเป็นสมาชิกสภาเทศบาลภรรยาเป็นประธานชุมชน

ดังนั้นกลไกทางการเมืองที่ใช้ในการตรวจสอบการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารเทศบาลจึงขาดประสิทธิภาพ และยังเป็น การสร้างความชอบธรรมให้กับการปฏิบัติงานที่มีขอบต่างๆ เหตุที่กล่าวเช่นนี้เนื่องจากผู้วิจัยได้สัมภาษณ์สมาชิกเทศบาลจำนวนสองคน คนที่หนึ่งเป็นหลานชายของรองนายกเทศมนตรี คนที่สองเป็นเพื่อนสนิทนายกเทศมนตรี เมื่อทำการสัมภาษณ์ใน

ประเด็นที่เกี่ยวกับข้อมูลของโครงการคลองสวยน้ำใส สมาชิกเทศบาลตำบลทั้งสองท่านทราบ ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการน้อยมาก และไม่ทราบว่าใช้งบประมาณในการดำเนินโครงการเท่าไร และเมื่อถามในประเด็นที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ทางการเมืองต่อตัวนายกเทศมนตรีสมาชิกเทศบาลทั้งสองท่านพยายามให้ข้อมูลในแง่ดีมากเกินไปจนความเป็นจริงทั้งที่หน้าที่ของสมาชิกเทศบาลคือฝ่ายที่ต้องตรวจสอบการทำงานของฝ่ายบริหารแต่กลับยกมือสนับสนุน โดยไม่ทราบข้อมูลใดๆ เกี่ยวกับโครงการ ดังที่สมาชิกเทศบาลท่านหนึ่งกล่าวว่า “ใช้เราก็กมือสนับสนุนเลย รีบเลยสนับสนุนเต็มที่ เพราะเป็นโครงการที่สำคัญที่สุด ดีมากๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ลำคลองเพื่อให้อยู่ในสภาพเดิม ไม่มีประโยชน์ทางการเมืองเลย ไม่มีไม่มี เป็นการอนุรักษ์ อนุรักษ์คลองให้ใสสะอาด”

4) ใช้กระบวนการทางการเมืองในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อคู่แข่ง เมื่อได้อำนาจมาอยู่ในมือแล้วต้องรู้จักรักษาอำนาจให้อยู่ไปนานๆ กลวิธีหนึ่งที่คณะผู้บริหารใช้คือการไม่เป็นที่ศรัทธากับกลุ่มอำนาจใดและเปลี่ยนคู่แข่งให้เป็นมิตร ความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองกับคู่แข่ง การแข่งขันในระดับการเมืองท้องถิ่นในเขตเทศบาลแห่งนี้ในอดีตมีการแข่งขันที่รุนแรง เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีผลประโยชน์มาก แต่คณะผู้บริหารเทศบาลยุคปัจจุบันสามารถได้รับเลือกตั้งอยู่ติดต่อกันสี่สมัย นับเป็นเวลาร่วมสิบปี จากการศึกษาพบว่าคณะผู้บริหารใช้กลไกทางการเมืองที่น่าสนใจคือ รักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับคู่แข่งไว้โดยชักชวนคู่แข่งทางการเมืองให้มาทำงานร่วมกัน และยอมเสียสละตำแหน่งบางตำแหน่งให้กับคู่แข่ง เหตุผลที่ทำเช่นนี้เพราะว่าไม่ต้องการให้คู่แข่งกลายเป็นศัตรูหรือบีบบังคับให้คู่แข่งหมดทางทำกินและยังคงมีสถานภาพทางสังคม การดำเนินกลยุทธ์เช่นนี้ทำให้เห็นความเคลื่อนไหวของคู่แข่งชัดเจนเนื่องจากต้องทำงานร่วมกัน แล้วยังเป็นการนำฐานเสียงของคู่แข่งมาเป็นฐานเสียงของตัวเอง ดังที่รองนายกเทศมนตรีให้ความเห็นว่า

มันถึงยิงกันตายไงก็เทศบาลแล้ว เมื่อเป็นแล้วเนี่ยศัตรูเราจะต้องให้เขามีที่ทำมาหากิน ต้องให้เขามีที่ยืน มีที่อยู่ ถ้าเรามาเป็นแล้วเราทำให้เขาไม่มีที่ยืน เขาก็อยู่ไม่ได้เมื่อเขาอยู่ไม่ได้เขาก็จะคอยทำร้ายเรา เพราะเราไปบังคับเขาเอง สมมุติว่าเราชนะการเลือกตั้ง ตำแหน่งเรายังมีอีกหลากหลายตำแหน่งชวนเขามาร่วมด้วยที่ปรึกษาก็ได้ รองก็ได้ อย่างน้อยๆศัตรูไม่ก่อตัวอย่าให้มันรวมหัวกันคิดคนที่อยู่ข้างหลังเขาก็จะไม่กล้าทำอะไรเรา เราเนี่ยบางครั้งพลาดได้เขารวมกลุ่มรวมตัวกันได้ เขาอาจจะดันเราลงจากตำแหน่งได้ เอามาอยู่ในสายตาคิดว่า

5) ใช้กระบวนการทางการเมืองในการสร้างคะแนนเสียงกับชาวบ้านในพื้นที่ นักการเมืองท้องถิ่นในเทศบาลดังกล่าวให้ความสำคัญกับประชาชนในท้องถิ่นสูงมาก โดยคณะผู้บริหารจะลงพื้นที่บ่อยครั้งมากๆ และมีบุคลิกที่ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย ปกครองในลักษณะครอบครัว ที่นื่อง มีความเป็นกันเองสูง ไม่ถือตัว ชาวบ้านสามารถร้องเรียนเรื่องเดือดร้อนหรือความต้องการต่างๆ ได้โดยตรงกับตัวนายกเทศมนตรี ไปร่วมงานทุกงานที่ประชาชนในพื้นที่เชิญไป สามารถตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนได้ จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์พบว่างานหลักของนักการเมืองท้องถิ่น โดยเฉพาะคณะผู้บริหารคือการออกไปช่วยงานบุญ งานบวช งานแต่งงานศพ ของชาวบ้านในพื้นที่โดยท่านนายกเทศมนตรีและคณะผู้บริหารคนอื่นๆ จะให้ความสำคัญกับงานลักษณะนี้เป็นอันดับต้นๆ โดยใช้เครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ จากทางเทศบาล เช่น รถยนต์ เต็นท์จัดงาน เก้าอี้ โต๊ะ ใช้จ่ายหน้าที่จากเทศบาลช่วยอำนวยความสะดวก และให้เงินสนับสนุนช่วยเหลือในงานต่างๆ ของประชาชน นอกจากนั้นยังมีนโยบายในการจ้างงานคนในพื้นที่ เช่นการขุดลอกคลอง ตัดต้นไม้ ในกรณีโครงการคลองสวนน้ำใสและจ้างบุตรหลานของชาวบ้านเข้ามาทำงานในเทศบาลช่วงปิดภาคเรียน

โครงการคลองสวนน้ำใสเป็นโครงการที่ดำเนินการมาต่อเนื่องยาวนานแต่ในช่วงเริ่มแรกที่มีการจัดทำโครงการทางเทศบาลไม่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมแต่เทศบาลก็มีการขุดลอกคลองปีละหนึ่งครั้ง

ในส่วนของแรงจูงใจที่ทำให้คณะผู้บริหารเทศบาลจัดทำโครงการคลองสวนน้ำใสเพราะต้องการให้สภาพลำคลองสามารถใช้ในการเกษตรและบรรเทาปัญหาน้ำท่วมได้ ในการประชุมประชาคมชาวบ้านร้องเรียนปัญหาน้ำเน่าในคลองต้องการให้เทศบาลแก้ไข และเป็นนโยบายจากกระทรวงมหาดไทยทางเทศบาลต้องทำรายงานส่ง ดังที่นายกเทศมนตรีกล่าวว่า “แรงจูงใจนะหรือคือ ไม่ต้องการให้น้ำมันเน่า เราต้องการให้ใช้น้ำในการเกษตรได้และให้คลองมันสามารถระบายน้ำตอนฝนตกได้และเราทำถวายในหลวง เราต้องรายงานจังหวัด”

คณะผู้บริหารให้ข้อมูลที่ตรงกันว่าเหตุผลสำคัญที่เทศบาลจำเป็นจะต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการเนื่องจากเป็นนโยบายจากทางจังหวัดนนทบุรีที่มอบหมายให้แต่ละเทศบาลจัดทำโครงการถวายในหลวงและต้องทำรายงานส่งกระทรวงมหาดไทยซึ่งทางกระทรวงเน้นย้ำว่าโครงการดังกล่าวต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ เทศบาลจึงต้องสร้างภาพจัดฉากให้เห็นว่ามีประชาชนเข้าร่วมและต้องการให้ประชาชนได้ลงมือช่วยทำความสะอาดคลองเพื่อปลูกจิตสำนึกให้ไม่ทิ้งขยะลงลำคลองด้วย ดังที่นายกเทศมนตรีกล่าวว่า “เออเกาะกะด้วย ตามจริงๆ เกาะกะเราเองได้ทำหมด ทำเองได้หมด แต่เวลานั้นกระทรวงมหาดไทยเค้าต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วม แล้วต้องทำรายงานให้เขา เราก็ต้องตั้งภาพ จัดฉาก”

โครงการดังกล่าวมีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายแต่ฝ่ายที่มีบทบาทโดดเด่นในการจัดทำโครงการให้เกิดขึ้นคือ คณะผู้บริหารเทศบาล จึงศึกษาถึงบทบาทของคณะผู้บริหารในโครงการคลองสวยน้ำใส พบว่ามีความคล้ายคลึงกันในแต่ละท่าน นายกเทศมนตรีจะมีบทบาทในโครงการคือ เป็นประธานโครงการมีหน้าที่สั่งการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบและควบคุมการดำเนินงานในภาพรวม ในส่วนของรองนายกเทศมนตรีมีบทบาทในการร่วมประชุมเสนอแนวคิด วางแผนรูปแบบของโครงการ บทบาทของเลขานุการนายกเทศมนตรีในโครงการนี้คือ ปฏิบัติตามคำสั่งนายกเทศมนตรีลงพื้นที่ จัดหน่วยเคลื่อนที่นัดหมายกับประชาชน ประสานงานกับผู้นำชุมชนแจ้งกำหนดการโครงการ วัน เวลา และสถานที่โดยทำงานพร้อมกับเจ้าหน้าที่กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมและกองการช่างและบริการ โดยเลขานุการนายกเทศมนตรีเป็นหัวหน้าทีมเนื่องจากนักการเมืองมีความใกล้ชิดประชาชนมากกว่าข้าราชการ

การดำเนินโครงการนั้นจำเป็นต้องใช้งบประมาณซึ่งในส่วนของที่มาของงบประมาณ คณะผู้บริหารเทศบาลให้ข้อมูลที่ตรงกันว่าในการจัดทำโครงการดังกล่าวเทศบาลใช้งบประมาณจากสองส่วนคือ งบประมาณจากภาษีที่เก็บได้ในเทศบาลและงบสนับสนุนจากภาครัฐ ดังที่รองนายกเทศมนตรีเล่าว่า “มันมีทั้งภาษี ทั้งอุดหนุนทั่วไป นั่นแหละ ทั้งสองอย่างสามารถที่จะเอามาดำเนินการได้”

คณะผู้บริหารเทศบาลทั้งสามคนให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่า เป็นโครงการที่ทำให้เกิดภาพลักษณ์ในเชิงบวกต่อทางเทศบาลคือ ประชาชนเห็นว่าเทศบาลทำงานแต่มีผลต่อคะแนนเสียงน้อยเนื่องจากโครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่เป็นปัญหาต่อประชาชน และทำเป็นปกติไม่มีอะไรแปลกใหม่หรือโดดเด่นแต่หากเทศบาลไม่ดำเนินการต่อเนื่องจะเสียภาพลักษณ์ ผลประโยชน์ในทางการเมืองส่วนบุคคลนั้นไม่มี เนื่องจากคณะผู้บริหารต้องทำงานเป็นทีมกล่าวคือ ทุกคนต้องมีฐานคะแนนเสียงและหนุนให้เลือนายกเทศมนตรีและนายกเทศมนตรีจะเป็นผู้แต่งตั้ง ดังที่เลขานุการนายกเทศมนตรีเล่าว่า “การเมืองเนี่ยมันจะเดินคนเดียวไม่ได้มันต้องเดินไปพร้อมๆ กันหมด ไม่มีใครจะได้เป็นการส่วนตัวหรอกมันต้องได้จากทั้งทีมมารวมกัน มันจะเป็นในรูปแบบทีมไม่ใช่ส่วนตัว มันต้องเดินไปพร้อมๆ กัน”

การหาเสียงเลือกตั้งหากทำในรูปแบบของโครงการต้องเป็นโครงการพาไปเที่ยวพาผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน หัวคะแนน ไปดูงาน ไปเที่ยว หรือจัดงานเทศกาลต่างประชาชนจะชอบส่งผลต่อคะแนนมากกว่าโครงการดังกล่าว การหาเสียงโดยผลงานนั้นได้คะแนนเสียงยาก และไม่ยั่งยืน เพียงแค่โครงการไม่สามารถที่จะทำให้ชนะเลือกตั้งได้เลย ทุกโครงการคณะผู้บริหารจะทำตามความเหมาะสมถึงเวลาเลือกตั้งการซื้อเสียงมีประสิทธิภาพสูงสุด

ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดว่าประชาชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนของการประชุมประชาคม การมีส่วนร่วมปฏิบัติงานในกิจกรรม พิธีเปิดโครงการร่วมฝังบรรยายปลุกจิตสำนึก เทนน้ำ สักดิ์ชีวภาพ เก็บเศษขยะวัชพืชในความเห็นของคณะผู้บริหารเทศบาลทั้งสามท่านคิดเห็นสอดคล้องกันคือ

1) ลักษณะของโครงการ ลักษณะของงาน โครงการดังกล่าวเป็นโครงการจ้างเหมาโดยทางเอกชนจะเข้ามาดำเนินการขุดลอกคลองและกำจัดวัชพืชจึงไม่มีขั้นตอนใดที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมได้เหมาะสมเท่าขั้นตอนดังกล่าว ดังที่นายกเทศมนตรีกล่าวว่า “เราดูเนื้องานนะคือเนื้องานการทำคลองสวยน้ำใสเนี่ยมันเป็นการจ้างเหมาทำ มีเอกชนเข้ามา ใ้ส่วนที่เสร็จเรียบร้อยแล้ว เราก็จะ โยนอีเอ็มอันนี้แหละที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม”

2) ศักยภาพของประชาชน ความพร้อมและความรู้ความสามารถของประชาชนที่จะร่วมดำเนินโครงการ ดังที่รองนายกเทศมนตรีกล่าวว่า “ให้เขาร่วมเนี่ย มันก็ต้องดูว่าเขาทำอะไรได้บ้างเอามาร่วมคือเอามาแล้วเป็นประโยชน์นะ ไม่ใช่เอามาสร้างปัญหา มันก็ต้องดูความพร้อมของเขา”

3) ระเบียบข้อบังคับจากภาครัฐที่ว่า แผนงานในแต่ละปีงบประมาณจะต้องจัดทำขึ้นโดยมีการประชุมประชาคมเพื่อถามความต้องการของประชาชน โครงการคลองสวยน้ำใสก็เป็นหนึ่งในโครงการด้านสิ่งแวดล้อมที่มาจากปัญหาของประชาชนโครงการ และในการดำเนินโครงการกระทรวงมหาดไทยกำหนดให้มีประชาชนเข้าร่วมโครงการด้วย

4) นโยบายจากรัฐบาลโดยกระทรวงมหาดไทยกำหนดให้เทศบาลจัดทำโครงการที่มีประชาชนเข้าร่วมโครงการ

5) กระบวนการทางการเมืองเป็นตัวกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สำคัญ กล่าวคือ คณะผู้บริหารเทศบาลจะร่วมกันกำหนดว่าประชาชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนใด ร่วมทำกิจกรรมอะไร มากน้อยแค่ไหน เวลาใด ที่ไหน อยู่ในดุลพินิจของคณะผู้บริหารนายกเทศมนตรีมีส่วนมากในการกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมเพราะนักการเมืองเป็นผู้วางกรอบโครงการทั้งหมด ว่าใคร ทำอะไร กระทรวงมหาดไทยสั่งการให้มีส่วนร่วมในภาพกว้างแต่บริบทของแต่ละท้องถิ่นไม่เหมือนกันกลไกทางการเมืองในระดับท้องถิ่นจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังที่รองนายกเทศมนตรีให้ข้อมูลว่า

เมื่อจัดทำแผนแล้ว เทศบาลจะต้องจัดทำงบประมาณ ตั้งประมาณการรายรับ
 ขึ้นตอนมันจะมาเป็น ชั้นๆเลย อย่างแผนก็ต้องได้มาจากการทำประชาคม มันเป็น
 กฎระเบียบว่าต้องทำแบบนี้พอหลังจากนั้นเนี่ย พอจัดทำแผนสามปีไปเรียบร้อยแล้ว
 ก็จะมาจัดทำแผนประจำปี ในปีงบประมาณนั้นๆ อย่างกรณีนี้เขาเรียกเป็นเทศ
 บัญญัติ เรียกงบประมาณรายจ่ายประจำปี 54 ทุกๆความต้องการของประชาชนจะ
 อยู่ในเล่มนี้ที่จะนำมาพัฒนาในปี 54 มันเป็นระเบียบของภาครัฐที่ให้ท้องถิ่นนั้นๆ
 ดำเนินการตามระเบียบตามขั้นตอนและโดยก่อนที่จะปฏิบัติในเล่มนี้จะต้องได้
 การรับรองจากสภาและเสนอผู้ว่าลงนามอนุมัติ เราถึงลงมาปฏิบัติ

ในส่วนของภาคการเมืองนอกจากคณะผู้บริหารเทศบาลมีบทบาทหน้าที่ใน โครงการคลอง
 สายน้ำใสแล้วนั้น สมาชิกสภาเทศบาลก็มีหน้าที่ด้วยเช่นกัน จากการสัมภาษณ์สมาชิกสภาเทศบาล
 จำนวน 2 คนให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่ามีหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของคณะผู้บริหารในแต่ละ
 ขั้นตอนของโครงการ เมื่อมีเรื่องโครงการเข้าสภา จะต้องมีการจัดตั้งงบประมาณ ต้องดูลักษณะงาน
 ว่าเหมาะสมกับงบประมาณหรือเปล่า สมาชิกสภาเทศบาลต้องพิจารณาว่าเห็นสมควรให้ผ่าน
 หรือไม่ หลังจากโครงการดำเนินการเสร็จ ต้องตรวจสอบผลงานว่าสอดคล้องกับงบประมาณที่ใช้
 ไปหรือไม่ ทำหน้าที่เป็นตัวแทนประชาชน ดังที่สมาชิกสภาเทศบาลท่านหนึ่งกล่าวว่า “ก็ตรวจสอบ
 อย่างตอนแรกๆ มันก็ต้องมีเรื่องเข้าสภาว่าใช้งบเท่าไร แล้วที่ทำไปเหมาะสมกับงบหรือเปล่า ตรง
 ตามความต้องการหรือเปล่า ไม่ใช่แบบว่าลอกๆ ไปเอาหน่อยๆ ทำแล้วมันก็ต้องใช้งานได้ เพราะเรา
 ก็เป็นปากเป็นเสียงแทนประชาชนใช่ไหม”

เมื่อสอบถาม สมาชิกสภาเทศบาลทั้งสองท่านในประเด็นคำถามเรื่องมูลเหตุหรือเงื่อนไข
 อะไรที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมทั้งสองท่านได้ให้ข้อมูลที่ตรงกันว่า อำนาจอรัฐ และ
 อำนาจของคณะผู้บริหารเทศบาล เป็นตัวกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน กล่าวคือ
 กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้มีอำนาจสั่งการกำหนดให้โครงการดังกล่าวต้องมีประชาชนเข้ามามีส่วน
 ร่วมแต่ไม่ได้ลงลึกในรายละเอียด ในส่วนของการกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมนั้นคณะผู้บริหาร
 เทศบาลเป็นผู้กำหนดบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าจะให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนใด
 โดยใช้กลไกทางการเมืองเป็นตัวกำหนด ดังที่สมาชิกสภาเทศบาลท่านหนึ่งกล่าวว่า “ก็เขาก็จะ
 ประชุมกันในรายละเอียดโครงการ มีนายกเป็นประธานมอบหมายให้รองที่ดูแลด้านสิ่งแวดล้อม
 ดูแลโครงการนี้ รองนายกก็สั่งการไปให้ปลัด ปลัดก็สั่งการ ไปถึง ผอ.กองสิ่งแวดล้อมและกองช่าง
 ให้ดำเนินการตามผลการประชุมคือ นโยบายจากเบื้องบนมาแบบกว้าง และเขาก็มาคิดกันว่าเอาไง
 แล้วก็สั่งการลงมาทีละขั้นๆ”

สมาชิกสภาเทศบาลทั้งสองท่านให้ความคิดเห็นว่าโครงการดังกล่าวจัดทำขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาหน้าเสาเสีย และอนุรักษ์แหล่งน้ำไม่ได้จัดทำเพื่อผลทางการเมือง แต่ผลประโยชน์ทางการเมืองนั้นเป็นผลทางอ้อมที่คณะผู้บริหารจะได้รับ

ในส่วนคำถามที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ทางการเมืองที่สมาชิกสภาเทศบาลได้รับจากการจัดทำโครงการ สมาชิกสภาเทศบาลให้ข้อมูลที่ตรงกันว่าไม่ได้ผลตอบแทนใดๆ เลยในการจัดทำโครงการ มีแต่ให้ความร่วมมือกับคณะผู้บริหารในการสนับสนุนโครงการเท่านั้น ด้านผลประโยชน์ทางการเมืองต่อสมาชิกสภาเทศบาล ก็ไม่มีผลประโยชน์ใดเนื่องจากโครงการดังกล่าวเป็นงานของเทศบาลที่ปฏิบัติเป็นปกติ เป็นผลงานของคณะผู้บริหารไม่เกี่ยวกับสมาชิกสภาเทศบาล ดังที่สมาชิกสภาเทศบาลท่านหนึ่งกล่าวว่า “ไม่ได้อะไรเลย มีแต่ความร่วมมือกับเขาเท่านั้น เรามีแต่ยกมือสนับสนุนเท่านั้น เราจะไปได้อะไร”

จุดสนใจที่ทำให้สมาชิกสภาเทศบาลทั้งสองท่านยกมือสนับสนุนโครงการเนื่องจาก น้ำจะใสไม่เน่าเสีย ประชาชนจะได้ใช้ในการเกษตรได้ และน้ำจะระบายได้สะดวกช่วยแก้ปัญหาหน้าท่วม

จากการสัมภาษณ์ พบว่าสมาชิกสภาเทศบาลทั้งสองมีความรู้เกี่ยวกับโครงการคลองสวยน้ำใสน้อยมากและในระหว่างการสัมภาษณ์จะต้องใช้เอกสารข้อมูลโครงการในการช่วยตอบคำถาม อีกทั้งเมื่อสอบถามในประเด็นทางการเมืองจะหลบเลี่ยงการตอบคำถาม โดยจะตอบแต่ในแง่ดีของโครงการและปฏิเสธว่าไม่มีผลประโยชน์ทางการเมืองใดๆ ทั้งสิ้น ซึ่งในสถานะภาพของสมาชิกสภาเทศบาลจะต้องเป็นฝ่ายตรวจสอบการทำงานของคณะผู้บริหารเพราะปฏิบัติหน้าที่เป็นฝ่ายค้านในสภาแต่เมื่อทำการสัมภาษณ์กลับพยายามปกป้องชื่อเสียงให้คณะผู้บริหารมากกว่าการสัมภาษณ์ในกลุ่มเป้าหมายอื่นๆ ดังที่สมาชิกสภาเทศบาลท่านหนึ่งกล่าวว่า “ไม่ใช่ๆ ร่วมมืออนุรักษ์ ไม่ใช่ ไม่ใช่ๆ ไม่มีการเมือง การเมืองไม่เกี่ยว อนุรักษ์ๆ”

4.2.2 ภาคข้าราชการ จากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ผู้อำนวยการกองช่างและบริการและเจ้าหน้าที่เทศบาลในประเด็นคำถามในด้านการเมืองได้ข้อมูลว่า โครงการคลองสวยน้ำใส่นั้นเป็นโครงการทางด้านสิ่งแวดล้อมผู้อำนวยการกองสิ่งแวดล้อมและเจ้าหน้าที่กองสิ่งแวดล้อมจึงมีหน้าที่รับผิดชอบในทุกขั้นตอนของการดำเนินโครงการตั้งแต่ต้นจนจบ ดังที่ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมให้ข้อมูลว่า “รับผิดชอบตั้งแต่การจัดทำแผนร่วมเป็นคณะกรรมการจัดทำแผน กรรมการจัดทำงบประมาณ เราจะไปชี้แจงในเรื่องของงบประมาณโครงการนี้ว่าทำไมเราต้องใช้งบเท่านี้ ขั้นตอนขออนุมัติโครงการ แล้วก็การดำเนินโครงการเราก็ลงไปดำเนินการ จนกระทั่งติดตามประเมินผลก็ต้องรายงานผู้บังคับบัญชา ทั้งหมดเลยทุกขั้นตอน”

แต่ผู้อำนวยการกองช่างและบริการเป็นผู้ให้การสนับสนุนช่วยเหลืองานตามคำขอจากกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ไม่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการดำเนินโครงการ ผู้ที่มีอำนาจสั่งการและมอบหมายความรับผิดชอบให้ผู้อำนวยความสะดวกและสิ่งแวดล้อมคือ ปลัดเทศบาล และ นายกเทศมนตรี ส่วนเจ้าหน้าที่เทศบาลรับคำสั่งโดยตรงจากผู้อำนวยการที่ตนสังกัดอยู่

ส่วนผลประโยชน์ที่ข้าราชการได้รับนอกเหนือจากสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น ข้าราชการทุกคนให้ข้อมูลว่า "ได้ความภูมิใจที่สามารถทำงานได้สำเร็จและผลของงานเป็นประโยชน์ต่อประชาชน ดังที่เจ้าหน้าที่เทศบาลกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมกล่าวว่า "รู้สึกว่าได้เป็นส่วนหนึ่งในการทำเพื่อในหลวง แล้วก็จะได้ใกล้ชิดกับชุมชนมากขึ้นมันจะได้เชื่อมโยงไปสู่การทำกิจกรรมอื่นๆ ต่อไป แล้วเราก็จะรู้สึกรักหวงแหนที่ตรงนี้ เกิดความภาคภูมิใจว่าเราได้ทำงานให้ชาวบ้าน เราเป็นข้าราชการนะคือเราทำงานให้ในหลวงและประชาชน"

แต่ผลตอบแทนส่วนตัวในเรื่องความดีความชอบจากการทำโครงการคลองสวยน้ำใส ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมและเจ้าหน้าที่เทศบาลกองสิ่งแวดล้อมจะได้รับประโยชน์มากที่สุดเนื่องจากเป็นผู้รับผิดชอบโครงการโดยตรง จากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมและเจ้าหน้าที่เทศบาลให้ข้อมูลว่า หากโครงการประสบผลสำเร็จจะส่งผลให้ได้รับความไว้วางใจจากผู้ใหญ่ให้ดำเนินการในโครงการอื่นๆ ต่อไป มีผลต่อการเสนองานโครงการอื่นๆ เนื่องจากสามารถทำให้เห็นว่าเรามีศักยภาพในการทำงาน ดังที่ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมกล่าวว่า

นายกอนุนุมัติ แต่ปลัดเป็นผู้เสนอ แต่ถ้านายก็จะให้ ปลัดก็ขัดไม่ได้ อย่างน้อยๆเราก็ต้องมีผลงานออกไปถ้าผลงานเราไม่สำเร็จเค้าจะให้เราหอบ แต่จริงๆแล้วมันก็เป็นขวัญและกำลังใจนะเรื่องการประเมิน เพราะว่าเค้าก็บอกอยู่แล้วว่าการประเมินความดีความชอบ ถ้าไม่มีความดีความชอบเค้าก็คงไม่ให้เรา ทุกคนก็ต้องตั้งใจทำให้มันสำเร็จ โครงการที่ได้รับการอนุมัติจากผู้บริหารแล้วเราทำได้ดีทำสำเร็จมันก็จะทำให้ได้รับอนุมัติโครงการอีก เหมือนเป็นผลสืบเนื่องปีต่อไปด้วย

แต่ในส่วนของผู้อำนวยความสะดวกช่างนั้นจากการสัมภาษณ์ได้ข้อมูลว่าไม่มีผลในเรื่องความดีความชอบเพราะไม่ใช่โครงการในความรับผิดชอบของตนดังที่ผู้อำนวยการกองช่างและบริการกล่าวว่า "จริงๆ แล้วเนี่ย เจ้าภาพเลยสาธารณสุข งบประมาณหลักๆ เป็นของเค้า กอง

สาธารณสุขจะขอความร่วมมือมา ใ้เรื่องความคิดความชอบ ใ้ตรงนั้นมันวัดกันไม่ได้อยู่แล้วงานมันไม่ใช้งานหลักของเรา คือมันเป็นระดับบนที่เขามอง แต่ที่ตัวเรามันก็เป็นหน้าที่ที่ต้องทำ”

ผู้อำนวยการกองทั้งสองกองและเจ้าหน้าที่เทศบาลให้ข้อมูลในทิศทางเดียวกันว่า จุดสนใจที่สนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการเนื่องจากว่าปัญหาน้ำในคลองเน่าเสียเป็นปัญหาที่ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นต้นเหตุของปัญหาจึงต้องการให้ทุกคนร่วมกันแก้ไข และดูแลรักษาไม่ใช้ปล่อยให้เป็นหน้าที่ของเทศบาลเพียงฝ่ายเดียว

จากการสัมภาษณ์ข้าราชการทุกคนในประเด็นเรื่องความรู้สึกต่อโครงการคลองสวยน้ำใสให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่าโครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่ดี ส่งเสริมเกี่ยวกับคุณภาพของชีวิตคนในชุมชน คือโครงการคลองสวยน้ำใสเป็นส่วนหนึ่งที่จะผลักดันคุณภาพชีวิตของชาวบ้านให้ดีขึ้น เมื่อชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ค่าใช้จ่ายในการรักษาชีวิตจะลดลง เศรษฐกิจชาวบ้านจะดีขึ้น ข้าราชการที่รับผิดชอบโครงการทำงานโดยจิตใจที่มุ่งมั่นว่าจะปฏิบัติตามหน้าที่ให้ดีที่สุด ต้องการที่จะแก้ไขปัญหาให้ชาวบ้านไม่ใช้เพื่อความคิดความชอบส่วนตัว มีความทุ่มเทและกระตือรือร้นที่จะทำงานออกมาดีและเป็นประโยชน์ต่อประชาชน โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่เทศบาลกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมที่รับผิดชอบโครงการ โดยตรงจะทำงานเกินกว่าที่ได้รับคำสั่งส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากเพิ่งเข้ารับราชการจึงขยันตั้งใจทำงาน ดังที่เจ้าหน้าที่เทศบาลกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเล่าว่า

คือเราเป็นคนที่ทำอะไรแล้วเราก็อยากทำให้มันได้ผล ไม่ใช่ว่าทำแล้วมันเหนื่อยขึ้นเรื่อยๆ คือทำแล้วจริงจังก็คือจริงๆเราจะทำแค่นี้ก็ได้ แต่ส่วนที่พี่เพิ่มเติมเนี่ย อย่างเช่นปีที่แล้วเนี่ยพี่ตรวจเก็บตัวอย่างน้ำเนี่ย คือเป็นเพราะว่าพี่ไม่ได้คิดแล้วว่าทำโครงการให้มันจบใจ พี่รู้สึกว่าจะทำอะไรที่มันเป็นปัญหา อะไรที่มันเป็นสาเหตุหลัก มันจริงตามที่เราคิดรีปาว อย่างส่วนที่หมู่บ้านจัดสรรอะที่ปล่อยน้ำทิ้งลงมา คือมันทำให้เสียจริงรีปาว และเป็นต้นเหตุของปัญหาน้ำเสียจริงหรือ

ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบของการมีส่วนร่วมจากการสัมภาษณ์ข้าราชการทั้ง 3 ท่านให้ข้อมูลที่หลากหลายแต่เป็นไปในทิศทางเดียวกันคือมูลเหตุหรือเงื่อนไขที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบของการมีส่วนร่วมได้แก่

1) นโยบายจากภาครัฐกล่าวคือ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ออกนโยบายมาให้เทศบาลปฏิบัติตามในเรื่องที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังที่ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมกล่าวว่า

มันจะมาจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นคะ กระทรวงมหาดไทยมันจะเป็นหนังสือสั่งการคะในเรื่องว่า ขั้นตอนการจัดทำแผน ขั้นตอนการจัดทำงบประมาณ เราก็จะต้องยึดถือตามนั้นคะ ในหนังสือสั่งการเขาจะเน้นเต็มที่เลย ว่าต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วม ต้องทำประชาคม ถ้าเราไม่เอาประชาชนเข้ามาคะ ก็กลายเป็นว่าเราไม่โปร่งใส ตรวจสอบไม่ได้ คือมันยังไงก็ต้องเอาประชาชนมันเป็นระเบียบเป็นกติกาที่ต้องทำ

2) นโยบายของผู้บริหารเทศบาลที่จะให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือไม่ เพราะการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการผู้บริหารเทศบาลมีอำนาจในการกำหนดบทบาทของประชาชน ดังที่เจ้าหน้าที่เทศบาลกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมกล่าวว่า

มีผล ก็มันแล้วแต่วิสัยทัศน์แล้วกัน นโยบายของนายกด้วยว่าจะส่งเสริมหรือเห็นความสำคัญในเรื่องของการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมหรือเปล่า ในส่วนของนายกเนี่ยเค้าก็จะกำหนดในเรื่องของนโยบาย ถ้านายกไม่มีนโยบายในเรื่องทรัพยากรน้ำ ปลัดก็ไม่สามารถทำงบประมาณเสนอได้ อย่างนายก รองนายก เนี่ยถ้าเขาไม่เอาไม่สนใจก็คือจบ ทำไม่ได้หรอก บางที่เค้ามุงมันมากกว่านี้อีกนะ เพราะเขามองว่าสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาใหญ่อย่างที่ศรีราชาเนี่ย เค้ามีบ่อบำบัดน้ำเสียรวม

3) ลักษณะของปัญหาและความต้องการที่จะแก้ไขมีความเหมาะสมที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่ กล่าวคือเมื่อประชาชนเข้ามาร่วมจะเกิดประโยชน์หรือโทษมากกว่ากัน

4) ลักษณะของขั้นตอนในการดำเนินโครงการต้องพิจารณาว่าสามารถเปิดโอกาสในขั้นตอนใดได้บ้างในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

5) ความรู้และความสามารถของประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการรวมทั้งความเต็มใจที่จะเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ

นอกจากนั้นข้าราชการทั้ง 3 ท่านมีความคิดเห็นว่ากระบวนการทางการเมืองมีผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมอย่างมากเนื่องจากรูปแบบการมีส่วนร่วมถูกกำหนดโดย อำนาจรัฐแต่เป็นแบบกว้างโดยกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทยกำหนดว่าแผนงานต่างๆของเทศบาลต้องมาจากการประชุมประชาคม โครงการคลองสวยน้ำใสเป็นหนึ่งในแผนงานด้านสิ่งแวดล้อมและต้องมีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตามคำสั่งของภาครัฐ จากนั้นคณะผู้บริหาร

เทศบาลผู้คิด โครงการจะนำโครงการเข้าพิจารณาในสภาและตั้งงบประมาณต้องผ่านการอนุมัติ เห็นชอบจากสมาชิกสภาเทศบาล ทุกขั้นตอนคือกลไกทางการเมืองที่สามารถปรับเปลี่ยนและ กำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนได้

ในการดำเนิน โครงการคลองสวยน้ำใสมีข้าราชการเกี่ยวข้องหลายฝ่ายและหลายระดับ ตำแหน่งซึ่งเป็นหัวหน้าสูงสุดของข้าราชการประจำทั้งหมดคือ ปลัดเทศบาลซึ่งมีหน้าที่ในโครงการ คลองสวยน้ำใสคือ เป็นผู้ให้นโยบายแนวทางในการดำเนินโครงการร่วมกับคณะผู้บริหารเพื่อนำไป ปฏิบัติ แล้วก็ติดตามประเมินผล สรุปผลการดำเนินงานให้คณะผู้บริหารได้ทราบ

เงื่อนไขที่เป็นตัวกำหนดรูปการมีส่วนร่วมในความคิดเห็นของปลัดเทศบาลนั้นสอดคล้อง กับข้าราชการคนอื่นๆ

1) นโยบายของรัฐบาลโดยกระทรวงมหาดไทยสั่งการให้เทศบาลจัดทำโครงการ โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในโครงการ

2) ลักษณะของงาน โครงการคลองสวยน้ำใสเป็นโครงการที่จ้างเอกชนมา ดำเนินการเป็นส่วนใหญ่ จึงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ รับฟังบรรยาย และร่วมเก็บขยะ และเทน้ำหมักชีวภาพ

3) นโยบายของคณะผู้บริหาร กล่าวคือ คณะกรรมการดำเนินโครงการจะกำหนด ว่า ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในช่วงไหน ทำกิจกรรมอะไรบ้าง เวลาใด ที่ไหน โดยคณะกรรมการ ดังกล่าวมีนายกเทศมนตรีเป็นประธานคณะกรรมการ มีรองนายกเทศมนตรี มีปลัดเทศบาล มี หัวหน้าส่วนราชการของเทศบาลที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนั้นปลัดเทศบาลมีความคิดเห็นว่ากระบวนการทางการเมืองมีผลต่อรูปแบบการมี ส่วนร่วมโดยให้เหตุผลเช่นเดียวกันผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ผู้อำนวยการกอง การช่างและบริการและเจ้าหน้าที่เทศบาล โครงการดังกล่าวในความคิดเห็นของปลัดเทศบาลเห็นว่า เป็นโครงการที่เกิดประโยชน์ทั้งในด้านการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในลำคลองคือ เป็นการสร้าง จิตสำนึกให้กับประชาชนโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนในการรักษาสิ่งแวดล้อมให้ คลองใสสะอาดไม่ ให้นำเสียและคณะผู้บริหารจะได้ผลประโยชน์ทางการเมืองเป็นผลประโยชน์ทางอ้อมกล่าวคือ เมื่อ โครงการดีสามารถแก้ไขให้ประชาชนได้ก็ส่งผลต่อความไว้วางใจของประชาชน ดังที่ปลัดเทศบาล กล่าวไว้ว่า “โครงการดี ผลงานดี งานออกมามี ก็ยอมตอบสนองต่อผู้บริหารท้องถิ่นอยู่แล้ว โครงการดี ผลงานดี ประชาชนได้รับประโยชน์มากที่สุดก็จะตอบสนองต่อคณะผู้บริหารคือนักการเมือง เขาก็ เลือกรเรา เสียงนะมันต้องได้อยู่แล้ว”

ปลัดเทศบาลให้ข้อมูลในประเด็นเรื่องผลตอบแทนที่ตนได้รับนอกเหนือจากสิ่งแวดล้อมที่ ดีขึ้นเหมือนกับข้าราชการเทศบาลคนอื่นๆคือ ได้รับความภาคภูมิใจที่ปฏิบัติงานได้สำเร็จเป็น

ประโยชน์ต่อประชาชน จุดสนใจที่ปลัดเทศบาลสนับสนุนโครงการดังกล่าวเพราะ การจัดทำโครงการคลองสวยน้ำใสเพราะเป็นโครงการที่เป็นรูปธรรม เป็นโครงการที่มองเห็นได้ชัดว่าเกิดประโยชน์ต่อประชาชนโดยตรง ดังที่ปลัดเทศบาลกล่าวว่า “สำหรับในตัวผมเนี่ยมันเกิดความรู้สึกภูมิใจว่าเรามาอยู่ในท้องที่เราได้ปฏิบัติงาน แล้วเราสามารถทำงานให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์จาก ก็มันเป็นโครงการที่เป็นรูปธรรม เป็นโครงการที่มองเห็นได้ชัดว่ามันเกิดประโยชน์ต่อประชาชนโดยตรง ไม่ใช่ทำไปแล้วหาย”

4.2.3 ภาคประชาชน ในข้อคำถามประเด็นทางการเมืองนั้นนอกจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับฝ่ายการเมืองและข้าราชการ อีกกลุ่มที่มีความสำคัญในการดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใสและเป็นกลุ่มที่สามารถให้คำตอบได้ว่า การดำเนินโครงการดังกล่าวนี้ส่งผลทางการเมืองต่อนักการเมืองท้องถิ่นหรือไม่และมากนักน้อยเพียงใด ก็คือกลุ่มของประชาชน ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกชาวบ้านทั้งที่มีส่วนร่วมในโครงการและไม่มีส่วนร่วมในโครงการ นอกจากนั้นยังจัดทำกลุ่มสนทนาเฉพาะชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในโครงการจำนวน 5 คน

จากการสอบถามชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในโครงการพบว่าชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมในสองช่วงคือ ช่วงคิดโครงการชาวบ้านจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและความต้องการโดยทางเทศบาลจะจัดประชุมประชาคมซึ่งจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่มีส่วนร่วมจำนวน 3 คนมีชาวบ้านที่เข้าร่วมในขั้นตอนดังกล่าวเพียง 1 คน ซึ่งชาวบ้านคนดังกล่าวมีตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน ดังที่ชาวบ้านคนดังกล่าวให้ข้อมูลว่า “ก็พี่เป็นผู้ใหญ่บ้านอยู่ตรงนี้ ก็ต้องร่วมกับเทศบาล เขาก็มาให้ไปประชุมประชาคม เราก็ไปบอกเขาว่า บ้านเราต้องการอะไรอยากให้มาแก้ไขอะไรก็ไปเสนอเขายังปีนี้ก็เรื่องยาเสพติดมันมากโขในพื้นที่ตรงนี้มันมากให้เขาช่วยเข้ามาดูแล”

แต่ชาวบ้านอีก 2 ท่านไม่ได้เข้าร่วมในขั้นตอนดังกล่าวแต่ชาวบ้านทั้ง 3 คนเข้าร่วมโครงการในขั้นตอนของการปฏิบัติงานคือเข้ามามีส่วนร่วมในพิธีเปิด โดยร่วมเก็บขยะ เศษวัชพืช และร่วมเทน้ำส้วกชีวภาพลงคลอง ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการทำกลุ่มสนทนาคือ ชาวบ้านทั้ง 5 คนไม่ได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนของการคิดริเริ่มโครงการกล่าวคือ ไม่ได้เข้าร่วมประชุมประชาคมแต่เข้าร่วมในขั้นตอนของการปฏิบัติงานโดยร่วมในกิจกรรมในวันเปิดงาน ดังที่ชาวบ้านท่านหนึ่งกล่าวว่า “มีค่ะ ก็ไปฟังบรรยายแล้วเขาก็แจกอีเอ็มก็ลงไปช่วยไคหญ้าเก็บขยะเล็กๆ น้อยๆ ในคลองอะ ดึงสวะขึ้นมา ขุดคลอง ปลูกรั้ว โมงค์ด้วยนะ เล้าก็ช่วยกัน บางคนเค้าก็เอาต้นไม้มาปลูกร่วมกันเทน้ำอีเอ็มเราก็ไม่ได้ทำอะไรมาก เขาให้ทำอะไรก็ทำ คือเขาก็มีคนมาทำอยู่แล้ว”

สาเหตุที่เข้าไปมีส่วนร่วมในขั้นตอนดังกล่าวชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในโครงการให้ข้อมูลที่เหมือนกันคือ เนื่องจากเทศบาลเป็นฝ่ายที่กำหนดรายละเอียดโครงการทั้งหมดว่าจะให้ประชาชน

เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนใดตามวันเวลา สถานที่ และให้ประชาชนมีบทบาทหน้าที่อะไร ส่วนในขั้นตอนอื่นๆ ของโครงการเทศบาลไม่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมเนื่องจากจ้างเหมาให้ทางเอกชนเป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมดโดยไม่แจ้งข้อมูลใดๆ แก่ประชาชน ดังที่ชาวบ้านท่านหนึ่งกล่าวว่า

อย่างเช่นว่าเค้ามาลอกคลองเนี่ยนะ เค้าก็ควรจะแจ้งมาทางหมู่บ้านว่าวันนี้จะลอกคลองจะประชุม จะให้เราลงแขกด้วยก็ได้ โดยที่มีเจ้าหน้าที่มาดูแล แต่ไม่แจ้งอะไร แต่จะให้ไปวันงาน อันนั้นมันฝักซี่โรยหน้า แต่ที่นี้เวลาปฏิบัติงานจริงๆ มันควรจะแจ้งทางชุมชนเลย ชุมก็มีคณะกรรมการตั้ง 9 คน นี่ตื่นเช้ามาก็มีคนมาลอกคลองหน้าบ้านเราไม่บอกเราเลยได้ไง ถ้าแจ้ง ผู้ใหญ่บ้านจะได้เรียกลูกบ้านไปประชุมว่าวันนี้ หรือพรุ่งนี้เนะ ก็มีเสียงตามสาย จะทำหรือไม่ทำมันก็อีกเรื่องนึง แต่มันควรจะแจ้งให้เราทราบก่อน อย่างนี้จะสร้างไปทำไม ใช้งบประมาณซื้อเครื่องขยายมาตั้งเสาเสียงเงิน เรายังไม่ค่อยจะได้รับรู้กับเค้าหรอก ส่วนที่เป็นการพัฒนาเค้าจะพัฒนาของเค้าไปเรื่อยๆ ชาวบ้านเราก็อายุของเราไปตามเรื่องตามราว

ชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการทุกท่านมีความคาดหวังและมีความต้องการว่าภายหลังจากการเข้าร่วมโครงการคลองสวยน้ำใส คลองจะไม่เน่าเสียส่งกลิ่นเหม็น และในส่วนของชาวบ้านที่ทำสวนทุเรียนก็มีความคาดหวังว่าจะสามารถใช้น้ำในการทำสวนทุเรียนได้เนื่องจากการลดต้นทุนการผลิต ชาวบ้านทุกท่านมิได้คาดหวังว่าจะได้ผลตอบแทนใดๆ จากเทศบาลในการเข้าร่วม

การเข้าร่วมโครงการดังกล่าวส่งผลต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนายกเทศมนตรี โดยชาวบ้านทั้ง 3 คนได้ให้เหตุผลว่า ทำให้จดจำผลงานของคณะผู้บริหารได้ว่าดำเนินโครงการอะไรบ้างและเป็นประโยชน์มากน้อยเพียงใดเนื่องจากได้มีส่วนร่วมในโครงการ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการจัดทำกลุ่มสนทนาซึ่งมีชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในโครงการ 5 คน ทั้ง 5 คนมีความคิดเห็นว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการส่งผลในด้านบวกต่อการตัดสินใจเลือกนายกเทศมนตรีโดยเฉพาะชาวบ้านที่เป็นผู้สูงอายุจะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและการแจ้งข้อมูลข่าวสารจากทางเทศบาลว่าจะดำเนินโครงการอะไรในพื้นที่ ดังที่ชาวบ้านสูงอายุท่านหนึ่งกล่าวว่า “เราก็ไม่ค่อยสบายใจเหมือนกัน ถ้าเขาไม่แจ้งเราให้ทราบ มันควรจะให้เรามีส่วนบ้าง เพราะสมัยนี้แล้วมันเป็นสมัยที่พัฒนา ในเมื่อเค้ามีอะไรขึ้นมาเนี่ย โดยที่ไม่บอกเราเลยเรารู้สึกว่าเรามันคนอยู่นอกโลกรีเปลา”

แต่มีชาวบ้าน 2 คนที่มองว่าการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการจะส่งผลด้านบวกต่อการตัดสินใจแต่มีผลไม่มากเนื่องจากต้องพิจารณาในหลายประเด็น ชาวบ้าน 2 คนดังกล่าวเป็นนักศึกษา

ระดับปริญญาตรีและเป็นชาวสวนทุเรียน

หากเทศบาลจัดทำโครงการคลองสวยน้ำใสโดยไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมใดๆ ในโครงการจากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน 2 คนเห็นว่าไม่สมควรเนื่องจากปัญหาน้ำเน่าเสียเป็นปัญหาที่เกิดจากประชาชนและประชาชนเป็นผู้ได้รับประโยชน์และผลกระทบโดยตรงดังนั้นต้องแจ้งให้ประชาชนทราบและให้มีส่วนร่วมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของโครงการหากไม่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมจะมีผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกเทศมนตรีอย่างมากเพราะแสดงให้เห็นว่าไม่มีวิสัยทัศน์ในการทำงานและไม่โปร่งใส ไม่สามารถทำงานร่วมกับประชาชนได้ซึ่งคัดแย้งกับชาวบ้าน 1 คนซึ่งให้ความสำคัญในผลของการดำเนินโครงการโดยให้ข้อมูลว่าหากผลงานดีสามารถแก้ปัญหาได้ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วม และจากการทำสนทนากลุ่มในประเด็นเดียวกันได้ผลว่าชาวบ้าน 3 คนใน 5 คนมีความรู้สึกเฉยๆ หากเทศบาลไม่เปิดโอกาสให้เข้าร่วมโครงการและไม่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกเทศมนตรีแต่จะให้ความสำคัญที่ผลการดำเนินโครงการสำเร็จและสามารถแก้ปัญหาให้ประชาชนได้หรือไม่ ดังที่ชาวบ้านท่านหนึ่งกล่าวว่า “ไม่ค่ะ ก็ไม่เป็นไร ก็ดี โครงการมันทำเพื่อส่วนรวม ไม่ได้ทำเพื่อพี่คนเดียวไม่จำเป็น ไม่ให้ร่วมก็ไม่ร่วม ขอให้โครงการมันสำเร็จก็พอ”

หากมีโครงการในลักษณะที่คล้ายคลึงกับโครงการคลองสวยน้ำใสหลากหลายโครงการชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในโครงการทั้งจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 3 คนและทำกลุ่มสนทนาจำนวน 5 คน ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่า จะเป็นผลดีต่อตัวชาวบ้านและชุมชนนอกจากนั้นยังส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกเทศมนตรีอย่างมาก ดังที่ชาวบ้านท่านหนึ่งกล่าวว่า “มันก็เป็นผลงานเป็นผลงานของเขาถ้ามีมาก ชาวบ้านเขาก็เห็น เขาก็ได้รับประโยชน์มันก็เป็นผลดีกับเขาอยู่แล้ว”

ในประเด็นเรื่องการดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใสโดยให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการมีวาระซ่อนเร้นในการหาเสียงนั้นชาวบ้านส่วนมากยอมรับได้โดยมีความรู้สึกว่าเป็นเรื่องปกติของนักการเมืองขอเพียงโครงการที่ทำเป็นประโยชน์แก่ประชาชน ดังที่ชาวบ้านกล่าวว่า “มันก็ต้องมีบ้าง มันปลื้มก็พอ แต่ถ้าทำมาแล้วชาวบ้านได้ประโยชน์ก็ไม่ว่าอะไร เขาเป็นนักการเมืองมันก็เป็นของคู่กันอยู่แล้ว” แต่ชาวบ้านที่เป็นผู้สูงอายุจะไม่พอใจและจะมีผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกเทศมนตรีในทางลบ ดังที่ชาวบ้านสูงอายุท่านหนึ่งกล่าวว่า “อันนี้ไม่ดี อันนี้ไม่ชอบ ผมชอบอย่างชนิดเปิดเผยถ้าคิดจะทำ ไม่ใช่ว่าใกล้จะเลือกตั้งแล้วมาทำเนี่ย ผมก็พิจารณาดูเหมือนกันว่าสมควรมั๊ย เราดูรู้นิยอยู่ต้องนานไม่ทำ ไม่ให้เข้าร่วม มาทำอะไรตอนนี้”

นอกจากชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในโครงการแล้วชาวบ้านที่ไม่มีส่วนร่วมในโครงการอีกจำนวน 2 คนก็มีความคิดเห็นที่สอดคล้องเช่นเดียวกับชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในโครงการคือการจัดทำโครงการคลองสวยน้ำใสของเทศบาลโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในความเห็น

ของประชาชนที่ไม่มีส่วนร่วมในโครงการทั้ง 2 คนเห็นว่ามีผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกเทศมนตรีในด้านบวกเนื่อง เนื่องจากเห็นว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานกับทางเทศบาลเป็นสิ่งที่ดีและควรปฏิบัติแสดงให้เห็นว่านายกเทศมนตรีมีความสนิทสนมกับชาวบ้านสามารถเข้าถึงผู้บริหารระดับสูงในเทศบาลได้ง่ายมีปัญหาหรือความต้องการในเรื่องใดสามารถติดต่อได้โดยตรง

หากกล่าวว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการดังกล่าวมีวาระซ่อนเร้นคือการหาเสียง ชาวบ้านที่ไม่มีส่วนร่วมทั้ง 2 คนมีความเห็นว่าเป็นเรื่องที่ปกติธรรมดาของนักการเมืองทุกโครงการก็จะต้องคำนึงถึงคะแนนเสียง ขอเพียงให้โครงการที่ทำสำเร็จและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนประเด็นเรื่องหาเสียงไม่ใช่ปัญหา และหากมีโครงการในลักษณะที่คล้ายคลึงกับโครงการคลองสวยน้ำใสเกิดขึ้นหลากหลายโครงการ ในความคิดเห็นของประชาชนที่ไม่มีส่วนร่วมทั้ง 2 คนเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อตัวเองและท้องถิ่น ชาวบ้านพิจารณาผลงานในช่วงของการดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีหากมีผลงานการพัฒนาและแก้ปัญหาในท้องถิ่นได้มากก็จะส่งผลต่อคะแนนเสียงในการเลือกตั้งประชาชนก็จะเลือกให้ดำรงตำแหน่งต่อไป

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในโครงการและไม่มีส่วนร่วมรวมถึงการทำสนทนากลุ่มกับชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในประเด็นทางการเมืองจะเห็นได้ว่า การจัดทำโครงการคลองสวยน้ำใสโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการของทางเทศบาลนั้นถึงแม้ประชาชนจะมีส่วนร่วมน้อยแต่ส่งผลเชิงบวกต่อภาพลักษณ์ของคณะผู้บริหารและการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกนายกเทศมนตรีของประชาชน โครงการคลองสวยน้ำใสถึงแม้จะเป็นโครงการขนาดเล็กหากเทียบกับโครงการอื่นๆ ที่เทศบาลจัดทำขึ้นในแต่ละปีซึ่งมีหลายร้อยโครงการแต่หากมองในมิติด้านผลประโยชน์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นกับนักการเมืองท้องถิ่นนั้นถือว่ามหาศาลและเป็นการลงทุนที่คุ้มค่า นักการเมืองท้องถิ่นจึงมีแต่ผลดีกับเสมอตัวไม่มีผลเสียในการจัดทำโครงการดังกล่าวและนี้อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้โครงการดังกล่าวสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 4 ปี

มีการร้องเรียนปัญหาน้ำเน่าเสียจากชาวบ้านทางเทศบาลก็ไม่ได้ดูแลอะไรเป็นพิเศษปล่อยให้ประชาชนช่วยกันดูแลรักษาเป็นหลักและเมื่อล่ากลองกลับสู่สภาพเดิมก็จะครบกำหนดในการดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใส ดังที่นายกเทศมนตรีกล่าวไว้

ส่วนมากเรื่องจริงเราไม่ค่อยได้ดูแล ก็มีปีนังลอกที่หนึ่ง แล้วก็ให้กองสาธารณสุขเขาลงไปดูแล ไปเท อีเอ็มคือชาวบ้านเนี่ย เมื่อก่อนนี้จะพูดให้ฟังนะ ไร่หลาน บ้านใครบ้านมันลงไปถามตายาคูท่านรู้ สวนเนี่ยนะช่วยกันทำ คำเรียกว่าหน้าบ้าน นามอง หน้าบ้านใครก็ช่วยกันทำความสะอาด เดียวนี้มันไม่เอาแล้วเทศบาลทำอย่างเดียว ขนาดทำให้แล้วยังไม่ช่วยดูแล เราปลูกจิตสำนึกไม่ได้ผล เมื่อก่อนใช่ เมื่อก่อนทำโดยหนึ่งจิตสำนึก สองด้วยความจำเป็นถ้าเขาไม่ทำน้ำจะไม่มาถึงบ้านเขา ต้องสะอาด ต้องโล่ง แต่เดี๋ยวนี้พอมีโครงการกลายเป็นว่าเทศบาลต้องมาทำให้

ในด้านความคิดเห็นว่าโครงการคลองสวยน้ำใสสามารถแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนหรือไม่ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกได้ข้อมูลว่า ภาคการเมืองและภาคราชการเห็นตรงกันในประเด็นเรื่องความยั่งยืนว่าโครงการดังกล่าวไม่สามารถแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนแต่ให้เหตุผลของความไม่ยั่งยืนหลากหลายซึ่งสรุปได้ดังนี้

1) ขาดความจริงใจในการแก้ไขปัญหาและการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม กล่าวคือ โครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่ทำตามนโยบายจากภาครัฐไม่ทุ่มเทในการแก้ปัญหา รวมถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนก็จัดทำเนื่องจากเป็นนโยบายจากภาครัฐทางเทศบาลไม่ได้ต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยตนเองจึงทำให้การมีส่วนร่วมขาดประสิทธิภาพไม่สามารถปลูกจิตสำนึกประชาชนได้ ดังที่นายกเทศมนตรีให้ความเห็นว่า “ไม่ยั่งยืน เพราะเราปลูกจิตสำนึกเค้าไม่ได้ เมื่อก่อนหน่วยงานราชการต้องลอกคลองอะไรแบบนี้หรือ ซึ่งสอดคล้องกับรองนายกเทศมนตรีที่ให้ความเห็นว่า “ทำ การทำเนี่ย ก็บอกตรงๆว่าการทำมันไม่ได้มีความจริงจังอะไร หรือกับการทำ ทำเหมือนว่ามันเป็นนโยบายขึ้นมา แล้วก็ส่วนท้องถิ่นก็ทำไป น้อยที่ที่จะทำแบบจริงจัง ทำเหมือนทำตามนโยบายขอไปที แต่ประโยชน์มันมีมันมีแน่แต่ไม่ใช่สิ่งแวดล้อม”

2) โครงการคลองสวยน้ำใสเป็นโครงการที่ใช้บรรเทาปัญหาไม่ให้ถึงขั้นวิกฤติแต่ไม่สามารถแก้ปัญหาคือ ภาคการเมืองใช้โครงการคลองสวยน้ำใสมาบรรเทาผลกระทบของปัญหาเพื่อลดแรงกดดันจากชาวบ้านและหลีกเลี่ยงการเอาผิดกับเจ้าของโครงการได้ ผลประโยชน์ทางการเมืองมากกว่าประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อม

3) เทศบาลไม่สามารถปลูกจิตสำนึกของประชาชนได้ ต้นเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมคือ จิตสำนึกของประชาชนซึ่งจะต้องสร้างจิตสำนึกให้เด็กนักเรียนตั้งแต่เริ่มเรียนให้เป็นหลักสูตรหนึ่งที่ถูกระบุไว้ในด้านการเรียนของเยาวชน ถึงจะประสบความสำเร็จอย่างแท้จริงและยั่งยืน แต่ปัจจุบันแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ สร้างจิตสำนึกในผู้ใหญ่จะได้ผลเพียงแค่ช่วงรณรงค์เปิดงานแรกๆ พอเทศบาลไปประชาสัมพันธ์ชาวบ้านก็ทำ พอเทศบาลเลิกประชาชนก็เลิกทำ ขาดความต่อเนื่องในการมีส่วนร่วม ประชาชนคิดว่าเป็นหน้าที่ของเทศบาลที่ต้องดูแลรักษาคลอง ดังที่ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมให้ความเห็นว่า

ถ้าในความคิดของพี่น้องคะ ก็คือ ก่อนอื่นเราต้องไปสร้างจิตสำนึกให้เด็กนักเรียนก่อน ตั้งแต่เยาวชนถึงจะได้ผล อย่างนี้เหมือนกับว่าเรามาแก้กันที่ปลายเหตุละ เรามาสร้างจิตสำนึกในผู้ใหญ่แล้ว มันก็จะได้ตอนที่เราสร้างจิตสำนึก แต่พอเราไม่ได้ไปสร้างเค้าก็เหมือนกับว่าลืมนั่นไป พอหันกลับมาอีกทีก็พองเน่าแล้ว อยากให้เป็นหลักสูตรหนึ่งที่ถูกระบุไว้ในด้านการเรียนของเด็กเยาวชนคะ มันถึงจะประสบความสำเร็จอย่างแท้จริงแล้วก็ยั่งยืนด้วย

4) การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมถึงกลุ่มประชาชนที่เป็นต้นเหตุโดยแท้จริงแต่เป็นประชาชนกลุ่มที่ได้รับผลกระทบที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการกล่าวคือ ประชาชนในพื้นที่เทศบาลจะถูกแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่คือ ประชาชนที่เป็นชุมชนดั้งเดิมซึ่งที่อยู่อาศัยในพื้นที่มายาวนาน มีบ้านติดแม่น้ำเจ้าพระยาและคลองในพื้นที่ สามารถใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติได้โดยตรง คนกลุ่มนี้ก็จะเกิดความรักและผูกพันกับแม่น้ำลำคลอง และเมื่อคลองเกิดปัญหาน้ำเน่าเสียกลุ่มคนเหล่านี้ก็จะได้รับผลกระทบโดยตรงและเป็นกลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ แต่ประชาชนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งในปัจจุบันมีจำนวนมากก็คือ ประชาชนที่เข้ามาอยู่อาศัยใหม่ในพื้นที่โดยการซื้อหมู่บ้านจัดสรรซึ่งไม่อยู่ติดกับแม่น้ำและคลองในพื้นที่ ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยน้ำในลำคลองเพราะไม่ได้ประกอบอาชีพทางการเกษตรและไม่มีความผูกพันกับลำคลองจึงไม่ให้ความเอาใจใส่ที่จะเข้าร่วมโครงการโดยประชาชนเหล่านั้นไม่ทราบว่ามีน้ำเสียจากครัวเรือนของตัวเองได้ถูกปล่อยลงในลำคลองและสร้างผลกระทบให้กับบุคคลอื่น ดังที่รองนายกเทศมนตรีกล่าวว่า “หมู่บ้านเนี่ยบอกได้เลยว่าขาดความร่วมมือ ให้ตะโกนหรือว่าเชิญชวนอย่างไรเขาไม่มาหรอก เราต้องเข้าใจว่า นักการเมือง นายตำรวจ นายทหารระดับสูง นักธุรกิจ ที่เขาซื้อบ้านราคาเป็นสิบล้าน เขาก็ไม่มาสนใจกับเรื่องอย่างนี้เพราะเขาไม่ได้เดือดร้อนไง”

5) ผู้ประกอบการหมู่บ้านจัดสรรหลบเลี่ยงกฎหมายการสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียเช่นกฎหมายกำหนดว่า 200 หลังคาเรือนต้องมีบ่อบำบัดน้ำเสียรวมเจ้าของโครงการก็จะสร้าง 199 หลัง

แต่หลายๆโครงการ เมื่อจำนวนหมู่บ้านจัดสรรและคอนโดมิเนียมเพิ่มขึ้นมากก็ส่งผลกระทบต่อสภาพน้ำในคลอง ดังที่เจ้าหน้าที่เทศบาลกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมกล่าวว่า “เค้าก็จะเลี้ยงกฎหมายซะส่วนใหญ่ เช่น กฎหมายกำหนดไว้ 200 หลังคาเรือนหรือว่า 100 แปลงจะต้องมีระบบบำบัดน้ำเสีย ก็เลี้ยงเป็น 199 ก็เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ กลายเป็น 1000 หลังคาเรือนแต่ระบบบำบัดไม่มีแล้วผลกระทบก็เลยมาที่ชุมชนเนี่ย”

6) ปัญหาเรื่องช่องว่างของกฎหมาย พระราชบัญญัติมาตรฐานคุณภาพน้ำ ปี พ.ศ. 2539 ออกมาตามหลังหมู่บ้านจัดสรรซึ่งสร้างก่อนปี พ.ศ.2539 เจ้าของโครงการหมู่บ้านจัดสรรจึงอาศัยช่องว่างของกฎหมายไม่สร้างบ่อบำบัดน้ำเสีย เราก็ไม่สามารถเอาผิดเจ้าของโครงการได้ ดังที่เจ้าหน้าที่เทศบาลกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมกล่าวว่า

ตอนแรกเนี่ย ถ้าเราไม่มองเรื่องของกฎหมายก่อนเราเอาเรื่องของลักษณะ เรื่องของการที่จะสามารถเก็บตัวอย่างของน้ำที่ถูกต้องได้เนี่ยก็น้อยและ จาก 23 หมู่บ้านเนี่ยก็เก็บได้ 10 แล้วบรรดา 10 หมู่บ้านเนี่ยก็คือเข้าค่ายที่ควบคุมในเรื่องของกฎหมายได้อยู่ 3 หมู่บ้าน ก็คือ ถ้าสร้างมาก่อนก็ควบคุมไม่ได้ คือมันเป็นปัญหาที่ต้องเปลี่ยน แต่เราก็ไม่แก้ไขปัญหากันรามาแก้ที่ปลายเหตุตลอดเลย ด้วยการบำบัดด้วยจุลินทรีย์ชีวภาพ

7) ปัญหาทางเทคนิคในการเก็บตัวอย่างน้ำ เรื่องลักษณะที่ตั้งท่อน้ำของหมู่บ้านจัดสรรอยู่ต่ำกว่าระดับถนน กรมควบคุมมลพิษไม่ยอมเก็บตัวอย่างน้ำไปตรวจเนื่องจากไม่ใช่ตัวอย่างน้ำที่ดี ในพื้นที่เทศบาลมีหมู่บ้านจัดสรรขนาดใหญ่ 23 หมู่บ้าน สามารถเก็บตัวอย่างน้ำทิ้งของหมู่บ้านได้ตามหลักการ 10 หมู่บ้าน ดังที่เจ้าหน้าที่เทศบาลกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมกล่าวว่า

แต่ไอ้ที่ไม่ตรวจ บางทีก็เกินแน่นอน ดูจากลักษณะทางกายภาพก็รู้ แต่ที่เราตรวจไม่ได้ เพราะว่าพื้นที่คือ เจ้าหน้าที่ของกรมควบคุมมลพิษ เขาไม่ยอมเก็บ การเก็บตัวอย่างมันต้องมีหลักเกณฑ์ เช่น ระดับน้ำที่เราเก็บมันจะต้องสูงกว่าระดับน้ำที่จะต้องปล่อยลง ไป อย่างเช่นหมู่บ้าน อินทรา เป็นหมู่บ้านที่สร้างมานานแล้ว ถนนสร้างมาทีหลังจะสูงกว่าหมู่บ้าน แล้วท่อในหมู่บ้านระดับต่ำกว่าน้ำที่มาจากท่อสายหลักจะไหลเข้ามา ก็คือเก็บไม่ได้ ในเขตที่ต่ำกว่าหรือว่าเท่ากันก็จะไม่เก็บ จะเก็บได้เฉพาะหมู่บ้านที่ปล่อยน้ำทิ้งไปแล้วระดับน้ำทิ้งสูงกว่าแหล่งที่ทิ้งลง ไป ที่ไม่มีน้ำจากข้างนอกไหลมารวมกัน ก็จะเป็นค่าน้ำที่ใช้ได้ เป็นตัวอย่างที่ดี ก็ 23 หมู่บ้านก็เก็บได้แค่ 10 หมู่บ้าน”

8) เทศบาลขาดอุปกรณ์และบุคลากรทางด้านสิ่งแวดล้อมต้องขอความช่วยเหลือจากกรมควบคุมมลพิษ ซึ่งดำเนินการช้ามาก เมื่อทำเรื่องขอความช่วยเหลือ 6 เดือนมาเก็บตัวอย่างใช้เวลาตรวจค่าของน้ำอีก 6 เดือน และขาดบุคลากรทางด้านกฎหมายไม่มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความสามารถในการดำเนินคดีเอาผิดกับเจ้าของโครงการ และเมื่อมีการฟ้องร้องคดีงานจะเพิ่มขึ้นมากแต่ไม่มีผู้รับผิดชอบในส่วนของคดี ดังที่ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมกล่าวว่า

คือตอนนี้เราขาดในเรื่อง เราไม่มีเครื่องมือ ไม่มีนักวิชาการที่จะมาตรวจวัดคุณภาพน้ำให้ เราใช้ประเมินทางกายภาพอย่างเดียว หมู่บ้านปีหนึ่งตรวจหน เพราะกว่าเขาจะมาให้เราได้นะคะคุณหนังสือขอได้เลย ขอความอนุเคราะห์จากกรมควบคุมมลพิษว่าเขาจะมาตรวจให้ก็รอนานมาก ต้องทำหนังสือทวงถามตรวจเสร็จแล้วก็ประมาณ 6 เดือนอะคะกว่าจะได้ผลกลับมามันใช้เวลานานมากๆ เขาก็จะตรวจให้ เสร็จแล้วเราก็จะทำหนังสือแจ้งหมู่บ้านจัดสรรว่าน้ำเสียของเขาไม่ได้ตามเกณฑ์ของกฎกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เขาก็จะต้องปรับ ปรับปรุงเครื่องบำบัดน้ำให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน ชาวบ้านรอไม่ไหวก็ต้องรอ ไม่รู้จะทำไง

9) คณะผู้บริหารและข้าราชการระดับสูงในเทศบาลไม่กล้าเอาผิดและไม่จริงจังในการจัดการกับเจ้าของโครงการหมู่บ้านจัดสรรเนื่องจากมีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับเจ้าของโครงการต่างๆ พยายามหลีกเลี่ยงไม่ต้องการมีปัญหากับเจ้าของโครงการจึงทำได้เพียงแจ้งเตือนแต่ไม่ดำเนินการเอาผิดทางกฎหมาย ทำให้เจ้าของโครงการไม่เกรงกลัว ดังที่เจ้าหน้าที่เทศบาลกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมกล่าวว่า

ถ้าไม่จำเป็นก็อย่าไปมีเรื่องกับเขา พี่จะทำอะไรต้องถามนายก นายกแกก็บอกให้ไปถามรอง บางครั้งแกก็ไม่ให้คำตอบมาเราก็จะทำศิริเปล่า เขาก็คงขังใจเขาก็ต้องคิดของเขา บางทีปลัดก็ว่า ใช้รีป่าวผิดจริงรีป่าว ก็กลัวหลุดจากตำแหน่งกลัวโดนฟ้องกลับ เขาไม่อยากไปยุ่งกับใครหรอกถ้าไม่จำเป็นนอกจากชาวบ้านเดือดร้อนมาจริงๆ ซึ่งถ้าไม่ทำเขาก็โดนเหมือนกัน เรายเองก็จะโดนเหมือนกัน เราก็เลยทำอะไรมาไม่ค่อยได้ หมู่บ้านเขามีนิติบุคคลแล้วกรรมการเขาคนใหญ่ๆ โตะๆ พอเราไปฟ้องร้องเขา มีคำสั่งให้เขาปฏิบัติเขาก็ยื่นอุทธรณ์ เราก็เดือดร้อนต้องเขียนคำคัดค้านอุทธรณ์ก็กลายเป็นงานเราเพิ่มอีกเต็มไปหมด เจ้าหน้าที่มืออยู่คนเดียวที่จบโดยตรงมาสู้กับเขาก็ไม่มี

10) การจัดการน้ำเสียในคลองยังไม่เป็นการจัดการน้ำแบบบูรณาการเนื่องจากคลองต่างๆในพื้นที่มีส่วนเชื่อมต่อกับเทศบาลใกล้เคียง ซึ่งเทศบาลใกล้เคียงก็ประสบปัญหาน้ำเน่า เช่นเดียวกันจึงส่งผลกระทบต่อคลองในพื้นที่ ดังนั้นจึงต้องมีการทำงานร่วมกันในการแก้ปัญหา กับเทศบาลใกล้เคียงแต่ปัจจุบันดำเนินการโดยไม่มีการติดต่อประสานงานระหว่างเทศบาล

11) โครงการหมู่บ้านจัดสรรและคอนโดมิเนียมต่างๆได้รับการอนุมัติกั้นกรอง ความถูกต้องในการก่อสร้างมาจากกระทรวงที่เกี่ยวข้องและคณะกรรมการจัดสรรที่ดินของทาง จังหวัดนนทบุรี ซึ่งอนุมัติมาแบบไม่ถูกต้อง ไม่คำนึงถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ผู้มีอำนาจอนุมัติ โครงการไม่เข้มงวดปล่อยให้มีการสร้างโดยไม่ได้รับความคุ้มครองอย่างจริงจัง ปัญหาต่างๆ จึงเกิดขึ้นเพราะ ผิดมาตั้งแต่ในขั้นตอนแรก ปัญหาที่จะตกกับท้องถิ่น ดังที่รองนายกเทศมนตรีกล่าวว่า

เพราะว่าการคิดการอ่านที่เขาคำนวณมันถูกต้องแล้วว่าคุณสร้างหมู่บ้านคุณต้องมี บ่อดักไขมัน ต้องมีบ่อบำบัดแต่หมู่บ้านแม่งก็หุ้่นส่วนรัฐมนตรี มันลำบาก คนใน หมู่บ้านเขาไม่รู้หลอกเราจะไปโทษคนอยู่ในหมู่บ้านเขาก็ไม่ได้ ต้องโทษเจ้าของ โครงการและต้องโทษคนอนุมัติโครงการว่าไม่เข้มงวด ถ้ามันเข้มงวดทุกอย่าง ถูกต้อง เพราะว่าถ้ามันถูกกั้นกรองมาอย่างถูกต้องเหมือนจริงนะ มันก็ไม่ใช่ ปัญหาหรือน้ำเสีย และถึงปล่อยน้ำออกมา น้ำมันก็ไม่เน่า แต่เน่ามันไม่อย่างนั้นซิ ขั้นตอนมันผิดมาตั้งแต่ต้นแล้ว ไอ้เรามาปลายมานั่งแก้ไข ก็ถึงบอกว่าเดือนเดียวก็ เหมือนเดิม และอย่าลืมนะท้องถิ่นเนี่ย วิธีการงบประมาณปีหนึ่งสามารถทำได้ ครั้งเดียว เอาละอะมันก็จะอยู่ได้ ประเทศไทย ที่นี้ประเทศไทย”

12) เทศบาลไม่มีอำนาจในการอนุมัติโครงการหมู่บ้านจัดสรรหรือคอนโดมิเนียม ต่างๆในพื้นที่เทศบาลถึงแม้จะมีการกระจายอำนาจจากส่วนกลางให้ท้องถิ่นได้บริหารจัดการแต่ก็มี กรอบของอำนาจซึ่งการอนุมัติโครงการที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ของ ประชาชนในชุมชนไม่อยู่ในอำนาจตัดสินใจของทางเทศบาลดังที่รองนายกเทศมนตรีเล่าว่า

ทำตามความเหมาะสมลักษณะนั้น อำนาจหน้าที่เขากระจายมาจริง แต่ถูกจำกัดถูก กรอบว่ามันทำได้แค่นี้ พอนอกเหนือจากนี้ไปไหนรู้มึ้ย กระทรวงสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพย์ จะสร้างคอนโด แสงสีริจะสร้างคอนโด 1300 กว่าห้องเนี่ย ถึง เวลาแล้วเนี่ยต้องขออนุญาตกระทรวงสิ่งแวดล้อมนะ ของเราที่จะมาขออนุญาต เนี่ยบางส่วนเท่านั้นนะ แล้วทั้งปัญหาให้เรานะ ขยะ เราต้องมาจัดเก็บอีก แต่ตอน ขออนุญาต ขอข้างบนได้ รัฐมนตรีได้ แต่ของเราเศษมาภาะเพิ่ม

นอกจากการจัดทำโครงการคลองสวยน้ำใสจะไม่สามารถแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนแล้วภาคการเมืองยังมีความเห็นที่ตรงกันว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยังไม่มีที่เหมาะสมมากนักและไม่สามารถใช้แก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน เนื่องจาก เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมแบบสร้างภาพจลจลไม่ใช้การมีส่วนร่วมที่แท้จริง ประชาชนต้องมีเทศบาลเป็นผู้จัดทำโครงการหรือเป็นแม่ข่ายและบรรณรักษ์ หากไม่มีการบรรณรักษ์หรือประชาสัมพันธ์ไม่มากพอประชาชนก็ไม่ให้ความสนใจในการดูแลคลอง นอกจากนั้นรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในปัจจุบันเป็นการร่วมกันแก้ปัญหาที่ปลายเหตุแต่ต้นเหตุสำคัญคือประชาชนต้องร่วมมือในการไม่ทิ้งขยะ ดัดตั้งถังดักไขมัน ไม่ปล่อยน้ำเสียลงคลองและช่วยกันดูแลรักษาลำคลองจะเป็นประโยชน์มากกว่าการมีส่วนร่วมในพิธีเปิดโครงการ โดยการเทน้ำสกดชีวภาพในวันงาน ดังที่นายกเทศมนตรีกล่าวว่า “ประชาชนต้องร่วม หนึ่งไม่ทิ้งขยะลงในลำคลองทำให้อุดตันและเน่าเหม็น สองไม่ปล่อยน้ำเสียลงคลอง ต้องร่วมกัน ไม่สร้างปัญหาดีกว่ามาร่วมกันแก้ปัญหา ให้อำนาจตัวเองได้หมด ไม่เกะกะด้วย เกะกะ เราเองทำได้หมด แต่ขอว่าทำแล้วช่วยดูแลหน่อย”

ภาคข้าราชการก็มีความเห็นเช่นเดียวกันกับฝ่ายการเมืองคือเห็นว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังไม่เหมาะสมและไม่สามารถแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน โดยให้เหตุผลเช่นเดียวกันกับฝ่ายการเมืองแต่มีเพิ่มเติมคือ

- 1) ประชาชนมีส่วนร่วมเป็นครั้งคราวและไม่ครบทุกขั้นตอน คือมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมในวันเปิดงานแต่ไม่ร่วมรักษาคองหลังจากโครงการเสร็จสิ้น
- 2) การมีส่วนร่วมไม่ได้เกิดขึ้นด้วยตัวประชาชนเองมันเหมือนกับว่าเทศบาลไปชักนำมา แต่ต้องให้เกิดจากจิตใต้สำนึกจริงๆ

ดังที่ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมกล่าวว่า

ยังไม่พอค่ะ มันเป็นครั้งคราว ไม่ได้เกิดขึ้นด้วยตัวเค้าเองมันเหมือนกับว่าเราไปจูงเค้ามา แต่อยากให้เกิดจากจิตใต้สำนึกจริงๆ พอเขาเกิดจิตสำนึกจริงๆ เขาจะจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อดูแลอนุรักษ์คลองเค้าเอง ว่าเสียมีโรงงานปล่อยน้ำเสียนะ ต้องรีบแจ้งเทศบาล ซึ่งปีงบประมาณปี 54 ปีนี้เนี่ย ท่านนายกอนุมัติโครงการอบรมอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เค้าเป็นเครือข่ายของเทศบาลในการดูแลและเฝ้าระวัง เราไม่ต้องไปเกณฑ์เค้า เพราะบางทีเนี่ยโรงงานปล่อยน้ำเสียลง เราไม่ได้ไปเฝ้าเค้าตลอด คนที่จะมีส่วนร่วมก็คือชาวบ้าน มันจะเป็นประโยชน์และเป็นการมีส่วนร่วมมากกว่ามา เทอเอ็ม

ภาคการเมืองและภาคข้าราชการได้เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมที่คิดว่ามีความเหมาะสม และสามารถแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนได้เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมที่ประชาชนควรทำ คือ

- 1) ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการไม่สร้างปัญหาประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการไม่ทิ้งขยะ ติดตั้งถังดักไขมัน ไม่ปล่อยน้ำเสียลงคลองและช่วยกันดูแลรักษาลำคลอง
- 2) ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการรักษาสภาพลำคลองภายหลังจากดำเนินโครงการเสร็จสิ้นให้คงอยู่ในสภาพที่สวยงาม เช่น ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มดูแลรักษาลำคลอง โดยการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านที่มีบ้านติดริมแม่น้ำลำคลองโดยดำเนินกิจกรรม ดูแลรักษาแม่น้ำลำคลองร่วมกับทางเทศบาล เพราะบางครั้งโรงงานแอบปล่อยน้ำเสียลงคลอง เทศบาลไม่สามารถไปเฝ้าคลองได้ตลอดเวลา ดังนั้นชาวบ้านควรจะช่วยเทศบาลในการปฏิบัติงาน

จากการสัมภาษณ์ทั้งภาคการเมืองและภาคข้าราชการมีปลัดเทศบาลเพียงท่านเดียวที่มีความเห็นคัดค้านว่าโครงการคลองสวยน้ำใสเป็นโครงการที่สามารถแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในคลองได้อย่างยั่งยืนหากทำอย่างต่อเนื่อง เพราะในการทำโครงการดังกล่าวสิ่งสำคัญที่สุดก็คือการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนเห็นความสำคัญของ แม่น้ำลำคลอง ให้เกิดความรักและหวงแหน เมื่อประชาชนได้รับข้อมูลที่ดีทำให้มีความรู้ และมีส่วนร่วมในโครงการ ประชาชนจะมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในการที่จะทำให้คลองนั้นสวยใส ซึ่งปัจจุบันประชาชนที่อาศัยอยู่ในละแวกคลองก็ช่วยกันดูแลลำคลองเป็นอย่างดี

ส่วนรูปแบบการมีส่วนร่วมที่ใช้อยู่ในปัจจุบันถือว่าเหมาะสมและยั่งยืนเพราะในเบื้องต้นทางเทศบาลไม่ต้องการที่จะสร้างภาระให้กับประชาชนมาก เนื่องจากโดยรวมแล้วสิ่งที่ประชาชนเขามาร่วม คือมาร่วมในกิจกรรมพิธีเปิด ช่วยเติมเชื้อจุลินทรีย์ลงในแม่น้ำ ช่วยกันดูแลรักษาน้ำในคลองภายหลังเสร็จสิ้น โครงการถึงแม้จะมีส่วนร่วมไม่มากแต่ประชาชนก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ซึ่งถือเป็นการเริ่มต้นที่ดีต่อไปในอนาคตเทศบาลอาจจะเพิ่มงานให้เขาทีละเล็กละน้อยแต่ปัจจุบันให้เขาซึมซับเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อมในคลองไปก่อน ปลูกจิตสำนึกให้ได้ก่อนซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะสามารถแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน ดังที่ปลัดเทศบาลกล่าวว่า

คือเราไม่อยากจะสร้างภาระให้กับประชาชน เพราะเขาอยู่กับแบบนี้มานานแล้ว เราให้เขามาร่วมในกิจกรรม ในพิธีเปิด ช่วยเติมเชื้อจุลินทรีย์ลงในแม่น้ำ ซึ่งเขาก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ต่อๆไปเราอาจจะเพิ่มงานให้ทีละน้อยแต่ให้เขาซึมซับเรื่องนี้ไปก่อน ณ วันนีการให้ความร่วมมือของประชาชนในเบื้องต้นประชาชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ซึ่งมันจะทำให้เกิดจิตสำนึกได้ ส่วนหน้าที่อื่นเนี่ยก็เป็นหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐที่จะต้องเข้าไปดำเนินการ

ในประเด็นคำถามเรื่องความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมและผลในการจัดการสิ่งแวดล้อม โครงการคลองสวยน้ำใส นอกจากการสัมภาษณ์เชิงลึกในส่วนของเทศบาลซึ่งประกอบด้วยภาคการเมืองและภาคข้าราชการแล้วผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับประชาชนที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในโครงการ และจัดสนทนากลุ่มกับผู้ที่มีส่วนร่วมในโครงการจำนวน 5 คน ได้ผลการศึกษา ดังนี้

ชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในโครงการให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่า ภายหลังจากการดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใสเสร็จสิ้นน้ำในลำคลองและสภาพแวดล้อมในลำคลองดีขึ้นพอสมควรแต่เนื่องจากเจ้าหน้าที่ซึ่งทางเทศบาลจ้างมาให้ดำเนินการขุดลอกไม่ทุ่มเทในการขุดลอกคลองอย่างจริงจัง โดยทำเพียงแค่กำจัดวัชพืชแต่ไม่ขุดลอกเลนออก และนายกเทศมนตรีไม่ติดตามตรวจสอบงานคือส่งเจ้าหน้าที่มาดำเนินการแต่ไม่ลงมาตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ว่ามีประสิทธิภาพหรือไม่ ดังนั้นคลองก็จะอยู่ในสภาพที่ไม่เน่าเสียเพียง 1 เดือน ดังที่ชาวบ้านท่านหนึ่งกล่าวว่า

มันก็ดีขึ้น แต่ที่นี้พอขุดถึงแล้วนะ ตามความเป็นจริงแล้วมันควรจะทำซัก 70 เปอร์เซนต์เป็นอย่างน้อย แต่ทุกวันนี้มันทำแค่ 50 เปอร์เซนต์ มันก็ไม่ค่อยดีคือเจ้าหน้าที่เนี่ยไม่มาติดตามงาน ทำเหมือนกันแต่ไม่ใช่เสีย นายกไม่ใช่เสียไม่ตามกลิ่น ส่งลูกน้องลงไป ไปทางไหนก็ไปถึงเวลาก็แค่ถ่ายรูปมาให้ดู อย่างเข้ามาลอกคลองเนี่ยเค้าก็เอาข้างๆแปะๆไป เนี่ยๆทำไปเมื่อวานเองแล้วคุณคุณลักษณะของการทำงานสิ มันควรจะมีระเบียบเรียบร้อยแล้วก็ควรจะเอาขึ้นมาขึ้นให้หมด ควรจะกักน้ำให้แห้งแล้วก็สาธิตเลนขึ้นให้หมด คือทำให้มันเป็นสภาพที่ดีกว่าเก่าสักหน่อย อันนี้มันเหมือนเก่า เพียงแต่หว่านหมดไป ส่วนที่เลนขึ้นดินมันก็อยู่ข้างล่างอย่างเก่า

และชาวบ้านทุกคนที่มีส่วนร่วมในโครงการมีความคิดเห็นตรงกันว่าโครงการคลองสวยน้ำใสไม่สามารถแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนและรูปแบบการมีส่วนร่วมยังไม่มีที่เหมาะสม โดยให้เหตุผลว่า เทศบาลไม่มีความจริงใจที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เนื่องจากโครงการดังกล่าวเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมเพียงขั้นตอนการปฏิบัติงานและเป็นเพียงกิจกรรมการเปิดโครงการเป็นการมีส่วนร่วมแบบจัดฉากมีส่วนร่วมแค่มาขึ้นเปิดงานและเทน้ำสาดชีวภาพเพื่อถ่ายรูปว่ามีประชาชนมีส่วนร่วม แต่การมีส่วนร่วมในขั้นตอนอื่นๆ เช่น กิดโครงการ ประเมินผลโครงการ เทศบาลไม่เปิดโอกาสให้เข้าร่วม ในช่วงปฏิบัติงานเช่น การขุดลอกคลอง

เทศบาลไม่เคยแจ้งให้ทราบ ส่งเจ้าหน้าที่มาดำเนินการโดยประชาชนไม่ทราบ เทศบาลยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง จิตสำนึกของประชาชนจึงไม่เกิด ประชาชนยังไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการเพราะเทศบาลทำอยู่ฝ่ายเดียวไม่ประสานการทำงานกับชุมชน ประชาชนจะมีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของประชาชนแต่เทศบาลต้องเปิดโอกาสมากกว่ารูปแบบในปัจจุบันคือ ต้องให้ประชาชนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรักษา เทศบาลอย่าคิดแทนประชาชนว่าประชาชนไม่พร้อม ประชาชนทำไม่ได้ ประชาชนไม่สะดวก ต้องเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

จากการสัมภาษณ์ภาคการเมือง ภาคข้าราชการ และภาคประชาชนแสดงให้เห็นว่ามุมมองของเทศบาลที่มีต่อโครงการคลองสวยน้ำใสซึ่งเทศบาลเป็นเจ้าภาพในการดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใส และภาคประชาชนซึ่งเป็นฝ่ายร่วมดำเนินโครงการ ทุกภาคส่วนทราบดีว่าผลของการดำเนินโครงการดังกล่าวและรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังไม่สามารถแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนแต่โครงการคลองสวยน้ำใสก็ได้รับการตอบรับจากทุกภาคส่วนเป็นอย่างดี เนื่องจากโครงการคลองสวยน้ำใสคือจุดลงตัวของโครงการแก้ปัญหาน้ำเน่าเสียในบริบทของพื้นที่เทศบาล ซึ่งผลของการดำเนินโครงการสามารถทำให้ทุกฝ่ายอยู่ร่วมกันได้อย่างไม่มีข้อขัดแย้งรุนแรง เป็นทางออกของปัญหาที่ทุกฝ่ายสามารถยอมรับได้ และเป็นประโยชน์อย่างมากต่อภาคการเมืองซึ่งเป็นผู้มีบทบาทหลักในการจัดทำโครงการ ถึงแม้ว่าโครงการคลองสวยน้ำใสจะไม่ใช่วางออกของปัญหาน้ำเน่าเสียในคลองก็ตามแต่ก็มีประโยชน์ในหลายมิติทั้งในเรื่องส่วนตนและส่วนรวม

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

การเมืองของการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: ศึกษากรณีโครงการคลองสวยน้ำใส ประกอบด้วยประเด็นหลัก ดังนี้ การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน กระบวนการการเมือง และความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมและผลในการจัดการสิ่งแวดล้อมโครงการคลองสวยน้ำใส

5.1.1 การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมมีประเด็นหลักได้แก่ ที่มาและลักษณะของโครงการคลองสวยน้ำใส กระบวนการของการมีส่วนร่วม และเทคนิควิธีการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม

5.1.1.1 ที่มาของโครงการและการมีส่วนร่วม โครงการคลองสวยน้ำใสเกิดขึ้นจากหลายเหตุปัจจัยประสานเข้าด้วยกันจึงทำให้เกิดโครงการ โดยเริ่มต้นจากมีนโยบายจากกระทรวงมหาดไทยผ่านทางกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นสั่งการมาที่จังหวัดนนทบุรี ให้เทศบาลทุกเทศบาลคิดและจัดทำโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่นและมีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ ซึ่งเป็นอำนาจทางการเมืองที่รัฐสั่งการให้ท้องถิ่นปฏิบัติตาม ผลการวิจัยในเรื่องนี้สอดคล้องกับ สมพร แสงชัย (2534: 1-3) ที่กล่าวว่า การเมือง คืออำนาจและอิทธิพลซึ่งสามารถทำให้ผู้อื่นกระทำในสิ่งที่เราต้องการ โดยที่ผู้อื่นอาจต้องการกระทำหรือไม่ต้องการกระทำก็ตามก็ได้ ประเด็นสำคัญคือการตอบสนองความต้องการของเรา ก็ถือว่าเป็นชัยชนะทางการเมือง ถ้าผู้อื่นมีความต้องการจะกระทำอยู่แล้วคือ มีความต้องการตรงกับเรา ความต้องการของเราได้รับการตอบสนองเช่นกัน แต่ถ้าผู้อื่นไม่ต้องการจะกระทำเราก็อาจจะขัดความรู้สึกของเขา ซึ่งเป็นสิ่งที่เราจะไม่คำนึงถึงมากนักในด้านการเมือง เราจะคำนึงถึงแต่การตอบสนองความต้องการของเรามากกว่า

จะเห็นได้ว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการนั้นเทศบาลไม่ได้ต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงแต่เป็นการปฏิบัติตามคำสั่งจากรัฐบาล

ประการที่สองเทศบาลที่ทำการศึกษานั้นมีพื้นที่ติดริมแม่น้ำเจ้าพระยาและมีคลองชอยจำนวนมาก ประกอบกับการขยายตัวของชุมชนเมือง มีการสร้างหมู่บ้านจัดสรรและร้านค้าบริการจำนวนมากส่งผลให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในคลองตามมาคือ น้ำเน่าเสียมีกลิ่นเหม็นส่งผลให้ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบมาร้องเรียนให้เทศบาลช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าว และประการสุดท้ายคือโครงการคลองสวยน้ำใสเป็นโครงการที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ในทางการเมืองต่อคณะผู้บริหารเทศบาลอย่างมากทั้งทางตรงและทางอ้อม ด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ เหล่านี้จึงทำให้โครงการคลองสวยน้ำใสเกิดขึ้นและดำเนินการเรื่อยมา

โครงการคลองสวยน้ำใสมีผู้เกี่ยวข้องในโครงการหลายกลุ่ม ได้แก่ ภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคสถาบันการศึกษา 1) ภาครัฐประกอบด้วย กระทรวงมหาดไทยโดยกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น คณะผู้บริหารเทศบาล สมาชิกสภาเทศบาล หัวหน้าส่วนราชการ พนักงานเทศบาล ซึ่งมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้คิดริเริ่มโครงการ และดำเนินการจัดทำโครงการ 2) ภาคประชาชนประกอบด้วย ประชาชนในหลายภาคส่วนได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน กลุ่มออม. กลุ่มสตรี กลุ่มสวัสดิการชุมชน และประชาชนในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงจากปัญหาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม การวิจัยในส่วนของภาคประชาชนนั้นพบปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมหลากหลายปัจจัยซึ่งสามารถจำแนกได้ 2 ประเภทหลักคือ ปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการด้านสิ่งแวดล้อม และปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการด้านสิ่งแวดล้อม ปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการได้แก่ ตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ ในชุมชนผู้ที่มีตำแหน่งต่างๆ ในชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจะต้องมีหน้าที่ให้ความร่วมมือกับทางภาครัฐ จึงส่งผลให้ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการ ซึ่งสอดคล้องกับ ปราบธาดา ปรีชาลัย (2545) ที่ทำการศึกษารื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการจัดการสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่นที่พบว่า ตำแหน่งทางสังคมเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยผู้ที่ดำรงตำแหน่งผู้นำชุมชนจะมีส่วนร่วมมากกว่าประชาชนกลุ่มอื่น นอกจากนั้นยังพบว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการของชาวบ้านในเชิงบวก ซึ่งสอดคล้องกับ ปรีชา ศรีเพชร (2547) จากการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษากรณี พื้นที่รอบกว๊านพะเยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงรายพบว่า ความศรัทธาต่อผู้นำชุมชน เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะในบริบทการมีส่วนร่วมในพื้นที่ต่างจังหวัด

ในการศึกษานี้ยังพบว่าความเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการมีส่วนร่วม กล่าวคือ ผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมจะมีส่วนร่วมและความต้องการมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ (วารุณี พิมพ์า, 2545) ในบริบทการมีส่วนร่วมในพื้นที่เมือง และ ศิริวรรณ พรเลิศวิวัฒน์ (2541) ในบริบทการมีส่วนร่วมในพื้นที่ป่าชุมชน

ชาวบ้านส่วนมากประกอบอาชีพทำสวนทุเรียนใช้น้ำจากคลองในการเกษตรและใช้เป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำจากบ้านไปสวน เมื่อน้ำในคลองเน่าเสียชาวบ้านทุกคนให้ข้อมูลว่าได้รับผลกระทบจากกลิ่นของน้ำเน่า เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุง และในรายที่ทำการเกษตรได้รับผลกระทบไม่สามารถใช้น้ำในการเกษตรและคมนาคมได้ ชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในโครงการให้เหตุผลในการเข้าร่วมโครงการที่คล้ายคลึงกัน คือ อยากให้คลองมีสภาพที่ดี สะอาดสวยงาม ทั้งนี้ก็เพื่อสภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ที่ดีของพวกเขาเหล่านั้นเอง แต่ชาวบ้านที่เป็นผู้สูงอายุนั้นมีเหตุผลในการเข้าร่วมโครงการเพิ่มเติมว่าต้องการได้ออกจากบ้านไปพบปะเพื่อนฝูง และต้องการดึงหมักอีเอ็มที่ทางเทศบาลแจกให้ ซึ่งผลการวิจัยในส่วนนี้สอดคล้องกับ ปราบณา ปรีชาลัย (2545) และ พงษ์ศักดิ์ ฉัตรเตชะ (2540) ในบริบทการมีส่วนร่วมของพื้นที่เมืองและพื้นที่ป่า ที่กล่าวว่า การได้รับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมในโครงการ และสอดคล้องกับ ศิริวรรณ พรเลิศวิวัฒน์ (2541) และ สุทัศน์ กีฬาแปง (2544) ในกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน โดยให้เหตุผลว่า เนื่องจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองทำให้มีส่วนได้รับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม ประชาชนก็จะต้องการมีส่วนร่วมในสิ่งที่ตนเองจะได้รับประโยชน์ การได้รับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมจึงเป็นแรงจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

นอกจากนั้นชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในโครงการคลองสวนน้ำใสประมาณ 300 คน ส่วนใหญ่เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ริมคลองเกือบทั้งหมด ซึ่งผลการศึกษาได้สอดคล้องกับ ปรีชา ศรีเพชร (2547) ที่กล่าวว่า เขตที่อยู่อาศัยเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมเชิงบวก เนื่องจากประชาชนที่มีเขตที่อยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งได้รับผลกระทบหรืออยู่ในเขตที่จะได้รับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมก็จะทำให้เกิดแรงจูงใจในการเข้ามามีส่วนร่วมซึ่งส่งผลต่อการมีส่วนร่วม และยังพบว่าส่วนมากเป็นชาวบ้านผู้สูงอายุซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่มาตั้งแต่เกิด ซึ่งสอดคล้องกับ อำนวย สุวรรณรักษ์ (2544: 119) และ จิตติ รอดบางยาง (2539: 142) ที่กล่าวว่า บุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชนมาเป็นระยะเวลาานานจะมีส่วนร่วมและต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมมากกว่าผู้ที่เข้าอยู่อาศัยได้ไม่นาน เนื่องจากประชาชนที่อยู่มานานจะมีความรักและความผูกพันกับพื้นที่มากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ได้ไม่นาน

ในส่วน of ชาวบ้านที่ไม่มีส่วนร่วมในโครงการ จากการศึกษาพบปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในโครงการ ได้แก่ ประชาชนไม่ได้รับข้อมูลข่าวสาร ชาวบ้านไม่ทราบว่ามีการคลองสวยน้ำใสและไม่ทราบรายละเอียดโครงการ ไม่มีเจ้าหน้าที่ทางเทศบาลหรือผู้นำชุมชนมาแจ้งข่าวสาร โดยชาวบ้านมีความเข้าใจว่าเป็นการขุดลอกคลองประจำปีของทางเทศบาล ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ พิมพรรณ พันธุ์ศรี (2542: 79) ซึ่งกล่าวว่า ผู้ที่ได้รับข้อมูลข่าวสารนั้นจะเป็นผู้ที่ได้รับการกระตุ้นทำให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการทำลายสิ่งแวดล้อม ปัจจัยด้านการรับรู้ข่าวสารจึงเป็นปัจจัยเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมในโครงการสิ่งแวดล้อม ประชาชนไม่มีที่อยู่อาศัยอยู่ติดริมคลองชาวบ้านจึงไม่เข้าร่วมโครงการเนื่องจากไม่ได้ประโยชน์หรือผลกระทบจากน้ำในคลอง ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับ ปรีชา ศรีเพชร (2547) ที่กล่าวว่าเขตที่อยู่อาศัยเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมเชิงบวกเนื่องจากประชาชนที่มีเขตที่อยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งได้รับผลกระทบ หรืออยู่ในเขตที่จะได้รับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมก็จะทำให้เกิดแรงจูงใจในการเข้ามามีส่วนร่วมซึ่งส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังไม่มีเวลาในการเข้าร่วมโครงการเนื่องจากโครงการดำเนินกิจกรรมในช่วงเวลาทำงานของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับ Diduck and Sinclair (2002) ที่กล่าวว่าข้อจำกัดในเรื่องเวลาในการทำงานของประชาชนเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม และปัจจัยอีกประการหนึ่งคือ ประชาชนยังขาดความรู้และความเข้าใจในโครงการดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับ Beierle and Cayford (2002) ที่กล่าวว่า ความรู้และความเข้าใจเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ และสอดคล้องกับ Creighton (2005) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องมีความรู้ในเรื่องที่จะเข้าร่วมอย่างเหมาะสม

3) ภาคสถาบันการศึกษา กลุ่มเยาวชนในเขตพื้นที่เทศบาล ซึ่งมีบทบาทในการปลูกฝังจิตสำนึกสาธารณะ และค่านิยมร่วมในการอนุรักษ์และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มเยาวชนในเขตพื้นที่เทศบาล ได้แก่ นักเรียนจากโรงเรียนในระดับประถม 2 แห่งในเขตเทศบาล การมีส่วนร่วมของภาคการศึกษานั้นเกิดขึ้นเนื่องจากทางเทศบาลขอความร่วมมือสถาบันการศึกษาในพื้นที่ให้คณาจารย์และเด็กนักเรียนเข้าร่วมโครงการเนื่องจากต้องการปลูกจิตสำนึกในเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับ รื่นฤดี ชัยอำมาตย์ (2550: 10-12) ที่กล่าวว่า กลยุทธ์การปลูกจิตสำนึกมี 3 ประการได้แก่ สร้างความรัก ส่งเสริมความรู้ และส่งเสริมความเป็นธรรมชาติ การที่สถาบันการศึกษาในพื้นที่มีส่วนร่วมในโครงการดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการสร้างความรักและให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมแก่เยาวชน

อาจกล่าวได้ว่าโครงการคลองสวยน้ำใสมีผู้มีส่วนร่วมในโครงการครอบคลุมหลายภาคส่วนซึ่งเป็นลักษณะของการมีส่วนร่วมที่ดี เนื่องจากการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องมี

ผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาได้โดยฝ่ายเดียว (Rowe and Frewer, 2000; Anex and Focht, 2002) และยังคงคล้องกับ อรรถัย ก๊กผล (2552: 80-81) ที่กล่าวว่า หลักการมีส่วนร่วมที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ต้องการให้มีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง ผู้ได้รับผลกระทบหรือผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายไม่ว่าโดยตรงหรือ โดยอ้อม ทั้งผู้ที่ได้รับประโยชน์และเสียประโยชน์ ควรมีโอกาสเข้าสู่กระบวนการการมีส่วนร่วม

อย่างไรก็ตามถึงแม้จะมีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากหลายภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการแต่ประชาชนส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมโครงการคลองสวยน้ำใสเข้ามาโดยวิธีการที่ทางเทศบาลขอความร่วมมือให้หน่วยงานต่างๆ และกลุ่มต่างๆ นำคนของตนเองเข้าร่วมโครงการถึงแม้จะไม่ได้เป็นการบังคับจิตใจให้เข้าร่วมแต่ประชาชนก็ไม่ได้มีความต้องการที่จะเข้าร่วมด้วยตนเองอย่างแท้จริง ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบผลการวิจัยในส่วนนี้กับรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่ United Nations, Department of International Economic and Social Affairs (อ้างอิงในกรณีศึกษา ประกอบทรัพย์, 2540: 36) ได้รวบรวมรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 3 รูปแบบ คือ 1) การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง 2) การมีส่วนร่วมแบบชักนำ 3) การมีส่วนร่วมแบบบังคับ จะพบว่าโครงการคลองสวยน้ำใสจัดอยู่ในรูปแบบที่ 2 คือการมีส่วนร่วมแบบชักนำ เป็นการเข้าร่วมโดยการสนับสนุนจากทางรัฐบาล เป็นรูปแบบที่เป็นลักษณะทั่วไปของประเทศกำลังพัฒนา

5.1.1.2 กระบวนการของการมีส่วนร่วม กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการคลองสวยน้ำใสสามารถแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) ในระยะแรกของการดำเนินโครงการประชาชนมีส่วนร่วมในการนำเสนอปัญหาและความต้องการ การมีส่วนร่วมของประชาชนในช่วงแรกนี้สอดคล้องกับ Creighton (2005: 7) ที่กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่ความสนใจ ความต้องการ และคุณค่าของประชาชนได้รับการพิจารณา รวมเข้าไปในขั้นตอนการตัดสินใจของรัฐบาลและหน่วยงานภาคเอกชน โดยตั้งบนพื้นฐานของการสื่อสารสองทาง 2) ในขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการปฏิบัติงานคือ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในพิธีเปิดโครงการในกิจกรรมร่วมเทน้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพ และก้อนจุลินทรีย์ (ดั่ง โงะ) และปรับปรุงภูมิทัศน์ 3) การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ กล่าวคือ เมื่อดำเนินโครงการเสร็จสิ้นสภาพน้ำในลำคลองดีขึ้นส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น จากผลการศึกษาดังกล่าวเมื่อเปรียบเทียบกับกรแบ่งประเภทตามแนวคิดของ Cohen และ Uphoff (1980: 219-222) ที่ได้จำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการดังกล่าวตรงกับ ประเภทของการมีส่วนร่วมที่ 2

และ 3 แต่ไม่ตรงกับประเภทการมีส่วนร่วมที่ 1 และ 4 แสดงให้เห็นว่าประชาชนยังขาดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และมีส่วนร่วมในการประเมินผล

อย่างไรก็ตามทั้งสามขั้นตอนนี้ประชาชนไม่ใช่ผู้ที่มิบทบาทหลักในการดำเนินโครงการแต่เป็นภาครัฐที่เป็นฝ่ายกำหนดกรอบของการมีส่วนร่วมให้แก่ประชาชน ผลการวิจัยที่ได้สอดคล้องกับ ธันวาใจเที่ยง (2544: 119-120) ซึ่งได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านสิ่งแวดล้อมออกเป็น 3 รูปแบบคือ 1) การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของประชาชน เป็นผู้ดำรงขึ้นมาเอง เป็นรูปแบบที่พบทั่วไปซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบที่ได้รับการยอมรับจากองค์กรประชาชนมากที่สุด 2) การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของรัฐที่รัฐเป็นผู้นำและคิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขการปกครองที่รัฐมักเข้าไปแทรกแซงกิจกรรมของชุมชน การมีส่วนร่วมรูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่พบมากที่สุด 3) การมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐในกิจกรรมของประชาชน ซึ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมของโครงการคลองสวยน้ำใสตรงกับรูปแบบที่ 2 คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของรัฐที่รัฐเป็นผู้นำและคิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขการปกครองนอกจากนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับการแบ่งระดับการมีส่วนร่วมของ Arnstein (1969) ซึ่งได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมออกเป็นขั้นบันได 8 ขั้น ได้แก่ 1) ขั้นการควบคุม 2) ขั้นการรักษา 3) ขั้นการให้ข้อมูล 4) ขั้นการรับฟังความคิดเห็น 5) ขั้นการศึกษาหารือ 6) ขั้นการเป็นหุ้นส่วน 7) ขั้นมอบหมายอำนาจ 8) ขั้นอำนาจพลเมือง ระดับขั้นบันไดที่สูงขึ้นสะท้อนอำนาจของพลเมือง ขั้นบันไดที่ 1 และ 2 ถือว่ายังไม่เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนเลย ส่วนขั้นบันไดที่ 3 ถึง 5 หมายถึงประชาชนมีโอกาสให้ข้อมูลความคิดเห็นแต่ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ ขั้นที่ 6 ถึง 8 ถือว่าประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจ จากตัวอย่างนี้สะท้อนให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมในระดับหุ้นส่วนจึงจะเป็นจุดเริ่มต้นและอำนาจของประชาชนอย่างแท้จริง การมีส่วนร่วมในโครงการคลองสวยน้ำใสนั้นสอดคล้องในระดับขั้นบันไดที่ 3 ถึง 5 ซึ่งหมายถึงประชาชนมีโอกาสให้ข้อมูลความคิดเห็นแต่ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ

เหตุผลที่เทศบาลเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในหลายๆ ขั้นตอนทั้งในขั้นตอนการเสนอปัญหาและความต้องการ ขั้นตอนการปฏิบัติงานโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่กล่าวในข้างต้น และขั้นตอนการร่วมรับผลประโยชน์ เนื่องจากเทศบาลต้องการที่จะแก้ปัญหาความทุกข์ยากและตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้โดยถูกต้องแม่นยำ ดังนั้นวิธีการที่จะทราบปัญหาและความต้องการของประชาชนได้โดยตรงคือ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการทำงานของทางเทศบาลโดยเป็นผู้แจ้งว่าในชุมชนของตนมีปัญหาและความต้องการในเรื่องใดที่อยากให้เทศบาลจัดทำผ่านการประชุมประชาคม ซึ่งสอดคล้องกับ จำลอง โพธิ์บุญ (2550: 38-39) ที่อธิบายว่า การกำหนดโครงการหรือการระบุโครงการเป็นขั้นตอนแรกในกระบวนการบริหารโครงการ การกำหนดโครงการที่ดีควรมีแนวทางและขั้นตอนที่

เหมาะสม แนวทางการกำหนดโครงการด้านสิ่งแวดล้อมมี 3 แนวทางคือ 1) การกำหนดหรือระบุโครงการจากปัญหาและความต้องการ 2) การกำหนดโครงการโดยแนวทางการวางแผนแบบมีส่วนร่วม และ 3) การกำหนดโครงการจากแผนกลยุทธ์ขององค์กร ซึ่งจะเห็นได้ว่าโครงการคลองสวยน้ำใสมีความสอดคล้องในวิธีการกำหนดโครงการแบบที่ 1 ซึ่งเป็นการกำหนดโครงการจากปัญหาและความต้องการของประชาชน นอกจากนั้นเทศบาลยังพิจารณาถึงศักยภาพของประชาชนและความเหมาะสมกับขั้นตอนที่เข้าร่วม ฝ่ายการเมืองมองว่าหากให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนอื่นจะเป็นการสร้างปัญหามากกว่าเป็นประโยชน์ เช่นในขั้นตอนการคิดโครงการประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในระบบงานของทางราชการและอาจสร้างความยุ่งยากให้แก่ทางเทศบาล และหากให้มีส่วนร่วมในการขุดลอกคลองหรือสาธิตเล่นประชาชนอาจไม่เข้าร่วมเนื่องจากไม่มีเวลาและเป็นงานที่ต้องใช้กำลังอาจส่งผลให้งานไม่เรียบร้อยโครงการก็ไม่ประสบความสำเร็จ จึงคิดว่าขั้นตอนดังกล่าวเหมาะสมที่สุดและต้องการให้เกิดความยั่งยืนในการแก้ไขปัญหา โดยทำให้ประชาชนรู้สึกว่าเขามีส่วนทำให้คลองใสสะอาดขึ้น และปลูกจิตสำนึกให้หวงแหนเหมือนเป็นเจ้าของโครงการ

จากผลการศึกษาดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่า ชาวบ้านที่มีส่วนร่วมทุกคนมีส่วนร่วมโดยความสมัครใจไม่มีใครถูกบังคับหรือจ้างให้เข้าร่วม ชาวบ้านทุกๆ คนมีสิทธิเท่าเทียมกันทุกคน ซึ่งสอดคล้องกับเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชน 3 ประการคือ (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2527: 186)

1) ต้องมีอิสรภาพ หมายถึง มีอิสระที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าก็ได้ การเข้าร่วมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ การถูกบังคับให้ร่วมไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม

2) ต้องมีความเสมอภาค ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมใดจะต้องมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้เข้าร่วมคนอื่นๆ

3) ต้องมีความสามารถ ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมนั้นๆ หมายความว่า ในบางกิจกรรมแม้จะกำหนดว่าผู้เข้าร่วมมีเสรีภาพและความเสมอภาคแต่กิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย การมีส่วนร่วมย่อมเกิดขึ้นไม่ได้

5.1.1.3 เทคนิควิธีการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม เทศบาลใช้เทคนิคการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนที่หลากหลายเทคนิคและแตกต่างกันในแต่ละขั้นตอนกล่าวคือ ในขั้นตอนการริเริ่มโครงการเทศบาลใช้เทคนิคการประชุมประชาคมโดยจะเปิดโอกาสให้ประชาชนมาเสนอความต้องการและปัญหาต่อเทศบาลเพื่อเทศบาลนำปัญหาและความต้องการของประชาชนไปคิดและวางแผนให้ออกมาในรูปของโครงการแต่การจัดประชุมประชาคมถึงแม้จะได้รับทราบ

ปัญหาและความต้องการ โดยตรงจากชาวบ้านแต่ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมมีจำนวนน้อยมากไม่ครอบคลุมชาวบ้านทั้งหมดและชาวบ้านที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการประชุมประชาคมเป็นชาวบ้านที่มีตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านแต่ชาวบ้านส่วนมากจะได้เข้าร่วมโครงการในขั้นตอนของการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับอรรถกฤษ (2552: 97-98) ที่กล่าวว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมักใช้วิธีการประชุมประชาคมซึ่งมีข้อดีคือ เป็นการสื่อสารสองทาง สามารถซักถามได้ข้อมูลเชิงลึก หากแต่ยอมได้ข้อมูลเฉพาะผู้ที่มาประชุมเท่านั้น

ในขั้นตอนของการรณรงค์เชิญชวนให้ประชาชนเข้ามาร่วมปฏิบัติงานในโครงการคลองสวยน้ำใส เทศบาลจึงใช้เทคนิคในการประชาสัมพันธ์โครงการโดยส่งนักการเมืองท้องถิ่นลงพื้นที่และใช้เทคนิคการพบปะแบบไม่เป็นทางการ เข้าไปคุยสร้างความคุ้นเคยพยายามโน้มน้าวให้เห็นความสำคัญของโครงการและประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับหากร่วมดำเนินโครงการ เทศบาลจัดทำเอกสารจดหมายข่าวโดยให้เจ้าหน้าที่เทศบาลแจกจ่ายประชาชนที่อยู่อาศัยริมคลอง ไร่รดโฆษณาติดวิทยุกระจายเสียง หอกระจายข่าว ป้ายโฆษณาโครงการ แต่ช่องทางหลักที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ประหยัดงบประมาณและใช้เวลาน้อยที่สุดคือ ทางเทศบาลจัดทำหนังสือเชิญประธานชุมชนต่างๆ ในพื้นที่ซึ่งมีด้วยกันทั้งหมด 6 ชุมชน และประธานกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มอสม. กลุ่มสตรี กลุ่มสวัสดิการชุมชน สถานศึกษาในชุมชน ให้มาเข้าร่วมประชุมโครงการและมอบหมายให้ผู้นำชุมชนแต่ละชุมชนและประธานแต่ละกลุ่มไปชี้แจงกระจายข่าวต่อคณะกรรมการชุมชน สมาชิกในแต่ละกลุ่ม และ ชาวบ้านในชุมชนของตน โครงการคลองสวยน้ำใสมีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการมากเนื่องจากผู้นำชุมชนมีศักยภาพในการเชิญชวนประชาชนให้เข้าร่วมโครงการ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรรัตน์ ตรีชนวัต (2544) เรื่อง ศักยภาพของผู้นำชุมชนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลตั้งแต่ปากแม่น้ำเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ถึงปากแม่น้ำปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งพบว่าศักยภาพของผู้นำชุมชนตามทัศนยะของประชาชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเล และ เอกณรงค์ ขวดแก้ว (2549) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม บ้านสันทรายพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าแกนนำที่เข้มแข็งมีความสามารถมีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน

ในขั้นตอนการปฏิบัติงานทางเทศบาลได้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการให้เข้ามาร่วมในพิธีเปิดโครงการ ได้แก่ จัดวีดิทัศน์บรรยายความสำคัญของโครงการ ร่วมเก็บขยะวัชพืชและเทน้ำสกัดชีวภาพลงในลำคลอง และเมื่อโครงการเสร็จสิ้นทางเทศบาลจะแจกน้ำสกัดชีวภาพให้ชาวบ้านคนละ 2 ขวดเพื่อมีส่วนร่วมในการนำไปใช้ภายในบ้านในการเทลงท่อระบายน้ำและเทลงคลองภายหลังจากพิธีเปิดโครงการ ซึ่ง

สอดคล้องกับ วารุณี พิมพา (2545) ที่กล่าวว่า การเข้าร่วมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการมีส่วนร่วม เนื่องจากการเข้าร่วมกิจกรรมนั้นจะทำให้ได้รับความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ย่อมส่งผลให้เห็นความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความตระหนักว่าตนเองต้องมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา

จากผลการศึกษามื่อนำมาเปรียบเทียบกับ การแบ่งกลุ่มเทคนิคการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ อร์ทัย กักผล (2552: 98-108) ซึ่งได้แบ่งเทคนิคการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มประชาสัมพันธ์และให้ข้อมูลแก่ประชาชน 2) กลุ่มการรับฟังความคิดเห็น 3) กลุ่มแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใสได้ใช้เทคนิคสอดคล้องทั้งสามกลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มประชาสัมพันธ์และให้ข้อมูลแก่ประชาชน โครงการดังกล่าวใช้เทคนิค แจกเอกสารจดหมายข่าว รัจฉานา ป้ายโฆษณา หอกระจายข่าว กลุ่มการรับฟังความคิดเห็น ใช้เทคนิค การประชุมประชาคม การประชุมกลุ่มย่อย และกลุ่มแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ใช้เทคนิค การพบปะอย่างไม่เป็นทางการ การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนแก่ชุมชน

จากผลการศึกษาดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่า การดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใสใช้เทคนิคในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนที่หลากหลายซึ่งสอดคล้องกับ Harding (1998) ที่กล่าวว่า การเลือกใช้เทคนิคการมีส่วนร่วมที่หลากหลายและเหมาะสมกับสถานการณ์เป็นปัจจัยที่สำคัญของการบริหารการมีส่วนร่วม และสอดคล้องกับ อร์ทัย กักผล (2552: 83) ที่กล่าวว่า หลักการสำคัญของการบริหารการมีส่วนร่วมคือ การเลือกเทคนิคหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องคำนึงถึงความเหมาะสม โดยพิจารณาจากประเภทและขนาดของโครงการ ความหลากหลายและลักษณะที่แตกต่างกัน พื้นที่และกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย ตลอดจนความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม สังคม และค่านิยม ระดับความสนใจของประชาชนในโครงการ ความสามารถและความพร้อมของประชาชนรวมทั้งข้อจำกัดของหน่วยงานที่รับผิดชอบ

ในการดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใสมีปัญหาอุปสรรคคือ ประชาชนที่มีส่วนร่วมในโครงการไม่ครอบคลุมถึงกลุ่มที่เป็นสาเหตุของน้ำเน่าเสีย นอกจากนั้นอุปสรรคในเรื่องช่องว่างของกฎหมาย ที่ไม่สามารถไปบังคับใช้กับกลุ่มที่เป็นสาเหตุของปัญหาน้ำเสียได้ กล่าวคือ พระราชบัญญัติมาตรฐานน้ำทิ้ง ปี พ.ศ.2539 ออกมาภายหลังหมู่บ้านจัดสรรสร้างเสร็จจึงไม่สามารถเอาผิดได้ และยังขาดแคลนบุคลากรและเครื่องมือในการตรวจวัดมาตรฐานน้ำ ต้องขอความช่วยเหลือจากกรมควบคุมมลพิษ ซึ่งใช้เวลานานมาก ประกอบกับเทศบาลไม่มีบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านกฎหมายอย่างแท้จริงที่จะสามารถเอาผิดเจ้าของโครงการหมู่บ้านจัดสรรได้

5.1.2 กระบวนการการเมือง

ในด้านกระบวนการการเมืองมีประเด็นที่เกี่ยวข้องได้แก่ ผลประโยชน์ในเชิงการเมืองจากการดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใส วิธีการในการใช้กระบวนการทางการเมืองในการเอื้อประโยชน์ทางการเมือง และปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วม

5.1.2.1 ภาคการเมือง การเมืองท้องถิ่นในพื้นที่การศึกษานั้น ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลมากต่อการได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งคือทุน การใช้จ่ายในการซื้อเสียงจะมีประสิทธิภาพสูงต่อผลการเลือกตั้งดังนั้นเมื่อนักการเมืองท้องถิ่นได้เข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงจำเป็นต้องแสวงหาผลประโยชน์เพื่อใช้เป็นทุนในการเลือกตั้งครั้งต่อไป ผลประโยชน์ทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นโดยเฉพาะคณะผู้บริหารเทศบาลที่ได้จากการดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใสโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการนั้นจึงไม่ใช่ผลประโยชน์ทางตรงจากโครงการแต่เป็นผลประโยชน์แอบแฝง ผลประโยชน์ทางการเมืองที่คณะผู้บริหารได้รับจากการดำเนินโครงการดังกล่าวได้แก่ 1) เป็นช่องทางในการจัดสรรงบประมาณ และใช้งบประมาณ เพื่อให้ได้รับคะแนนเสียง โดยการแบ่งงานให้หัวคะแนนมารับงานจากทางเทศบาลและใช้งบประมาณในการดำเนินงานต่ำกว่างบประมาณที่ทางเทศบาลตั้งไว้ เงินส่วนที่เหลือจะให้แก่หัวคะแนนที่เป็นผู้รับเหมา 2) ได้ภาพลักษณ์ที่ดีต่อคณะผู้บริหารเทศบาล โดยอธิบายให้ประชาชนเข้าใจว่าปัญหาน้ำเน่าเสียเทศบาลไม่ได้เพิกเฉย 3) เป็นช่องทางในการหลบหลีกการเอาผิดกับเจ้าของโครงการหมู่บ้านจัดสรร เนื่องจากตนเองมีความสนิทสนมและมีผลประโยชน์ร่วมกัน จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่านักการเมืองท้องถิ่นใช้เงินเป็นต้นทุนในการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองดังนั้นเมื่อเข้ามาดำรงตำแหน่งจึงเป็นสาเหตุให้แสวงหาผลประโยชน์แอบแฝง ซึ่งสอดคล้องกับ Clark Neher (1977) ที่กล่าวว่าพรรคการเมืองที่จะชนะการเลือกตั้งได้จะต้องเข้าไปขอความช่วยเหลือจากผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นเพื่อให้มาเป็นหัวคะแนนและจำเป็นจะต้องใช้เงิน เมื่อเข้าสู่อำนาจแล้ว จะต้องถอนทุนคืนโดยทั่วไปจะถอนทุนจากการใช้จ่ายงบประมาณสาธารณะจากภาครัฐ แต่การถอนทุนอีกทางหนึ่งคือการขายความคุ้มครองทางการเมืองให้กับนักธุรกิจที่สามารถจ่ายเงินให้ได้ตามที่ต้องการ โดยเฉพาะธุรกิจที่ทำกิจกรรมผิดกฎหมาย

นอกจากนั้นคณะผู้บริหารเทศบาลจะใช้กระบวนการทางการเมืองต่างๆ เพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ 1) ใช้กระบวนการทางการเมืองเพื่อแสวงหาเงิน การจัดทำโครงการคลองสวยน้ำใสเป็นช่องทางในการใช้งบประมาณให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง 2) ใช้กระบวนการทางการเมืองสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนายกเทศมนตรีและคณะผู้บริหารเทศบาลกับผู้ประกอบการรายใหญ่ในพื้นที่โดยเฉพาะ เจ้าของหมู่บ้านจัดสรรและคอนโดมิเนียมเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะต่างตอบแทนเป็นกลไกการหาเงินของนักการเมืองท้องถิ่น

3) ใช้กระบวนการทางการเมืองในการแต่งตั้งบุคคลใกล้ชิด เครือญาติและเพื่อนฝูงเข้ามาดำรงตำแหน่งต่างๆ ในเทศบาล มีทั้งในระดับล่างถึงระดับสูง ตั้งแต่ลูกจ้างเทศบาล ข้าราชการประจำ สมาชิกสภาเทศบาล ประธานสภาเทศบาล จนถึงคณะผู้บริหารซึ่งจะส่งผลต่อโครงการต่างๆ ที่ฝ่ายผู้บริหารต้องการจัดทำขึ้นนั้นเมื่อนำเข้าสู่การพิจารณาอนุมัติงบประมาณในสภาเทศบาลก็จะได้รับการเห็นชอบโดยง่าย และข้าราชการจะทำงานตอบสนองอย่างรวดเร็ว การใช้ระบบอุปถัมภ์ดังกล่าวในการแต่งตั้งโยกย้ายนั้นสร้างผลเสียให้กับองค์กรอย่างมากเนื่องจากข้าราชการจะไม่ให้ความสำคัญในเรื่องการปฏิบัติงานบนความถูกต้องเพื่อประชาชนแต่มุ่งที่จะทำงานตามความพอใจของผู้มีอำนาจ ในประเด็นนี้สอดคล้องกับ สังคีต พิริยะรังสรรค์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2537: 106) ที่กล่าวว่า คนที่เริ่มต้นโดยการเข้าสู่ระบบราชการโดยการใช้เส้นสาย โดยได้รับการสนับสนุนจากระบบช่วยเหลือกันเป็นพิเศษ เมื่อเข้าสู่ระบบราชการจะไม่มี ความเชื่อถือในระบบคุณธรรม เพราะตัวเองไม่เคยมีประสบการณ์ดังกล่าว ระบบเช่นนี้จะสกัดกั้นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและจะก่อให้เกิดผลเสียต่อองค์กร และสอดคล้องกับ Van Roy (1970) ที่ได้อธิบายถึงการเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของการคอร์รัปชันในประเทศไทยว่า มาจากความสัมพันธ์แบบระบบอุปถัมภ์ซึ่งสานต่อมาจากระบบศักดินาสหสมัยใหม่ 4) ใช้กระบวนการทางการเมืองในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อคู่แข่ง เมื่อได้อำนาจเป็นฝ่ายบริหารแล้วคณะผู้บริหารจะใช้อำนาจในการแต่งตั้งคู่แข่งทางการเมืองให้มาทำงานร่วมกันเสียสละตำแหน่งบางตำแหน่งให้กับคู่แข่ง เหตุผลที่ทำเช่นนี้เพราะว่าไม่ต้องการให้คู่แข่งกลายเป็นศัตรู 5) ใช้กระบวนการทางการเมืองในการสร้างคะแนนเสียงกับชาวบ้านในพื้นที่ โดยใช้เวลาในราชการไปดำเนินงานส่วนตัวเช่น ไปงานแต่ง งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ของชาวบ้านในพื้นที่ นอกจากนั้นยังนำเครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ จากทางเทศบาลช่วยอำนวยความสะดวก และให้เงินสนับสนุนช่วยเหลือในงานต่างๆ ของประชาชน และยังมีนโยบายในการจ้างงานคนในพื้นที่ เช่นการขุดลอกคลอง ตัดต้นไม้ ในกรณีโครงการคลองสวยน้ำใสและจ้างบุตรหลานของชาวบ้านเข้ามาทำงานในเทศบาลช่วงปิดภาคเรียน

การศึกษาพบว่าคณะผู้บริหารเทศบาลได้ใช้อำนาจทางการเมืองในการหาผลประโยชน์แอบแฝงให้แก่ตนเองได้อย่างแยบยลและใช้กลไกทางการเมืองต่างๆ ในการสร้างฐานอำนาจและเงินทุนให้ตนเองและผู้สนับสนุนตลอดระยะเวลาที่อยู่ในตำแหน่งเพื่อผูกขาดอำนาจทางการเมืองไว้ วิธีการดังกล่าวส่งผลให้นักการเมืองกลุ่มนี้สามารถเข้ามาดำรงตำแหน่งได้อย่างต่อเนื่องหลายสมัย เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากคณะผู้บริหารเทศบาลเป็นผู้มีอำนาจโดยชอบธรรมในการวางนโยบาย และควบคุมข้าราชการประจำ และข้าราชการประจำก็ต้องสนองตอบต่อนักการเมืองเพื่อตอบแทนบุญคุณตามระบบอุปถัมภ์และหวังยศตำแหน่งที่สูงขึ้น ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ ประพันธ์ ทรัพย์แสง (2550: 37) ที่กล่าวถึง อำนาจฝ่ายการเมืองว่า ฝ่ายการเมืองมีบทบาท

หลัก 3 ประการคือ 1) กำหนดนโยบาย 2) การกำกับดูแลและติดตามผลการปฏิบัติตามนโยบาย และ 3) การแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการระดับสูง และเมื่อนักการเมืองท้องถิ่นมีอำนาจในการควบคุมกลไกทั้งระบบจึงเป็นช่องทางให้ทุจริตได้โดยง่าย ผลการวิจัยในประเด็นนี้แสดงให้เห็นว่า คณะผู้บริหารใช้อำนาจหน้าที่และดุลพินิจในการตัดสินใจดำเนินการเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน จัดทำโครงการโดยมีผลประโยชน์แอบแฝง ซึ่งสอดคล้องกับ สังคิต พิริยะรังสรรค์ (2549: 42) ที่กล่าวว่า การมีผลประโยชน์ทับซ้อนคือ สถานการณ์ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐมีผลได้ผลเสียส่วนตัว และผลดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ หรือการกระทำหน้าที่โดยขาดความเที่ยงธรรม และเมื่อนำผลการศึกษานี้เปรียบเทียบกับกรแบ่งประเภทผลประโยชน์ทับซ้อนตามแนวคิดของ ประพันธ์ ทรัพย์แสง (2550: 26-42) ที่ได้จำแนกประเภทของผลประโยชน์ทับซ้อนออกเป็น 7 ประเภทดังนี้ 1) การรับผลประโยชน์ต่างๆ 2) การทำธุรกิจกับตนเอง 3) การทำงานหลังจากออกจากตำแหน่งหรือเกษียณ 4) การทำงานพิเศษ 5) การรู้ข้อมูลภายใน 6) การใช้สมบัติราชการเพื่อประโยชน์และธุรกิจส่วนตัว 7) การนำโครงการสาธารณะลงในเขตเลือกตั้งเพื่อประโยชน์ในทางการเมือง พบว่า พฤติกรรมการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารเทศบาล มีผลประโยชน์ทับซ้อนอยู่หลายประเภท ได้แก่ 1) การได้รับผลประโยชน์ต่างๆ จากการปฏิบัติหน้าที่ 2) การใช้สมบัติราชการเพื่อประโยชน์และธุรกิจส่วนตัว 3) การนำโครงการสาธารณะลงในเขตเลือกตั้งเพื่อประโยชน์ในทางการเมือง

ในส่วนของสมาชิกสภาเทศบาลในการจัดทำโครงการมีบทบาทเป็นผู้ให้ความร่วมมือกับคณะผู้บริหารในการสนับสนุนโครงการเท่านั้น ด้านผลประโยชน์ทางการเมืองต่อสมาชิกสภาเทศบาลมีผลประโยชน์น้อยเนื่องจากเป็นผลงานของคณะผู้บริหารไม่เกี่ยวข้องกับสมาชิกสภาเทศบาลโดยตรง

5.1.2.2 ภาคข้าราชการ โครงการคลองสวนน้ำใสนั้นเป็นโครงการด้านสิ่งแวดล้อมโดยตรง ผู้อำนวยการกองสิ่งแวดล้อมและเจ้าหน้าที่กองสิ่งแวดล้อมจึงมีหน้าที่รับผิดชอบในทุกขั้นตอนของการดำเนินโครงการตั้งแต่ต้นจนจบ แต่ผู้อำนวยการกองช่างและบริการเป็นผู้ให้การสนับสนุนช่วยเหลืองานตามคำขอจากกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ไม่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการดำเนินโครงการ ผู้ที่มีอำนาจสั่งการและมอบหมายความรับผิดชอบให้ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมคือ ปลัดเทศบาล แต่ผู้มีอำนาจสั่งการทั้งหมดทุกเรื่องคือนายกเทศมนตรี ส่วนเจ้าหน้าที่เทศบาลรับคำสั่งโดยตรงจากผู้อำนวยการกองที่ตนสังกัดอยู่ จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่ากลไกในการทำงานเป็นแบบรวมศูนย์อำนาจไว้ที่นายกเทศบาลเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจเพียงคนเดียว ซึ่งสอดคล้องกับ ทินพันธุ์ นาคะตะ (2537: 36-37) ที่กล่าวว่า ระบบราชการไทยขาดความรับผิดชอบต่อประชาชน และขาดประสิทธิภาพ ข้าราชการไทยสนใจที่จะสนองตอบต่อความต้องการของผู้บังคับบัญชามากกว่าจะตอบสนองความต้องการของประชาชน

ยิ่งกว่านั้นระบบราชการไทยยังขาดการประสานงานในทุกระดับ แต่นิยมการรวบอำนาจไว้ที่หน่วยเหนือและส่วนกลาง ขาดการใช้เทคนิควางแผนและประเมินโครงการ และผู้บริหารเองขาดความรู้ในการบริหาร

ผลประโยชน์ที่ข้าราชการได้รับนอกเหนือจากสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น ข้าราชการจำนวนหนึ่งให้ความเห็นว่า ได้ความภูมิใจที่สามารถทำงานได้สำเร็จและผลของงานเป็นประโยชน์ต่อประชาชน แต่ผลตอบแทนส่วนตัวในเรื่องความดีความชอบจากการทำโครงการคลองสวยน้ำใส ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมและเจ้าหน้าที่เทศบาลกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมจะได้รับประโยชน์มากที่สุดเนื่องจากเป็นผู้รับผิดชอบโครงการโดยตรง หากโครงการประสบผลสำเร็จจะส่งผลให้ได้รับความไว้วางใจจากผู้ใหญ่ให้ดำเนินการในโครงการอื่นๆ ต่อไป เนื่องจากสามารถทำให้เห็นว่าเรามีศักยภาพในการทำงาน แต่ในส่วนของผู้อำนวยการกองสาธารณสุขนั้นไม่มีผลในเรื่องความดีความชอบเพราะไม่ใช่โครงการในความรับผิดชอบของตน

5.1.2.3 ภาคประชาชน การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการคลองสวยน้ำใส ส่งผลต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนายกเทศมนตรีในเชิงบวกทั้งชาวบ้านที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เนื่องจากทำให้ประชาชนที่มีส่วนร่วมจดจำผลงานของคณะผู้บริหารได้ว่าดำเนินโครงการอะไรบ้างและเป็นประโยชน์มากน้อยเพียงใดเนื่องจากได้มีส่วนร่วมในโครงการ โดยเฉพาะชาวบ้านที่เป็นผู้สูงอายุจะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและการแจ้งข้อมูลข่าวสารจากทางเทศบาลว่าจะดำเนินโครงการอะไรในพื้นที่อย่างไรก็ตามชาวบ้านยังคงพิจารณาในหลายประเด็นในการตัดสินใจเลือกนายกเทศมนตรี เช่น ผลงาน และการทุจริตคอร์รัปชัน

ชาวบ้านที่ไม่มีส่วนร่วมในโครงการเห็นว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานกับทางเทศบาลเป็นสิ่งที่ดีและควรปฏิบัติ แสดงให้เห็นว่านายกเทศมนตรีมีความสนิทสนมกับชาวบ้านสามารถเข้าถึงผู้บริหารระดับสูงในเทศบาลได้ง่ายมีปัญหาหรือความต้องการในเรื่องใดสามารถติดต่อได้โดยตรง แต่หากเทศบาลจัดทำโครงการคลองสวยน้ำใสโดยไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมใดๆ ในโครงการ ชาวบ้านครั้งหนึ่งมีความคิดเห็นที่ไม่สมควรเนื่องจากปัญหาน้ำเน่าเสียเป็นปัญหาที่เกิดจากประชาชนและประชาชนเป็นผู้ได้รับประโยชน์และผลกระทบโดยตรงดังนั้นต้องแจ้งให้ประชาชนทราบและให้มีส่วนร่วมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของโครงการหากไม่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมจะมีผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกเทศมนตรีอย่างมากเพราะแสดงให้เห็นว่า ไม่มีวิสัยทัศน์ในการทำงานและไม่โปร่งใส ไม่สามารถทำงานร่วมกับประชาชนได้ซึ่งขัดแย้งกับชาวบ้านอีกครั้งหนึ่งซึ่งให้ความสำคัญในผลของการดำเนินโครงการ โดยให้ข้อมูลว่าหากผลงานดีสามารถแก้ปัญหาได้ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วม ดังนั้นหากมีโครงการในลักษณะที่คล้ายคลึงกับโครงการคลองสวยน้ำใส

หลากหลายโครงการ จะเป็นผลดีต่อตัวชาวบ้านและชุมชนนอกจากนั้นยังส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกเทศมนตรีอย่างมาก

ในเรื่องของการหาเสียงโดยผ่านทางโครงการคลองสวนน้ำใสนั้นชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในโครงการและไม่มีส่วนร่วมในโครงการส่วนมากยอมรับได้โดยมีความรู้สึกว่าเป็นเรื่องปกติของนักการเมือง ไม่ส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์คณะผู้บริหารเทศบาลขอเพียงโครงการที่ทำเป็นประโยชน์แก่ประชาชนแต่ในกลุ่มชาวบ้านที่เป็นผู้สูงอายุจะไม่พอใจและจะมีผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกเทศมนตรีในทางลบ

ในประเด็นทางการเมืองจะเห็นได้ว่า นโยบายการจัดทำโครงการคลองสวนน้ำใส โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการของทางเทศบาลนั้นถึงแม้ประชาชนจะมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการเพียงเล็กน้อยแต่ส่งผลเชิงบวกต่อภาพลักษณ์ของคณะผู้บริหารและการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกนายกเทศมนตรีของประชาชน โครงการคลองสวนน้ำใสถึงแม้จะเป็นโครงการขนาดเล็กหากเทียบกับโครงการอื่นๆ ที่เทศบาลจัดทำขึ้นในแต่ละปีแต่หากมองในมิติด้านผลประโยชน์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นกับนักการเมืองท้องถิ่นนั้นถือว่ามหาศาลและเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าสำหรับนักการเมืองท้องถิ่น การดำเนินโครงการดังกล่าวมิแต่ได้รับผลดีกับเสมอตัวไม่มีผลเสียในการจัดทำโครงการดังกล่าว และนี่อาจเป็นสาเหตุหลักอย่างหนึ่งที่ทำให้โครงการดังกล่าวสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 4 ปี อาจกล่าวได้ว่าโครงการคลองสวนน้ำใสเป็นโครงการที่นักการเมืองท้องถิ่นจัดทำขึ้นมาเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองซึ่งสอดคล้องกับประพันธ์ ทรัพย์แสง (2550: 39-41) ที่กล่าวว่า การทุจริตเชิงนโยบาย เป็นการคอร์รัปชันในรูปแบบใหม่ เป็นการกำหนดนโยบาย โครงการหรือกิจการที่จะทำโดยหน่วยงานของรัฐอ้างว่านโยบายโครงการหรือกิจการที่ทำนั้นเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชน บางครั้งอาจอ้างโครงการเพื่อประโยชน์ของรัฐก็มี และมีขั้นตอน การดำเนินงานหรือการบริหาร โดยอาศัยกฎหมาย มติ คณะรัฐมนตรี คณะกรรมการที่เป็นพวกพ้องของตน มาสร้างความชอบธรรม แต่ผลประโยชน์ของโครงการต่างๆ ตกแก่ตนเองและพวกพ้องซึ่งผลประโยชน์ส่วนใหญ่มาจากงบประมาณแผ่นดิน

สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมพบว่าประกอบด้วย 1) ลักษณะของโครงการ ลักษณะของงาน โครงการคลองสวนน้ำใสเป็นโครงการจ้างเหมาโดยทางเอกชนจะเข้ามาดำเนินการขุดลอกคลอง 2) ศักยภาพของประชาชน ความรู้ความสามารถของประชาชนที่จะร่วมดำเนินโครงการ 3) กฎระเบียบข้อบังคับจากภาครัฐ 4) นโยบายจากรัฐบาลโดยกระทรวงมหาดไทย กำหนดให้เทศบาลจัดทำโครงการที่มีประชาชนเข้าร่วมโครงการ 5) กระบวนการทางการเมืองเป็นตัวกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สำคัญ กล่าวคือ กระทรวงมหาดไทยสั่งการให้มีส่วนร่วมในภาพกว้างแต่บริบทของแต่ละท้องถิ่นไม่เหมือนกันกลไกทางการเมืองในระดับท้องถิ่น

จะเป็นตัวกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้บริหารเทศบาลมีอำนาจในการกำหนดบทบาทของประชาชนว่าจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับใด

5.1.3 ความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมและผลของการจัดการสิ่งแวดล้อมจากโครงการคลองสวนน้ำใส

ภายหลังจากการดำเนินโครงการคลองสวนน้ำใสเสร็จสิ้นลง สภาพแวดล้อมของคลองดีขึ้น น้ำใสสะอาดไม่มีขยะและวัชพืช ไม่มีกลิ่นเหม็น น้ำไหลได้สะดวก ชาวบ้านสามารถใช้น้ำในการเกษตรและอุปโภค รวมถึงการคมนาคมได้ แต่สภาพแวดล้อมดังกล่าวจะอยู่ได้ประมาณ 1 เดือน หลังจากนั้นก็จะเริ่มกลับสู่สภาพเดิม เนื่องจากเจ้าหน้าที่ซึ่งทางเทศบาลจ้างมาให้ดำเนินการขุดลอกไม่ทุ่มเทในการขุดลอกคลองอย่างจริงจัง โดยทำเพียงแค่กำจัดวัชพืชแต่ไม่ขุดลอกเลนออก และเทศบาลไม่ได้ติดตามตรวจสอบงานคือส่งเจ้าหน้าที่มาดำเนินการแต่ไม่ลงมาตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ว่ามีประสิทธิภาพหรือไม่

ในส่วนของการดูแลรักษาลำคลองภายหลังโครงการเสร็จสิ้นภาคทางเทศบาลไม่ได้ให้ความสำคัญกับการดูแลรักษาลำคลองภายหลังดำเนินโครงการ ไม่มีแผนการดำเนินการอย่างเป็นทางการ มีเพียงส่งเจ้าหน้าที่ไปเฝ้าสักตึกสัปดาห์ทุกๆ 3 เดือน และแจกให้ชาวบ้านช่วยกันเทหากไม่มีการร้องเรียนปัญหาน้ำเน่าเสียจากชาวบ้านทางเทศบาลก็ไม่ได้ดูแล

การดำเนินโครงการคลองสวนน้ำใสไม่สามารถแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในคลองได้อย่างยั่งยืน เนื่องจาก 1) เทศบาลโดยเฉพาะคณะผู้บริหารขาดความจริงใจในการแก้ไขปัญหา และการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นการมีส่วนร่วมในระดับต่ำ 2) โครงการคลองสวนน้ำใสเป็นโครงการที่ใช้บรรเทาปัญหาไม่ให้อันตรายถึงขั้นวิกฤติแต่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ 3) เทศบาลไม่สามารถปลูกจิตสำนึกของประชาชนได้ เทศบาลไม่รณรงค์ตลอดทั้งปี สร้างจิตสำนึกเฉพาะในช่วงเปิดโครงการซึ่งประชาชนก็จะมีจิตสำนึกดีขึ้นในช่วงแรกแต่ไม่ดำเนินการต่อเนื่องประชาชนก็จะกลับสู่พฤติกรรมเดิม 4) การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการดังกล่าวไม่ครอบคลุมถึงกลุ่มประชาชนที่เป็นต้นเหตุโดยแท้จริง 5) ผู้ประกอบการหมู่บ้านจัดสรรหลบเลี่ยงกฎหมายต่างๆ ทางด้านสิ่งแวดล้อม 6) ปัญหาเรื่องช่องว่างของกฎหมาย พระราชบัญญัติมาตรฐานคุณภาพน้ำ ปี พ.ศ.2539 ออกมาตามหลังหมู่บ้านจัดสรรซึ่งสร้างก่อนปี พ.ศ.2539 เจ้าของโครงการหมู่บ้านจัดสรรจึงอาศัยช่องว่างของกฎหมายไม่สร้างบ่อน้ำดิบน้ำเสีย เทศบาลจึงไม่สามารถเอาผิดเจ้าของโครงการได้ 7) ปัญหาทางเทคนิคในการเก็บตัวอย่างน้ำ เรื่องลักษณะที่ตั้งท่อน้ำของหมู่บ้านจัดสรรอยู่ต่ำกว่าระดับถนน กรมควบคุมมลพิษไม่ยอมเก็บตัวอย่างน้ำไปตรวจเนื่องจากไม่ใช่ตัวอย่างน้ำที่ดี 8) เทศบาลขาดอุปกรณ์และบุคลากรทางด้านสิ่งแวดล้อมต้องขอความช่วยเหลือจากกรมควบคุม

มลพิษ ซึ่งดำเนินการในการตรวจวัดและแจ้งผลเข้ามาจากนั้นยังขาดบุคลากรทางด้านกฎหมาย ไม่มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความสามารถในการดำเนินคดีเอาผิดกับเจ้าของโครงการ และเมื่อมีการฟ้องร้องคดีงานจะเพิ่มขึ้นมากแต่ไม่มีผู้รับผิดชอบในส่วนของคดีความ 9) คณะผู้บริหารและข้าราชการระดับสูงในเทศบาลไม่กล้าเอาผิดกับเจ้าของโครงการหมู่บ้านจัดสรรเนื่องจากมีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับเจ้าของโครงการต่างๆ พยายามหลีกเลี่ยงไม่ต้องการมีปัญหากับเจ้าของโครงการจึงทำได้เพียงแจ้งเตือนแต่ไม่ดำเนินการเอาผิดทางกฎหมาย ทำให้เจ้าของโครงการไม่เกรงกลัว 10) การจัดการน้ำเสียในคลองยังไม่เป็นการจัดการน้ำแบบบูรณาการคลองต่างๆ ในพื้นที่มีส่วนเชื่อมต่อกับเทศบาลใกล้เคียง ซึ่งเทศบาลใกล้เคียงก็ประสบปัญหาน้ำเน่าเสียเช่นเดียวกันจึงส่งผลกระทบต่อคลองในพื้นที่ 11) กระทรวงที่เกี่ยวข้องและคณะกรรมการจัดสรรที่ดินของทางจังหวัดนนทบุรีอาจจะอนุมัติก่อสร้างโครงการหมู่บ้านจัดสรรและคอนโดมิเนียมต่างๆ โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุม และอาจไม่ได้ควบคุมการก่อสร้างอย่างเข้มงวด ปัญหาต่างๆ จึงตกกับท้องถิ่น 12) เทศบาลไม่มีอำนาจในการอนุมัติโครงการหมู่บ้านจัดสรรหรือคอนโดมิเนียมต่างๆ ในพื้นที่เทศบาล การอนุมัติโครงการที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนไม่อยู่ในอำนาจการตัดสินใจของทางเทศบาล การเมืองท้องถิ่นไม่มีอำนาจตัดสินใจแต่เป็นนักธุรกิจและนักการเมืองในระดับประเทศที่ตัดสินใจให้คนในท้องถิ่น

เมื่อพิจารณาถึงสาเหตุที่กล่าวมาทั้งหมดที่ส่งผลให้โครงการคลองสวยน้ำใสไม่สามารถแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนจะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการโครงการคลองสวยน้ำใสขาดหลักการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล (เสน่ห์ จุ้ยโต, 2545: 16) ซึ่งเป็นพื้นฐานที่จะช่วยพัฒนาให้สังคมทั้งระบบมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพโดยยึดหลัก 6 ประการคือ 1) หลักนิติธรรม 2) หลักการมีส่วนร่วม 3) หลักความโปร่งใส 4) หลักประสิทธิภาพ 5) หลักความรับผิดชอบต่อตรวจสอบได้ 6) หลักคุณธรรม ซึ่งการดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใสยังไม่เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลดังกล่าวนอกจากนั้นกลุ่มบ้านจัดสรรซึ่งเป็นสาเหตุที่สำคัญส่วนหนึ่งของปัญหาน้ำเน่าเสียยังขาดการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาโดยการปฏิบัติตามกฎหมายซึ่งไม่เป็นไปตามหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (สมพจน์ วรรณนุช, 2550: 150)

นอกจากการจัดทำโครงการคลองสวยน้ำใสจะไม่สามารถแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนแล้วรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยังไม่มีที่เหมาะสมไม่สามารถใช้แก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนเนื่องจาก 1) เทศบาลขาดความจริงใจที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการ การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในปัจจุบันจึงเป็นการมีส่วนร่วมเทียมคือ เป็นการสร้างภาพจากการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐ ประชาชนจึงมีส่วนร่วมในโครงการในระดับต่ำ 2) การมีส่วนร่วมไม่ได้เกิดขึ้นด้วยตัวประชาชนเอง

แต่เทศบาลเป็นผู้จัดทำโครงการหากการรณรงค์ และประชาสัมพันธ์ไม่มากพอประชาชนก็ไม่ให้ความสนใจในการดูแลคลอง 3) ประชาชนมีส่วนร่วมเป็นครั้งคราวไม่ต่อเนื่องและไม่ครบทุกขั้นตอน คือ มีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและความต้องการแต่ไม่มีส่วนร่วมในการคิดโครงการ มีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมในวันเปิดงานแต่ไม่ร่วมรักษาคคลองหลังจากโครงการเสร็จสิ้น มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการดำเนินโครงการแต่ไม่มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลโครงการ 4) การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในปัจจุบันเป็นการร่วมกันแก้ปัญหาที่ปลายเหตุแต่ไม่มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ

ผลการวิจัยในส่วนนี้สอดคล้องกับ คะนิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ (2545) ที่กล่าวว่า ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ มีดังนี้คือ ปัญหาด้านการรับรู้เกี่ยวกับแนวคิดและความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัญหาด้านโครงสร้างกฎหมายและกระบวนการนโยบายที่ไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม ปัญหาการใช้เครื่องมือการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัญหาเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองและความพร้อมของประชาชน ปัญหาด้านความพร้อมของภาครัฐ และปัญหาด้านตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งในด้านการเมือง และมีใช้การเมือง นอกจากนี้ ประเวศ วะสี (2549) ยังเห็นสอดคล้องว่า ในความเป็นจริงนโยบายสาธารณะมักประกอบด้วยอภุศล 3 ประการ คือ 1) ขาดฐานความรู้ เกิดจากการคิดเอาเอง การมีผลประโยชน์แฝงเร้น 2) ขาดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง บางทีคนไม่กี่คนหรือคนคนเดียวกำหนดนโยบายโดยปราศจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียอย่างกว้างขวาง แต่คนทั้งประเทศก็ได้รับผลเสีย 3) ขาดศีลธรรม คือ ขาดอุดมคติ เพื่อความถูกต้องดีงามและประโยชน์ของคนทั้งหมด แต่เพื่อประโยชน์แฝงเร้นของคนบางคนและบางกลุ่ม

จะเห็นได้ว่าเมื่อไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง จิตสำนึกของประชาชนจึงไม่เกิดขึ้น ประชาชนไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการเพราะเทศบาลทำอยู่ฝ่ายเดียวส่งผลให้การแก้ปัญหาเป็นไปในแนวทางที่ไม่ยั่งยืน

รูปแบบการมีส่วนร่วมที่ทั้งสามภาคส่วนคิดว่ามีความเหมาะสมและสามารถแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน ทั้งสามภาคส่วนได้เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนควรใช้ในการดำเนินโครงการ คือ 1) เทศบาลโดยคณะผู้บริหารต้องมีความจริงจังและต้องการให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการอย่างแท้จริง 2) เทศบาลต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้น โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในขั้นตอนการคิดโครงการ ดูแลรักษาคคลอง และ ประเมินผลการดำเนินงาน 3) เทศบาลต้องเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการไม่สร้างปัญหามากกว่าแก้ปัญหา กล่าวคือ ต้องมีส่วนร่วมในการไม่ทิ้งขยะ ติดตั้งถังดักไขมัน ไม่ปล่อยน้ำเสียลงคลองและช่วยกันดูแลรักษาลำคลอง 4) ประชาชนที่มีส่วนร่วมในโครงการต้องครอบคลุมถึงประชาชนใน

หมู่บ้านซึ่งเป็นผู้สร้างปัญหา 5) ภาคประชาชนต้องมีบทบาทหลักในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในคลอง โดย จัดตั้งกลุ่มดูแลรักษาคลองรวมกลุ่มชาวบ้านที่มีบ้านติดริมแม่น้ำลำคลองโดยดำเนินกิจกรรม ดูแลรักษาแม่น้ำลำคลองร่วมกับทางเทศบาล แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการในการบริหารจัดการการมีส่วนร่วม (อรทัย ก๊กผล, 2552: 80-81) ที่กล่าวว่าแนวทางการบริหารจัดการการมีส่วนร่วมที่ประสบผลสำเร็จ ผู้บริหารโครงการต้องยึดหลัก 4S ได้แก่ Starting Early เริ่มต้นเร็ว ก่อนการตัดสินใจ Stakeholders ผู้มีส่วนได้เสียต้องครอบคลุม Sincerity ความจริงใจเป็นฐานของความไว้วางใจ Suitability ยืดหยุ่นและเหมาะสมสถานการณ์

ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับโครงการคลองสวยน้ำใสทราบดีว่าผลของการดำเนินโครงการดังกล่าวและรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังไม่สามารถแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนและไม่เหมาะสมแต่โครงการคลองสวยน้ำใสก็ได้รับการตอบรับจากทุกภาคส่วนเป็นอย่างดี เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากโครงการคลองสวยน้ำใสคือ จุดลงตัวของ การแก้ปัญหาน้ำเน่าเสียในบริบทของพื้นที่เทศบาล ซึ่งผลของการดำเนินโครงการสามารถทำให้ทุกฝ่ายอยู่ร่วมกันได้อย่างไม่มีข้อขัดแย้งรุนแรง ปัญหาสิ่งแวดล้อมในคลองไม่ขยายตัวหรือยกระดับความรุนแรงถึงขั้นวิกฤต การดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใสจึงเป็นทางออกของปัญหาที่ทุกฝ่ายสามารถยอมรับได้ และเป็นประโยชน์อย่างมากต่อภาคการเมืองซึ่งเป็นผู้มีบทบาทหลักในการจัดทำโครงการและเป็นผู้ดูแลทุกข์สุขของประชาชนในพื้นที่เทศบาล ถึงแม้ว่าโครงการคลองสวยน้ำใสจะไม่ใช่ทางออกของปัญหาน้ำเน่าเสียในคลองอย่างยั่งยืนก็ตามแต่ก็มีประโยชน์ในหลายมิติทั้งประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมจึงทำโครงการคลองสวยน้ำใสประสบความสำเร็จในการดำเนินโครงการสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 4 ปี และโครงการดังกล่าวก็คงจะถูกสานต่อการดำเนินงานต่อไปในอนาคต

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใสและการเมืองของเทศบาล

การศึกษาพบว่า การดำเนินโครงการคลองสวยน้ำใสยังมีข้อบกพร่องในหลายประเด็น ทั้งการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการดำเนินโครงการ และกลไกในเชิงการเมือง ซึ่งโดยภาพรวมแล้วยังต้องปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นดังนี้

5.2.1.1 เทศบาลเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการแต่ในภาคปฏิบัติพบว่าเทศบาลให้ประชาชนมีส่วนร่วมเพียงเพื่อเป็นไปตามนโยบาย และถูกระเบียบข้อบังคับจากหน่วยงานของรัฐแต่ไม่ได้มีการจัดกระบวนการมีส่วนร่วมที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของ

ภาคประชาชน เทศบาลและประชาชนในพื้นที่ยังขาดความเข้าใจในหลักการของการมีส่วนร่วมที่แท้จริง ดังนั้นเพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรของเทศบาลและของประชาชนในท้องถิ่นจึงควรมีการจัดฝึกอบรมให้กับผู้บริหารและบุคลากรของเทศบาลเรื่องการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงการสร้าง ความเข้าใจกับเทศบาลถึงความหมายของการมีส่วนร่วม วิธีการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ที่ไม่เพียงการขอความร่วมมือ การเชิญประชุม และการปลุกจิตสำนึกด้านการเมืองที่เอาประชาชนเป็นศูนย์กลาง ในส่วนของภาคประชาชนจำเป็นต้องมีการให้ความรู้เรื่องการมีส่วนร่วมเช่นกัน โดยเฉพาะในเรื่อง สิทธิขั้นพื้นฐานที่ประชาชนควรรู้ว่าสามารถมีส่วนร่วมเรื่องใดได้บ้าง ความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนและการจัดการสิ่งแวดล้อม และประโยชน์ของการมีสิ่งแวดล้อมที่ดี

5.2.12 กระบวนการมีส่วนร่วมในกรณีศึกษาที่ใช้ระบบตัวแทนในการจัดทำแผนบางครั้งอาจไม่ครอบคลุมถึงปัญหา ผลกระทบ และความต้องการที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ ในเบื้องต้นพบว่า มีการจัดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพียงครั้งเดียวต่อปีในการจัดทำแผนงานของทางเทศบาล และจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านจำนวน 10 คน พบว่า มีชาวบ้านที่เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเพียงคนเดียวซึ่งมีตำแหน่งเป็นผู้นำบ้านแสดงให้เห็นว่าวิธีการดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด ดังนั้น การจัดทำแผนควรกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการจัดทำแผนและระดมความคิดเห็นจากพื้นที่มากกว่า 1 ครั้ง ก่อนตัดสินใจนำแผนไปปฏิบัติจริงในพื้นที่ และรูปแบบการมีส่วนร่วมโดยระบบตัวแทนสำหรับการศึกษานี้พบว่า ในระดับพื้นที่ไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้นต้องปรับปรุงกระบวนการและวิธีการให้เหมาะสมกับบริบทในพื้นที่ เพื่อที่จะได้ การตัดสินใจที่มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพื่อให้เข้าถึงชุมชนกลุ่มคนชายขอบ กลุ่มผู้สร้างปัญหา กลุ่มด้อยโอกาส และประชาชนทั่วไป

5.2.13 เนื่องจากภาครัฐมีนโยบายให้เทศบาลจัดทำโครงการโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมแต่ไม่กำหนดรายละเอียดและวิธีปฏิบัติของการมีส่วนร่วมที่ชัดเจนทำให้เทศบาลกำหนดระดับการมีส่วนร่วมและรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนตามดุลพินิจของคณะผู้บริหารซึ่งคณะผู้บริหารก็ขาดความรู้ในหลักการมีส่วนร่วมจึงส่งผลให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการดังกล่าวเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นรัฐจึงควรจัดทำพระราชบัญญัติการมีส่วนร่วมของประชาชนขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งในระดับนโยบายและระดับพื้นที่มีหลักการที่ชัดเจน โดยขอบเขตการมีส่วนร่วมครอบคลุมตั้งแต่ช่วงริเริ่มนโยบายหรือโครงการ ช่วงก่อนการตัดสินใจ ไปจนถึงการตัดสินใจ การปฏิบัติ และการติดตามตรวจสอบการดำเนินนโยบายหรือโครงการภายหลังการตัดสินใจ เพื่อให้การมีส่วนร่วมของประชาชนได้เป็นกรอบกติกาที่ทุก

ฝ่ายทั้งหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน ได้ใช้สำหรับเป็นหลักปฏิบัติและกำหนดบทลงโทษกรณีไม่ปฏิบัติตามกฎหมายการมีส่วนร่วม

5.2.14 กรอบอำนาจของเทศบาลในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมยังขาดความชัดเจนและไม่มีความอำนาจในการอนุมัติโครงการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเนื่องจากเป็นอำนาจของส่วนกลางในการตัดสินใจ ดังนั้นรัฐต้องกำหนดบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความชัดเจนว่ามีบทบาทในการจัดการสิ่งแวดล้อมมากน้อยเพียงใดและให้อำนาจองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการตัดสินใจตามบทบาทหน้าที่นั้น

5.2.15 เทศบาลยังขาดนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ เช่น เกิดปัญหาน้ำเน่าเสียในคลองเทศบาลแก้ไขโดยขุดลอกและเทน้ำสกัดชีวภาพซึ่งวิธีดังกล่าวไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืน ดังนั้นเทศบาลจึงควรกำหนดแนวทางการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อควบคุมผลกระทบควบคู่ไปกับการพัฒนาในพื้นที่ โดยต้องมีมาตรการให้ผู้ประกอบการหมู่บ้านจัดสรร คอนโดมิเนียม ร้านอาหาร ตลาดในพื้นที่มีส่วนร่วมในโครงการโดยการปฏิบัติตามกฎหมายยึดถือหลักการ ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย รวมทั้งประสานงานให้มีความเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน จัดสรรงบประมาณที่เหมาะสมและควรมีนโยบายพัฒนาเทศบาลไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งจะต้องสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ กับสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ โดยไม่ให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจมีความสำคัญเหนือกว่าคุณภาพชีวิต

5.2.16 ในขณะนี้ประชาชนในพื้นที่เทศบาลที่ได้รับผลกระทบจากน้ำเน่าเสียได้รวมกลุ่มกันเป็นอาสาสมัครชาวบ้าน เพื่อตรวจตราเรื่องการทำลายสิ่งแวดล้อม โดยหากพบผู้ลักลอบปล่อยน้ำเสียก็จะมาแจ้งกับทางเทศบาลว่าใครเป็นผู้ปล่อยเพื่อให้รับผิดชอบกับปัญหาที่เกิดขึ้น เทศบาลจึงควรสนับสนุนการพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายประชาชนที่เป็นอาสาสมัครเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อมดังกล่าว โดยสนับสนุนในด้านงบประมาณ อุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ ที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม เพื่อที่จะให้กลุ่มอาสาสมัครช่วยเฝ้าระวังการลักลอบปล่อยน้ำเสียที่ไม่ได้ผ่านการบำบัดลงสู่แม่น้ำลำคลอง หรือพฤติกรรมการทำลายสิ่งแวดล้อมต่างๆ ทั้งจากทางหมู่บ้านจัดสรรหรือร้านอาหารริมแม่น้ำเจ้าพระยา วิธีดังกล่าวเป็นการแก้ไขปัญหาขาดแคลนบุคลากรได้อีกทางหนึ่ง

5.2.17 ข้อเสนอต่อระบบการเมืองการแก้ปัญหาคลองในเชิงการเมืองจะต้องคำนึงถึงมิติในการแก้ไขใน 2 มิติด้วยกันคือ 1) การแก้ไขปัญหาในระดับบุคคล โดยใช้กระบวนการอบรมนิสสัยให้นักการเมืองท้องถิ่นมีความซื่อสัตย์สุจริต มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ เป็นคนที่มีอุดมคติ มองเห็นว่าการคอร์รัปชันเป็นสิ่งที่ผิด โดยใช้กลไกต่างๆ ของสังคม เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สมาคมวิชาชีพต่างๆ ต้องเน้นย้ำในเรื่องจริยธรรมในการประกอบอาชีพให้แก่

สมาชิกของตน และจัดตั้งองค์กรถาวรเพื่อพัฒนาจิตสำนึกทางการเมืองของประชาชนทั้งนี้เพื่อให้มีการปลูกจิตสำนึกทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง 2) การแก้ปัญหาที่ตัวระบบซึ่งประกอบด้วยสามมาตรการ ได้แก่ มาตรการทางการเมือง มาตรการทางการบริหาร และมาตรการสาธารณะ

1) การควบคุมโดยใช้มาตรการทางการเมือง สร้างระบบการเมืองท้องถิ่นที่มีคุณธรรม เป็นระบบที่มีการคานอำนาจกันได้ และมีการตรวจสอบกันได้ และปรับปรุงหน่วยงานที่ควบคุมดูแลปัญหาคอร์รัปชัน เช่น สำนักงานตรวจเงินแผ่นดินให้เข้ามาตรวจสอบการทำงานตั้งแต่ต้นน้ำมิใช่ปลายน้ำ

2) การควบคุมโดยใช้มาตรการทางการบริหาร โดยผ่านกลไกทางกฎหมาย เช่น การแก้ไขช่องโหว่ทางกฎหมายและมาตรการด้านการใช้งบประมาณ การกำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติงาน การมีพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการบริหารราชการ โดยยึดหลักการธรรมาภิบาล

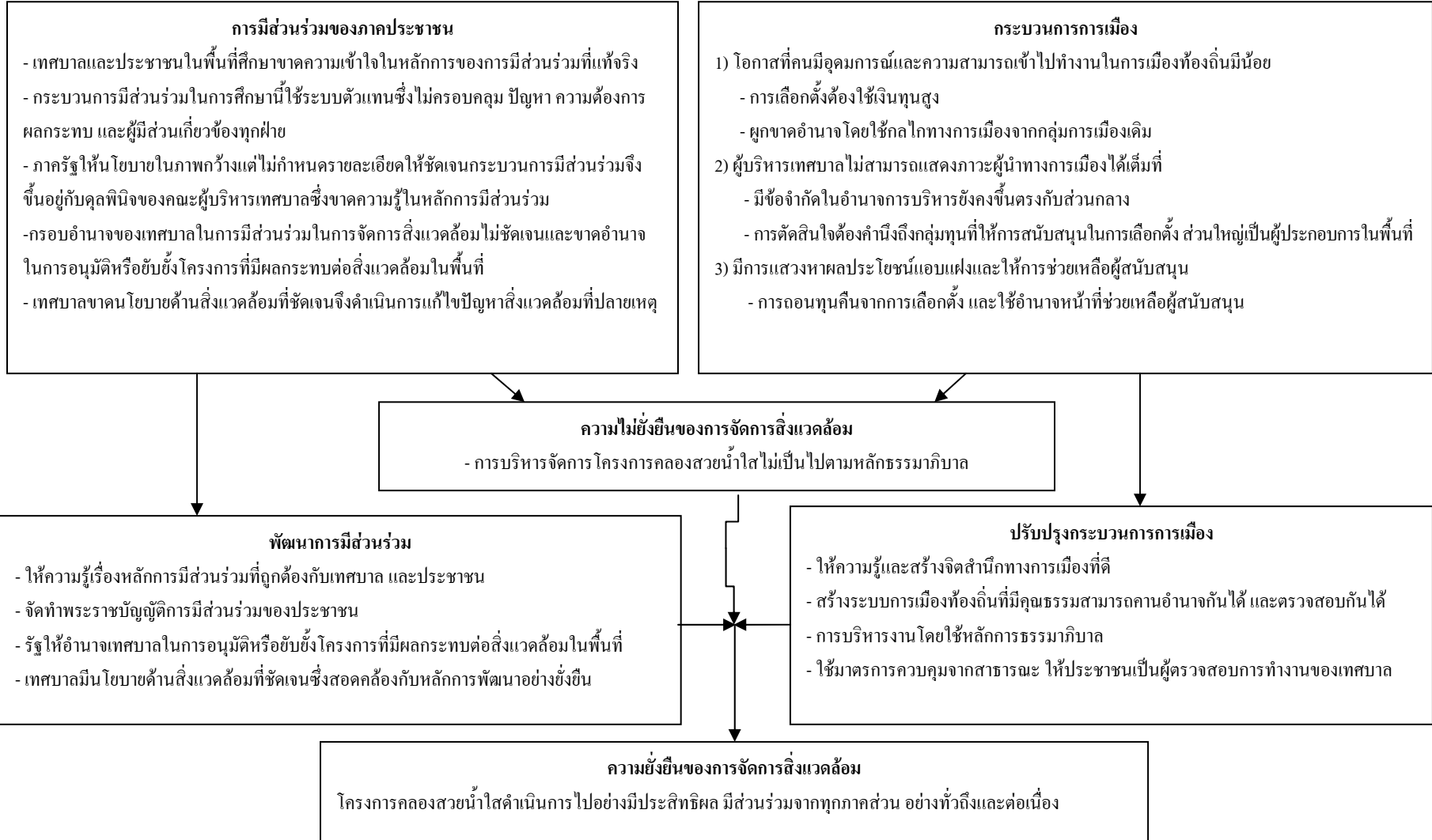
3) การควบคุมโดยการใช้มาตรการควบคุมจากสาธารณะ เช่น ให้ประชาชนผู้เป็นเจ้าของภาษีเข้าไปมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณของทางเทศบาลตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการ ให้เสรีภาพแก่สื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารเพื่อติดตามความเคลื่อนไหวของการดำเนินโครงการต่างๆ และเป็นการเพิ่มความรับรู้ของสาธารณชน

จากผลการศึกษาและข้อเสนอแนะทั้งหมดของการวิจัยสามารถสรุปได้ดัง ภาพที่ 5.1

5.2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

5.2.2.1 การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพจึงควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณประกอบเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนมากขึ้นเนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน โดยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและตัวแทนประชาชน ซึ่งข้อมูลในเรื่องระดับการมีส่วนร่วมอาจได้ข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์ จึงควรมีการวิจัยเชิงปริมาณ โดยทำการสุ่มตัวอย่างจากประชากรทั้งหมดในพื้นที่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นดูแลอยู่

5.2.2.2 ควรมีการเพิ่มขอบเขตในการศึกษาโดยเพิ่มประเด็นที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในเรื่องต่างๆ เพิ่มขึ้นนอกเหนือจากการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเสีย เช่น การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ การจัดการจราจร การลดใช้พลังงาน การลดปัญหาภาวะโลกร้อน เป็นต้น

ภาพที่ 5.1 ภาพรวมของผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

บรรณานุกรม

- กรณีศึกษา ประกอบทรัพย์. 2540. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของสมาชิกสภาตำบลใน
จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กรมการปกครอง. 2541. แนวทางการวางแผนและการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง. กรุงเทพมหานคร:
กระทรวงมหาดไทย
- กรมควบคุมมลพิษ. 2553. การจัดการคุณภาพน้ำ. ค้นวันที่ 23 พฤศจิกายน 2553 จาก
http://www.pcd.go.th/info_serv/water_clearcanal.thm
- กฤษณา เพชรเจริญ. 2543. แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครต่อ
การอุปโภคผลิตภัณฑ์ลวกเชียว. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กองทัพ เคลือบพนิชกุล และ ปริญญา อรจิราพงศ์. 2545. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549 สรุปแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 9 และ
การเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาคปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: บี.เจ.เพลท โปรเซสเซอร์.
- คะเนิงนิจ ศรีบัวเอี่ยมและคณะ. 2545. แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตาม
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ปัญหา อุปสรรค และทางออก.
นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- จำลอง โพธิ์บุญ. 2544. เอกสารประกอบการสอนวิชา จส. 721 การจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง.
กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- จำลอง โพธิ์บุญ. 2545. ความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม. วารสารสถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์ 2 (ตุลาคม): 471-510.
- จำลอง โพธิ์บุญ. 2550. การบริหารโครงการสิ่งแวดล้อม (Environment Project Management).
กรุงเทพมหานคร: ทิพนธ์การพิมพ์.
- จำลอง โพธิ์บุญ. 2551. ISO 14001 ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environment Management
System). กรุงเทพมหานคร: ทิพนธ์การพิมพ์.
- จิตติ รอดบางยาง. 2539. การยอมรับการแยกประเภทขยะมูลฝอยของแม่บ้านตำรวจในเขต
กรุงเทพมหานคร: ศึกษากรณีแฟลตตำรวจส่วนกลาง. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.

- จิระโชค วีระชัย และคณะ. 2538. รัฐศาสตร์ทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่10. กรุงเทพมหานคร: แสงจันทร์
การพิมพ์.
- จิราภรณ์ คชเสนี และ นันทนา คชเสนี. 2552. นิเวศน์วิทยาประยุกต์: การจัดการสิ่งแวดล้อม
ทรัพยากรและการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- เครย์ตัน, เจมส์ แอล. 2551. คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนการตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้
ประชาชนมีส่วนร่วม. แปลจาก คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนการตัดสินใจที่ดีกว่า
โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม โดย วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ. ขอนแก่น: ศิริภรณ์
ออฟเซ็ท.
- เชาวฤทธิ์ สาสาช. 2545. การบริหารจัดการองค์กร: กรณีศึกษาเครดิตยูเนียนในเขตมิสซัง คาทอลิก
อุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ชัยยันต์ กาวิวัน. 2544. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการควบคุมไฟฟ้า กรณีศึกษา ป่าสงวน
แห่งชาติแม่ลาน-แม่กาง อำเภอลอง จังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ดวงนภา สิทธิธรรม. 2544. การมีส่วนร่วมของบุคลากรสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินีที่มี
ต่อโรงพยาบาลสีเขียว. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ดวงจันทร์ สุทธาโรจน์. 2539. การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมใน
การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในเขตห้ามล่าสัตว์ป่า บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ดำรงค์ พิเดช. 2548. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้: กรณีศึกษา เขต
พื้นที่ลุ่มน้ำแม่จัน ตำบลป่าตึง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย. ภาคนิพนธ์มหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ถวิลวดี บุรีกุล. 2548. การมีส่วนร่วม: แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ. กรุงเทพมหานคร:
สถาบันพระปกเกล้า.
- ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. 2551. คู่มือการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐใน
ระดับจังหวัด. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- ถวิลวดี บุรีกุล. 2552. พลวัตการมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพมหานคร: เอ พี กราฟิก ดีไซน์
และการพิมพ์.
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. 2537. ศาสตร์ และ ศิลป์การเมืองการบริหารไทย. กรุงเทพมหานคร:
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- เทศบาลเมืองปทุมธานี. 2551. โครงการรณรงค์นำมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่. ค้นวันที่ 23 พฤศจิกายน 2553 จาก http://www.nmt.or.th/pathum/MuangPathum/Pages/env_recycle.aspx
- เทศบาลตำบลท่าทองใหม่. 2552. โครงการรณรงค์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. ค้นวันที่ 23 พฤศจิกายน 2553 จาก <http://www.nmt.or.th/surat/thathongmai/Lists/2550/AllItems.aspx>
- วิชัชชัย สุภคิชฎ์. 2552. สิ่งแวดล้อม นิเวศวิทยา และการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: ทิพนตร.
- ธันวา ใจเที่ยง. 2544. การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนสายทางของ **สังคมไทย**. นครพนม: โครงการจัดตั้งสถาบันราชภัฏนครพนม.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2527. แนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา **ชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภการพิมพ์.
- นางเยาว์ หลีพันธ์. 2537. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในจังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นิสภัทร์ นวลกำแหง. 2542. การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาลำตะคอง **กรณีศึกษา ชุมชนทุ่งสว่าง-ศาลาลอย อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บุญจง ขาวสิทธิวงษ์. 2549. **กฎหมายและองค์กรสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร: ปทุมทิพย์.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล. 2548. **ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy)**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และคณะ. 2552. รายงานการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชน **ในกระบวนการสาธารณะ**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- ปริญ เกลือบทอง. 2540. **ความคิดเห็นของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครต่อผลิตภัณฑ์ฉลากเขียว**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประชา หุตานวัตร. 2541. **การเมืองสีเขียว**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเด็ก.
- ประเวศ วะสี. 2549. **กระบวนการนโยบายสาธารณะ (Public Policy Process)**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ.
- ประพันธ์ ทรัพย์แสง. 2550. การคอร์รัปชันของนักการเมือง. ใน **สุจริต บทความวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ**. ฉบับพิเศษ. กรุงเทพมหานคร: สำนักป้องกันการทุจริต 2. หน้า 26-48.

- ปรารณา ปรีชาลัย. 2545. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการจัดการ
สิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปรีชา ศรีเพชร. 2547. การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะขององค์การบริหารส่วน
ตำบลศึกษารณิ พื้นที่รอบกว๊านพะเยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย. ภาคนิพนธ์
ปริญญาโทบริหาร ศึกษานโยบายพัฒนาบริหารศาสตร์.
- เพ็ญศรี ฝูงกลิ่น. 2543. ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อปัญหามลพิษทางอากาศจาก
โรงไฟฟ้าแม่เมาะ กรณีศึกษาตำบลสบป่าด อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหาร มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พนิดา วิมานรัตน์. 2543. การมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ปริญญา
โทบริหาร มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระพรหมคุณาภรณ์. 2549. การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พัชรี สีโรรส และคณะ. 2546. คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพมหานคร:
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิมพรรณ พันธุ์ศรี. 2542. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำจากอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก
กรณีศึกษาอ่างเก็บน้ำแม่ยาว บ้านลุ่มกลาง ตำบลแม่สัน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พงษ์ศักดิ์ ฉัตรเดชะ. 2540. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่า
อนุรักษ์ พื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่โต อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รินฤดี ชัยอำมาตย์. 2550. จิตสำนึกของนักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ที่มีต่อแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร:
ภาควิชาคณิตศาสตร์และสถิติคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิรัช ชมชื่น. 2536. พฤติกรรมการกำจัดขยะมูลฝอยของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองนครปฐม.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วันชัย วัฒนศัพท์. 2543. คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน. ขอนแก่น:
ศูนย์สันติวิธีเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย สถาบันพระปกเกล้า.

- วรารัตน์ ตรีชนวัต. 2544. ศักยภาพกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลตั้งแต่ปากแม่น้ำเพชรบุรี จ.เพชรบุรี ถึงปากแม่น้ำปราณบุรี จ.ประจวบคีรีขันธ์. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วารุณี วัชรเสวี. 2544. การมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเมืองที่มีต่อโครงการเมืองนำอยู่ของเทศบาลนครราชศรีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วารุณี พิมพา. 2545. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม: โครงการเมืองนำอยู่เทศบาลเมืองบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วรรณฯ ยังเจริญ. 2542. บทบาทของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการมูลฝอยและ น้ำเสีย: กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วีระวุฒิ เสียงใส. 2546. การมีส่วนร่วมของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ในการป้องกันและปราบปรามการทำลายทรัพยากรป่าไม้. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศุภภรณ์ ธรรมชาติ. 2541. การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น ในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งกรณีศึกษา อำเภอสนม จังหวัดสตูล. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศิริวรรณ พรเลิศวิวัฒน์. 2541. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์กรป่าชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี บ้านท่าวังไทร ตำบลวังหมี่ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ศลิษา พึ่งแสงแก้ว. 2537. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าไม้ ศึกษาเฉพาะ กรณีป่าชุมชนบ้านห้วยแก้ว อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สยาม อรุณศรีมรกต. 2542. การจัดทำระบบมาตรฐาน ISO14001. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา.
- สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. 2545. คู่มือระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO1400. กรุงเทพมหานคร: บริษัทประชาชน.
- สุริชัย หวันแก้ว. 2553. การเดินทางสู่สิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

- สมฤดี นิโครวัฒน์ยิ่งยง และ สุจิตรา วาสนาดำรงดี. 2550. **จับสถานการณ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร: ส.เจริญ การพิมพ์.
- สมฤดี นิโครวัฒน์ยิ่งยง และ วรากร น้อยพันธ์. 2552. **ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม มาบตาพุด**. นนทบุรี: สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย.
- สมพจน์ วรรณนุช. 2550. **เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร: MisterKopy.
- สมพจน์ วรรณนุช. 2551. **เศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์การพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษาการพัฒนาแบบยั่งยืน คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย. 2540. **การจัดการขยะมูลฝอย เทศบาลนครพิษณุโลก**. ค้นวันที่ 23 พฤศจิกายน 2553 จาก <http://www.sumc.in.th/images/project/20070607151546thokn.pdf>
- สมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย. 2547. **โครงการป่าชุมชนแม่แฝก องค์การบริหารส่วนตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่**. ค้นวันที่ 23 พฤศจิกายน 2553 จาก <http://www.sumc.in.th/images/project/20070220132931ygdpe.pdf>
- สมบัติ เทศกุล, พัฒนา ราชวงศ์, สิริพร สมบูรณ์บุรณะ และมณีรัตน์ มิตรปราสาท. 2547 **องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาบนฐานความรู้สู่ปัญญา**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2539. **สรุปสาระสำคัญและผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่1-6**. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. 2539. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่8 (2540-2544) (ฉบับร่าง)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. 2549. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบ พ.ศ. 2550-2554**. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2553. **ระบบการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: เอส.พี.ก๊อปปี้ พริน.

- สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2553. **สถานการณ์การจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชนในปัจจุบัน**. ค้นวันที่ 22 ธันวาคม 2553 จาก <http://www.onep.go.th>
- สมพร แสงชัย. 2534. **การวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมในการพัฒนา3: การเมืองของสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักฝึกอบรม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมพร แสงชัย. 2550. **สิ่งแวดล้อม: อุดมการณ์ การเมือง และการพัฒนาที่ยั่งยืน**. โครงการบัณฑิตศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุทัศน์ กีฬาแปง. 2544. **ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการ พัฒนาป่าชุมชนอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและสถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- สมบัติ ชำรงชัยวงศ์. 2541. **การเมือง: แนวคิดการพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม.
- สุกาญจน์ รัตนเลิศสุรณ. 2550. **หลักการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- สุเมธ ทราญแก้ว. 2536. **ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ: ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติจังหวัดอุดรธานี**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมชาย วิริภิมย์กุล. 2543. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษา ป่าชุมชนบ้านโลกสันติสุข ตำบลวังหมี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต มหาลัษณ์มหิดล.
- สัญญา สุตพันธ์วิหาร. 2539. **การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อปัญหามลพิษทางน้ำจากชุมชนกรณีศึกษาเทศบาลเมืองภูเก็ต**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต มหาลัษณ์มหิดล.
- เสน่ห์ จุ้ยโต. 2545. **องค์การสมัยใหม่**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สังคีต พิริยะรังสรรค์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร. 2537. **คอร์ปชั่นกับประชาธิปไตยไทย**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สังคีต พิริยะรังสรรค์. 2549. **คอร์ปชั่นแบบเบ็ดเสร็จ**. กรุงเทพมหานคร: ร่วมด้วยช่วยกัน.
- สถาบันพระปกเกล้า. 2551. **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

- เอกณรงค์ ขวุดแก้ว. 2549. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม บ้านสันทรายพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่. ภาคนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อำนาจ สุวรรณรักษ์. 2544. การมีส่วนร่วมของพยาบาลในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในโรงพยาบาลศิริราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อุดม เข้มชื่นพงศ์. 2537. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์แหล่งน้ำแม่น้ำท่าจีน: ศึกษาเฉพาะกรณีแม่น้ำท่าจีน เขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อรทัย ก๊กผล. 2552. คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับนักบริหารท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: จริยสุนิทวงศ์การพิมพ์.
- อรนุช ฤทธิจิตเพียร. 2540. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมลพิษ จากโรงงานอุตสาหกรรม: กรณีศึกษา มลพิษจากโรงงาน ปูนซิเมนต์ อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Anex, R. P. and W. Focht. 2002. Public Participation in Life Cycle Assessment and Risk Assessment: A Shared Need. **Risk Analysis**. 22 (October): 861-877.
- Arnstein, Sherry R. 1969. A Ladder of Citizen Participation. **Journal of the American Planning Association**. 35 (July): 216-224.
- Beierle, T. C. and J. Cayford. 2002. **Democracy in Practice: Public Participation in Environmental Decisions**. Washington, DC: Resources for the Future.
- Bryman, A. 2004. **Social Research Methods**. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press.
- Cohen, J.M. and Uphoff, N.T. 1977. **Rural Development Participation : Concept and Measure for Project Design Implementation**. New York: Cornell University.
- Cohen, J. and Uphoff, N.T. 1980. **Participation's Place in Rural Development : Seeking Clarity Through Specificity**. New York: World Development.
- Creighton, J. L. 2005. **The Public Participation Handbook: Making Better Decisions Through Citizen Involvement**. San Francisco, Jossey Bass.
- Denzin, N. K. 1978. **The Research Act: An Introduction to Sociological Methods**. New York: McGraw-Hill.

- Diduck, A. and A. J. Sinclair. 2002. Public Involvement in Environmental Assessment: The Case of the Nonparticipant. **Environmental Management**. 29 (April): 578-588.
- Harding, R. 1998. **Environmental Decision-Making: the Role of Scientists, Engineers and the Public: The Role of Scientists Engineers and the Public**. New South Wales. Federation Press.
- Neher, Clark D. 1977. Political Corruption in a Thai Province. **Journal of Developing Areas**. 7 (July): 479-92.
- Rowe, G. and L. J. Frewer. 2000. Public Participation Methods: A Framework for Evaluation. **Science, Technology and Human**. 25 (winter): 3-29.
- Van Roy, E. 1970. On the Theory of Corruption. **Economic Development and Cultural Change**. 19 (October): 86-110.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ ชื่อสกุล

สุทธนต ชื่อมาก

ประวัติการศึกษา

บริหารธุรกิจบัณฑิต (การจัดการธุรกิจระหว่างประเทศ)
คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ.2551

ทุนการศึกษา

ทุนสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์และตีพิมพ์ จาก
สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ ปีงบประมาณ 1/2554